"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"

प्रथम आवधिक नगर विकास योजना

आ.व. २०८०/०८१-२०८४/०८५

बागचौर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बागचौर, सल्यान
कर्णाली प्रदेश, नेपाल

"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"

प्रथम आवधिक नगर विकास योजना

आ.व. २०८०/०८१-२०८४/०८५

बागचौर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

बागचौर, सल्यान

कर्णाली प्रदेश

नेपाल

अध्ययन समूह

निरज के.सी.	टिम लिडर
महेन्द्र घिमिरे	स्थानीय शासन विज्ञ
महेन्द्र सापकोटा	अर्थशास्त्री
पुरुषोतम अधिकारी	भुगर्व विज्ञ
किशोर अवस्थी	जन स्वास्थ्य विज्ञ
सेत लाल डाँगी	उद्यमशिलता विकास विज्ञ
बेनोज बस्नेत	जन स्वास्थ्य विज्ञ

बागचौर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बागचौर, सल्यान

शुभकामना

नेपाल सरकारद्धारा तयार गरिएको **समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली** वृहत सोच राखी सोह्रौ आवधिक योजना र कर्णाली प्रदेशद्धारा तयार गरिएको **समृद्ध कर्णाली सुखारी कर्णालीबासी** वृहत सोच सहितको पहिलो आवधिक योजनाले राखेका परिमाणात्मक लक्ष्यहरु पुरा गर्न स्थानीय तहको तर्फबाट आवधिक योजनाको अवधि २०८०/२०८१–२०८४/२०८५ भित्र यस बागचौर नगरपालिकाले सम्पन्न गर्नु पर्ने वार्षिक तथा रुपान्तरणकारी आयोजनाहरु समावेश गरि बागचौरबासीहरुसँग अन्तरक्रियात्मक छलफल र गहन अध्ययन सहित यो बागचौर नगरपालिकाको आवधिक योजना तयार गरी प्रस्तुत गर्न पाउँदा हामी खुसी छौं ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २४ (५) को सहभागिता सम्बन्धी प्रावधानहरु अनुसरण गर्दै स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ अनुसार तयार गरिएको यो बागचौर नगरपालिकाको आवधिक योजना २०८०/२०८१–२०८४/२०८५ ले यस अवधि भित्र बार्षिक योजना छनौट गर्ने र ती योजनाहरु लागु गर्ने कार्यमा एक मार्गदर्शक दस्तावेजको रुपमा सहयोग गर्नेछ भन्ने विश्वास छ । कुनै पनि योजनाले आफै केहि परिणाममुखि कार्य गर्दैन तसर्थ यो आवधिक योजना तयारी पश्चात यसले राखेका लक्ष्य र निर्देश गरिएका रणनीतिहरुको अवलम्बन गर्दै ५ बर्षको अवधिमा सम्पन्न गर्नु पर्ने आयोजनाहरु कार्यान्वयन गर्ने जिम्मा यस बागचौर नगरपालिकाको भएको हुँदा जसरी यो आवधिक योजना तयारी गर्ने कार्यमा यस नगरपालिका उपप्रमुखज्यू, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतज्यू, वडाध्यक्षज्यूहरु, कार्यपालिका सदस्यज्यूहरु, कर्मचारी वर्ग , विषय विशेषज्ञ, स्थानीय राजनीतिक दलहरु र सम्पुर्ण नगरबासीहरुको साथ र रचनात्मक रहेको छ । त्यसरी नै कार्यान्वयनको पाटोमा पनि सबै पक्षको समान भूमिकाको अपेक्षा गर्दछु । अन्तमा यस बागचौर नगरपालिकाले तय गरेको **"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"** भन्ने दूरदृष्टि पुरा गर्न यो आवधिक योजनाले कोशेढुङ्गाको रुपमा कार्य गर्न सकोस् ।

.....

जनक राज गौतम

नगर प्रमुख

बागचौर नगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

बागचौर, सल्यान

शुभकामना

"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर" भन्ने दूरदृष्टि तय गरि यस बागचौर नगरपालिकाको आवधिक योजना २०८०/२०८१–२०८४/२०८५ प्रस्तुत गर्न पाउँदा समग्र बागचौर नगरपालिकाको तर्फबाट खुसी व्यक्त गर्न चाहन्छु । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, स्थानीय तहको तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ र यस बागचौर नगरपालिकाको नगर सभाको आवधिक योजना तयार गर्ने निर्णय अनुसार यस आवधिक योजनाले यस नगरपालिकाको समग्र आर्थिक विकासका अतिरिक्त कुनै पनि व्यक्ति वा समुदायले विकासको मूलाधारमा आफु समावेश हुन नसकेको भन्ने जनगुनासो आउन नपाउने गरि समग्र नगरवासीलाई समेटर विकासमूलक गतिविधिहरु सञ्चालन गर्न मद्दत गर्ने छ भन्ने बिश्वास लिइएको छ ।

यो आवधिक योजना तयार गर्ने क्रममा दिगो विकासका लक्ष्यहरुले राखेका परिमाणात्मक लक्ष्यहरुलाई समेत मध्येनजर गर्दै राष्ट्रिय विकास लक्ष्य, प्रदेश विकास लक्ष्य, लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट संकेत र जलवायु संकेतलाई समेत ध्यानमा राखि आयोजनाहरु तय गरिएको हुँदा बागचौर नगरपालिकाले आगामी दिनमा तय गर्न बार्षिक कार्ययोजनाहरु यहि आवधिक योजनाले निर्धारण गरेका परिमाणात्मक लक्ष्यहरु पूरा गर्ने दिशामा अगाडि बढ्नेछन र सो कार्यका लागि नगरबासीहरुको एक–अर्कामा सहकार्य सहित यो आवधिक योजना कार्यान्वयन गर्ने बाटोमा सहयोग मिल्नेछ भन्ने अपेक्षा पनि व्यक्त गर्दछु ।

.....

सुम्निमा डि.सी. वली

नगर उप–प्रमुख

बागचौर नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बागचौर, सल्यान

शुभकामना

नगरपालिकाको समग्र विकासका लागि आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासन सहितको एकिकृत विकासमा जोड दिने उद्देश्यले यस बागचौर नगरपालिकाले स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ तथा बागचौर नगरपालिकाको नगर सभाको निर्णय अनुसार **"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"** भन्ने मूल दूरदृष्टि राखी यो आवधिक योजना २०८०/२०८१–२०८४/२०८५ तयार गरिएको छ । आवधिक योजना आफैमा कुनै कार्य योजना नभएर निश्चित अवधि भरमा गर्न सकिने योजना तथा कार्यक्रमको सूची, ती कार्यक्रम सम्पन्न गर्न लाग्ने लागतको अनुमान र ती आयोजना सम्पन्न गरिसके पश्चात नगरपालिकाको हालको अवस्थामा आउने परिणात्मक लक्ष्य र नतिजा खाका सहितको योजना भण्डार भएको हुँदा आगामी बर्षहरुमा वार्षिक योजना तय गर्दा यस दस्तावेजलाई मार्गदर्शक दस्तावेजको रुपमा प्रयोग गर्ने गरि तयार पारिएको छ ।

कुनै पनि ठाउँको समग्र विकासका लागि सर्वप्रथम त्यस ठाउँको स्पष्ट दूरदृष्टि सहितको योजनाको जरुरी हुन्छ । यसर्थ यो आवधिक योजनाले आगामी दिनमा नगरपालिकाको वार्षिक योजना तर्जुमा, रणनैतिक योजना र क्षेत्रगत योजना तयार गर्ने कार्यमा यसलाई स्रोत पुस्तिकाको रुपमा प्रयोग गरिने छ । आगामी समयमा वार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट तयार गर्नका लागि यस आवधिक योजनालाई मूला आधार मानी कार्यान्वयन गर्नका लागि सदा झैं यहाँहरु सबैको अमूल्य सल्लाह र सुझाव तथा रचनात्मक सहयोग प्राप्त भैरहनेछ भन्ने आशा समेत लिएका छौं । यो आवधिक योजनालाई अन्तिम रुप दिन प्रत्यक्ष वा परोक्ष सहयोग, सल्लाह र सुझाव दिनुहुने यस नगरपालिकाका नगर प्रमुखज्यू, नगर उपप्रमुखज्यू, सबै वडाध्यक्षज्यूहरु, कार्यपालिकाका सदस्यज्यूहरु, स्थानीय राजनीतिक दल, विषय विज्ञज्यूहरु, विषयगत समिति प्रमुख तथा सदस्यज्यूहरु, कर्मचारी वर्ग, विषयगत शाखा प्रमुखज्यूहरु, वडा सचिवहरु तथा समग्र नगरवासीहरु विषेश आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

.....

हरि बहादुर कठायत

नि. प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

समष्टिगत भनाइ

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, स्थानीय तहको तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ र यस बागचौर नगरपालिकाको नगर सभाको आवधिक योजना तयार गर्ने निर्णय अनुसार यस आवधिक योजनाले यस नगरपालिकाको समग्र आर्थिक विकासका अतिरिक्त कुनै पनि व्यक्ति वा समुदायले विकासको मूलाधारमा आफू समावेश हुन नसकेको भन्ने जनगुनासो आउन नपाउने गरि समग्र नगरवासीलाई समेटर विकासमूलक गतिविधिहरु सञ्चालन गर्न मद्दत गर्ने छ भन्ने बिश्वास लिइएको छ । आवधिक योजना आफैमा कुनै कार्य योजना नभएर निश्चित अवधि भरमा गर्न सकिने योजना तथा कार्यक्रमको सूची, ती कार्यक्रम सम्पन्न गर्न लाग्ने लागतको अनुमान र ती आयोजना सम्पन्न गरिसके पश्चात नगरपालिकाको हालको अवस्थामा आउने परिणात्मक लक्ष्य र नतिजा खाका सहितको योजना भण्डार भएको हुँदा आगामी बर्षहरुमा वार्षिक योजना तय गर्दा यस दस्तावेजलाई मार्गदर्शक दस्तावेजको रुपमा प्रयोग गर्ने गरी तयार पारिएको छ ।

यस आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेको योजना तथा क्रियाकलापहरुलाई स्थानीय तथा वडा स्तरमा कार्यान्वयनका गर्नका लागि हामी सबै वडाध्यक्षहरुको महत्वपुर्ण भूमिका हुन्छ । एक समुदाय, एक वडा समृद्ध भयो भने एक नगर समृद्ध हुन्छ भन्ने मूल मर्मलाई आत्मसात गरी यस योजनाले तय गरेका क्रियाकलाप प्राथमिकता साथ लागू गर्न नगर सभा तथा नगर कार्यपालिकाका सम्पुर्ण टिमलाई निरन्तर रुपमा झकझकाउने भूमिका वडाध्यक्षहरुको तर्फबाट हाम्रो रहिरहनेछ । अन्त्यमा यस बागचौर नगरपालिकाको आवधिक योजना तयार गर्नमा भूमिका खेल्नुहुने सम्पुर्णलाई हृद्य देखि धन्यवाद दिन चाहान्छौं ।

वडाध्यक्षहरु

गंगाराम बस्नेत
अध्यक्ष
वडा नं. १

दीपेश डि.सी.
अध्यक्ष
वडा नं. २

भीम प्रकाश भण्डारी
अध्यक्ष
वडा नं. ३

कृष्ण बहादुर बस्नेत
अध्यक्ष
वडा नं. ४

जोगेन्द्र वली
अध्यक्ष
वडा नं. ५

ज्ञान बहादुर वली
अध्यक्ष
वडा नं. ६

प्रेम बहादुर डि.सी.
अध्यक्ष
वडा नं. ७

सुशिल जंग चन्द
अध्यक्ष
वडा नं. ८

यज्ञ बहादुर डाँगी
अध्यक्ष
वडा नं. ९

ज्ञान प्रसाद शर्मा धिताल
अध्यक्ष
वडा नं. १०

केश बहादुर भण्डारी
अध्यक्ष
वडा नं. ११

टिकाराम वली
अध्यक्ष
वडा नं. १२

आवधिक योजनाको सारांश

नाम	बागचौर नगरपालिका
वडा संख्या	१२
स्थापना मितिः	२०७२ असोज १
जिल्ला	सल्यान
प्रदेश	कर्णाली
क्षेत्रफल	१६३.१४ वर्ग कि.मी.
जनसंख्या	३४०२१ (पुरुष १६४७४ र महिला १७५४७ जना)
आवधिक योजनाको अवधि	आर्थिक बर्ष २०८०।०८१ देखि आ.ब.०८४।८५
दीर्घकालीन सोच	"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"
लक्ष्य	बागचौर नगरपालिकाको पूर्वाधार एवम् आर्थिक गतिविधिहरुको विकास तथा वातावरण एवम् सांस्कृतिक पक्षको संरक्षण र संवर्द्धन गर्दै सहभागितात्मक तथा समावेशी सिद्धान्तका आधारमा उत्पादनका साधनमा पहुँच वृद्धि गरी नगरवासीहरुको सामाजिक एवम् आर्थिक स्तरमा सुधार ल्याई **"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"** को निर्माण गर्नु ।
उद्देश्य	**१.आर्थिक विकास** : कृषिमा **व्यवसायीकरण, उद्योग व्यापार व्यवसाय र पर्यटनको विकास,** विस्तार, प्रवर्द्धन एवम् वित्तीय सेवामा सहज पहुँचवाट स्थानीय अर्थतन्त्रमा गतिशीलता ल्याई रोजगारी श्रृजना र आय वृद्धि गर्नु । **२.सामाजिक विकास** : गुणस्तरीय एवम् **प्राविधिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, सुरक्षित खानेपानीको सर्वसुलभताको सुनिश्चित, कला भाषा, संस्कृति, सम्पदाहरुको संरक्षण, प्रवर्द्धन,** युवाहरुमा व्यवसायिकता तथा खेलकुदको विकास लगायतका सामाजिक सेवा सुविधाहरुमा लक्षित वर्ग एवम् आम नागरिकको सहज पहुँच अभिवृद्धिवाट समतामूलक समाज निमार्ण गर्नु । **३.पूर्वाधार विकास** : **सडक, यातायात, पुल पुलेसा, ऊर्जा, जलश्रोत, खानेपानी, सार्वजनिक भवन,** आवास तथा वस्ती विकास, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका भौतिक एवम् सामाजिक पूर्वाधारहरु गुणस्तरीय निर्माणवाट आमनागरिकहरुको जन जीवनलाई सहज वनाउनु । **४.वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन** : विपद न्यूनीकरण एवम् **जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरु अवलम्वन गर्दै भू तथा जलाधार, वन, जैविक विविधताको संरक्षण,** सम्वर्द्धन एवम् वातावरणीय सन्तुलन र प्राकृतिक सम्पदाहरुको दिगो उपयोगवाट नागरिकहरुको जीविकोपार्जनमा सहज वनाउनु । **५. सुशासन तथा संस्थागत विकास :** वित्तीय श्रोतहरुको प्रभावकारी परिचालन गर्दै **मानव संशाधन एवम् स्थानीय संस्थाहरुको क्षमता विकास र ऐन, कानुन, योजना तथा सेवा प्रवाहको** प्रभावकारी कार्यान्वयनवाट सुशासनको अनुभूति गराउनु ।
मार्गदर्शक सिद्धान्त	• व्यावसायिक, उत्पादनमुखी र समुन्नत अर्थतन्त्र • पूर्वाधारको विकास, विस्तार र स्तरोन्नति • गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ शिक्षा, स्वास्थ्य, वातावरणीय स्वच्छता तथा विपद व्यवस्थापन • समन्वय, सहकार्य र साझेदारी • प्रभावकारी अनुगमन, मूल्याङ्कन

	• सामाजिक न्याय, समावेशीकरण तथा समतामूलक विकास • मानव संशाधन व्यवस्थापन तथा जनमुखी सेवा प्रवाह • सुशासन तथा सदाचार प्रवर्द्धन • डिजिटल गुणस्तरीय सेवा प्रवाह		
प्रमुख प्राथामिकता	• कृषि तथा पशुपंक्षीपालन व्यवसायको आधुनिकीकरण, विशिष्टीकरण, विविधीकरण र बजारीकरण • पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान, प्रचार – प्रसार तथा आवश्यक पूर्वाधार निर्माण • सुरक्षित, व्यवस्थित, उत्पादनशील र दिगो पूर्वाधारको विकास • नवप्रवर्तन, सीप विकास, उद्यमशीलता विकास र रोजगारी प्रवर्द्धन • योजनावद्ध विकास तथा व्यवस्थित भू-उपयोग • मानव संशाधन व्यवस्थापन तथा जनमुखी सेवा प्रवाह • गुणस्तरीय स्वास्थ्य तथा शिक्षा, स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ सुबिधाको प्रवर्द्धन • वातावरणीय सन्तुलन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन तथा विपद् उत्थानशिलता • समावेशीकरण तथा सामाजिक न्याय • सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन		
आवधिक योजनाको अनुमानित रकम	**विषय क्षेत्र**	**अनुमानित श्रोत (रु हजारमा)**	**प्रतिशत**
	आर्थिक विकास	४७६७२१।००	१३.२
	सामाजिक विकास	१५१९४२०।००	४२.३
	पूर्वाधार विकास	१३०३५३४।००	३६.३
	वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	२८६४८५।००	७.९
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	४२५५।००	०.३
	जम्मा	**३५९०५१५**	**१००**

विषय सूची

आवधिक योजनाको सारांश ..... अ

विषय सूची ..... इ

संक्षिप्त नाम ..... ऊ

परिच्छेद १: प्रारम्भिक १

१.१ पृष्ठभूमि १

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य २

१.३ आवधिक योजना तर्जुमाको कार्यक्षेत्र ३

१.४ आवधिक योजना निर्माणको आधार ३

१.५ दिगो विकास लक्ष्यसँगको सम्बन्ध ४

१.६ आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया ७

परिच्छेद २: नगरपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समीक्षा १०

२.१ नगरपालिकाको परिचय १०

२.२ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा ११

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था १२

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था १४

२.५ वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था १६

२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था १६

परिच्छेद ३: योजनाको अवधारणा र प्रारुप १८

३.१ नगर विकासको दीर्घकालिन सोच १८

पृष्ठभूमि १८

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती १८

३.३ प्रमुख सम्भावना तथा अवसर २१

३.४ निर्देशक सिद्वान्त २२

३.६ नगर समृद्धिका प्राथमिकता क्षेत्रहरू २४

३.७ परिमाणात्मक लक्ष्य २५

३.७ रणानीति तथा प्राथमिकता २७

३.८ लगानी, स्रोत अनुमान र बाँटफाँट २७

३.९ आवधिक नगर विकास योजनाको अपेक्षित उपलब्धी ३०

परिच्छेद ४: आर्थिक क्षेत्र ३१

४.१ कृषि ३१

४.१.१ पृष्ठभूमि ३१

लक्ष्य ३२

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास ५०
५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण..... ५०
स्वास्थ्य क्षेत्रको परिमाणात्मक लक्ष्य ६१
बिस्तृत कार्यक्रम ६३
५.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन..... ६६
५.३ खानेपानी, सरसफाइ तथा फोहरमैला ब्यवस्थापन ७४
५.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण..... ८१
५.५ युवा तथा खेलकुद ८६
बिस्तृत कार्यक्रम ८९
परिच्छेद ६ : भौतिक पूर्वाधार विकास ९१
परिच्छेद ८: संस्थागत विकास, सुशासन, क्षमता विकास तथा जनसहभागिता ११८
संस्थागत विकास र सुशासनः..... ११८
८.१ सुशासन तथा ऐन कानुन ११९
परिच्छेद ९: बजेट व्यवस्था तथा विषय क्षेत्रगत बजेट बाँडफाँड १३१
९.१ श्रोत व्यवस्थापन आवधिक योजना १३१
९.४ आयोजना बैंक..... १३४
परिच्छेद १०: आवधिक योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था..... १७७
१०.१ योजनाको कार्यान्वयन..... १७७
१०.२ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना १७७
१०.३ विषय क्षेत्र अनुसार अनुमानित बजेट..... १७८
१०.४ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण..... १७८
१०.५ स्रोत परिचालन तथा सहकार्य..... १७८
१०.६ स्रोत परिचालनका रणनीति..... १७९
१०.७ आवधिक योजना कार्यान्वयन १७९
१०.८ अनुगमन तथा मूल्याङकन योजना १८०
बिषयगत क्षेत्रहरुको नतिजा खाका..... १८३
सामाजिक विकास क्षेत्र १८९
भौतिक पूर्वाधार विकास २०२
१. यातायात,सडक पूल..... २०२
२. सिंचाइ..... २०६
३ भवन तथा शहरी विकास..... २०८
४. विद्युत तथा उर्जा..... २११
५. सूचना तथा संञ्चार प्रविधि पूर्वाधार..... २१३
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र २१५
२ जलाधार संरक्षण..... २१६
३. विपद व्यवस्थापन..... २१८

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र २१९
१. सुशासन तथा ऐन कानुन २१९
३. संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह २२५
अनुसूची १ : नक्साहरु २३१

संक्षिप्त नाम

कोभिड–१९	:	नोबेल कोरोना भाइरस २०१९ (महामारी)
आ.व.	:	आर्थिक वर्ष
कि.मि.	:	किलो मिटर
गा.वि.स	:	गाउँ विकास समिति
गै.स.स	:	गैर सरकारी संस्था
लै.स.सा.स	:	लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण
व.कि.मि.	:	वर्ग किलो मिटर
न.पा.	:	नगरपालिका
प्र.अ.	:	प्रधानाध्यापक
वि.व्य.स.	:	विद्यालय व्यवस्थापन समिति
रू.	:	रूपैँया
रा.यो.आ	:	राष्ट्रिय योजना आयोग
लि.	:	लिटर
हे.	:	हेक्टर

परिच्छेद १: प्रारम्भिक

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा योजनाबद्ध विकासको थालनी वि.सं. २०१३ सालदेखि भएको हो । राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पार्ने योजना दशौं योजनासम्म ५ वर्षे थियो । एघारौं देखि चौधौ योजना ३ वर्षे बनाइयो । आ.व. २०७६/०७७ देखि शुरु भएको पन्ध्रौ योजना भने पाँच वर्षे बनाइएको थियो र हाल सोह्रौ योजना कार्यान्वयनमा आइसकेको छ । विगतमा केन्द्रीय योजना मात्र बन्ने गरेकोमा संघीय शासन व्यवस्थाको सुरुवात पछि प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूले पनि आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु अपरिहार्य भएको छ ।

नेपालको योजनाबद्ध विकास प्रणालीमा पनि रुपान्तरण आएको छ । रुपान्तरित संघीय राजनीतिक व्यवस्थालाई व्यवस्थित गर्न निर्माण गरिएको वर्तमान संविधानले संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहवीच सहकार्य, समन्वय तथा सहअस्थित्वका आधारमा समग्र देशको समृद्धिको आधार तय गर्ने कुरालाई अंगिकार गरेको छ । संविधानले राज्य शक्तिको वाँडफाँड तथा वित्तीय स्रोत हस्तान्तरण मार्फत तीन तहका सरकारलाई नीति तथा योजना तर्जुमा तथा त्यसको कार्यान्वयनका लागि समान हैसियत प्रदान गरेको छ भने समग्र देशको तिव्र विकासका लागि तीन तहका सरकार बिच परिपुरकताको सम्वन्ध हुनु पर्ने कुराको परिकल्पना गरेको छ । यस संदर्भमा, संघीय तथा प्रदेश सरकारले आवधिक योजना तर्जुमा गरी योजनावद्ध विकासलाई संस्थागत गरिरहेको सन्दर्भमा स्थानीय सरकारले पनि संघीय तथा प्रदेश सरकारको विकाससँग तादाम्यता मिलाउन आवधिक योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस गरिएको छ ।

नेपालको संविधानको धारा ५९, संविधानको अनुसूची ८ र ९ ले निर्धारण गरेको अधिकार क्षेत्र, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा २४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन, २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक स्रोत तथा वित्त आयोग ऐन, २०७४,आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६ र नियमावली, २०७७, सङ्घ, प्रदेश र स्थानीय तहबीचको समन्वय र अन्तरसम्बन्ध सम्बन्धी ऐन, २०७७, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन ऐन, २०७४, विद्यमान राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय नीति, स्थानीय तह संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कन कार्यविधि, २०७७, प्रदेश तथा स्थानीय तहका लागि लैङ्गिक उत्तरदायी बजेट नमूना निर्देशिका, २०७७ लगायतका ऐन तथा नीति नियमले स्थानीय सरकारहरुले आवधिक योजना तर्जूमा गरी त्यसका आधारमा बार्षिक तथा रणनीतिक योजनाहरु जारी गर्नुपर्ने कुरालाई जोड दिएको छ ।

संघीय सरकारले जारी गरेका ऐन तथा दिग्दर्शनहरुले स्थानीय सरकारले बनाउने वार्षिक योजनाहरु आवधिक योजना तथा मध्यकालिन खर्च संरचनाका आधारमा तय गर्नु पर्ने नीतिगत व्यवस्था गरेको छ । अर्कोतर्फ संयुक्त राष्ट्र संघले घोषणा गरेको दीगो विकासका लक्ष्य, राष्ट्रिय लक्ष्य तथा प्रादेशिक लक्ष्यहरुलाई व्यवहारिक रुपमा सम्बोधन गर्ने प्रमुख जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको हुने भएकाले स्थानीय तहले आवधिक विकास योजना निर्माण गर्नुपर्ने अपरिहार्यता रहेको छ ।

तीन वटा तहको समन्वयमा चल्ने संघीय शासन व्यवस्था अनुसारको नयाँ राजनीतिक तथा प्रशासनिक परिवेशमा स्थानीय तहको लक्ष्य, उद्देश्यहरू तथा प्रतिफल किटान गरी योजनाबद्ध ढंगले अघि बढाउन तथा वार्षिक योजनालाई दिशानिर्देश गर्न आवधिक योजनाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । नगरपालिकाको आवधिक योजनामा यसका समष्टीगत आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकासका लागि

निश्चित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू निर्धारण गरी तोकिएको समय सीमाभित्र सो हासिल गर्नका लागि उपयुक्त सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान एवम् परिभाषित गरी मार्गचित्र तयार गरेको छ । यस योजनाले नगरपालिकालाई निश्चित समय सीमाभित्र आफुले चाहेको विकासको लक्ष्य तर्फ डोऱ्याउने काम गर्दछ । दिगो विकास लक्ष्यहरूलाई स्थानीयकरण गर्नका लागि यसको सिद्धान्त र सारलाई आत्मसात गर्दै आफनो नगरको आवश्यकता अनुसार अगाडि बढ्न आवधिक योजनाको जरुरी भएको हो । दिगो विकास लक्ष्यले कसैलाई पनि पछि नछोड्ने (Leaving no one behind) भन्ने अवधारणालाई आफ्नो मान्यता बनाएकोले समग्र नगरको विकास प्रक्रियामा विपन्न र पछाडी परेका वर्गहरूलाई समाहित गर्नका लागि पनि आवधिक योजना जरुरी रहेको छ । नगरपालिकाले वस्तुगत विवरणको आधारमा आधाररेखा तयार गरी नगरपालिकाको विकासको वर्तमान अवस्था, संभावना तथा समस्या विश्लेषण गरी बागचौर नगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक विकास योजना (आ.व. २०८०/०८१-२०८४/०८५) तर्जुमा गरेको छ ।

१.२ आवधिक योजनाको उद्देश्य

आवधिक नगर विकास योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य नगरपालिकाको नेतृत्वमा योजनाबद्ध विकासका लागि सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी, समुदायमा आधारित संस्था तथा निजी क्षेत्रको संलग्नतामा एकीकृत तथा समष्टिगत विकास प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु नै हो । नगरको यस नगर आवधिक योजना तर्जुमाका सहायक तथा निर्दिष्ट उद्देश्यहरू देहाय अनुसार छन ।

(क) नगरबासीको आशा एवम् भरोसाको रुपमा रहेको स्थानीय सरकारको विश्वसनियतामा थप अभिवृद्धि गर्न पारदर्शि सुशासनको अनुभुति दिलाउने ।

(ख) नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, र समय सीमासँग अनुकुल हुने गरी नगरपालिकाको आवधिक विकास योजनामा सुशासन, वातावरण तथा वाल मैत्री विकास, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई समावेश गर्ने ।

(ग) नगरपालिकाको एकीकृत, नतिजामूलक र योजनाबद्ध एबम् दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि विकास साझेदार तथा सरोकारवालापक्ष सँग आवश्यक सहकार्य गरी विकासका लागि साझा उत्तरदायित्व बहन गर्ने, गराउने ।

(घ) नगरपालिकाको समग्र विकासका लागि श्रोत परिचालनको विद्यमान स्थिति विश्लेषण गरी नगरबासी तथा सरोकारवालापक्ष सँगको सहभागितामूलक छलफलका आधारमा नगरपालिकाको दिगो विकासको खाका तयार गर्ने ।

(ङ) नगरपालिकाको विकासको सम्भावना, अवसर तथा चुनौतिको विश्लेषण गरी दीर्घकालिन सोच, निर्देशक सिद्धान्त, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकताका क्षेत्रहरू निर्धारण गर्ने ।

(च) नगरको विकासका गति एवं प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्ने तथा अपेक्षित नतिजा छोटो समयमा हासिल गर्ने रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।

(छ) नगरपालिकाको विकासको प्रयासलाई मार्गदर्शन गर्ने तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।

(ज) नगरको विकासका क्रियाकलापहरू तथा नतिजाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खाका तयार गर्ने ।

१.३ आवधिक योजना तर्जुमाको कार्यक्षेत्र

यस अध्ययन कार्यले प्रस्तुत गरेका दस्तावेजहरू निम्नानुसार छन् :

१. नगरपालिकाका वस्तुगत अवस्था (जनसंख्या वितरण, धरातलीय अवस्था, आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र सुशासन तथा वित्तीय व्यवस्था) को विश्लेषण,

२. नगरपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन वातावरण तथा संस्थागत विकासका सम्भावना तथा अवसरको विश्लेषण,

३. नगरपालिकाको क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्य, परिणाम तथा कार्यक्रमको पहिचान एवम् विश्लेषण,

४. तर्कबद्ध प्रणाली (Logical Framework Approach) का आधारमा विषयगत प्रतिफल, असर तथा प्रभाव तहको विश्लेषण,

५. संघ, प्रदेश, अन्तरपालिका सम्बन्धका साथै सार्वजनिक, निजी र सहकारी साझेदारी सम्बन्धको विश्लेषण,

६. नगरपालिकाका अन्तरसम्बन्धित विषयहरुको विश्लेषण,

७. नगर गौरवका आयोजना, रुपान्तरणकारी आयोजना तथा आयोजना बैंक तयारी,

८. आवधिक योजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खाका तयार,

१.४ आवधिक योजना निर्माणको आधार

नेपालको संविधानमा उल्लेख गरिएको स्थानीय तहको अधिकार, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति, संघीय एवं प्रदेश सरकारको कानून तथा नीतिले स्थानीय तहको विकासलाई मार्गनिर्देशन गरेको हुनु पर्दछ । संविधानमा उल्लेख भएका संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरू मध्ये स्थानीय स्तरका आवधिक योजना र वार्षिक योजना तथा बजेट स्वीकृति सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको कार्यसूचीमा सूचीकृत गरिएको छ । साथै दिगो विकासका लक्ष्य, संघीय र प्रादेशिक योजनालाई समेत कानुनी तथा नीतिगत आधार लिईएको छ । **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** भन्ने राष्ट्रिय सोच एवं **"समृद्ध कर्णाली सुखारी कर्णाली वासी"** बनाउने कर्णाली प्रदेशको सोच, संघीय तथा प्रदेश सरकारका आवधिक योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य र नीतिहरू, दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्ति आदिलाई आधार मानी यस योजनका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रमहरू तय गरिएका छन् । सन् २०१५ मा नेपाल लगायत संयुक्त राष्ट्रसंघका सबै सदस्य राष्ट्रले अनुमोदन गरेका दिगो विकासका कार्यसूचीलाई नेपालले प्रतिवद्धता जनाईसकेको छ । यस प्रतिवद्धता अनुरुप राष्ट्रिय योजना आयोगले दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई समाहित गरी दीर्घकालिन सोच सहितको १६ औं आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको र स्थानीय तहको योजना प्रक्रियालाई समेत दिगो विकास उन्मुख बनाउने गरी दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण स्रोत पुस्तिका उपलव्ध गराएको छ ।

प्रत्येक स्थानीय तहलाई आवधिक विकास योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य पुरा गर्नका लागि प्रत्येक वर्ष वार्षिक योजना तयार गर्नुपर्ने प्रावधान रहेकोले आवधिक नगर विकास योजनाको औचित्य अझ स्पष्ट हुन गएको छ । आवधिक योजनाका कानूनी तथा नीतिगत आधारहरू निम्नलिखित रहेका छन ।

(क) स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा तोकिएको अधिकार प्रयोगका गरी आवधिक, वार्षिक,

रणनीतिक विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीघकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । (दफा २४ को उपदफा १)

(ख) स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले योजना तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग तालमेल हुने गरी दिगो विकासको लक्ष्य, भूउपयोग योजना, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, बालमैत्री स्थानीय सुशासन, वातावरणमैत्री विकास, अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार, विपद् व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्ने उल्लेख गरिएको छ । (दफा २४ को उपदफा २)

(ग) स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले नगरपालिकाले योजना बनाउँदा ऐनमा तोकिए बमोजिमको विषयहरूमा प्राथमिकता दिनुपर्ने विषयहरूसमेत तोकेको छ । (दफा २४ को उपदफा ३)

(घ) यसै गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी वातावरणमैत्री विकास,बालमैत्री स्थानीय सुशासन, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण तथा स्थानीय समुदायमा अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि, विपद् व्यवस्थापन, लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनुपर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

(ङ) स्थानीय सरकारको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमामा दीर्घकालिन आवधिक शहरी विकास योजना अनुरुप वार्षिक कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण र लक्ष्य निर्धारण गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

(च) राष्ट्रिय अभियान तथा अन्य अन्तर सम्बन्धित विषयहरू: नेपाल पक्ष भई हस्ताक्षर गरेका अन्तर्राष्ट्रिय अभिसन्धी, सम्झौता र प्रतिबद्धता विपद् जोखिम

(छ) न्यूनीकरण राष्ट्रिय रणनीतिक योजना (२०१८-२०३०) र जलवायु परिवर्तन राष्ट्रिय अनुकूलन योजना २०१८

(ज) समपूरक तथा विशेष अनुदान र सहलगानी सम्बन्धी कार्यविधि

(झ) स्थानीयसरकारमा सहभागी राजनीतिक दलहरूको घोषणापत्र

(ञ) स्थानीय तहले तर्जुमा गर्नुपर्ने योजनाहरू बीचको अन्तरसम्बन्ध

१.५ दिगो विकास लक्ष्यसँगको सम्बन्ध

नेपालको संविधान तथा कानूनहरूले स्थानीय तहमा प्रदान गरेको अधिकार र दिगो विकास लक्ष्यबीच बलियो सम्बन्ध रहेको पाइन्छ । स्थानीय स्तरमा महत्वपूर्ण सार्वजनिक सेवाहरूको प्रवाह र त्यसको निमित्त लगानी गर्ने कार्य स्थानीय तहको जिम्मेवारीमा पर्दछ । यी स्थानीय जिम्मेवारीहरूमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाइ, कृषि, आधारभूत पूर्वाधार तथा सामाजिक समावेशीकरण एवम् संरक्षण प्रमुख रहेका छन् ।

दिगो विकासका स्थानीयस्तरका लक्ष्यलाई स्थानीय तहको योजना तर्जुमाका बिभिन्न विषयगत समिति अनुरुप समूहकृत गर्नुपर्ने हुन्छ । स्थानीय तहमा रहेका आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वातावरण संरक्षण एवम् संस्थागत विकास र सुशासन समितिहरूका क्रियाशीलताले दिगो विकास लक्ष्यको स्थानीयकरण गर्न योगदान पुऱ्याउँछ । नेपालको संविधान २०७२ ले स्थानीय तहलाई विकासका यी पाँचै क्षेत्रमा प्रष्ट अधिकार तथा जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ ।

स्थानीय तह विकास र राजनीतिक एकाईका अलावा एक सशक्त आर्थिक विकासको एकाइ समेत हो । संविधानले नगरपालिकालाई स्थानीय बजारको व्यवस्थापन, कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, सहकारी जस्ता स्थानीय आर्थिक विकासको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको दर्ता तथा नियमनसम्बन्धी र स्थानीय संघ संस्था दर्ता, नियमन र परिचालनको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ । यी विषय दिगो विकास लक्ष्य-१ (शून्य गरिबी), लक्ष्य-२ (भोकमरीको अन्त्य), लक्ष्य-८ (मर्यादित काम तथा आर्थिक बृद्धि) र लक्ष्य-१० (असमानताको न्यूनीकरण) सँग जोडिएका छन् ।

सामाजिक विकासको क्षेत्रमा स्थानीय तहको क्षेत्राधिकारभित्र चार वटा प्रमुख क्षेत्र पर्दछन् । यसमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा लैंगिक सरसफाइ समानता तथा सामाजिक समावेशिता जस्ता पक्षहरू रहेका छन् । सामाजिक विकाससँग दिगो विकास लक्ष्यका चार वटा लक्ष्य, लक्ष्य-३ (स्वस्थ जीवन), लक्ष्य-४ (गुणस्तरीय शिक्षा), लक्ष्य-५ (लैंगिक समानता) र लक्ष्य-६ (स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ) सम्बन्धित छ ।

नेपालको विकासमा भौतिक पूर्वाधार जस्तै स्थानीय सडक, यातायात, विद्युत, शहरी बिकास र बस्ती बिकास एक महत्वपूर्ण क्षेत्रको रूपमा रहेको छ । सो अनुसार पूर्वाधार विकासतर्फ दिगो विकास लक्ष्य-९ (उद्योग, नवीनता एवम् पूर्वाधार), लक्ष्य ११ (दिगो शहर तथा समुदाय) र लक्ष्य ७ (धान्न सक्ने र सफा ऊर्जा पर्दछन् ।

दिगो विकासको चौथो आयाममा वातावरणीय दिगोपना पर्दछ । नेपालको सन्दर्भमा यसलाई वातावरण संरक्षण, जलवायु परिवर्तन, अनुकुलन र प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापनको आयामको रूपमा हेरिनुपर्दछ । तथापी स्थानीय तहको वातावरणीय दिगोपना व्यवस्थापन सम्बन्धी खास भूमिका स्थानीय परिवेशमा भर पर्दछ । स्थानीय तहको कार्य क्षेत्रभित्र वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन, सिमसार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थ, फोहरमैला व्यवस्थापन साथै बिपद व्यवस्थापन विषय रहेका छन् । यी कार्यक्षेत्रको प्रभावकारी व्यवस्थापनका लागि स्थानीय तहले संघ र प्रदेशसँग सहकार्य र समन्वय गर्न जरुरी हुन्छ । वातावरणीय दिगोपनाको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्य-१२ (दिगो उत्पादन तथा उपभोग तथा उत्पादनप्रति जवाफदेहिता), लक्ष्य-१३ (जलवायु सम्बन्धी कार्य, लक्ष्य-१४ (समुद्रमुनिको जीवन) र लक्ष्य-१५ (जमिनमाथिको जीवन) जोडिएका छन् ।

दिगो विकास लक्ष्यले संस्थागत विकास र सुशासनलाई समेत बिशेषः महत्व दिएको छ । दिगो विकास कार्यसूचीमा संस्थागत विकास तथा सुशासन सम्बन्धी विषयसमेत समावेश भएका छन् जुन विषय दिगो विकास लक्ष्य १६ (शान्ति, न्याय, र सबल संस्था) र लक्ष्य १७ (विश्वव्यापी साझेदारी) सँग प्रत्यक्ष जोडिएका विषय हुन् ।

नेपालले सहकारी संघीयताको अवलम्बन गरेकाले दिगो विकास लक्ष्य हासिल गर्न सरकारका तीन वटै तहले आपसी सहकार्य र समन्वय गर्नु जरुरी छ । सामान्यतया संघ र प्रदेशको नीति निर्माण, मापदण्ड निर्धारण, वित्तीय हस्तान्तरणका साथै सापेक्ष रूपमा आर्थिक तथा पूर्वाधार विकासमा बढी भूमिका रहन्छ भने स्थानीय तह मूलतः स्थानीय विकास र स्थानीय सेवाका सम्वाहकको भूमिकामा केन्द्रित हुनुपर्दछ । बागचौर नगरपालिकाले आफ्नो यस प्रथम नगर विकास योजनामा दिगो विकास लक्ष्य प्राप्त गर्न आफ्नो तर्फबाट गर्नुपर्ने समपूरक र परिपूरकको भूमिकालाई आत्मसाथ गर्दै सामाजिक तथा आर्थिक पक्षका सबै क्षेत्रमा दिगो विकास लक्ष्यको कार्यान्वयनलाई स्थानीयकरण गर्ने अभ्यासको थालनी गरेको छ ।

तालिका १: नगरपालिकाको अधिकार तथा दिगो विकास लक्ष्य वीचको सम्बन्ध

क्र.सं.	दिगो विकास लक्ष्यका आयाम	स्थानीय तहको संवैधानिक अधिकार तथा कार्यदिशा (अनुसूची -८)	अधिकारको साझा सूची (अनुसूची -९)	दिगो विकास लक्ष्य
१	आर्थिक विकास	२. सहकारी १०.स्थानीय बजार व्यवस्थापन ११.ग्रामीण सडक, कृषि सडक, सिंचाई १५.कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, १८.कृषि	१. सहकारी ४. कृषि १०. गरिबी निवारण १३. सुकुम्बासी व्यवस्थापन	लक्ष्य १: गरीबीको अन्त्य लक्ष्य २: शून्य भोकमरी लक्ष्य ८: मर्यादित काम तथा आर्थिक बृद्धि लक्ष्य १०: असमानतामा कमी
२	सामाजिक विकास	८. आधारभूत र माध्यमिक शिक्षा ९. आधारभूत स्वास्थ्य, सरसफाइ (ढल निकास) व्यवस्था १६.ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अशक्तहरूको व्यवस्थापन १७ बेरोजगारको तथ्याङ्क संकलन १९.खानेपानी २२.भाषा, संस्कृति र ललितकलाको संरक्षण र विकास	२. शिक्षा ३. स्वास्थ्य ५. खानेपानी १०. सामाजिक सुरक्षा	लक्ष्य ३: राम्रो स्वास्थ्य तथा स्वस्थ जीवन, लक्ष्य ४: गुणस्तरीय शिक्षा, लक्ष्य ५: लैङ्गिक समानता, लक्ष्य ६: स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ
३	पूर्वाधार विकास	७. स्थानीयस्तरका विकास आयोजना तथा परियोजनाहरू, ११. स्थानीय सडक, १४. घर जग्गा धनीपूर्जा वितरण, १९. साना जलविद्युत् आयोजना, वैकल्पिक ऊर्जा,	५. विद्युत, सिँचाइ १५. सवारी साधन अनुमति	लक्ष्य ७: धान्न सक्ने तथा स्वच्छ ऊर्जा, लक्ष्य ९: उद्योग, नवीन खोज तथा पूर्वाधार, लक्ष्य ११: दिगो सहर तथा समुदाय,
४	वातावरण व्यवस्थापन	९. सरसफाइ (फोहरमैला व्यवस्थापन) १०. वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता २०. विपद् व्यवस्थापन २१. जलाधार, सिमसार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थको संरक्षण	७. वन, जंगल, वन्यजन्तु, चराचुरुंगी, जलउपयोग, वातावरण, पर्यावरण तथा जैविक विविधता ८. खानी तथा खनिज ९.विपद् व्यवस्थापन	लक्ष्य १२: दिगो उपभोग तथा उत्पादन लक्ष्य १३: जलवायु कार्य लक्ष्य १५: जमिनमाथिको जीवन
५	संस्थागत विकास तथा सुशासन	१. नगर प्रहरी ३. एफ.एम (रेडियो सञ्चालन	२. पत्रपत्रिका ६. कर, दस्तुर, दण्ड	लक्ष्य १६: शान्ति, न्यायपूर्ण तथा सबल

	४. स्थानीय कर, सेवाशुल्क दस्तुर, पर्यटन शुल्क, दण्ड जरिवाना ५. स्थानीय सेवाको व्यवस्थापन ६. स्थानीय तथ्यांक र अभिलेख संकलन १२.गाउँ सभा, नगर सभा, जिल्ला सभा, स्थानीय अदालत, मेलमिलाप र मध्यस्थताको व्यवस्थापन १३. स्थानीय अभिलेख व्यवस्थापन	जरिवाना, रोयल्टी, सेवा शुल्क ११. व्यक्तिगत घटना, जन्म, मृत्यु, विवाह दर्ता र तथ्याङ्क १२. पुरातत्व, प्राचीन स्मारक र संग्रहालय	संस्था लक्ष्य १७: बहुसरोकार साझेदारी

१.६ आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया

आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा पद्धति (Participatory Approach) अवलम्बन गरिएको छ । नगर कार्यपालिकाका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरू, कर्मचारीहरू तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा विभिन्न चरणहरुमा छलफल तथा अन्तरक्रिया गरी सर्वसम्मत ढंगले सर्वोत्तम विकल्पमा साझा सहमती गर्दै योजना दस्तावेज तयारी गर्ने प्रक्रिया अघि बढाइएको थियो । यस नगरको आवधिक विकास योजनालाई बढी व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउनका लागि विभिन्न समसामयिक विधि, पद्धति तथा अवधारणाहरूलाई योजना तर्जुमा प्रक्रियामा अवलम्बन गरिएको छ । जसमा निम्नानुसारका योजना निर्माणका चरण प्रक्रिया र विधिमा रही बागचौर नगरपालिकाको आवधिक नगर विकास योजना निर्माण गरिएको छ ।

चित्र १: स्थानीय तहको आवधिक विकास योजना तर्जुमाका चरणहरू

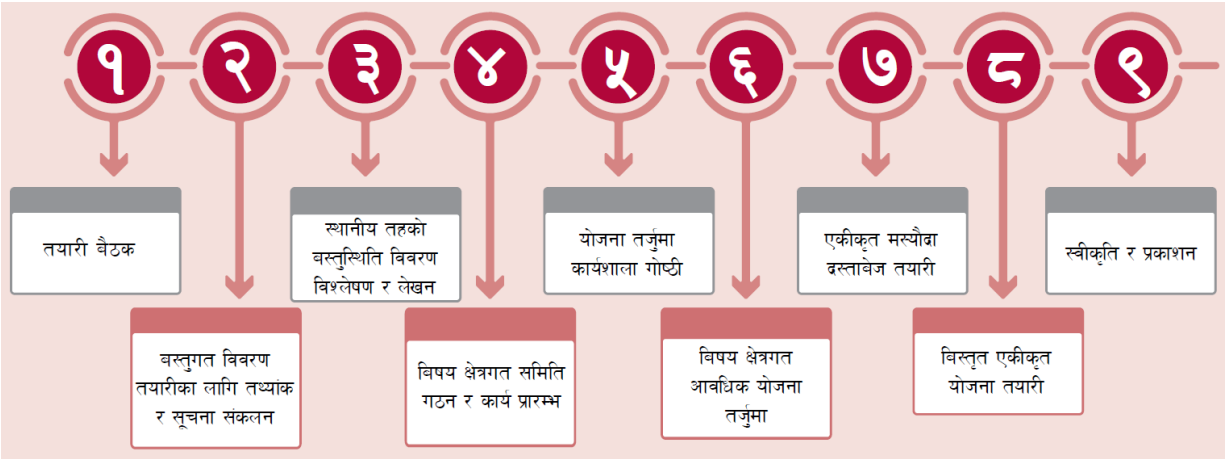

पहिलो चरण : आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सम्बन्धी निर्णय एवं पूर्व तयारी

पहिलो चरण अन्तर्गत बागचौर नगर कार्यपालिकाबाट आवधिक नगर विकास योजना तर्जुमा गर्ने नीतिगत निर्णय भई विभिन्न चरणका वैठक र नगर वस्तुस्थिति विवरण तथा संस्थागत सूचना संकलन लगायतका पूर्व तयारी गरिएको थियो । यसका अतिरिक्त बागचौर नगरपालिकाको समग्र सम्भावना तथा चुनौतीका क्षेत्रको विश्लेषणका साथै नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्तीय आयोग अन्तर्गतका ऐन, कानुन तथा निर्देशिका, प्रदेश सरकारका नीति तथा कार्यक्रम, बागचौर नगरपालिकासँग सिमाना जोडिएका

स्थानीय सरकारका नीति तथा कार्यक्रम, राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पारेको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८, प्रदेश नीति योजना आयोगले तयार पारेको प्रदेशको वस्तुस्थिती विवरण अन्तर्गतका आवधिक योजना तर्जुमा निर्देशिका राजनीतिक पार्टीका प्रतिवद्धता पत्र तथा अन्य सम्बन्धित श्रोत सामग्रीको अध्ययन गरियो । उल्लेखित अध्ययनहरुको आधारमा बागचौर नगरपालिकाले अंगिकार गर्नुपर्ने नीति तथा कार्यक्रमहरुको विश्लेषण गरियो ।

दोश्रो चरण : योजना तयारी कार्याशाला गोष्ठी

दोश्रो चरण अन्तर्गत आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धमा स्थानीय विकासका सरोकारवालामाझ समान बुझाइ कायम गर्न एक दिवसीय अभिमुखीकरण तथा तयारी कार्यशाला कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । यस कार्यशालामा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी, कार्यालयका कर्मचारी, विषयगत शाखाका प्रमुख, लक्षित वर्ग सञ्जालका प्रतिनिधि, व्यवसायिक संघ/संस्थाका प्रतिनिधि, सहकारी, नागरिक समाज, स्थानीय प्रबुद्ध व्यक्ति, राजनीतिक दलका स्थानीय प्रमुख/प्रतिनिधि तथा गैरसरकारी संस्थाका प्रतिनिधि लगायतका नगर विकासका सरोकारवालाहरूको सक्रिय सहभागिता सहभागिता थियो । नगरपालिका प्रमुखको संयोजकत्वमा निर्देशक समिति, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतको संयोजकत्वमा प्राविधिक समिति र कार्यपालिकाका सदस्यहरूको संयोजकत्वमा गठन हुने बिषय क्षेत्रगत समितिहरूलाई बिषय क्षेत्रगत जिम्मेवारीहरूका बारेमा समेत जानकारी गराइएको थियो ।

तेश्रो चरण : आधार रेखा सूचना तथा तथ्यांक विश्लेषण

आवधिक योजना तर्जुमा पूर्व नगरपालिकाको जनसांख्यिक, आर्थिक, समाजिक, पूर्वाधार, वन वातावरण तथा संस्थागत विकास सम्बन्धि आधारभूत तथ्याङ्क संकलनका लागि नगरपालिकाका विषयगत शाखाहरुबाट उपलब्ध क्षेत्रगत तथ्याङ्क तथा नगरपालिकाको पार्श्वचित्रको प्रयोग गरिएको छ । तथ्यमा आधारित योजनाले मात्र नगरपालिकाको सोच र लक्ष्यलाई दिशाबोध गर्न सक्ने भएकाले तथ्याङ्कका आधारमा नगरपालिकाको वस्तुस्थिती विश्लेषणको कार्यलाई अघि बढाइएको छ । साथै नगरपालिकाको श्रोत नक्शा तयारी, भू–व्यवस्थापन, तथा गौरवका आयोजना कार्यान्वयन गर्ने सम्भावित क्षेत्रको नक्शाङ्कनका लागि GIS Mapping गरिएको छ । तथ्याङ्क संकलन तथा GIS Mapping को उद्देश्य नगरपालिकाको वर्तमान अवस्थाको तथ्याङ्कीय चित्रण गर्नु हुनेछ । यसबाट नगरपालिकाले आवधिक योजनामा क्षेत्रगत रुपमा अपनाउनु पर्ने लक्ष्य, उद्देश्य रणनीति तथा कार्यनीतिको आधार तयार गरेको छ ।

चौथो चरण : वडास्तरीय श्रोत नक्शांकन तथा लक्षित समूह परामर्श

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी आयोजना संचालन गर्नु अगावै १२ वटै वडामा गएर वडा समिति लगायत लक्षित समूहसँग वडाको सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौति समाधानका लागि रणनीतिक उपायहरूको खोजी गरियो । यसै अवसरमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रसाशन मन्त्रालयबाट तयार पारिएको संस्थागत सूचना संकलन फारममा आधारित रहेर सबै विषयगत क्षेत्रहरूको आधार रेखा सूचना विश्लेषण गरियो । उक्त वस्तुगत विवरणमा नगरपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, भौतिक पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्था सहित विषयगत रुपमा वस्तुस्थिति विवरण तयार पारिएको थियो । यही सूचनालाई वस्तुस्थिति विश्लेषण गर्दाको चरणमा परिमार्जन गरी थप सूचना समेत संकलन गरियो । आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वस्तुस्थिति विश्लेषण नगरपालिकाका सरोकारवालाहरूसँग सहभागितामूलक छलफलबाट गरिएको थियो ।

पाँचौ चरण : विषयगत छलफल र निर्देशक समितिको बैठक (विषय क्षेत्रगत रणनीति र कार्यक्रम विकास)

वडा स्तरीय छलफल पछि बिषय क्षेत्रगत संभावना र अवसर तथा समस्या चुनौतिहरुको विश्लेषणको आधारमा बिषय क्षेत्रगत उद्देश्य तर्जुमा, बिषय क्षेत्रगत लक्ष्य परिमाण, सूचक निर्धारण गरी त्यस्ता लक्ष्य सूचक हासिल गर्न अवलम्बन गरिनु पर्ने रणनीतिहरू, विषय क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम, अनुमानित लागत, कार्यान्वयन कार्ययोजना र अनुगमन मूल्यांकनको खाका तयारीका लागि विभिन्न चरणमा विषयगत छलफल गरिएको थियो । निर्देशक समितिको बैठकमा विषयगत समिति चरण सम्मको कार्यप्रगतिको समिक्षा गरी आवश्यक राय सुझाव संकलन गरिएको थियो ।

छैठौ चरण : आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

नगरपालिकाको आयोजना विषय विज्ञहरुसँगको परामर्श तथा प्राविधिक टोलीको सहयोगमा आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी संचालन भएको थियो । उक्त कार्यक्रममा नगर कार्यपालिकाका पदाधिकारी तथा विषयगत समितिहरुका संयोजक, नगर विकासका सरोकारवालाको सहभागिता र विषय विज्ञहरुको सहजीकरणमा सम्पन्न भएको थियो । यस क्रममा विषयगत छलफल र निर्देशक समितिको बैठक बसी तयार भएको प्रारम्भिक मस्यौदा प्रतिवेदन माथी छलफल गरिएको थियो । सवै विषयगत योजनाको छुट्टा छुट्टै प्रस्तुती गरी पृष्ठपोषण समेत लिइएको थियो ।

सातौं चरण :दस्तावेज अभिलेखीकरण

आवधिक योजना कार्यशाला गोष्ठी तथा वडास्तरीय तथा लक्षित समूह छलफलबाट आएका तथ्यांक, योजना तथा कार्यक्रमलाई विषय विज्ञहरुसँगको परामर्श तथा प्राविधिक टोलीको सहयोगमा "स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८" दिग्दर्शनको परिच्छेद २ को दफा २.६.९ मा रहेको आवधिक योजनाको दस्तावेजको मस्यौदा तयारी ढाँचाको अनुसूची-६ बमोजिमको स्तरीय ढाँचामा विषयगत रुपमा लिपिवद्ध गरी दस्तावेज तयार गरिएको छ । योजना दस्तावेजमा मुख्य ९ परिच्छेद रहेका छन् ।

आठौ चरण : योजना प्रमाणीकरण

नगर कार्यपालिका समक्ष प्रस्तुतीकरणको आयोजना गरियो र प्राप्त पृष्ठपोषणका आधारमा योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार गरी नगर कार्यपालिका समक्ष पेश गरियो ।

परिच्छेद २: नगरपालिकाको विकासको विद्यमान स्थिति र उपलब्धिको समीक्षा

२.१ नगरपालिकाको परिचय

पश्चिम नेपालको मध्य पहाडी भुभागमा अवस्थित कर्णाली प्रदेश अन्तर्गतको सल्यान जिल्लामा पर्ने बागचौर नगरपालिकाको उत्तरतर्फ पश्चिम रुकुमको त्रिवेणी गाउँपालिका तथा सल्यान जिल्लाको दार्मा गाउँपालिका, दक्षिणतर्फ छत्रेश्वरी गाउँपालिका, पश्चिमतर्फ सिद्धकुमाख गाउँपालिका तथा शारदा नगरपालिका र पूर्वतर्फ रोल्पा जिल्लाको गंगादेव गाउँपालिका रहेका छन । सङ्घीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले २०७२ आश्विन १ गते थप २६ वटा नयाँ नगरपालिका थप्दा घोषणा भएको यस नगरपालिका समुन्द्र सतहबाट करिब ११०० मिटरदेखि २२०० मिटरको उचाइमा रहेको छ ।

२.१.१ भौगोलिक अवस्था, राजनीतिक र प्रशासनिक संरचना

यस बागचौर नगरपालिकाको कुल क्षेत्रफल १६३.१४ बर्ग कि.मि. रहेको छ । विश्व मानचित्रमा यसको अवस्थिति २८° २६' उत्तरी आक्षांशदेखि २८° ३१' उत्तरी आक्षांश र ८२° १४' पूर्वी देशान्तर देखि ८२° २३' पूर्वी देशान्तर सम्म छ ।

२.१.२ प्राकृतिक तथा साँस्कृतिक सम्पदा र पर्यटन विकास

बागचौर नगरपालिकाको प्रमुख धार्मिक पर्यटकीय स्थलको रुपमा सुपरिचित शिव गुफाको मन्दिर बागचौर नगरपालिकाको वडा नं. १० स्थित मोखलामा अवस्थित छ । धार्मिक, प्राकृतिक, पुरातात्विक एवं ऐतिहासिक महत्व बोकेको यस शिव गुफाको मन्दिरमा हिन्दु धर्मका शिव पार्वती देवीदेवताको पुजा आरधना गर्ने गरिन्छ । यस नगरपालिका वडा नम्बर ७, ९ र ११ मा पर्ने मख्लाम टाकुरा मध्यपहाडी क्षेत्रको २ हजार ५ सय मिटरको उचाइमा रहेको छ । सल्यानमा रहेका अग्ला लेकहरूको हिसाबले यो चौथो स्थानमा रहेको छ भने बागचौर नगरपालिका भित्रको सबैभन्दा ठुलो लेक रहेको छ । वडा नम्बर ८ मा अवस्थित श्री कालिका भगवती देवीको उत्पत्ति जनश्रुति अनुसार निकै प्राचीन समयमा भएको मानिन्छ । विशेषगरी यहाँ बडा दसैँ र चैते अष्टमीमा भव्य पूजा हुने हुँदा ठुलो मेला लाग्ने गरेको छ ।

प्राकृतिक सौन्दर्यको धनी, जैविक विविधता, धार्मिक एवं साँस्कृतिक विविधताले भरिपूर्ण रहेका कारण नेपालको आकर्षण गन्तव्यहरू मध्ये सल्यान जिल्ला र विशेषत: बागचौर नगरपालिकाको महत्वपूर्ण स्थान रहेको छ । शिव गुफाको मन्दिर, मख्लाम लेक, विजयधुरी, अग्लाटाकुरा, हिमचौर, रानीपोखरी, कालिका मन्दिर लगायत अन्य विभिन्न धार्मिक, साँस्कृतिक तथा ऐतिहासिक महत्व बोकेका सम्पदाहरू नगरका प्रमुख पर्यटकीय आकर्षणको रुपमा रहेका छन । यी क्षेत्रहरूमा केही पूर्वाधार निर्माण कार्यहरू भएको खण्डमा र तिनीहरूको प्रचार प्रसार गर्न सके पर्यटन व्यवसायबाट राम्रो आम्दानी तथा रोजगारीका अवसरहरू प्राप्त गर्न सकिने प्रचुर सम्भावना देखिन्छ ।

२.१.३ जनसांख्यिक अवस्था

बि.स. २०७८ को राष्ट्रिय जनगणना अनुसार बागचौर नगरपालिकाको कुल घरधुरी ७४९८ सहित कुल जसंख्या ३४०२१ जना रहेको छ । जसमा पुरुष १६४७४ रहेको छ भने महिला १७५४७ जना रहेका छन । यस नगरको लैंगिक अनुपात प्रति १०० महिलामा पुरुषको संख्या ९३.८८ रहेको छ । यहाँको प्रति वर्ग किलोमिटर क्षेत्रमा जनघनत्व २०९ रहेको छ । यस नगरमा औषतमा प्रति परिवार ४.५४ जनसंख्या बसोबास गर्दछन । २०७८ को जनसंख्या अनुसार यहाँको कुल साक्षरता दर ७९.८ प्रतिशत रहेको छ । यस नगरपालिकाका कुल १२ वडाहरुको तुलनात्मक अध्ययन गर्दा सबैभन्दा धेरै जनसंख्या भएको वडामा वडा नं. २ मा रहेको छ । जसमा कुल ४५१८ मानिस बसोबास गर्दछन । त्यस्तै, कुल २००२ जनसंख्या सहित वडा नं. ११ सबैभन्दा कम जनसंख्या भएको वडा पर्दछ । नगरमा ३ हजारभन्दा बढी जनसंख्या भएका वडाहरु ५ वटा रहेका छन । जसमा वडा नं. २ मा ४५१८

जना, वडा नं. ४ मा ३१५८ जना, वडा नं. ५ मा ३५६३ जना, वडा नं. ७ मा ३४६६ जना र वडा नं. ९ मा २३४९ जना रहेका छन । त्यसैगरी क्षेत्रफलको हिसाबमा ७ नं. वडा सबै भन्दा ठुलो १८.५७ वर्ग कि.मि. मा रहेको छ भने सबै भन्दा सानो ८ नं. वडा ७.५६ वर्ग कि.मि.मा रहेको छ ।

२.२ कृषि तथा खाद्य सुरक्षा

नगरपालिकाको अर्थतन्त्र मुख्यतया: कृषि, वन, साना व्यापार (व्यवसाय तथा उद्योग, थोक, खुद्रा बजार, होटल, पर्यटन तथा सेवाजस्ता क्षेत्रमा निर्भर भएको देखिन्छ। उपयुक्त हावापानी, माटोको बनोट तथा कृषिको लागि उपयुक्त उर्वर माटो भएको सम्म क्षेत्र भएको हुँदा नगरपालिकामा अधिकांश घरपरिवार प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा कृषि व्यवसायमा संलग्न रहेका छन । त्यसैगरी नगरपालिकामा रहेका नदि तथा पोखरीहरू सहितको जलक्षेत्र, वनजंगल तथा जैविक विविधताले नगरपालिकाको विकासमा थप सम्भावना बोकेका छन ।नगर तथ्यांक सर्वेक्षण, २०७६ का अनुसार बागचौर नगरमा प्रमुख अन्नबालीमा धान, मकै, गहुँ, कोदो, आदि पर्दछन । नगरको कुल भूभागको ३७.२७ प्रतिशत अर्थात ५,८१८ हेक्टर क्षेत्र कृषिका लागि उपयोग गरिंदै आएको देखिन्छ । नगरको प्राय: क्षेत्रमा खाद्यान्न, दलहन तथा तरकारी बाली लगाइने गरिएको छ भने तुलानात्मक रुपमा फलफूल र मसला बाली कम क्षेत्रमा लगाइने गरिएको पाइन्छ । कृषि क्षेत्रको विकासको निम्ति विभिन्न कृषि सेवा केन्द्र तथा उपकेन्द्रहरु पनि स्थापना गरिएको छ । तुलानात्मक रुपमा हेर्दा पुरुषहरु यस पेशाबाट विमुख हुँदै अन्य पेशातर्फ आकर्षित भएको देखिन्छ । यसो हुनुको मुख्य कारण अन्य पेशामा आम्दानी बढी हुनु, खेतीयोग्य जमिनमा सिमितता हुनु साथै उर्वराशक्तिमा ह्रास आउनु पनि हो । कृषि क्षेत्रमा आधुनिकीकरण नहुनु, बजार व्यवस्थाको अभाव, सिंचाईको व्यवस्था नहुनु तथा अन्य जीवनशैली जटिल बन्दै जानुले कृषि क्षेत्रप्रति नगरवासीको चासो कम हुँदै गएको हो ।

नगर तथ्यांक सर्वेक्षण, २०७६ का अनुसार यस नगरमा मुख्य पेशाको रुपमा कृषकको जम्मा संख्या ११,३१० जना ९३१।०४ ५० रहेको छ, जसमध्ये पुरुष कृषकको संख्या ५,९५७ जना र महिला कृषकको संख्या ५,३५३ जना रहेको छ । कुल ६,७९७ घरधुरी मध्ये २,५४९ घरधुरी (३७।५%)को उत्पादनले ३ महिनासम्म पुग्ने देखिन्छ भने ३,४६४ घरधुरी
(५०.९६%) को उत्पादनले ४ देखि ६ महिनासम्म पुग्ने अवस्था रहेको छ । त्यसैगरी ७ देखि ९ महिनासम्म पुग्ने घरधुरी संख्या ६३८ (९.३९%) र ९ महिना भन्दा बढी समय सम्म पुग्ने घरधुरीको संख्या १४६ (२.१५%) पाइन्छ ।

यस नगरमा खाद्य समस्या देखिनुका मुलभूत कारणहरुको पछाडी कृषि उत्पादन र प्रशोधन प्रणालीमा परम्परागत प्रविधिको प्रयोग, खाद्यवस्तुमा अझै पनि अन्न कै वर्चस्व रहनु, स्थानीय उत्पादन प्रणाली भरपदी हुन नसक्नु, सिँचाइ सुविधाको अपर्याप्त उपलब्धता, भूमिको खण्डीकरण र अन्य कृषि साधनको अपर्याप्तता आदिका कारण उत्पादन प्रभावित रहँदै आएको देखिएको छ । त्यसका अलावा जलवायु परिवर्तनले पनि कृषि उत्पादन, बीज संरक्षण तथा सिँचाइ प्रणाली व्यवस्थापनमा प्रभाव परिरहेको देखिन्छ ।

२.२.१ उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्ति

नगरपालिकामा स्थापना भई उद्योग, व्यापार, व्यवसाय र आपूर्तिमा कारोवार गरिरहेका उद्यमीहरुलाई दर्ता गर्ने कार्य अगाडी बढाइएको छ भने सो दर्ता भएका उद्यमीहरुबाट नियमित राजश्व सङ्कलन गर्ने र उद्यमीहरुको कार्य क्षमता अभिबृद्धि गर्ने कार्यक्रममा जोड दिइएको छ । यसका अतिरिक्त साना कृषि तथा पशुपालन उद्यम सञ्चालन गरिरहेका व्यापारीहरुलाई अनुदान उपलब्ध गराउने कार्यमा नगरपालिकाले तदारुकताका साथ काम गरिरहेको छ ।

नगरपालिकाको उद्योग तथा उद्यमशिलताको विकासका लागि सहकारी तथा वित्तिय क्षेत्रसँगको सहकार्यलाई विशेष जोड दिइएको छ । सहकारी मार्फत कृषि, पशुपालन र पशुजन्य उद्योगहरुको प्रवर्द्धन गर्ने । नगरपालिका स्थानीय श्रोत र शिपमा आधारित रहेर यस नगरपालिका भित्र ५७ वटा उद्योगहरु रहेका छन ।

२.२.२ रोजगारी र वित्तीय सेवा

नगरभित्र रोजगारी र वित्तीय सेवाको अवस्थाले त्यस नगर भित्रको आर्थिक चलायमानको पक्षलाई अंकित गर्दछ । नगर पार्श्वचित्र २०७६ अनुसार यस नगरमा बार्षिक १० हजार भन्दा आय भएका घरधुरी संख्या कुल ७१९ (१४.४४%) रहेको छ भने १० हजार देखि ५० हजारसम्म बार्षिक आम्दानी भएको कुल संख्या १६६० (३३.३५%) रहेको छ । त्यस्तै ५० हजार देखि १ लाख सम्म आम्दानी भएका कुल घरधुरी संख्या ११२९ (२२.६८%) १ लाख देखि २ लाख सम्म आम्दानी भएका कुल घरधुरी ८८० (१७.६८%) २ लाख देखि ५ लाख सम्म ४५१ (९.०६%) ५ लाख भन्दा बढी १३९ (२.७९%) रहेको छ ।

विप्रेषण (रेमिटान्स)को विवरण

यस नगरपालिका अर्न्तकका विभिन्न वडाहरुबाट रोजागरीका लागि भारत तथा अन्य देशमा जाने प्रचलन रहेको छ । छोटो समयका लागि र सहजै आवतजावत गर्न सकिने भएको हुनाले बैदेशिक रोजगारीमा जानेहरु मध्ये ठुलो हिस्सा भारतमा काम गर्न जानेको रहेको छ भने केहि व्यत्तिहरु खाडी लगायतका मुलुकमा समेत जाने गरेका छन । यसरी बर्षेनी कति जना बैदेशिक रोजगारीका लागि बिदेशिने गरेको छन र तिनीहरुको विप्रेषण अवस्था छ भन्ने बिषयमा कुनै आधिकारिक तथ्याङ्क कुनै पनि निकायबाट प्राप्त हुन नसकेको भएता पनी वैदेशिक रोजगारीबाट प्राप्त हुने रेमिटान्सले आम मानिसहरुको दैनिक जीवन सहज बनाएको छ ।

२.२.३ सहकारी

नगरपालिकाले उद्योग व्यापार प्रवर्द्धनका लागि सहकारी क्षेत्रसँगको सहकार्यलाई बिशेष जोड दिएको छ । यस नगर क्षेत्रको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा सहकारी क्षेत्रको बिशेष भूमिका रहेको छ । कृषिजन्य उद्योगहरुमा सहकारी क्षेत्रको भूमिका बढाउने, नगरपालिका भित्र रहेको सहकारीहरुलाई प्रवर्द्धन गर्ने, सहकारी व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गर्ने । सहकारीमा सानो सानो भएपनी बचत गर्ने बानीको बिकास गरी आर्थिक बृद्धि गर्ने नगरपालिकाले जोड गरेको छ । यस नगर भित्र ऋण प्रवाह गर्ने उद्देश्यले २ वटा सहकारीहरु रहेका छन ।

२.३ सामाजिक विकासको अवस्था

२.३.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

बागचौर नगरपालिकामा हाल १ प्राथमिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, ५ वटा स्वास्थ्य चौकी, ५ वटा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, ५ वटा निजि क्लिनिकहरु, १३ वटा औषधि पसल, २९ वटा खोप केन्द्र र २० वटा गाउँघर क्लिनिक रहेका छन् । यस्तै नगरपालिकामा ५४ जना महिला स्वास्थ्य स्वयमसेविका रहेका छन भने ६ वटा स्वास्थ्य संस्थामा सूचिकृत बर्थिङ सेन्टर प्रसुती सेवा उपलब्ध छ । यसैगरी , सुरक्षित गर्भपतन सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य संस्था २ वटा रहेका छन । यस नगरपालिका अन्तर्गतका स्वास्थ्य संस्थामा ७४ जना स्वास्थ्यकर्मीद्धारा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गरिँदै आइरहेको छ ।

२.३.२ शैक्षिक विकास

बागचौर नगरपालिकामा सञ्चालन भइरहेका विभिन्न तहका शैक्षिक संस्थाहरूको विवरण हेर्दा पठनपाठनका लागि १ वटा क्याम्पस, माध्यामिक विद्यालय १० वटा, आधारभुत विद्यालय (संस्थागत सहित) ७० वटा र बाल बिकास केन्द्र ५५८ वटा रहेका छन । यस नगरपालिकामा शैक्षिक पूर्वाधार निर्माण तथा पुनः निर्माणका लागि पनि ठुलो लगानी गरिएको छ । श्री जनकल्याण नमुना मावि थारमारेको बहुउद्देश्यीय भवन निर्माण गरिएको छ भने विभिन्न विद्यालयको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि ६० कोठे र २ कोठे पक्की भवनहरु निर्माण सम्पन्न भएका छन । सबैजसो विद्यालयमा पुस्तकालय, विज्ञान प्रयोगशाला, विद्यालयमा खानेपानी व्यवस्थापन, आईसिटी ल्याब व्यस्थापन, फर्निचर, सौर्य उर्जा प्रणाली जडान तथा इन्टरनेट जडान गरिएको छ ।

२.३.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

बागचौर नगरपालिकाको कुल घरधुरीमध्ये खानेपानीको प्रयोगका लागि २०७८ को जनगणना अनुसार घरपरिसर भित्र धारा पाइप जडान भएको ३१९४ (४२.६%) , घरपरिसर बाहिर धारा पाइप जडान भएको ३४७९ (४६.४%), खुला इनार तथा कुवा १६३ (२.२%), मूल धारा ५५२ (७.४%) , खोला झरना ९२ (१.२%) र बाँकी अन्य स्रोतबाट खानेपानी प्रयोग गरेको देखिन्छ । त्यसैगरी सरसफाइको क्षेत्रमा स्थानीय सरकार तथा समुदाय दुबैको तर्फबाट फोहोर व्यवस्थापन प्रणालीलाई दीर्घकालीन रुपमा सम्बोधन गर्न प्रयासरत छन् ।

२.३.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

यस बागचौर नगरपालिकाले लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण सवालमा निरन्तर कार्य गरिरहेको छ । बार्षिक योजनाहरु तयार गर्दा लैङ्गिकमैत्री बजेट निर्माणको अवधारणालाई अधिकार गर्ने गरिएको छ भने क्षमता अभिवृद्धि र सिपमूलक तालिमहरु सञ्चालन गर्दा लक्षित वर्गको अर्थपूर्ण सहभागिताको सुनिश्चितता गर्ने गरेको छ । लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरणको सवालमा नगरपालिकाले गरेका पहलहरु यस प्रकारका रहेका छन् :

- सीप विकास तथा क्षमता विकासमा सहजीकरण
- बालविवाहमा न्यूनीकरण
- शैक्षिक स्थिति र पहुँचका लागि पहल
- समग्र सामाजिक स्थिति

सामाजिक सुरक्षा भत्तालाई बैंकिङ प्रणालीमा लगी टोल स्तरबाट वितरण गर्ने, टोल विकास संस्था तथा अन्य सामुदायिक संस्थाहरुको क्षमता विकास, घरेलु हिंसा, सहकारी शिक्षा, वालविवाह, सरसफाई लगायतका विभिन्न विषयमा सशक्तिकरण अनुशिक्षण गर्ने गरेको छ ।

२.३.५ युवा, खेलकुद तथा कला

बागचौर नगरपालिका वडा नं. २ बागचौरमा खेल मैदान निर्माणको क्रममा रहेको छ । स–साना खेल मैदानहरु सबै वडामा रहेका छन । यस नगर क्षेत्रमा बिशेष गरी भलिबल र कबड्डी खेलमा युवाहरुको बढ्दो आकर्षणको रुपमा रहेको छ भने पछिल्लो अवस्थामा क्रिकेट खेल प्रति पनि आकर्षण बढ्दो क्रममा रहेको छ । खेल क्षेत्रको विकास मार्फत युवालाई प्रोत्साहनसँगै लागुदुर्व्यशनी बाट पनि जोगाउन सकिन्छ ।

२.४ पूर्वाधार तथा शहरी विकासको अवस्था

२.४.१ वस्ती, आवास, भवन तथा सार्वजनिक निर्माण

नगरपालिकाका कतिपय वडाहरूमा ग्रामीण विशेषता रहेको पाइन्छ भने कतिपय प्रमुख वडा र वस्तीहरूमा शहरीकरण भइरहेको शहरोन्मुख अवस्थामा रहेको पाइन्छ । मोखला, कालाखेत, थारमारे, बागचौर, खरिबोट, रारेचौर, बाङ्गेलाखुरी, पेदिखोला, सिमखोली, बाफुखोला, दोभानबजार, बगरबजार, रातामाटा, पातिहाल्न, कोटबारा टाट्केबजार, कोट्मौला, पातिहाल्ना, सन्देशबजार, खोरबारे, पिपलनेटा, चौरपानी, रातापोखरा आदि बागचौर नगरपालिकामा विद्यमान मुख्य बजार क्षेत्रमा पर्दछन । यी क्षेत्रहरूमध्ये कालाखेत, थारमारे, बागचौर, खरिबोट, बाङ्गेलाखुरी शहरोन्मुख अवस्थामा रहेको देखिन्छन । यस नगरपालिकामा बनेका घरहरुको स्वामित्व, घरको वाहिरी गारोको वनौट, घरको भुइको वनौट र घरको छानोको वनौटको आधारमा यस नगरपालिका भित्र वसोवास गरेका परिवारको संख्या राष्ट्रिय जनगणना २०७८ वमोजिम देहाय अनुसार विवरण रहेको छ ।

क. घरको स्वामित्व अनुसारका घरपरिवार संख्या

घरपरिवार विवरण	परिवार संख्या	प्रतिशत	कैफियत
आफ्नै घर	७२६८	९६.९	
भाडाको घर	२१०	२.८	
संस्थागत घर	१२	०.२	
अन्य	८	०.१	

श्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

ख. घरको जगको आधारमा घरपरिवार संख्या

घरको जग	परिवार संख्या	प्रतिशत	कैफियत
माटोको जोडाई भएको ईट्टा/ढुङ्गा	७०८६	९४.५	
सिमेन्टको जोडाई भएको ईट्टा/ढुङ्गा	३०३	४.०	
आर.सि.सि. पिलर सहितको	९४	१.३	
काठ तथा बाँसको खम्बा गाडेको	१४	०.२	
अन्य	१	०.०४	

श्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८

२.४.२ सडक, पुल तथा यातायात

मानिसको जीवनयापनमा सजिलो लागि सडक यातायात सबैभन्दा महत्वपूर्ण पूर्वाधार हो । यसले सबैको जीवन यापन सहज र सरल हुन्छ । भू– वनोट कारण जीवन निर्वाहमा ज्यादै कठिनाई हुने यस क्षेत्र सडक यातायातको सन्जालबाट लगभग सबै जसो क्षेत्रमा जोडिई सकेको छ । यस नगरपालिका भएर थारमारे– चौरजहारी, राप्ती लोकमार्ग, बागचौर–कोटमौला–पातिहाल्ना सडक मूख्य सडकको रुपमा रहेका छन । नगरपालिकाका सबै

वडाहरूमा रणनीतिक तथा ग्रामीण सडक सञ्जालका कारण नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा पहुँच वृद्धि हुँदै गएको छ । यद्यपि भर्खर निर्माण भैरहेको सडकहरू कच्ची र कम गुणस्तरका छन ।

२.४.३ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा

खाना पकाउने इन्धनको प्रयोगका आधारमा घरपरिवारको अवस्था बिश्लेषण गर्दा यस नगरपालिकाको इन्धनको मुख्य स्रोत भनेकै काठ दाउरा रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को अनुसार यस नगरपालिकाको कुल घरधुरी मध्ये ६८७० (९१ प्रतिशत) घरले दाउरालाई प्रमुख स्रोतका रुपमा लिएको र दोस्रोमा एल. पि. ग्यास प्रयोग गर्ने गरेको पाइयो । यस सम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

क. खाना पकाउन प्रयोग गर्ने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

सि.न.	ईन्धनको स्रोत	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	काठ/दाउरा	६८७०	९१.६
२	एल.पी. ग्याँस	६१०	८.१
३	बिजुली	०	०
४	गुइँठा/गोरहा	१	०.०१
५	बायोग्याँस	८	०.१
६	मट्टितेल	१	०.०१
७	अन्य	८	०.१

नगरपालिका भित्रका वस्तीहरु प्रशस्त बन जंगलले ढाकेको हुनाले विद्युत विस्तार समस्याको रुपमा रहेको छ । पर्याप्त लगानीको अभाव तथा योजनाबद्ध विकासको अभावको कारणले सबै क्षेत्रमा विद्युत विस्तार हुन सकेको छैन । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार यस नगरपालिकामा बत्तीको स्रोतको आधारमा घरपरिवारको बिश्लेषण तल तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

ख. बत्ति बाल्न प्रयोग गर्ने इन्धन अनुसार परिवार संख्या

सि.न.	प्रयोग गर्ने इन्धन	परिवार संख्या	प्रतिशत
१	बिजुली	३१७७	४२.४
२	सोलार सौर्य उर्जा	४२३७	५६.५
३	मट्टितेल	२९	०.४
४	बायोग्याँस	२	०.०३
५	अन्य	५३	०.७

२.४.४ सूचना, सञ्चार तथा प्रविधि

बागचौर नगरपालिका भित्र संघीय सरकार अन्तर्गत रहेको एक अत्तिरित्त हुलाक कार्यालय रहेको छ । सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्थालाई हेर्ने हो भने यस नगरभित्रमा बढ्दो अवस्थामा रहेको छ । प्रविधिको हिसाबले सबै भन्दा बढि मोबाइल प्रयोगकर्ता रहेका छन भने दोस्रोमा रेडियो रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सूचनाका लागि कुनै पनि एक सूचना सम्बन्धी सामग्री भएको परिवार संख्या मध्ये साधारण मोबाईल ९१.३

प्रतिशत, रेडियो सुविधा ६४.५ प्रतिशत, टेलिभिजन १४.१ प्रतिशत, स्मार्ट मोबाइल फोन ७१.६ प्रतिशत र इन्टरनेट सुविधा ३१.९ प्रतिशत परिवारसँग रहेको पाइएको छ ।

२.५ वन, वातावरण तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण र व्यवस्थापनको अवस्था

२.५.१ वन तथा जैविक विविधता

हरियो वन नेपालको धन भन्ने युत्तिलाई यस नगरपालिकाले पनि अंगिकार गर्दै आईरहेको छ । यस बागचौर नगरपालिकाको १ देखि १२ नं. वडा सम्म वन प्रशस्त मात्रामा रहेको छ । कुल क्षेत्रफलको ५१.८८ प्रतिशत वन क्षेत्रले ओगटेको छ । सरकारी वनको तुलनामा सामुदायिक वनको मात्रा बढि देखिन्छ । नगर पार्श्वचित्र २०७६ का अनुसार नगरपालिका भित्र ७३ वटा सामुदायिक वन रहेका छन । हालैका बर्षहरुमा विकास निर्माणका कामले तिव्रता पाउँदा बन जंगलको संरक्षणमा चुनौती देखिएको छ ।

२.५.२ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

बागचौर नगरपालिकाले भूक्षय तथा तथा प्राकृतिक प्रकोपको दृष्टिकोणबाट संवेदनशील मानिएका क्षेत्रमा प्रकोपको जोखिमलाई न्यूनीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ । नगरमा विपद् व्यवस्थापन कोषको न्यायिक परिचालनका लागि विपद् जोखिम न्यूनिकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी बनेको बिधेयक २०७५ अनुसार आगलागी, नदी नियन्त्रण, तालतलैया संरक्षण, खेतीयोग्य जमिन कटान हुनबाट रोक्नका लागि सोहि कार्यविधिले आवश्यक व्वस्थापन गर्दै आईरहेको छ ।

२.५.३ वातावरण व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

नगरक्षेत्रको वातावरणीय व्यवस्थापनको लागि हरेक विकास निर्माणको कार्यमा वातावरणमैत्री अनुकुलन तरिकाले गर्ने गरिएको छ । नगरक्षेत्रको वातावरण व्यवस्थापनका लागि हरित नगरको अवधारणा विकास गरी नगरक्षेत्रमा कार्य गर्ने गरेको छ । जलवायु परिवर्तन अनुकूलन कार्ययोजना बनाई नगर भित्र लागु गरिएको छ । नगरलाई सफा राख्नका लागि साप्ताहिक रुपमा नगर सरसफाई कार्यक्रम राख्ने गरिएको छ ।

२.५.४ महामारी तथा विपद् व्यवस्थापन

यस नगरपालिकामा रहेका विभिन्न गाउँ वस्तिहरुमा प्राकृतिक प्रकोपबाट भएको क्षतिको विवरण तथा विगत तिन बर्षको अवस्थालाई हेर्दा जल उत्पन्न प्रकोप, महामारी, आगलागी र वन्यजन्तु आक्रमणबाट भएको

२.६ सुशासन तथा संस्थागत व्यवस्था

२.६.१ स्थानीय नीति, ऐन तथा सुशासन

यस नगरपालिकाको कार्य सम्पादन सञ्चालनका लागि नगरपालिकालाई आवश्यक पर्ने ऐन १७ वटा, कार्यविधि २१, नियमावाली २ र निर्देशिका २ वटा तर्जुमा गरि सुशासन पारदर्शिता र जवाफदेहिताका साथ सेवा प्रवाह भइरहेका छन् । यस बागचौर नगरपालिकामा संस्थागत संरचना अन्तर्गत नगर कार्यपालिका, नगरसभा, न्यायिक समिति र वडा समितिहरु आफ्नो जिम्मेवारी अनुसार त्रियाशिल रहेका छन् । योजना तर्जुमा सम्बद्ध समितिहरु, अनुगमन समितिहरु र राजश्व परामर्श समिति क्रियाशिल रहेका छन् । प्रभावकारी सुशासनका लागि नगरपालिकाले नेपालको संविधान २०७२ को अनुसूची ८ उल्लेख भएका अधिकार क्षेत्र भित्र रही विभिन्न ऐन, नियमावली, कार्यविधि, निर्देशिका, आचारसंहित तयार गरी लागु गरिएको छ । यसै गरी गुणस्तरीय सेवा प्रवाह तथा नागरिकलाई सुसुचित

गराउनका लागि सार्वजनिक परिक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ आम्दानी खर्च आदि बैठक तथा सभामा सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ । नगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सेवाहरु विद्युतीय प्रणालीबाट प्रयोग गर्नेमा जोड दिइएको छ ।

२.६.२ सङ्गठनात्मक विकास

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले तोके अनुसार नगरपालिकाले आफ्नो सङगठात्मक विकासको खाका तयार गरी नगर सभा, नगर कार्यपालिका, नगर प्रमुख, नगर उपप्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत तथा वडाध्यक्ष, वडा सदस्यहरु र कर्मचारीहरुले नागरिकको दैनिक जीवनसँग जोडिएका सवालहरुमा केन्द्रित भइ कार्य सम्पादन गर्ने कार्यविवरण तयार गरिएको छ । जनप्रतिनिधि र कर्मचारीहरुले आ–आफ्नो कामको जिम्मेवारी पुरा गर्दै नागरिकलाई स्थानीय सरकार गाउँ गाउँमा आएको महशुस गराउने गरी कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ ।

२.६.३ श्रोत परिचालन

नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, नेपाल सरकारको सोह्रौ योजना, दिगो विकास लक्ष्य र कर्णाली प्रदेशको पहिलो आवधिक योजनाले तोकेको सोच, लक्ष्य, उद्देश्य र कार्यक्रमहरुमा स्थानीय तहको तर्फबाट योगदान पुऱ्याउनका लागि यस बागचौर नगरपालिकाले संघ, प्रदेश तथा स्थानीय तहको आफ्नै आयस्रोतको परिणाममुखि व्यवस्थापन तथा परिचालनका लागि योजना सङ्कलन, बजेट बिनियोजन तथा कार्ययोजना तयार गरि कार्यान्वयनको पक्षलाई जोड दिदै आएको छ । आम्दानीको आन्तरिक श्रोतहरुमा स्थानीय कर (मालपोत, घरजग्गा कर, वहाल कर, विरौटी कर, व्यवसाय कर, विद्युत प्राधिकरण व्यवसाय कर), सवारी कर, सेवा शुल्क, पर्यटन शुल्क, स्थानीय विकास शुल्क, दस्तुर, फोहोरमैला व्यवस्थापन शुल्क, वारुण यन्त्र संचालन शुल्क, नक्शा पास दस्तुर, नाता प्रमाणित, विक्री कर, दण्ड जरिवाना, भाडा/वहाल, सभा गृह, सिफारिस, चालु सम्पत्ति विक्री आदि रहेका छन् । नेपाल सरकारको समानीकरण अनुदान, सशर्त अनुदान (चालु), सशर्त अनुदान (पूँजीगत) र समपुरक अनुदान (पूँजीगत) तथा राजश्व बाँडफाँड कर्णाली प्रदेश, राजश्व बाँडफाँड संघिय सरकार र आन्तरिक स्रोतको माध्यमबाट नगरपालिकाको विकासमूलक र प्रशासनिक गतिविधिहरु सञ्चालनमा छन ।

२.६.४ योजना व्यवस्थापन

वडास्तरवाट आएका योजनालाई बिषयगत समितिले प्राथमिकीकरण गर्ने र नगरपालिकको नीति तथा कार्यक्रम बमोजिम बार्षिक योजना नगर सभावाट स्वीकृत गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

परिच्छेद ३: योजनाको अवधारणा र प्रारुप

३.१ नगर विकासको दीर्घकालिन सोच

नेपालको संविधान २०७२ अनुसार राज्य पुनर्संरचना गर्दा तीन तहका सरकारहरुले निभाउनु पर्ने जिम्मेवारी र अधिकारलाई सूचीकृत गर्दै संविधानको पुनर्लेखन गरिएको छ । संविधानको अनुसूची ५ मा संघका एकल अधिकारहरु, अनुसूची ६ मा प्रदेशका एकल अधिकारहरु, अनुसूची ७ मा संघ र प्रदेशका साझा अधिकारहरु, अनुसूची ८ मा स्थानीय तहका एकल अधिकारहरु र अनुसूची ९ मा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहका साझा अधिकारहरु स्पष्टरुपमा खुलाइएको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ अनुसार हरेका स्थानीय तहले आर्थिक बर्ष शुरु हुनु पूर्व नै वार्षिक कार्ययोजना तयार गर्नु पर्ने हुन्छ र सो को आधारमा बर्षभरि गर्नुपर्ने क्रियाकलापहरु सञ्चालन हुने गर्दछन् ।

दीर्घकालीन सोचले वर्तमानको अवस्थाबाट निश्चित भविष्यमा पुग्न सकिने एक इच्छित अवस्थालाई जनाउँदछ । यसलाई नगरपालिकाको दीर्घकालको विकास रणनीति वाहक एवम् आदर्शका रूपमा लिन सकिन्छ । दीर्घकालीन सोच छोटो समयको योजनामा मात्र प्राप्त गर्न नसकिने भए तापनि ५ बर्से आवधिक योजनाले दीर्घकालमा हासिल गर्ने लक्ष्य अनुरूप अगाडि वढ्न सहयोग पुऱ्याउँदछ । यसका लागि नगरपालिकामा उपलब्ध स्रोत, साधन र विकास सम्भाव्यतालाई सदुपयोग गर्दै नगरको मुख्य उद्देश्य, समस्या र चुनौतीलाई समाधान गर्ने दिशामा नगरको कार्ययोजना अगाडि वढाउनु पर्दछ । तसर्थ आवधिक योजनालाई दीर्घकालीन सोच हासिल गर्ने कोसेढुङ्गाका रूपमा लिन सकिन्छ ।

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरू वीच अन्तरक्रिया तथा व्यापक सहभागिताका आधारमा विकासका संभावना, अग्रणी क्षेत्र, नगर बासीले चाहेको अवस्थालाई प्रतिबिम्वित गर्दै बागचौर नगरको दीर्घकालीन सोंच तयार गरिएको छ । आगामी १०/१५ वर्षका लागि बागचौर नगरपालिकालाई भौतिक, सामाजिक, आर्थिक एवम् वातावरणीय दृष्टिले समृद्ध नगरका रूपमा स्थापित गर्न दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरी सोही अनुरूप गर्न विभिन्न विकास आयोजना तथा कार्यक्रमहरु प्रस्ताव गरिएको छ । बागचौर नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच यस प्रकार रहेको छ :

पृष्ठभूमि

३.२ प्रमुख समस्या तथा चुनौती

समस्या भनेको वर्तमान अबस्था र चाहेको अबस्था बीचको खाडल/दूरी हो भने चुनौति त्यस खाडल पुर्न आइपर्ने कठिनाइहरु हुन जसलाई समाधान गर्न सकिन्छ । बागचौर नगरपालिकाको समस्या र चुनौतिहरुलाई संक्षेपमा निम्न बुँदाहरुबाट उल्लेख गरिएको छ ।

(क) आर्थिक विकास

समस्या	चुनौती
कृषि क्षेत्रको विकासका लागि आवश्यक सिँचाई, सडक, विद्युत, संचार, उद्योग र बजार व्यवसाय तथा उन्नत प्रविधिहरूमा पर्याप्त लगानी आकर्षण गर्न नसक्नु	कृषि पेशालाई प्रतिस्पर्धात्मक, नाफामूलक, सम्मानजनक र व्यावसायिक रूपमा स्थापित गर्नु नसक्नु
युवा वर्गलाई व्यवसायिक रुपमा कृषि तथा पंक्षीपालन व्यवसायमा संलग्न गराउन नसक्नु	गुणस्तरीय पशुजन्य उत्पादन एवम् उपभोगप्रति जनचेतना वृद्धि गर्नु र स्वदेशमै काम गर्न प्रोत्साहित गर्नु
मनसुनमा आधारित, निर्वाहमुखी र परम्परागत खेती प्रणाली, न्यून उत्पादन र उत्पादकत्व ।	कृषिको यान्त्रिकीकरण र व्यवसायीकरण गरी उच्च उत्पादकत्व र उत्पादन हासिल गर्ने ।
वैदेशिक रोजगारमा जाने युवाहरूको सख्या दिनानुदिन वृद्धि हुँदै जानु	युवाहरूलाई उद्यम विकास तथा रोजगारीका अवसरहरू प्रदान गर्ने ।
भूमि व्यवस्थापनको सहि योजना हुन नसक्नु, कृषिजन्य उत्पादनका आधारभूत सामग्रीको सहज र पर्याप्त आपूर्ति नहुनु, कृषि ऋणको सहज उपलब्धता नहुनु, कृषकले उत्पादनको उपयुक्त बजार तथा मूल्य पाउन नसक्नु,	कृषिमा प्राङ्गारिक ब्राण्डका साथै विविधीकरण र व्यवसायीकरण मार्फत् आत्मनिर्भर भई थप लाभ लिने अवस्था सिर्जना गर्नु, वैज्ञानिक भूमि व्यवस्थापन र प्रयोगको वातावरण सिर्जना गर्नु, दक्ष सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादन र स्वरोजगारबाट आम जनताको क्रयशक्ति सुधार गर्नु, कृषि व्यवसायलाई जलवायु अनुकूलित गराउनु । कृषिमा प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता वृद्धि नहुनु, कृषि पेशा बजारमुखी र व्यवसायिक रूपमा स्थापित नहुनु ।

(ख) सामाजिक विकास

समस्या	चुनौती
विद्यालयहरुमा विद्यार्थी संख्या दिनानुदिन घट्दै गैरहनु र आभिभावकहरुमा नीजि शिक्षण संस्थाहरु प्रतिको आकर्षण बढ्नु ।	शिक्षालाई गुणस्तरीय र प्रतिस्पर्धी बनाउने
मौलिक भाषा, कला, संस्कृतिको संरक्षण हुन नसक्नु	भाषा, कला, संस्कृतिको संरक्षण सम्बन्धी दीगो योजना तथा संस्थागत संरचना
प्राविधिक र जीवन उपयोगी शिक्षाको व्यवस्था हुन नसक्नु, परम्परागत शिक्षण सिकाइ	प्राविधिक तथा व्यवसायीक शिक्षामा जोड
स्वास्थ्य संस्थाहरुमा औषधी, आवश्यक प्रयोगशाला, गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा तथा अपांगमैत्री सुविधाको अभाव	गुणस्तरीय, सहज, सुलभ स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने
स्थानीय विकासमा युवाहरुको संलग्नता कम हुनु	उच्च शिक्षा प्राप्त युवा विदेश पलायन हुने प्रवृति रोक्नु, सामाजिक र आर्थिक सेवाहरूमा युवाको पहुँच वृद्धि गर्ने
संरचनाहरु अपाङ्गमैत्री, अशक्त तथा बालमैत्री नहुदा सेवाको सहज पहुँचमा कठिनाई	पूर्वाधार निर्माणलाई अपाङ्गमैत्री, अशक्त तथा बालमैत्री बनाउने
वातावरणीय प्रभाव, जलवायु परिवर्तन, अव्यवस्थित बस्ती विकासका कारण खानेपानीका स्रोतहरू सुक्दै जानु र स्रोत	योजना विहिन वस्ती विकास तथा अव्यवस्थित पूर्वाधार निर्माण

प्रदूषित हुदै जानु	
एक घर-एक खानेपानी योजना कार्यान्वयन हुन नसक्नु	तहगत सरकारहरु बीचको तादाम्यता नहुनु र बजेट अभाव
महिलालाई विकासका सबै चरणहरूमा अर्थपूर्ण सहभागिता गराउन नसक्नु तथा महिला सशक्तीकरणका लागि गरिएका संस्थागत तथा कार्यक्रमगत प्रयासहरू अपर्याप्त हुनु,	परम्परावादी सोच तथा एकीकृत र खण्डिकृत तथ्याङ्कको अभाव
लैङ्गिक हिंसाको अन्त्यका लागि आर्थिक सशक्तीकरण र जनचेतनाको पाटो प्रभावकारी नहुनु,	नतिजामा आधारित अनुगमन र मुल्यांकन गर्ने

(ग) पूर्वाधारको विकास

समस्या	चुनौती
अव्यवस्थित सडक निर्माण तथा सडक यातायातको सहज पहुँच हुन नसक्नु तथा पूर्वाधार विकासमा संरचनाहरको गुणस्तरियता नहुदा दीगो नहुनु ।	छरिएर रहेका बस्तीहरूमा सडक स्तरोन्नती विस्तार गर्नु, पूर्वाधार संरचनाको गगुणस्तरियता कायम गर्नु ।
वस्ती तथा सार्वजनिक निर्माणलाई व्यवस्थित गर्न नसक्नु । भूमि तथा भूमिस्रोतको दिगो सदुपयोग गर्न परिमार्जित भु-उपयोग नीति, २०७२ अनुरूप भवन तथा वस्ती विकास हुन नसक्नु	वस्ती तथा सार्वजनिक निर्माणको मापदण्ड लागु गर्ने तथा भवन संहिता लागु गर्ने ।
सूचना प्रविधिको सहज पहुँच हुन नसक्नु तथा प्रविधिको गलत प्रयोग बढ्दै जानु	सूचना प्रविधिको विकासबाट आउनसक्ने विकृति र विसङ्गति नियन्त्रणका निम्ति पर्याप्त उपायहरू गर्नु

(घ) वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

समस्या	चुनौती
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी आवश्यक नीतिगत व्यवस्था गरी समुदायलाई वन तथा वातावरण संरक्षण तथा प्रर्वद्धन सम्बन्धी सहि तरिकाले सचेतीकरण गर्न नसक्नु	कृषि तथा अन्य व्यवसाय सञ्चालनको क्रममा हुने अधिक रसायनको प्रयोग
सरकारी र सार्वजनिक जग्गाको वास्तविक लगत तयार हुन नसक्दा उचित संरक्षण र व्यवस्थापन हुन नसक्नु	भूमि प्रशासनलाई मानव संशाधन समयानुकूल र प्रविधियुक्त बनाई स्तरीय सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन गर्ने
विपद्का सबै कारणहरूको असर तथा प्रभावको वैज्ञानिक अनुसन्धान गरी क्षेत्रगत विकास योजना लागु हुन नसक्नु	विपद् प्रतिरोधी गुणस्तरीय पूर्वाधार सहित विपद् उत्थानशील सहर तथा बस्ती विकास गर्ने, सबै प्रकारका विपद्को सामना गर्न आधुनिक प्रविधियुक्त संरचना र दक्ष जनशक्तिको विकास गर्ने

(ङ) सुशासन तथा संस्थागत विकास

समस्या	चुनौती
सार्वजनिक सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुन नसक्नु	जनताका घरदैलो मा सार्वजनिक सेवाप्रवाहको सुनिश्चितता प्रदान गर्नु, अन्तर सरकारी निकाय समन्वय गर्नु र आवश्यक साधन स्रोतको व्यवस्था गर्नु, जनसहभागिता, पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता बढाउनु, समग्र सार्वजनिक प्रशासनको नैतिकताको अभिवृद्धि गरी उत्प्रेरणा बढाउनु, सरकारी सेवाको प्रवाहलाई सहज र प्रभावकारी बनाउनु, सार्वजनिक सेवामा रहेका राष्ट्रसेवकहरूमा राष्ट्रप्रति समर्पण र जनताप्रतिको सेवाभावको भावना जगाउनु
आन्तरिक स्रोतको परिचालन तथा व्यवस्थापन पर्याप्त मात्रामा हुन नसक्नु,	अध्ययन-अनुसन्धान गर्ने
सार्वजनिक सेवालाई सरल, पारदर्शी, जवाफदेही, गुणस्तरीय, परिणाममुखी र नागरिकमैत्री हुन नसक्नु	सार्वजनिक सेवा प्रवाह संस्थागत बनाउने

३.३ प्रमुख सम्भावना तथा अवसर

अवसर भनेको चाहेको प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने स्थिति हो ।

(क) नगरभित्र स्वरोजगारका व्यापक अवसरहरु जुटाउन सकेको अवस्थामा ऊर्बर जमिन, जलस्रोत, वन, खानी, जैविक विविधता एवम् भौगोलिक सुन्दरता जस्ता प्राकृतिक स्रोतहरुको बुद्धिमतापूर्ण उपयोगबाट समृद्धि हासिल गर्न सक्ने प्रशस्त सम्भावना छन ।

(ख) राजनैतिक परिवर्तन र संघीयताको सन्दर्भमा स्थानीय स्तरबाटै स्रोत परिचालन र अनुगमन गर्ने ,

(ग) नगरपालिकामा उपलव्ध स्रोत साधनलाई स्थानीय जनताको आवश्यकता र चाहना अनुसार स्थानीय जनताको सहभागीतामा परिचालन गर्न पाउने कानूनी व्यबस्था रहेको ।

(घ) बदलिँदो परिस्थितिमा नयाँ, उच्च उत्साह, आकांक्षा र विकासप्रति नगरपालिकामा आम सहमितको वातावरण बन्ने सम्भावना रहेको ।

(ङ) विगतमा निर्माण तथा विकास गरिएका विभिन्न भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधारको उपयोग गरी विकास कार्यहरु सञ्चालन गर्ने वातावरण रहेको ।

(च) सेवाग्राहीहरुमा आएको चेतनाको विकासले आफ्नो हक अधिकार र सेवा सुविधाप्रति सचेत रही सुशासनप्रति चासो देखाएको ।

(छ) पर्याप्त खेतियोग्य जमिनलाई सदुपयोग गर्दै कृषि प्रविधिमा जोड दिदै नगरभित्रको कृषि उपजको उत्पादकत्व बढाउन सकिने प्रचुर सम्भावना रहेको छ ।

(ज) परम्परागत सीप र प्रविधि, परम्परागत अमूर्त कला प्रोत्साहन गरी घरेलु उद्योगको विकास र प्रवर्द्धन गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

(झ) पार्क, मनोरञ्जनस्थलको निर्माण गरी वातावरणीय पर्यटन विस्तार गर्न सकिने सम्भावना छ ।

(ञ) सूचना प्रविधिको क्षेत्रमा उपलव्ध अत्याधुनिक सुविधा र प्रविधि उपयोग गरी सूचना, तथ्याङ्क संकलन, व्यवस्थित अनुसन्धान तथा विश्लेषण गर्न सकिने संस्थागत व्यवस्था मिलाउन सकिने सम्भावना छ ।

३.४ निर्देशक सिद्धान्त

बागचौर नगरपालिकाको नगर विकास योजना तर्जुमा गर्दा देहायका मार्गनिर्देशक सिद्धान्त तय गरिएका छन्:

(क) नेपालको संविधानको भाग १ धारा ४ मा "नेपालको अर्थतन्त्र समाजवाद उन्मुख हुनेछ" भन्ने उल्लेख भए अनुसार पिछडिएका, उपेक्षित तथा सिमान्तकृत समुदायको सामाजिक विकास तथा आर्थिक उत्थानका लागि नगर विकास योजनाको ध्येय समाजवाद उन्मुख स्थानीय अर्थतन्त्रको निर्माण गर्नु हुनेछ ।

(ख) उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्रको निर्माण गरिने छ ।

(ग) नेपालको संविधानको भाग ४ राज्यका निर्देशक सिद्धान्त सम्बन्धी धारा ५१ (घ) (१) अनुसार तीन खम्बे अर्थनीति अनुसरण गरी सार्वजनिक, निजी, सहकारी र सामुदायिक क्षेत्रको सहभागितामा नगरको स्थानीय अर्थतन्त्र सुदृढ गरिने छ ।

(घ) संविधानको भाग ४ धारा ५१ (घ) (२) मा उल्लेख भए अनुसार अर्थतन्त्रमा निजी क्षेत्रको भूमिकालाई महत्व दिंदै उपलब्ध साधन र स्रोतको अधिकतम परिचालन गर्दै नगरको समृद्धि हाँसिल गरिनेछ ।

(ङ) संविधानको भाग ४ धारा ५१ (घ) (३) अनुसार सहकारी क्षेत्रको प्रवर्द्धन गर्दै यसलाई नगरको उच्च सम्भावना रहेका आर्थिक विकासका क्षेत्रमा परिचालन गरिनेछ ।

(च) रणनीतिक शहरी पूर्वाधारका योजनाहरूमा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र स्थानीय तह बीचको सहकार्य अगाडि बढाइनेछ ।

(छ) स्वास्थ्य, शिक्षा, खानेपानी, सरसफाई, विद्युत्, सञ्चार र यातायात जस्ता सेवाहरूमा सबै व्यक्तिको सहज पहुँच पुऱ्याउन नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, विकास साझेदार, निजीक्षेत्र र समुदाय सँग सहकार्य गरिनेछ ।

(ज) आर्थिक-सामाजिक तथा भौगोलिक रूपले पछाडि परेका दलित, जनजाति, मुस्लिम, सिमान्तकृत वर्ग, एकल महिला, फरक क्षमता भएका व्यत्ति (अपाङ्ग) र पिछडिएका वर्गको सेवामा पहुँच बृद्धि गर्न अवरोध पुऱ्याउने कारक तत्वहरू पत्ता लगाई सोको सम्वोधन गर्ने गरी कार्यक्रमको तर्जुमा र कार्यान्वयन गरिनेछ ।

(झ) स्थानीय श्रोत, सीप तथा साधनको अधिकतम परिचालन गरी प्राकृतिक श्रोतको दिगो उपयोग गरी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिबद्धता अनुसार दिगो विकास लक्ष्य तथा समावेशी विकासका उद्देश्य प्राप्त गर्नेतर्फ नगर विकास योजनाका नीति तथा कार्यक्रमहरू परिलक्षित गरिनेछ ।

(ञ) सांस्कृतिक तथा भौगोलिक विविधताको पृष्ठभूमि रहेको बागचौर नगरपालिकामा आधुनिक कृषि र पर्यटन विकास मार्फत समृद्ध "नेपाल, सुखी नेपाली"को लक्ष्यलाई यथार्थमा बदल्न योगदान दिन सक्ने नव परिवर्तनकारी कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

३.५ सोच, लक्ष्य तथा उदेश्य

३.५.१ सोच

दीर्घकालीन सोचलाई नगरपालिकाको एउटा मार्गदर्शन र रणनीति बाहेक आदर्श अवस्थाको रूपमा समेत लिन सकिन्छ । दीर्घकालीन सोचले नगरपालिका पुग्न चाहेको र प्राप्त गर्न खोजेको एउटा आदर्श अवस्थालाई जनाउँछ । वि.सं. २१०० सम्ममा समृद्ध नेपाल सुखी नेपाली बनाउने राष्ट्रिय संकल्प र समृद्ध कर्णाली सुखारी कर्णालीवासीको प्रादेशिक लक्ष्यमा योगदान पुर्‍याउने गरी बागचौर नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच ***"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"*** तय गरिएको छ । स्थानीय अवसर र सम्भावना तथा विशेषताको आधारमा बागचौर नगरपालिकाको दीर्घकालीन सोच तयार पारिएको हो ।

"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर"

दीर्घकालीन सोचले समेटेको बिषय तथा शब्दावलीको अर्थ

सबल स्थानीय सरकारः सबल स्थानीय सरकारमा विशेष गरी सार्वजनिक उत्तरदायित्व, कानुनको शासन, संवैधानिक सर्वोच्चतता, पारदर्शिता, आर्थिक अनुशासन, भ्रष्टचार नियन्त्रण, साधनको अत्याधिक परिचालन आदि पर्दछन् । सुशासनले सीमित स्रोत, साधनको अत्याधिक परिचालनबाट जनताको हक, हितको लागि पारदर्शी तवरले गरिने कार्यलाई जनाउँदछ । यहाँ भ्रष्टचार र आर्थिक अनियमितताले प्रश्रय पाउदैन । बागचौर नगरपालिकाले सम्पादन गर्ने हरेक कार्य सुशासित तवरले हुनुपर्दछ भन्ने अभिप्रायका साथै दीर्घकालीन सोचमा पनि सबल स्थानीय सरकार शब्द समावेश गरिएको छ ।

समृद्ध :समृद्ध शब्दले निकै माथि उठेको वा ज्यादै उचाइमा पुगेको, निकै अग्लो, प्रशस्त उन्नति गरेको, विद्या, कौशल, धनधान्य आदिका दृष्टिले सम्पन्न भन्ने जनाउँदछ । यस बागचौर नगरपालिकालाई उन्नतशील, उन्नत तथा सामाजिक, आर्थिक, पूर्वाधार आदि दृष्टिले समुन्नत नगरका रूपमा विकास गर्नुपर्ने विषयलाई समेटेको छ । यो नगर समृद्ध हुनका लागि धेरै कार्यहरु गर्नुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिकाको आवधिक योजनाको दीर्घकालीन सोचमा समृद्ध शब्दले निम्न लिखित विषयलाई समेट्न खोजिएको छ ।

३.५.२ लक्ष्यः

बागचौर नगरपालिकाको पूर्वाधार एवम् आर्थिक गतिविधिहरुको विकास तथा वातावरण एवम् सांस्कृतिक पक्षको संरक्षण र संवर्द्धन गर्दै सहभागितात्मक तथा समावेशी सिद्धान्तका आधारमा उत्पादनका साधनमा पहुँच वृद्धि गरी नगरवासीहरुको सामाजिक एवम् आर्थिक स्तरमा सुधार ल्याई "सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर" को निर्माण गर्नु ।

३.५.३ उद्देश्यः

बागचौर नगरपालिकाले समष्टिगत लक्ष्य प्राप्तिका लागि देहाय वमोजिम विषय क्षेत्रगत वृहत उद्देश्य निर्धारण गरेको छ ।

(क) कृषिमा व्यवसायीकरण, उद्योग व्यापार व्यवसाय र पर्यटनको विकास, विस्तार, प्रवर्द्धन एवम् वित्तीय सेवामा सहज पहुँचवाट स्थानीय अर्थतन्त्रमा गतिशीलता ल्याई रोजगारी श्रृजना र आय वृद्धि गर्नु । (**आर्थिक विकास**)

(ख) गुणस्तरीय एवम् प्राविधिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, सुरक्षित खानेपानीको सर्वसुलभताको सुनिश्चित, कला भाषा, संस्कृति, सम्पदाहरुको संरक्षण, प्रवर्द्धन, युवाहरुमा व्यवसायिकता तथा खेलकुदको विकास लगायतका सामाजिक सेवा सुविधाहरुमा लक्षित वर्ग एवम् आम नागरिकको सहज पहुँच अभिवृद्धिवाट समतामूलक समाज निमार्ण गर्नु ।

(सामाजिक विकास)

(ग) सडक, यातायात, पुल पुलेसा, ऊर्जा, जलश्रोत, खानेपानी, सार्वजनिक भवन, आवास तथा वस्ती विकास, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका भौतिक एवम् सामाजिक पूर्वाधारहरु गुणस्तरीय निर्माणवाट आमनागरिकहरुको जन जीवनलाई सहज वनाउनु । (**पूर्वाधार विकास**)

(घ) विपद न्यूनीकरण एवम् जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरु अवलम्वन गर्दै भू तथा जलाधार, वन, जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवम् वातावरणीय सन्तुलन र प्राकृतिक सम्पदाहरुको दिगो उपयोगवाट नागरिकहरुको जीविकोपार्जनमा सहज वनाउनु । (**वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन**)

(ङ) वित्तीय श्रोतहरुको प्रभावकारी परिचालन गर्दै मानव संशाधन एवम् स्थानीय संस्थाहरुको क्षमता विकास र ऐन, कानुन, योजना तथा सेवा प्रवाहको प्रभावकारी कार्यान्वयनवाट सुशासनको अनुभूति गराउनु । (**सुशासन तथा संस्थागत विकास**)

३.६ नगर समृद्धिका प्राथमिकता क्षेत्रहरू

बागचौर नगरपालिकाले अङ्गिकार गरेको दीर्घकालीन सोच, आवधिक नगर बिकास योजनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य र क्षेत्रगत उद्देश्य हासिल गर्न देहाय अनुसारका विषय क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।

(क) कृषि : बागचौर नगरपालिकाको कूल क्षेत्रफलको करिव ३७.२७ प्रतिशत कृषि भूमि तथा खेतीयोग्य जमिन रहेको, कृषि उपजहरु मध्ये धान, मकै, आलु जस्ता खाद्य कृषि, मौसमी तथा वेमौसमी तरकारी खेती, सुन्तला, अलैची, जस्ता नगदेवालीको ठूलो सम्भावना रहेको छ । सिंचाइका लागि साना खोलाहरु र सहजै लिफ्ट प्रणाली सञ्चालन गर्न सकिने र कृषि उपजहरुको वाह्य ढुवानीका लागि यातायातको सञ्जाल विकास गर्न सकिने सम्भावनालाई ध्यानामा राखी कृषिक्षेत्रलाई नगरको समग्र आर्थिक बिकासको लागि प्राथमिकता क्षेत्रको रुपमा परिभाषित गरिएको छ ।

(ख) शिक्षा : बागचौर नगरपालिकाको साक्षरता दर सन्तोषजनक रहेता पनि आधारभूत तहको खूद भर्ना दर र विद्यालयको सिकाइ उपलव्धी दर, निरन्रता दर र विद्यालय छाड्ने दरमा सुधार ल्याउनु आवश्यक छ । गुणस्तरीय शिक्षा र प्राविधिक जनशक्ति उत्पादनका लागि नीतिगत सुधार र लगानी वृद्धि गर्नु आवश्यक छ । वालविवाह, वहुविवाह, घरेलु हिंसा जस्ता सामाजिक विकृतिहरु शिक्षा तथा चेतनाको अभावका कारण नियन्त्रणमा आउन सकेको छैन । शिक्षा र ज्ञान माथीको पहुच नै सभ्य, कुशल, दक्ष नागरिकहरु उत्पादनको श्रोत रहेको तथ्याङ्कलाई ध्यानमा राखेर शिक्षा क्षेत्रको बिकासलाई प्राथमिकता क्षेत्रको रुपमा परिभाषित गरिएको छ ।

(ग) स्वास्थ्य : अधिकांश नगरवासीहरुलाई स्वास्थ्य सेवामा सहज र सुलभ पहुँच पुग्न सकेको छैन । विरामी हुँदा पहिले स्वास्थ्य संस्थाहरुमा जाने प्रतिशत जनसंख्यामा वृद्धि हुन सकेको छैन । नगरवासीहरुलाई आधारभूत स्वास्थ्य सुविधाको सुलभ र सहज पहुच बृद्धि गर्न र संभव भए सम्म प्रसुति सेवा र स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति गराउने अभ्यासमा सुधार ल्याउन आधारभूत स्वास्थ्य क्षेत्रमा नीतिगत सुधार सहित पूर्वाधार र जनशक्तिको क्षमता

बिकासमा लगानी वृद्धि गर्नु पर्ने आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी स्वास्थ्य क्षेत्रलाई प्राथमिकता क्षेत्रको रुपमा परिभाषित गरिएको छ ।

(घ) पर्यटन : बागचौर नगर क्षेत्रभित्र रहेका धार्मिक, सांस्कृतिक एवम् प्राकृतिक पर्यटकीय सम्भावनाहरु जस्तै, अग्लाटाकुरा भ्यू टावर, मोख्लाम डाडा, मोख्ला, शिवगुफा, बिजया धुरी डाँडा, पातिहाल्ना, बाफुखोला आलु खेती, लौराबाङ हिमचौर, रानीपोखरी, प्यारागलाडिङ जस्ता साहसिक पर्यटन प्रर्वद्धनबाट पर्यटनमा आधारित उद्योग व्यवसाय सञ्चालनबाट सांस्कृतिक पहिचान, रोजगारीको सृजना भई समृद्धि हासिल हुने परियोजनाहरुमा सरकारी, निजी तथा समुदाय समेतको लगानी प्रर्वद्धनका लागि पर्यटन क्षेत्रलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ ।

(ङ) पूर्वाधार विकास : नियमित रुपमा बाह्रै महिना सञ्चालन हुने सडक यातायातको अवस्था कमजोर छ । सुरक्षित र नियमित रुपमा सडक यातायातवाट लाभान्वित जनसंख्या पालिका क्षेत्रभित्र थोरै मात्रामा रहेको छ । भूकम्प प्रतिरोधात्मक प्रविधि तथा मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक तथा निजी संरचनाहरु कम मात्रामा छ । सिंचाइ सेवाका पूर्वाधारहरुको निर्माणको आवश्यकता अपरिहार्य छ । मोवाइल सेवा वाहेक अन्य आधुनिक सूचना तथा सञ्चार सेवा पुगेको वस्ती, विद्यालय तथा सार्वजनिक क्षेत्रहरु न्यून संख्यामा छ । यसर्थ दिगो आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधारहरुको विकासमा लगानी प्रर्वद्धन गरी नागरिकहरुको जीवनयापनलाई सहज बनाउन पूर्वाधार क्षेत्रलाई प्राथमिकता क्षेत्रको रुपमा पहिचान गरिएको छ ।

(च) सुशासन : सार्वजनिक सेवा प्रवाह प्रभावकारी हुन सकेको छैन । औषतमा करिव १:०० घण्टा लाग्ने गरेको छ । करिव एक तिहाइ सेवाग्राहीहरु पालिकाको सेवा प्रवाहवाट सन्तुष्ट छैनन् । दक्ष, अनुभवी एवम् संख्यात्मक रुपमा पनि कर्मचारीहरुको संख्या न्यून छन् । समग्रमा सुशासन तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय एवम् नागरिकमैत्री बनाउने उद्देश्यका साथ सुशासन क्षेत्रलाई पनि प्राथमिकता क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ ।

३.७ परिमाणात्मक लक्ष्य

आवधिक योजनाको अपेक्षित परिमाणको उपलब्धी तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: आवधिक योजनाको परिमाणत्मक लक्ष्य

क्र.सं	परिमाणात्मक लक्ष्यहरू र सूचकहरू	एकाई	आ.व. २०७९/८० यथार्थ		आ.व. २०७९।८०	बागचौर न.पा आवधिक योजनाको लक्ष्य				
			राष्ट्रिय	कर्णाली प्रदेश	बागचौर न.पा	आ. व. २०८०/८१	आ.व. २०८१/८२	आ.व. २०८२/८३	आ.व. २०८३/८४	आ.व २०८४/८५
क	**समृद्धिका सूचक**									
१	वार्षिक आर्थिक वृद्धिदर	प्रतिशत	३.५	५.७		६	६.३	६.६	६.९	७.२
२	प्रतिव्यक्ति आय	अमेरिकी डलरमा	१४५६	१०६६	१०६६	१२५०	१३००	१३५०	१४००	१४५०
ख	**अर्थतन्त्रमा क्षेत्रगत योगदान**									
३	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचाङ्क	०.६०१	०.४६९	०.४६९	०.५८९	०.५९०	०.५९८	०.६११	०.६२३
४	उच्च मध्यमस्तरको खानेपानीमा पहुँच भएको घरपरिवार	प्रतिशत	२५.८	३५.६४	३५.६४	३७	३८	३९	४०	४१
५	सडक यातायातले जोडिएको वडाको संख्या	संख्या			१२	१२	१२	१२	१२	१२
६	विद्युतमा पहुँच प्राप्त परिवार	प्रतिशत	९६.७	६७.५	७०	७५	८०	८५	९०	१००
७	बर्षभरी सिँचाई हुने खेती गरिएको जमिन	प्रतिशत		२२.९	२३	३०	३५	४०	४५	५०
८	इन्टरनेट प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	६९.२	२०.२	३१.९	४०	४५	५०	५५	६०
९	बागचौर नगरपालिकाको कालोपत्रे सडक	कि.मी.	१७६९२		९	१३	१९	२७	३७	४९
१०	३० मिनेटको दूरीमा यातायातको पहुँच भएको परिवार	प्रतिशत	८२		१४	२०	३०	४०	५०	६०
११	अपेक्षित आयु (जन्म हुँदाको) (बर्ष)		७१.७४	७२.५	७२.५	७२.५	७२.६	७२.७	७२.८	७३
१२	३० मिनेट सम्मको दूरीमा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच रहेका परिवार	प्रतिशत	७७	५९	६०	६५	७०	७५	८०	८५
१३	स्वास्थ्य विमामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	२१.३५	२९	१२	२५	३५	५०	६५	७५
१४	साक्षरता दर (५ बर्ष माथि)	प्रतिशत	७६.२	६२.७७	६७	६९	७२	७४	७६	७८
१५	माध्यमिक तह (९-१२) मा कुल भर्ना दर	प्रतिशत	८३.९२	६९.५	७०.५	७२	७४	७६	७८	७९
१६	आधारभूत तह (१-८) मा खुद भर्ना दर	प्रतिशत	९३.७	८७.९	८९	९०	९२	९४	९५	९६
१७	वेरोजगार दर	प्रतिशत	११.४	७.५	२०	१८	१६	१४	१२	१०
१८	जन्मदा २५०० ग्राम भन्दा कम तौलका बालबालिका	प्रतिशत		६.८	७	६	५.५	५	४.५	४

३.७ रणानीति तथा प्राथमिकता

बागचौर नगरपालिकाले अङ्गिकार गरेको दीर्घकालीन सोच, आवधिक नगर बिकास योजनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य र वृहत तथा क्षेत्रगत उद्देश्य हासिल गर्न देहाय अनुसारका रणनीति अवलम्बन गरिने छ ।

(क) कृषिको व्यवसायीकरण मार्फत उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि, रोजगारी एवम् आय आर्जनका अवसरहरु श्रृजना गरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतिशील वनाउदै निरपेक्ष गरिवी न्यूनीकरण गर्ने ।

(ख) शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी लगायतका आधारभूत सामाजिक सेवा सुविधामा नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गरी सामाजिक समावेशीकरण, सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने ।

(ग) यातायात, विद्युत, सिंचाइ लगायतका पूर्वाधार बिकास एवम् निर्मित पूर्वाधारहरुको दिगो उपयोगका लागि नियमित मर्मत सम्भार एवम् स्तरोन्नति गर्ने

(घ) प्राकृतिक सम्पदाको दिगो उपयोग एवम् वातावरणको संरक्षण सहित विपद सम्वेदनशीलता विकास गर्दै विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।

(ङ) सार्वजनिक सम्पत्तिहरुको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन गरी सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई नागरिकमैत्री र प्रभावकारी वनाउने ।

३.८ लगानी, स्रोत अनुमान र बाँटफाँट

१. बागचौर नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशालाले आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन तथा सुशासन तथा संस्थागत विकास अन्तर्गत परिकल्पना गरेका आयोजनाहरुको कार्यान्वयन गर्नका लागि कुल बजेट रु

२. नगरपालिकालाई आगामी ५ आ.व.मा आन्तरिक तथा बाह्य श्रोतबाट प्राप्त हुनसक्ने अनुमानित कुल आय रु. ४०,७७,६३०,२२२.०० (अक्षरुपी : चार अर्ब सात करोड छेहत्तर लाख तिस हजार दुइ सय बाइस रुपैया मात्र)

३. आ.व. २०८०।८१ देखि आ.व. २०८४।८५ सम्ममा प्राप्त हुने कुल बजेट मध्ये १,३२,७२,५६,६२६.२५ (अक्षेरुपी: एक अर्ब बत्तिस करोड बहत्तर लाख छपन्न हजार छ सय छब्बिस रुपियाँ र पच्चिस पैसा मात्र) कार्यालय संचालन तथा प्रशासनिक क्षेत्रमा खर्च हुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

४. बाँकि बजेट रु.२,७५,०३,७३,५९६।०० (अक्षेरुपी : दुई अर्ब पचहत्तर करोड सैतिस लाख तिन हजार पाँच सय छयानब्बे) तोकिएको विषय क्षेत्रमा खर्चहुने भएकोले योजना तर्जुमा गोष्ठीले तय गरेको नगरपालिकाका प्रमुख प्राथमिक क्षेत्रहरुलाई प्रमुख प्राथमिकताका आधारमा खर्चहुने प्रक्षेपण गरिएको छ ।

५.अनुमानित कुल आय रु ४०,७७,६३०,२२२.०० (अक्षरुपी : चार अर्ब सात करोड छेहत्तर लाख तिस हजार दुइ सय बाइस रुपैया मात्र) ३२.५५ प्रतिशतले रु १३२७२५६६२६.२५ (अक्षेरुपी: एक अर्ब बत्तिस करोड बहत्तर लाख छपन्न हजार छ सय छब्बीस रुपियाँ र पच्चिस पैसा मात्र) चालु र रु. २७५०३७३५९५.७५ (दुई अर्ब पचहत्तर करोड सैतिस लाख तिन हजार पाँच सय पन्चानब्बे र पचहत्तर पैसा मात्र) ६७.४५ प्रतिशतले पुजिगत खर्च हुने अनुमान गरिएको छ ।

क) संघ तथा प्रदेश सरकार : नगरपालिकाले संघ र प्रदेश सरकारको प्राथमिकता क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने आयोजनाहरुका लागि संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी आवश्यक पर्ने अपुग वित्तीय स्रोत जुटाउन पर्छ । पूर्वाधार क्षेत्र अन्तर्गतका सडक पक्की पुल र आकासे पुल निर्माणका आयोजनाहरुको लागि आवश्यक पर्ने लगानी संघ र प्रदेश सरकारसँग नगरपालिकाले सहकार्यको आधार तयार पार्नेछ ।

ख) नगरपालिका तथा अन्तरपालिका : नगरपालिकाको प्राथमिकतामा पर्ने तथा सिमाना जोडिएका स्थानीय तहहरुसँगको साझा चासोका आयोजनाहरुका लागि नगरपालिकाले अन्तरपालिका आयोजनाको प्रारुप तयार पारी वित्तीय स्रोत व्यवस्थापनको रणनीति बनाउनेछ ।

ग) नीजि क्षेत्रसँगको सहकार्य : नीजि क्षेत्रलाई आकर्षण गर्न सकिने मुनाफाजन्य आयोजनाहरुको प्रारुप तयार पारी नगरपालिकाले नीजि क्षेत्रको स्रोतलाई परिचालन गर्ने वातावरण तयार पार्ने छ । ठुला ठुला आयोजना निर्माणको लागि निजिक्षेत्रसँग सहकार्य गरी आवश्यक लगानी जुटाई जुटाउन आवश्यक देखिन्छ ।

घ) सहकारी तथा जनसहभागिता : निजि क्षेत्रबाट संचालन गरिने साना साना उद्योग तथा व्यवसाय संचालनको लागि वित्तीय स्रोत जुटाउन सहकारी तथा जनसहभागिता सँग सहकार्य गर्ने मोडालिटी तय गर्नेछ ।

तालिका २: स्रोत अनुमान र बाँडफाँड

सि. नं.	स्रोत	आ.व. २०८०।०८१ को अनुमानित बजेट	आ.व. २०८१।०८२ को बजेट प्रक्षेपण	आ.व. २०८२।०८३ को बजेट प्रक्षेपण	आ.व. २०८३।०८४ को बजेट प्रक्षेपण	आ.व.२०८४।०८५ को बजेट प्रक्षेपण	५ आ.व.को जम्मा प्रक्षेपित रकम
क	**संघीय सरकार**						
१	समानीकरण अनुदान	११,१८,००,०००.००	१२,२९,८०,०००.००	१३,५२,७८,०००.००	१४,८८,०५,८००.००	१६,३६,८६,३८०.००	६८,२५,५०,१८०.००
२	शसर्त अनुदान चालु	२१,२८,००,०००.००	२३,४०,८०,०००.००	२५,७४,८८,०००.००	२८,३२,३६,८००.००	३१,१५,६०,४८०.००	१,२९,९१,६५,२८०.००
३	सशर्त अनुदान पुँजीगत	४,२०,००,०००.००	४,६२,००,०००.००	५,०८,२०,०००.००	५,५९,०२,०००.००	६,१४,९२,२००.००	२५,६४,१४,२००.००
४	समपुरक अनुदान	६०,००,०००.००	६६,००,०००.००	७२,६०,०००.००	७९,८६,०००.००	८७,८४,६००.००	३,६६,३०,६००.००
५	विशेष अनुदान	९०,००,०००.००	९९,००,०००.००	१,०८,९०,०००.००	१,१९,७९,०००.००	१,३१,७६,९००.००	५,४९,४५,९००.००
ख	**प्रदेश सरकार**						
१	समानीकरण अनुदान	१,३१,९४,०००.००	१,४५,१३,४००.००	१,५९,६४,७४०.००	१,७५,६१,२१४.००	१,९३,१७,३३५.४०	८,०५,५०,६८९.४०
२	सशर्त अनुदान चालु	१,४१,४६,०००.००	१,५५,६०,६००.००	१,७१,१६,६६०.००	१,८८,२८,३२६.००	२,०७,११,१५८.६०	८,६३,६२,७४४.६०
ग	**राजश्व बाँडफाँड**						
१	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने मूल्य अभिबृद्धि कर	११,०१,१३,०००.००	१२,११,२४,३००.००	१३,३२,३६,७३०.००	१४,६५,६०,४०३.००	१६,१२,१६,४४३.३०	६७,२२,५०,८७६.३०
२	बाँडफाँड भई प्राप्त हुने सवारी साधन कर	१०,८८,४४२.००	११,९७,२८६.२०	१३,१७,०१४.८२	१४,४८,७१६.३०	१५,९३,५८७.९३	६६,४५,०४७.३०
घ	**आन्तरिक श्रोत -**	९,१८,३७,५५८.००	१०,१०,२१,३१३.८०	११,११,२३,४४५.२०	१२,२२,३५,७८९.७०	१३,४४,५९,३६८.७०	५६,०६,७७,४७५.३०
ङ	**बैंक मौज्दात -**	५,५९,२६,५५८.००	६,१५,१९,२१३.८०	६,७६,७१,१३५.१८	७,४४,३८,२४८.७०	८,१८,८२,०७३.५७	३४,१४,३७,२२९.२०
	जम्मा	६६,७९,०५,५५८.००	७,३४,६९,६११३.८०	८०,८१,६५,७२५.२०	८८,८९,८२,२९७.७०	९७,७८,८०,५२७.५०	४,०७,७६,३०,२२२.१०

३.९ आवधिक नगर विकास योजनाको अपेक्षित उपलब्धी

१. बागचौर नगरपालिका भित्र आय आर्जनमूलक, उत्पादनमुखी, आत्म निर्भरको जग निर्माण भएको हुनेछ ।

२. नवीकरणीय उर्जाको विकास भइ औद्यागिक क्षेत्रको विस्तार, विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोग भएको हुनेछ

३. नयाँ रोजगारीको सिर्जना, गरिवी निवारण, र अर्थतन्त्रको विस्तार गर्नमा स्थानीय उत्पादक र पर्यटन व्यवसायी बिच सघन सहकार्य भएको हुनेछ ।

४. बागचौर नगरपालिका भित्र कृषि क्षेत्रमा उन्नत विउविजनको प्रयोग, यान्त्रीकरण, जलवायु अनुकूलन कृषि प्रणालीको विकास, र अनुसन्धान मार्फत उच्च उत्पादन र उत्पादकत्व हासिल भएको हुनेछ ।

५. साना घरेलु तथा मझौला उद्योग, कृषि प्रशोधन उद्योगहरूको स्थापना र विस्तार भई आयात प्रतिस्थापन र नगरपालिकाको ग्राहस्थ उत्पादनमा उद्योगक्षेत्रको अंश उल्लेख्य रहेको अवस्था हुनेछ ।

६. नगरपालिका क्षेत्र भित्र पूर्वाधारका नयाँ संरचनाको निर्माण तथा पुराना संरचनाको मर्मत सम्भार निर्धारित समय र लागतमा सम्पन्न भइ वस्तुहरूको उत्पादन र ढुवानी लागत घटेको हुने र आर्थिक क्षेत्रमा नगरपालिकाको प्रतिस्पर्धि क्षमता वृद्धि भएको हुनेछ ।

७. बजारमा उच्च माग भएका प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षा र तालिमको विस्तार भै शिक्षा र उत्पादन बिचको सम्बन्ध विस्तार भएको हुने र शिक्षा क्षेत्रको सुधारले गुणस्तरीय शिक्षाको खोजीमा बाहिर वसाई सराइ हुने कममा कमी आएको हुनेछ ।

८.स्वास्थ्य क्षेत्रको व्यवस्थापन प्रणालीमा सुधार भइ आधारभूत र विशिष्टिकृत सेवाहरू प्रभावकारी रूपमा तोकिएका स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुने अवस्था सृजना भएको हुनेछ ।

९.सुशासन प्रवर्द्धनका कारणले बागचौर नगरपालिकामा १२ वटै वडाहरू आफ्नो काममा पारदर्शी, र सेवाग्राहीका आवश्यकता प्रति संवेदनशील र उत्तरदायी भएका हुनेछन । साथै नगरपालिकाले दिने सबै सेवाहरू जनतालाई उपलब्ध भएको हुनेछ ।

१०.वन र वातावरणको संरक्षण भएको हुनेछ । साथै वनको प्रयोग नगरवासीका अर्थोपार्जन सँग समेत जोडिएको हुनेछ ।

११.जलवायु परिवर्तनको जोखिम वहन गर्न सक्ने क्षमताको विकास भइ सेवा प्रवाह गर्ने सार्वजनिक सस्थाहरूको व्यवस्थापन सुधारले एकल महिला, दलित, अपाङ्ग, जेष्ठ नागरिक, वालवालिका, आदिको सामाजिक सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था मजवुत भएको हुनेछ ।

१२. बागचौर नगरपालिकाको राजश्व प्रणाली सुदृढ भइ सहभागितात्मक योजना प्रणाली विकास हुन गइ सूचना प्रणालीमा समेत सामुहिक सुधार भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ४:	आर्थिक क्षेत्र

४.१ कृषि

४.१.१ पृष्ठभूमि

कृषि क्षेत्र आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने मूल आधार हो । उच्च र समावेशि आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउने क्षेत्र भएकोले यसको वैज्ञानिक ढंगले सुधार तथा रुपान्तरण गर्ने विगतका प्रयासलाई सघन बनाई उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपालको संविधानले खाद्य सम्बन्धी अधिकारलाई मौलिक हकका रुपमा प्रत्याभूत गरेको छ । यसै सन्दर्भमा, विभिन्न कारणले उत्पन्न हुनसक्ने खाद्य तथा पोषण संकटको अवस्थालाई मध्यनजर गर्दै प्रमुख खाद्यान्न, फलफुल, तरकारी र माछा–मासु उत्पादनमा आत्मनिर्भरताका लागि कृषि नीतिगत, संरचनात्मक र संस्थागत सुधारको आवश्यकता छ । देशलाई खाद्य सम्प्रभु तुल्याउन र स्वाधिन अर्थतन्त्रको विकास गर्न कृषि क्षेत्रमा उल्लेख्य मात्रामा लगानी बढाउन आवश्यकता छ । नेपालको संविधानका अधिकारको सूची, कृषि क्षेत्रको समग्र विकासका लक्ष्यलाई मार्गदर्शनको रुपमा लिइएको छ । उक्त रणनीतिले कृषि विकास रणनीति (सन २०१५–२०३५) र दिगो विकास लक्ष्यलाई मार्गदर्शनको रुपमा लिइएको छ । नेपालको कुल ग्राहस्थ उत्पादनमा कृषि क्षेत्रको भुमिका २०२२ सम्ममा २३.९५ प्रतिशत रहेको छ । कुल ग्राहस्थ उत्पादन संगै रोजगारीको सवालमा पनि कृषि क्षेत्रले मुख्य भुमिका खेलेको छ । कर्णाली प्रदेशको कुल जनसंख्याको दुई तिहाई भन्दा बढि जनसंख्या कृषिमा आश्रित छ । नेपाल सरकारको "सुखि नेपाली, समृद्ध नेपाल" राष्ट्रिय लक्ष्य निर्धारण गरे अनुरुप आफ्नो नीति तथा कार्यक्रम र विभिन्न दस्तावेजहरुमा नागरिकहरुको समृद्धिको चाहना पुरा गर्ने संकल्प गरिरहेको परिप्रेक्ष्यमा कर्णाली प्रदेश सरकारले "समुद्ध कर्णाली, सुखारी कर्णालीबासी" दिर्घकालिन सोच राखेको छ । यसैगरी दिगो विकास लक्ष्य ले लिएको भोकमरीको अन्त्य गर्ने, खाद्य सुरक्षा तथा पोषण सुनिश्चित गर्ने तथा दिगो कृषिको प्रबर्द्धन गर्ने लक्ष्य हासिल गर्ने गरी यस क्षेत्रमा स्रोत र साधनको परिचालन गरिने छ । विशेषतः कृषि क्षेत्रको औद्योगिकरणका माध्यमबाट थप रोजगारी सिर्जना गरी आय–आर्जन, गरिबी निवारण तथा आयात व्यवस्थापनलाई समेत सम्बोधन गरिने छ । संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको लगानीलाई कृषि क्षेत्रको समग्र विकासमा परिचालन गरिने छ ।

४.१.२ प्रमुख समस्या

- परम्परागत तथा निर्वाहमुखी कृषि प्रणाली ।
- कृषि उपज उत्पादनको बजारीकरणको अभाव ।
- कृषि उपजको उत्पादकत्व घट्दै जानु ।
- कृषकहरुमा जलवायु परिवर्तन र विभिन्न प्राकृतिक प्रकोपसंग जुध्ने क्षमता विकास नहुनु ।
- कृषि उपजलाई लामो समयसम्म भण्डारण गर्ने प्रविधि नहुनु ।
- खेतियोग्य जमिनको उर्वराशक्ति बढाउन माटो परीक्षण नहुनु ।
- कृषि तथा पशु सेवा प्राविधिकको अभाव ।
- बाली अनुसन्धान र बिषय बिज्ञताको अभाव ।

४.१.३ अवसर र चुनौती

अवसर

कृषि तथा पशुपन्छी विकासको क्षेत्रमा प्रविधिलाई जोड्न सकियो भने यहाँको किसानलाई व्यावसायिक कृषि पेशामा जोड्न सक्ने देखिन्छ । बागचौर नगरपालिकामा डिप्लोमा कृषि बिषय पढाइ हुने विद्यालयले बर्षेनी कृषि प्राविधिकहरु उत्पादन गरिरहेको छ । ती विद्यालयबाट उत्पादित कृषि प्राविधिकहरुलाई यही नगरपालिकाको क्षेत्रमा परिचालन तथा संलग्नता गर्न सकियो भने नगरपालिकाले प्रत्यक्ष फाइदा लिन सकिने देखिन्छ । पकेट क्षेत्र घोषणा गर्दै कृषि विज्ञ र प्रविधि सहितको सेवा उपलब्ध गराउने सकेमा यस क्षेत्रमा सुन्तला, आलु र बाखापालनको उत्पादकत्व बढाउँदै नगरपालिका आर्थिक समृद्धि तिर बढ्ने देखिन्छ । स्थानिय रैथाने जात सँगै अन्य बिउहरुको संचितीकरण गर्नका लागि सिड बैंक, आलुको उत्पादकत्व र मुल्य श्रृखंलाको लागि चिस्यान केन्द्र, गोदाम घर, तरकारीको सहज बजारीकरणको लागि संकलन केन्द्र स्थापना, नर्सरी र तालिम केन्द्र स्थापना गर्ने, कृषकलाई प्राङगारीक मल र अन्य कृषि प्राविधिक सम्बन्धि तालिम प्रदान गर्ने, खाद्यान्न बाली, तरकारी र फलफुल क्षेत्र विस्तार तथा उत्पादन र उत्पादकत्व बृद्धि, माटोको उर्वरा शक्ति पहिचान, माटोको जाँच र व्यवस्थापन प्रविधिको विकास, पशुपालन व्यवसायलाई व्यवस्थित गरी मासु र दुध उत्पादनमा आत्मनिर्भर र व्याबसायीकरण गर्न सकिने आदि अवसर रहेका छन ।

चुनौती

परम्परागत कृषि प्रणाली, सबै खेति योग्य जमिनमा खेति नगर्नु, उर्वरायुक्त पाखोवारी भएतापनी उपयुक्त सिचाँइ नहुनु, कृषि, पशु प्राविधिकको जनशत्ति कम हुनु । बालि चक्र नअपनाउनु, सधै जसो एकै खाले बालि लगाएर उत्पादकत्व बढाउन नसक्नु । कृषि तथा पशुपंक्षीमा उत्पादन बढाउन उन्नत जातका बिउ बिजन प्रयोग तथा उपयोग नहुनु । कृषिको बजारीकरण लागि सडक पुर्वाधार भएतापनि उपयुत्त सञ्जाल नभएका कारण त्यसको उचित प्रयोग गर्न नसक्नु । साना तथा मझौला कृषकको क्षमता अभिबृद्धि गरी व्यावसायीक बनाउन चुनौती रहेको । कृषिमा यान्त्रीकरण र आधुनिकीकरण हुन नसक्नु । माटो नियमित परीक्षण नहुनु, बजारको संजालको निर्माण नहुनु, संकलन केन्द्रको अभाव र परिचालन पनि चुनौतीको रुपमा रहेको छ । दक्ष प्राविधिक सेवा नहुँदा पोषिलो घाँस, तथा कुँडो पराल, भकारा र खोरहरु पशुपंक्षी मैत्री नहुनाले दुध, मासु र प्रजनन् स्वास्थ्यमा समस्या उत्पन्न भइ अपेक्षित लाभ दिन नसक्नु । आफ्नै पुँजी, सीप र अनुभवका आधारमा पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा संलग्न किसानहरूको व्यावसायिक दक्षता अभिवृद्धिमा संस्थागत ध्यान नजानु जस्ता चुनौती रहेका छन ।

दीर्घकाललिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

"जनतामैत्री आधुनिक कृषि क्षेत्रको विकास, आर्थिक समृद्धिको निकास"

लक्ष्य

प्रविधिको प्रयोग र व्यावसायीकरण मार्फत निर्यातमुखी कृषि तथा पशुपंक्षी पालनको विकास गर्दै जाने ।

उद्देश्य

१. कृषिलाई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यावसायिक प्रणालीमा रूपान्तरण गर्नु ।

२. पशुपंक्षीमा नश्ल सुधार, पशु आहार व्यवस्थापन, गोठ सुधार र पशु स्वास्थ्यमा सुधार गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीतिहरू

रणनीति	कार्यनीतिहरू
कृषिलाई नाफामूलक, गुणस्तरीय, दिगो एवं व्यावसायिक प्रणालीमा	• व्यावसायिक कृषि फर्म, पशुपंक्षी फर्म तथा समूहको नियमनको लागि कृषि मैत्री नीतिको व्यस्था गर्ने । • कृषि तथ्यांक संकलन, प्रशोधन र व्यवस्थापनका लागि मोबाईल एप

रूपान्तरण गर्नु ।	विकास गर्ने । कृषि तथा पशु व्यवसायलाई निर्वाहमुखीबाट कृषि उद्यमको रूपमा विकास गर्नका लागि उद्यमशिलता तालिम संचालन गर्ने । • हाम्रो नगर हाम्रै उत्पादन मार्फत बागचौर नगरपालिकालाई खाद्यान्न, फलफुल, तरकारी ,मासु र दुधमा आत्मनिर्भर बनाउको लागि प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम संचालन गर्ने । • कृषि तथा पशुपंक्षीको पकेट क्षेत्र घोषणा गरी आवश्यक प्रविधि र दक्ष प्राविधिकको पकेट क्षेत्रमै व्यवस्थापन गर्ने नीति अवलम्वन गर्ने । • प्रत्येक वडामा कृषि तथा पशु सेवा प्राविधिकको व्यवस्थापन गर्ने । • तरकारी र तरकारीजन्य बिउ उत्पादनका लागि कृषकलाई प्राविधिक तथा आर्थिक सहयोग उपलब्ध गराउने । • कृषकलाई ऋणको समुचित प्रयोगका लागि वित्तिय साक्षरता कार्यक्रम संचालन गर्ने ।
	• बागचौर नगरपालिकाको वडा नं. ११ र १२ बाफुखोलाको आलु ब्रान्डिंग गर्दै आलुको मूल्य श्रृखंलामा सहयोग पुग्ने खालको कार्यक्रम संचालन गर्ने । • बागचौर नगरपालिकाको वडा नं. ८ र ९ लाई सुन्तला नगरको रुपमा विकास गर्नका लागि बृहत सुन्तला उत्पादन कार्यक्रम बनाई लागु गर्ने । • बागचौर नगरपालिकाका वडा नं. ७ लाई बाखा पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्ने । • राप्ती राजमार्ग, थारमारे–चौरजहारी सडकखण्ड, बागचौर–पातिहाल्ना जस्ता सडक सञ्जालसँग कृषि उपज जोड्नको लागि कृषि संजाल निर्माण गर्ने नीति तर्जुमा गर्ने । • व्यवसायीकरणमा सहयोग गरीरहेका साना कृषकहरुको कृषि उपजलाई बजारीकरण गर्नका लागि संकलन केन्द्र स्थापना गर्ने । • बिशेष उत्पादन क्षेत्रमा पायक पर्ने गरी संकलन तथा निर्यात केन्द्र स्थापना गर्ने ।
पशुपंक्षीमा नश्ल सुधार, पशु आहार व्यवस्थापन, गोठ सुधार र पशु स्वास्थ्यमा सुधार गर्नु ।	• उन्नत नश्ल सुधारका लागि वडा स्तरमा डिजिटल कृत्रिम गर्भाधारण कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा संचालन गर्ने । • परम्परागत पशुपंक्षीपालनलाई न्युनीकरण गर्नका लागि कृषकलाई व्यावसायिक पशुपंक्षी पालन सम्बन्धी सीपमुलक तालिम संचालन गर्ने । • पशु आहार व्यवस्थापनको लागि पोषिलो आहारा निर्माण सम्बन्धी तालिम संचालन गर्ने । • पशुको मुत्र तथा गोबरलाई व्यवस्थित तरिकाले पुनः उपयोग गर्नका लागि व्यवस्थित भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन गर्ने । • पशुपालन उद्यमीलाई प्रोत्साहन गर्नका लागि गाई,भैसि सुत्केरी कार्यक्रम संचालन गर्ने । • नियमित रुपमा दक्ष पशु चिकित्सकको उपस्थितीमा पशु स्वास्थ्य शिविर कार्यक्रम संचालन गर्ने । • पशुपंक्षीपालन कृषकको जोखिम न्युनीकरणको लागि पशु स्वास्थ्य विमा कार्यक्रम बृहत रुपमा संचालन गर्ने ।
	• पशुपंक्षीको व्यवस्थित बजारीकरणको लागि संघ र प्रदेश सरकारको

	समन्वयमा पशु हाट बजार संचालन गर्ने । ● नगरपालिका स्तरमा प्रविधियुक्त पशुपंक्षी वधशाला स्थापना गर्ने । ● पालिकास्तरमा स्थापना भएका तथा दुग्ध संकलन केन्द्रको स्तरउन्नती गरी दुध प्योकजिंगको व्यवस्था गर्ने । ● उत्पादकहरुलाई बजारीकरण सीपमुलक तालिम प्रदान गर्ने । ● उत्पादक कृषक र थोक खरिदकर्ता बिच समन्वयात्मक कार्यक्रम संचालन गर्ने ।

तालिका ३. विस्तृत कार्यक्रम

क.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	रैथाने बाली प्रवर्द्धन कार्यक्रम	पटक	नगर भित्र		२	२	२	२	८	न.पा.	१
२	मेहनती कृषि उद्यमीलाई पुरस्कार सहित प्रोत्साहन	जना			१००	१५०	२००	२५०	७००	न.पा.	१
३	तरकारी तथा फलफुलका विरुवा वितरण कार्यक्रम	पटक			२	२	२	२	८	न.पा.	१
४	उन्नत जातको वीउँ वितरण	पटक			१	१	१	१	४	न.पा.	१
५	पकेट क्षेत्रमा विज्ञ परिचालन कार्यक्रम	पटक	वडा		३	३	३	३	१२	न.पा.	१
६	एक वडा एक कृषि पशु प्राविधिक परिचालन कार्यक्रम				बर्ष भरी					न.पा., प्रदेश	१
७	मिनि माटो ल्याब परीक्षण स्थापना	वटा	नगरमा					१	१	न.पा. प्रदेश	२
८	कृषि प्रविधि वितरण कार्यक्रम	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	२
९	कृषक वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम संचालन	पटक	नगर भित्र			२	२	२	३	न.पा.	२
१०	सुन्तला र आलुको लागि कोल्ड स्टोर निर्माण	वटा	१२ र ८ नं. वडा				१		१	न.पा. प्रदेश, संघ	१
११	कृषक संजाल निर्माण	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
१२	खाद्य सुरक्षाका लागि समुदाय अभिमुखीकरण कार्यक्रम	पटक	सबै वडा			४	४	४	१२	न.पा	१
१३	संकलन तथा निर्यात केन्द्र स्थापना	वटा				१	१	१	३	न.पा.	१
१४	उन्नत जातका बोका वितरण कार्यक्रम	वटा	वडा स्तर			५	५	५	१५	न.पा.	१
१५	आधुनिक पंशुपंक्षी तालिम कार्यक्रम संचालन	पटक	वडा स्तर			४	४	४	१२	न.पा.	१
१६	स्थानीय स्तरमा पशुको पोषिलो आहारा बनाउने सम्बन्धी तालिम संचालन	पटक	वडा स्तर			४	४	४	१२	न.पा.	२
१७	व्यवस्थित भकारो सुधार कार्यक्रम संचालन	पटक	वडा स्तर			४	४	४	१२	न.पा	२
१९	बिज्ञ पशु चिकित्सकसँगै चौमासिक पशु स्वास्थ्य शिविर संचालन कार्यक्रम	पटक	वडा स्तर			३	३	३	९	न.पा.	२
२०	पशु विमा सचेतीकरण अभियान कार्यक्रम संचालन	पटक	वडा स्तर			४	४	४	१२	न.पा.	२
२१	पशु हाट बजार संचालन गर्ने	वटा	नगर स्तर			१	१	१	३	न.पा.	१

अपेक्षित उपलब्धि

१. नगरपालिकामा कृषि उत्पादन सामग्रीहरुको सहज र पर्याप्त उपलब्धता हुनेछ ।
२. कृषि पकेट क्षेत्रको विकास र विस्तार,सिंचाइ सुविधाको विस्तार हुनेछ ।
३. सफल कृषकहरुलाई पुरस्कारको नीतिले सक्रिय कृषकहरुको संख्या बृद्धि हुनेछ ।
४. कृषिको व्यवसायीकरण र यान्त्रीकरण भइ उत्पादन र उत्पादकत्वमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
५. कृषि उपज र पशुपंक्षीजन्य उत्पादनमा आत्मनिर्भर भई नगरपालिका निर्यातमुखी भएको हुनेछ ।
६. पशुपालनमा आधारित उद्योग प्रवर्द्धन भइ आम्दानी र रोजगारीमा बृद्धि भएको हुनेछ ।

४.२ उद्योग तथा वाणिज्य

४.२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सार्वजनिक, सहकारी र निजी गरी तीन खम्बे अर्थनीती अवलम्बन गरेको छ । अर्थतन्त्रको विकासको लागि उद्योग, कलकारखाना, र विकासका ठुलो परियोजनाहरु स्थापना गर्नु पर्दछ । स्थानीय प्राकृतिक स्रोत, जनशक्तिको समुचित सीप र शक्ति प्रयोग गर्दै स्वदेशी लागानीमा उद्योग स्थापना गर्नलाई प्रोत्साहन गर्नु पर्दछ । उद्योग क्षेत्र रोजगारी र विकासको प्रमुख आधार हो । उद्योग एवं अन्य व्यवसायहरु संचालन गरेर आर्थिक गतिविधि मार्फत बागचौर नगरपालिकाको समृद्दि हासिल गर्न सकिन्छ । जीविकोपार्जनमा सुधार ल्याउनको लागि सामान्यतया आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक र प्राविधिक क्षेत्रहरु मध्ये कुनै एक वा धेरै क्षेत्रसँग सम्बन्धित व्यावसायहरु गर्न आवश्यक हुन्छ । उद्योगमा सवलीकरणले बसाइसराइ र वैदेशिक रोजगारमा जाने संख्या कम गर्न मुख्य भमिका खेल्दछ । यस नगरपालिकामा संचालित विभिन्न साना तथा घरेलु उद्योगद्वारा आय आर्जन वृद्दि गर्न मद्दत पुऱ्याउछ । नगरपालिकाको अवस्था र परिवेश अनुसार स्थानीय युवा लक्षित व्यापार, लघु उद्यम, घरेलु तथा साना उद्योगको कार्यक्रमहरु संचालन गरी युवा जनशक्तिको विकास र प्रवर्धनद्धारा वेरोजगारीलाई शुन्य बनाउन सकिन्छ ।

नगरपालिकामा स्थापना भइ उद्योग, व्यवसाय र आपूर्तिमा कारोवार गरिरहेका उद्यमीहरुलाई दर्ता गर्न काय अगाडी बढाइएको छ भने सो दर्ता भएका उद्यमीहरुबाट नियमित राजश्व सङ्कलन गर्ने र उद्यमीहरुलाई क्षमता अभिबृद्धिका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्ने कार्यलाई पनि जोड दिइएको छ । नगरले निजी क्षेत्रलाई विश्वासमा लिइ पुर्वाधार सेवाको विकासमा निजी क्षेत्रको व्यावसायिकता, उद्यमशिलता, क्षमता, दक्षता, नविनतम प्रविधिलाई नगरका सर्वाङीण विकासका लागि अधिकत्तम उपयोग गर्नुपर्ने देखिन्छ । नगरपालिका मा संचालित उद्योगमा व्लक, काष्ठ, आरन, फर्निचर, राइस मिल, साना तथा घरेलु एवं कृषिजन्य उद्योग त्यसैगरी व्यवसायमा होटल व्यवसाय, लुगा व्यवसाय, फेन्सी व्यवसाय, किराना व्यवसाय र अन्य व्यापार आदि लगायतका पर्दछन । ठुला उद्योगहरू सञ्चानमा आउन नसके पनि नगरपालिकामा उपलव्ध स्थानीय स्रोत र साधनको उपयोग गरी सञ्चालित साना तथा घरेलु एवम् कृषिजन्य उद्योगहरूले नगरपालिका को आर्थिक विकासमा टेवा पुऱ्याउँदै आएको छ ।

४.२.२ समस्या

आज हरेक युवाले आफुलाई जोखिममा राखेर खाडी क्षेत्रमा श्रम बेचिरहेका छन । घर परिवारको जीविका चलाउने देखि राम्रो ठाउँमा घर जग्गाको व्यवस्थापन गर्नका लागि सुनौला योजना बनाएर विदेशिएता पनि बढिजसो युवाहरु सोचे अनुरुप प्रतिफल पाउन सकिरहेका छैनन् । उद्योग व्यवसायको लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति तथा प्रविधि उपलब्ध नहुनु, उद्योग संचालनका लागि सजिलैरुपमा कच्चापदार्थ उपलब्ध नहुनु, साना, मझौला उद्योग विकास र विस्तारका लागि उपयुक्त नीति निर्माण नहुनु उद्योग क्षेत्रका समस्याहरु हुन । यस नगरपालिकामा पनि युवाहरु उद्यमशिलता तर्फ अगाडि बढ्न पहल गरिरहेको भएतापनि उद्योगमैत्री वातावरण हुन नसक्दा युवा जोश र जाँगरमा तुषारापात हुने गरेको छ ।

४.२.३ अवसर र चुनौती

अवसर

राप्ती राजमार्ग, थारमारे चौरजहारी रोड करिडोर यस नगरपालिकाका क्षेत्रका उद्योगका उत्पादनको बजारीकरणका लागि वरदानको रुपमा रहेको छ । उत्त रोड करिडोरको अवसरलाई समुचित प्रयोग गर्न सकियो भने यस क्षेत्रको अर्थतन्त्रमा राम्रै टेवा पुग्ने देखिन्छ । वनमा आधारित उद्योगका लागि प्रयाप्त मात्रा कच्चा पदार्थको उपलब्धता रहेको छ । बिशेषगरी आलु र सुन्तलाको पकेट क्षेत्रको रुपमा चिनिने यस क्षेत्रमा आलु र सुन्तलाको मुल्य श्रृखंलामा जोड दिने उद्योग संचालनको प्रशस्त अवसर रहेको छ । यस क्षेत्रमा होटल व्यवसाय, किराना व्यवसाय, किराना व्यवसाय, विभिन्न उद्योग कलखारकाना प्रबर्धन गर्ने अवसर रहेको छ । त्यसैगरी यस नगरपालिकामा प्रशस्त मात्रामा उत्पादित जडिबुटि टिम्मुर, नगदे बालिमा आलु, अदुवा, बेसार तथा तरकारी र फलफुल जस्तै, सुन्तला, कागती, आदिमा आधारित उद्योगहरुको प्रचुर सम्भावना रहेको हुँदा, औद्योगीकरणको प्रक्रियामा लैजान सकिन्छ । लघु तथा साना घरेलु उद्योग तथा व्यावसायिक विकास र प्रवर्धन, वित्तीय क्षेत्रको पहुँच वृद्धि गरी उद्योग, बजार तथा व्यवसायमा पुँजी कार्यक्षेत्र बिस्तार गर्न सकिने व्यापारलाई लगानी सँग आबद्ध गराउन सकिने, निर्यात योग्य वस्तुको उत्पादन र विविधीकरण तथा आद्योगिक पुर्वाधारको विकास, लगानीकर्ताको संरक्षण तथा संर्बधन र स्वस्थ प्रतिस्पर्धी वातावरण सिर्जना हुन् ।

चुनौती

परम्परागत रुपमा स्थापित व्यापारीहरूको ज्ञान, सीप, पूजी र अनुभवलाई अध्यावधिक गरी व्यावसायिक तथा औद्योगिककरणमा जोड्न नसक्नु, उद्योग विकासका लागि पुर्वाधारको विकास नहुनु, विद्युत आपुर्ति नियमित नहुनु, आयात व्यपारमा बढि आकर्षण हुनु, सबै क्षेत्रमा सडक संजालको पहुँच नपुग्नु यस क्षेत्रका मुख्य चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

“ घरेलु तथा साना उद्योगको वृद्धि , नगरको समृद्धि ”

लक्ष्य

घरेलु तथा साना उद्योगको विकास गरी आय तथा रोजगारीमा वृद्धि गर्ने ।

उद्देश्य

१. उद्यमशिलताको विकास मार्फत साना तथा मझौला उद्योगको वृद्धि गर्दै गरिवी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउनु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्यमशिलताको विकास मार्फत साना तथा मझौला उद्योगको वृद्धि गर्दै गरिवी न्यूनीकरणमा टेवा पुऱ्याउनु ।	• **स्थानीय उद्यमलाई प्रवर्द्धन गर्ने नीति निर्माण गरिनेछ ।** • **नगरपालिका क्षेत्र भित्र छरिएर रहेका स्रोत साधनको पहिचान गरी उद्योग तथा व्यवसाय स्थापनाको लागि भौतिक तथा संस्थागत संरचना निर्माण गरिनेछ ।** • **नगरभित्रको सम्भाव्य स्रोतको तथ्यांक संकलन गरिनेछ ।** • **उद्योग संचालनका लागि पर्यावरण मैत्री प्रविधि प्रयोगमा प्रोत्साहन गरिनेछ ।** • **नगरक्षेत्र भित्र रहेका बहुमुल्य जडिबुटी पहिचान गरी व्यापार प्रवर्द्धन गरिनेछ ।** • **स्थानीय कच्चापदार्थको स्रोतमा आधारित उद्योगको प्रोत्साहन**

	गरिनेछ । • वनपैदावारमा आधारित उद्योग स्थापनामा जोड दिईनेछ । • एक वडा एक उद्योग सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । • प्रदेश सरकारसंगको सहकार्यमा लघु उद्यमहरुको क्षमता

विस्तृत कार्यक्रम

क.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता न.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	जडिबुटी उद्योग स्थापना तथा सञ्चालन	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
२	स्थानीय कच्चापदार्थको स्रोत सर्भेक्षण गरी तथ्यांक संकलन	पटक	नगर भित्र			१			१	न.पा.	१
३	स्थानीय उद्योगको तथ्यांक संकलन	पटक	नगर भित्र			१			१	न.पा.	१
४	रुग्ण उद्योग संचालन कार्यक्रम	पटक	नगर भित्र			४	४	४	१२	न.पा.	१
५	एक वडा एक उद्योग कार्यक्रम संचालन	वटा	वडा भित्र			४	४	४	१२	न.पा.	१
६	स्थानीय कच्चापदार्थमा संचालित उद्योगलाई उत्पादन लागतमा अनुदान कार्यक्रम	वटा	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
७	उद्यमीहरुका लागि व्यावसायिक योजना तयारी तालिम	पटक	नगर भित्र			४	४	४	१२	न.पा.	१
८	सफल उद्योगी पुरस्कृत कार्यक्रम	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
९	युवा उद्यमीहरुको लागि सीप विकास तालिम	पटक	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१

अपेक्षित उपलब्धि

१. स्थानीय कच्चापदार्थमा आधारित उद्योगको स्थापना भएको हुनेछ ।
२. रुग्ण उद्योगहरु संचालनमा आएका हुनेछन ।
३. उद्योगको स्थापना सँगै आय आर्जन र रोजगारीमा बृद्धि भएको हुनेछ ।

४.३ पर्यटन

४.३.१. पृष्ठभूमि

साँस्कृतिक विविधताका कारण नेपाल बिश्वमै प्रमुख पर्यटकीय गन्तब्यस्थलको रुपमा परिचित छ । विज्ञान, प्रविधि र सञ्चार प्रणालीमा भएको अभूतपूर्व विकासले विश्व नै एउटा गाउँको रुपमा परिणत हुँदै गइरहेको अवस्थामा नेपालले यस्ता राष्ट्रिय सम्पदालाई विश्व सामु प्रस्तुत गर्दै विश्व पर्यटन बजारलाई आकर्षित गरी अत्यधिक लाभ लिन सक्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्नु आवश्यक छ । अत्यन्त रमणीय बिश्वकै उच्च हिमश्रृखंलाहरु, अनवरत बग्ने कंचन नदीहरु, तालतलैया, प्राकृतिक गुफा, विविधता युक्त वनजंगल यहाँका प्राकृतिक निधिहरु हुन । यी सम्पुर्ण पर्यटकीय सम्पत्तिको पुर्ण सदुपयोग गरेको खण्डमा देशमा आर्थिक समृद्धिमा उल्लेखनीय योगदान पुग्न गई देशको अर्थतन्त्रलाई सबल बनाउन सकिने निश्चित छ ।

बागचौर नगरपालिकाको प्राकृतिक सौन्दर्यता, नदीनाला, बनजंगल र धार्मिक स्थलहरुको रमणीयतामा आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकहरुको आकर्षण हुने गर्दछ । यहाँको साँस्कृतिक विविधता तथा प्राकृतिक सौन्दर्यता पर्यटकीय आकर्षणका क्षेत्रहरु हुन । बागचौर नगरपलिकाको प्रमुख पर्यटकीय गन्तब्य स्थलहरुमा शिव गुफाको मन्दिर मोखला, मख्लाम लेक, कालिका भगवती देवि मन्दिर, रानीपोखरी, बिजयधुरी लेख, सुकि दह, शारदा नदीको शिर लौरावाङ, राप्ती नदीको शिर पाण्ढल, हिमचौर, अग्लाटाकुरा तथा भ्यू टावर आदि छन । यस्ता प्राकृतिक र ऐतिहासिक महत्व बोकेका र पर्यटकीय हिसाबले प्रचुर सम्भावना भएको क्षेत्रलाई सम्बर्द्धन गर्दै देश बिदेशमा प्रवर्द्धन गर्न सकियो भने यसले बागचौर नगरपालिकाको अर्थतन्त्रमा उल्लेख्य विकास पुर्‍याउने देखिनन्छ ।

४.३.२ समस्या

नगरपालिकामा अवस्थित विभिन्न प्रकारका पर्यटकीय क्षेत्रमा व्यवस्थित संरचनाहरुको विकास हुन नसक्नु, संरचना विकास भएका क्षेत्रमा पनि व्यवस्थित रुपमा सञ्चालन हुन नसक्नु, पर्यटकीय क्षेत्रको प्रचार प्रसारमा ध्यान कम जानु र पर्यटन सडकको निर्माणमा नगरपालिकाले पर्याप्त मात्रामा बजेट विनियोजन गर्न नसक्नु यस क्षेत्रमा केहि चुनौतीहरु हुन भने बागचौर नगर क्षेत्रमा बाह्य पर्यटकका लागि उचित व्यवस्थापन सहिताका अत्याधुनिक सुविधा सम्पन्न होटल तथा लजहरुको व्यवस्थापन हुन नसक्नु पनि पर्यटन व्यवसायका समस्याहरु हुन ।

४.३.३ अवसर र चुनौती

अवसर

बागचौर नगरपालिकाको वडा नं. १० मा रहेको प्रसिद्ध शिव गुफामा बर्षेनी लाग्ने सल्यान जिल्लाकै ठुलो मेलाको प्रचार प्रसार गरी आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक बृद्धि गर्न सकिने ठुलो अवसर रहेको छ । शारदा नदिको शिर लौरावाङ र राप्ती नदिको शिर भनेर मानिने पाण्ढल लाई प्राकृतिक र धार्मिक हिसाबले दुबैले प्रवर्द्धन गर्न सकिने ठुलो अवसर रहेको छ । असिम महत्व बोकेको मख्लाम लेखमा पर्यटकिय तथा धार्मिक पदमार्ग निर्माण गर्न सकियो भने आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटक बढाउन सकिने अवसर रहेको छ । बागचौरको वडा नं. १२ मा रहेको विजयाधुरी लेकलाई युद्ध पर्यटनको रुपमा विकास गर्न सकिने ठुलो अवसर रहेको छ । नगरपालिकाकै महत्वाकांक्षी रुपमा रहेको अग्लाटाकुरा भ्यु टावरलाई पर्यटकीय स्थल संगै फुटसल टुर्नामेन्ट रुपमा विकास गर्न सकियो भने खेल पर्यटनको विकास गर्ने पनि सुवर्ण अवसर रहेको छ ।

चुनौती

यस नगरपालिकामा घुम्न आउने आन्तरिक तथा बाह्य पर्यटकका लागि स्वागत गर्ने अभ्यासबारे नगरवासी सचेत नहुनु, सम्भावित पर्यटन क्षेत्रमा सडक सञ्जालको सहज पहुँच नहुनु, बाह्य पर्यटकका लागि सुविधा सम्पन्न होटल व्यवसाय संचालनमा नहुनु, स्थानीय स्तरमै बस्नको लागि होम स्टे स्थापना तथा संचालन नहुनु, स्थानीय कला र संस्कृतीलाई समेटर पर्यटन प्रवर्द्धन गर्न नसक्नु रहेको छ ।

दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

"पर्यटन मैत्री पुर्वाधारको विकास : बागचौर समृद्धिको आधार "

लक्ष्य

दिगो पर्यटन विकासबाट उत्पादन र रोजगारी सृजना गरी नगरको अर्थतन्त्र सुदढ गर्ने ।

उद्देश्य

१. प्रमुख पर्यटकीयस्थलहरुको पहिचान तथा मापन गरि दिगो विकास योजना मार्फत पर्यटन क्षेत्रलाई आर्थिक समृद्धिका लागि विकास गर्नु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : प्रमुख पर्यटकीयस्थलहरुको पहिचान तथा मापन गरी दिगो विकास योजना मार्फत पर्यटन क्षेत्रलाई आर्थिक समृद्धिका लागि विकास गर्नु ।	
प्रमुख पर्यटकीय स्थलहरुसम्म सहज पहुँच बनाउन पर्यटन पदमार्ग मार्फत एकिकृत पर्यटकीय र मनोरञ्जन स्थल निर्माण तथा सञ्चालन गरिने ।	• नगरपालिकाको पर्यटन गुरुयोजना तयार गरी त्यसको कार्यान्वयन गर्ने । स्थानीय बृद्धिजीवी र पुराना नागरिकहरुको सहयोगमा नगरभित्रका धार्मिक तथा प्राकृतिक सम्पदाको विस्तृत तथ्यांक संकलन गर्ने । • पर्यटन सूचना केन्द्रको स्थापना गर्ने । • मुख्य पर्यटक स्थलको प्रचार प्रसारका लागि नगर पर्यटन पुस्तिका तयार गर्ने ।
पर्यटन पुर्वाधार विकासमा स्थानीय निकाय, स्थानीय समुदाय तथा निजी क्षेत्रको नेतृत्वदायी भूमिका र सहभागितालाई प्रोत्साहित गरिने ।	• स्थानीयस्तरमै पर्यटकको व्यवस्थित बसोबासका लागि होमस्टे संचालनको लागि स्थानीयलाई तालिम संचालन गर्ने । • नगरपालिका भित्र रहेका होटल व्यवसायीलाई पर्यटकिय स्वागत संस्कार बारे तालिम संचालन गर्ने । • शहरी क्षेत्रमा रहेका होटलको गुणस्तर बृद्धि गर्दै नियमित गुणस्तर चेक गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने । • पर्यटन व्यवसायमा रोजगारी सृजना गर्न निजी क्षेत्रसँग सहकार्य गरी पर्यटन व्यवसाय अभिबृद्धि गर्नमा जोड दिइनेछ

तालिका ५. विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	वडा नं. ४ लौरावाङ र वडा नं. १२ मा पाण्ढलमा कुण्ड सहितको पार्क निर्माण ।	वटा	४ र १२ नं. वडा				१	१	२	न.पा.	१
२	शुरुको DPR अनुसार अग्लाटाकुरामा भ्युटावरमा थप व्यवस्थित संरचना निर्माण	पटक	३ नं.			१	१	१	३	न.पा.,प्रदेश	२
३	वडा नं. २ नयाँ वस्तिमा होमस्टे स्रञ्चालन	पटक	२ नं. वडा				१		१	न.पा.	१
४	वडा नं. १० मा रहेको शिव गुफा मर्मत ।	पटक	१० नं. वडा			१			१	न.पा.	१
५	वडा नं. ४ कोटको मन्दिर व्यवस्थापन ।	पटक	४ नं. वडा			१				न.पा.	१
६	हिमचौर, चौरंगे देखि सिद्धगुफा सम्म पैदल मार्ग निर्माण	कि.मि.	वडा भित्र			१	१	१	३	न.पा.	२
७	वडा नं. ७ मख्लाममा शिव मन्दिर निर्माण	पटक	७ नं. वडा				१		१	न.पा.	१
८	वडा नं. ८ रानी पोखरी निर्माण तथा संरक्षण	पटक	८नं. वडा				१	१	२	न.पा.	१
९	वडा न.. १२ चौराडाडामा होमस्टे स्थापना तथा संचालन	पटक	१२ नं. वडा				१		१	न.पा.	१
१०	अग्ला टाकुराबाट प्याराग्लाइडिंग सञ्चालन गर्ने ।	पटक	३ नं.					१	१	न.पा.,प्रदेश ,संघ	३
११	पर्यटन सूचना केन्द्र स्थापना		नगर भित्र			निरन्तर				न.पा.	१
१२	हरेक वडामा पिकनिक स्थल निर्माण	पटक				४	४	४	१२	न.पा.	२

अपेक्षित उपलब्धि

१.नगरपालिका भित्र रहेका पर्यटकीय क्षेत्रको विकास हुनुका साथै आर्थिक विकासमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान वृद्धि हुने ।
२.आन्तरिक राजश्व सङ्कलनमा पर्यटन क्षेत्रको पनि वृद्धि हुने ।
३.पर्यटन सँगै कृषिको दिगो प्रवर्द्धन गर्ने ।

४.४ सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्र

४.४.१. पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानमा सरकारी, निजी र सार्वजनिक क्षेत्रलाई राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको तीन वटा खम्बाको रुपमा मानिएको छ । नगरपालिकाको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा यहाँ रहेका सहकारी , विभिन्न वित्तीय संस्थाहरुले खेल्ने भुमिका महत्वपुर्ण हुन्छ । सहकारी संस्थाले स्थानीय स्तरको बचतलाई बाहिर जानबाट रोकी स्थानीय स्तरमै विभिन्न आयमुलका कार्यमा लगानी गर्दै आईरहेका छन । सहकारी संस्थाप्रति स्थानीयहरुको बिश्वास बढि हुनु र पैसाको कारोबारमा पनि कम झन्झटिलो हुने भएकाले यो आम जनताको लागि लोकप्रिय रहेको छ । देशको अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउन र लगानीलाई मुनाफासँग आवद्ध गर्न वित्तीय परिचालन अत्यावश्यक छ । वित्तीय परिचालनको माध्यमबाट निजी क्षेत्रको योगदानलाई आर्थिक समृद्धिमा रुपान्तरण गर्न सकिन्छ । वित्तीय क्षेत्रको विस्तारले यहाँका नगरवासीमा सुरक्षित बैंकिग सेवा प्रयोग गर्नै दर पनि बढेको छ । नगरको अर्थतन्त्रको चलायमानको लागि वित्तिय तथा सहकारी क्षेत्रको अह्म भुमिका रहन्छ ।

४.४.२ समस्या

नगरपालिका भित्र विभिन्न प्रकारका वित्तीय सेवा प्रदायकहरु रहेका छन । वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी नगरवासीमा ज्ञानको कमि रहेको छ, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको झन्झटिलो ऋण लगानी पकृयाले गर्दा स्थानीय कृषक, सिमान्तकृत र पिछडिएका वर्गहरुको कमजोर वित्तीय पहुँच, सहकारीको उच्च ब्याजदर आदि समस्याको रुपमा रहेको छ ।

४.४.३ अवसर र चुनौती

अवसर

स्थानीय व्यावसायीक कृषकहरुलाई सहज र सुलभ दरमा ऋण उपलब्ध हुन सक्ने, स्थानीय स्तरमा लगानी अभिबृद्धि भइ रोजगारीको अवसर सिर्जना हुन सक्ने, बैंक तथा वित्तीय संस्थाको उपस्थितिले स्थानीय व्याजदर घट्ने अवसरहरु रहेका छन ।

चुनौती

नगरपालिका भित्र रहेका बैंक तथा बित्तीय संस्थाहरुलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा लगानी प्रवर्द्धन गर्नु , सहकारी क्षेत्रले सार्वजनिक क्षेत्र र निजी क्षेत्रसँग सहकार्य बढाउनु, सहकारीको उच्च व्याजदर घटाउनु, सहकारीहरुको प्रतिष्पर्धात्मक क्षमता बढाउनु जस्ता चुनौतीका रुपमा देखिएका छन ।

दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

"आर्थिक समृद्धि र सामाजिक रुपान्तरणका लागि स्थानीय पुँजी परिचालन मार्फत उत्पादन, रोजगार र आयमा बृद्धि "

लक्ष्य

स्थानीय जनताको श्रम, सीप र पुँजी तथा स्रोतहरुलाई सामुहिक हितका लागि सँगठित रुपमा परिचालन गरी आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने ।

उद्देश्य

१. वित्तीय तथा बैंकिङ सेवाको पहुँच बढाउनु ।
२. सहकारी क्षेत्रलाई सवल प्रतिष्पर्धात्मक एवं व्यावसायिक तुल्याउनु ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : वित्तीय तथा बैंकिङ सेवाको पहुँच बढाउनु ।	
सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्रमा अनुशासन कायम गर्ने ।	• सहकारी सम्बन्धी आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि तथा मापदण्डहरुको तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ । • वडास्तरमा वित्तीय साक्षरता सम्बन्धी तालिम सञ्चालन गरिनेछ । • सहकारी क्षेत्रको समग्र विकासको लागि संस्थागत क्षमताको विकास गरिनेछ । • सहकारी संस्थाहरुको सु–सञ्चालनमा सघाउन नगरपालिकाद्धारा नियमन तथा सुपरिवेक्षण कार्यलाई प्रभावकारी तुल्याइनेछ ।
सहकारी क्षेत्रलाई उत्पादनशिल क्षेत्रमा क्रियाशिल तुल्याउने ।	• समुदायलाई सहकारीमा संगठित गरी अर्थतन्त्रको सबल स्तम्भ तयार गरिनेछ । • सहकारी उद्योग व्यवसाय प्रवर्द्धन अन्तर्गत स्थानीय स्रोत र कच्चा पदार्थमा आधारित सहकारी उद्योग स्थापना गर्दा कर छुट दिइने छ । • बेरोजगारीको व्यवस्थापन गर्न उपयुत्त व्यावसायिक योजनामा वित्तिय क्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ । • सहकारी संघ संस्थाहरुलाई बृहत कृषि उत्पादन क्षेत्र निर्माण तथा कृषि बजार केन्द्रहरुको निर्माण तथा व्यवस्थापनमा संलग्न गराइने छ । • सहकारी संस्था, नगरपालिका, नीजी क्षेत्र लगायत बिच साझेदारी गर्दै सहकारीलाई प्रवर्द्धन गराउदै लगिनेछ । • युवाहरुलाई स्वरोजगार सिर्जना गर्न सहकारीमार्फत परिचालन गर्न प्रोत्साहित गरिने छ । • साना र सिमान्तकृत कृषकलाई समुह सहकारीमार्फत परिचालन गर्न प्रोत्साहित गरिने छ ।

तालिका ६. बिस्तृत कार्यक्रम

क्र. स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	सहकारी सम्बन्धी आवश्यक नीति, कानून, कार्यविधि तथा मापदण्ड तयारी गरी कार्यान्वय गर्ने ।	वटा	नगर भित्र				१	१	२	न.पा.	१
२	सहकारी संस्थाहरुको क्षमता अभिबद्धि गर्ने	वटा	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
३	स्थानीय स्रोत र कच्चा पदार्थमा आधारित सहकारी उद्योग स्थापना गर्दा कर छुट	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	२
४	सहकारीहरुको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नियमन गर्ने ।	पटक	नगर भित्र			१			१	न.पा.	१
५	सहकारी शिक्षा सम्बन्धी तालिमहरु सञ्चालन गर्ने ।	पटक	नगर भित्र			१				न.पा.	१
६	बेरोजगारीको व्यवस्थापन गर्न उपयुक्त व्यापारिक योजनामा वित्तीय क्षेत्रसँग सहकार्य गर्ने ।	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
७	स्थानीय कृषक र पिछडिएका सिमान्त, महिला वर्गहरुलाई वित्तीय साक्षरता तालिम प्रदान गर्ने ।	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१

अपेक्षित उपलब्धी

१. स्थानीय स्रोत र साधनमा आधारित सहकारी उद्योग स्थापना भएको हुनेछ ।
२. सहकारी सम्बन्धी आवश्यक, नीति, कानून, कार्यविधि तथा मापदण्ड तर्जुमा भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
३. सहकारीहरुको ८० प्रतिशत लगानी उत्पादनशिल क्षेत्रमा भएको हुनेछ ।
४. सहकारी संस्थाहरुको क्षमता विकास भएको हुनेछ ।

६.२ सिंचाई

६.२.१ पृष्ठभूमि

यस नगरपालिकामा सिंचाइ कुलोको सहयोगले हाल कृषकहरुले सिंचाइ सुविधा पाइरहेका छन । अधिकांश जनसंख्या कृषि पेसामा निर्भर रहेको यस नगरपालिकामा कृषिको उत्पादन, उत्पादकत्व वृद्धिदर बालीको विविधीकरण गर्न सिंचाइ सुविधाले ठूलो महत्व राख्दछ । नयाँ खेतीको विधि तथा ढाँचाहरूको अभ्यास गर्ने र उत्पादकत्व बढाई खाद्य सुरक्षा तथा गरिबी निवारणमा योगदान पुऱ्याउन सिंचाईको मुख्य भूमिका रहने हुँदा उच्च प्राथमिकताका साथ कार्य गर्ने आवश्यकता रहेको छ । आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नुपर्ने जरुरी छ । पक्की कुलाहरुको निर्माणको सुरुवात भइसकेको छ । दिगो, न्यायोचित र सन्तुलित स्थानीय विकासको लागि समावेशी तथा साझेदारी व्यवस्थापनको आधारमा विद्यमान जलस्रोतको अधिकतम् सदुपयोगबाट बर्षैभरी सिंचाई सुविधा पुऱ्याउने किसिमका पुर्वाधार विकास गर्दै कृषि उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी गरिबी न्यूनीकरण गर्दै सम्बृद्धि तर्फ अगाडी बढ्ने अवसर छ । वढ्दो जनसंख्यासँगै कृषियोग्य जमिन माँसिदै गएको अवस्थामा कृषियोग्य जमिनलाई बचाइ राखी व्यवस्थित सिंचाइको प्रक्रियालाई अवलम्वन गरी भएका सिंचाइका स्रोतबाट आधुनिक सिचाइ प्रणाली अपनाउनु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । यस नगरपालिकामा लिफ्ट सिँचाइ योजनालाई प्राथमिकीकरण गरी सुख्खा ग्रस्त क्षेत्रमा लिफ्ट सिँचाई, थोपा सिँचाई, फोहोरा सिँचाइ प्लाष्टिक सिँचाइ आकाशेपानी संकलन र तालतलैया तथा पानीको श्रोत संरक्षणमार्फत सिँचाइ व्यवस्थालाई उत्पादनमुखी बनाउन सहजीकरण गरिने छ ।

६.२.२ समस्या

उपलब्ध जलस्रोतका मुहानहरु गर्मी मौसममा सुख्खा हुदै जाने भएको कारण सिंचाइ कुलो जोडिएका खेतबारीहरुमा पनि नियमित सिंचाइ हुन सकिरहेको छैन । सिँचाइको अभावले गर्दा व्यवसायिक कृषिमा असर, कृषिको मुख्य समस्या नै सिचाइको अभाव हुनु, नहरहरुको राम्रो व्यवस्थापन हुन नसकेको र पुराना ढाँचाका सिंचाइ रहेकोले वर्षै भरी एकैनासको भरपर्दो सिंचाइ उपलब्धता नहुनु । सिँचाई गर्न सम्भव योग्य भुमिको खण्डीकरण तथा अव्यवस्थित शहरीकरण, सबै मुख्य सिँचाईहरु कच्ची र स्तर नाजुक रहेको, परम्परगत सिँचाईमा निर्भता अधिक्तम, सिँचाइमा आधुनिकीकरण नहुनु, सिंचाइ गुरुयोजना बनाई योजनाबद्ध विकास तथा ब्यवस्थापन गर्न नसक्नु, दिगो सिंचाईको व्यवस्था गर्न नसक्दा उत्पादकत्व कम हुने र खाद्यान्न उत्पादन प्रति कृषक तथा समुदायको उत्साहजनक आकर्षण नहनु र बहुउद्देश्यीय सिंचाई आयोजनाहरू विस्तार गर्न नसक्नु, आदि सिंचाइ क्षेत्रका समस्याहरू हुन् ।

६.२.३ अवसर र चुनौती

अवसर

शारदा खोलाको समुचित प्रयोग मार्फत खेतियोग्य जमिनमा सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन सकिने व्यवस्था छ । लिफ्ट सिचाइको सम्भावना, डिप बोरिङ्ग र वाटर मिपिङको सम्भावना र अन्य विभिन्न नयाँ प्रविधिहरूको विकास हुँदै जानु, भुमिगत सिंचाइको बिस्तार सहित उपयोगमा जोड दिने, सिंचाइको सम्भाव्यता अध्ययन गरी

गुरु योजनाहरु निर्माण गर्ने, पुराना सिंचाइ मर्मत संम्भार तथा स्तर उन्नति गर्ने, सिंचाइ पोखरी र सिंचाई ताल, निर्माण गर्न सकिने, वर्षामा आउने पानीलाई संकलन गरेर ड्याम बाँध्न सकिने, ठूला व्यावसायिक कृषि फार्म तथा आयोजनाहरू विकासतर्फ निजी क्षेत्रको आकर्षण बढ्दै जाँदा सिंचाईको सुविधाको माग बढ्दो क्रममा रहनु, नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाईको विकास गर्नुका साथै सिंचाइमा दक्षता वृद्धि हुँदै जानु आदि यस क्षेत्रका अवसरहरू हुन् ।

चुनौती

आकाशे सिचाइमा निर्भर कृषि, भौगोलिक तथा आर्थिक जटिलता, विज्ञ प्रशिक्षक र तालिम प्राप्त सीपहरुको अभाव, लगानीमा कमी, आयोजनाहरूको मर्मत सम्भार, सञ्चालन तथा व्यवस्थापनलाई दिगो बनाउनु, प्राकृतिक मुल तथा मुहान सुक्दै जानु,सतह सिंचाइ तथा भुमिगत सिचाइको संयोजनात्मक प्रयोग गर्न नसक्नु, उपलब्ध पानीको स्रोतको माथी चाप बढ्दै जानु, आधुनिक सिंचाइमा ध्यानार्कष्ण तथा लगानी न्युन हुनु, नदिजन्य सामाग्रीको अत्याधिक प्रयोग हुन गई नदिको आधार तह घटदै जानु, सिंचाई आयोजना विकासप्रति समुदायको चासो वृद्धि गर्नु, आदि सिंचाइ क्षेत्रका चुनौतीहरू हुन् ।

६.२.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सिंचाईमा नवीनतम् प्रविधिको प्रयोग, उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धिमा उपयोग

लक्ष्य

भरपर्दो र दिगो सिंचाइ सेवामार्फत कृषि उत्पादकत्व तथा उत्पादन वृद्धिमा सहयोग गर्ने ।

उद्देश्य

१. सिंचाई कुलो निर्माण तथा मर्मत र लिफ्ट सिंचाइ जस्ता बैकल्पिक विधि मार्फत खेती योग्य सवै प्रकारको जमिनमा सिंचाइ सेवा उपलब्ध गराउनु ।

६.२.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ सिंचाइ कुलो निर्माण तथा मर्मत र लिफ्ट सिंचाई जस्ता बैकल्पिक विधि मार्फत खेती योग्य सवै प्रकारको जमिनमा सिंचाई सेवा उपलब्ध गराउनु ।	
बाह्रै महिना सिंचाइ सुविधा उपलब्ध गराउन आयोजनाहरुको प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गर्ने ।	नगरपालिका भित्र रहेका साना तथा ठुला पानीका स्रोतहरुको पहिचान तथा दिगो व्यवस्थापनका लागि विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
	जलवायु परिवर्तन अनूकुलन हुने गरी सिंचाइ योजनाको विकास गर्ने ।
	मुहान एवम् पोखरी, ताल तलैयाहरुको संरक्षण तथा सुदृढीकरण गर्ने ।
परम्परागत रुपमा संचालित सिंचाइ प्रणालीको मर्मत सम्भार र	कृषियोग्य भूमिमा व्यावसायिक कृषिलाई प्रोत्साहन गर्न भरपर्दो सिंचाई प्रणालीको विकास गर्ने ।

क्षमता विकास गर्ने ।	संचालित सिंचाइ आयोजनाहरुलाई सुदृढ तुल्याई दिगोपना बढाउन सिंचाइ प्रणालीको मर्मत ।

तालिका ७. विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	पक्की कुलो निर्माण	वटा	वडा भित्र			१०	१०	१०	३०	न.पा.	१
२	साना सिंचाइ आयोजनाहरुको निर्माण	वटा	वडा भित्र			२०	२०	२०	६०	न.पा.	१
३	मझौला तथा ठुला सिंचाइ आयोजना	वटा	वडा भित्र			५	५	५	१५	न.पा.	१
४	निर्मित सिंचाइ कुलो मर्मत	वटा	वडा भित्र			३०	३०	३०	९०	न.पा.	१
५	लिफ्ट सिंचाइ आयोजनाहरु निर्माण	वटा	वडा भित्र			२	२	२	६	न.पा, प्रदेश,	१
६	प्लाष्टिक पोखरी निर्माण	वटा	वडा भित्र			५	५	५	१५	न.पा.	१
७	आकाशे पानि संकलन पोखरी निर्माण	वटा	वडा भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१

६.२.६ अपेक्षित उपलब्धि

१. नगरपालिका भित्र पक्की, साना मझौला तथा ठुला सिंचाइ आयोजनाहरु निर्माण हुनेछन ।

२. सिंचाई आयोजनाहरुको मूहान संरक्षण भएको हुनेछ ।

३. खेतियोग्य जमिनको करिब ८० प्रतिशत भू–भागमा सिंचाइ सुविधा पुगेको हुनेछ ।

५. भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र स्रोत पहिचान र सम्भावित सिंचाइ योजनाका परिदृश्यहरू समेत प्रतिविम्बित हुने गरी विस्तृत सिंचाइ गुरुयोजना तयार भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ५ : सामाजिक विकास

व्यक्ति तथा समाजको सुखसमृद्धि अभिवृद्धि गर्नु, सामाजिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्न तथा शासन सञ्चालनका समावेशी निर्णय प्रक्रियामा नागरिकलाई सहभागी गराउनु नगरपालिकाको सामाजिक विकास हो । सामाजिक विकास नगरवासीको अपेक्षा हो । नगरको सामाजिक विकासले समाजको निर्माण, विकास र परिवर्तनलाई अभिन्न आयामको रूपमा लिएको छ । जनताका सामाजिक, आर्थिक एवंम् राजनीतिक चासोहरूलाई सार्वजनिक विकास नीति निर्माणमा समेटेएिको हुनुपर्छ । सामाजिक विकासले सम्पूर्ण सामाजिक पक्षहरूको न्यून स्वरूपबाट उन्नत स्वरूपको चाहनालाई परिपूर्ति गर्नुपर्दछ । सामाजिक परिवर्तन र विकास एक्लोरूपमा समाजको विकाससँग मात्र सम्बन्धित नभएर यसले उच्च आय, लामो औसत आयु, न्यून बाल मृत्युदर, राम्रो शैक्षिक अवसर र स्वास्थ्य सुविधा, सूचना प्रविधिको उपयोग र नेटवर्क व्यवस्था, रोजगारीको उपलब्धता तथा आधारभूत पूर्वाधार विकासलाई समेटेको छ । सामाजिक विकासको प्रगतिले दिगो विकासको चार वटा लक्ष्य, जस अन्तर्गत लक्ष्य-३ (स्वस्थ र समुन्नत समाज), लक्ष्य-४ (गुणस्तरीय शिक्षा), लक्ष्य-५ (लैंगिक समानता) र लक्ष्य-६ (स्वच्छ पानी तथा सरसफाइ) सँग सम्बन्धित छ ।

सामाजिक विकास अन्तरगत शिक्षा तथा सीप विकास, स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी, सरसफाई तथा फोहरमैला ब्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता तथा महिला सशक्तिकरण, भाषा, साहित्य, संस्कृती र सम्पदा, युवा तथा खेलकुद आदि क्षेत्र पर्दछन् । जसवाट गुणस्तरीय शिक्षा र स्वास्थ्य, दक्ष, सक्षम, सिर्जनशिल, प्रतिस्पर्धी तथा उत्पादक जनशक्ति, सुसस्कृत एवम् समतामूलक समाज निर्माणका लागि सामाजिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

५.१ स्वास्थ्य तथा पोषण

५.१.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संबिधान, २०७२ ले नागरिकको मौलिक हकको रुपमा आधारभूत र आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्ने र आफ्नो स्वास्थ्य सेवा र उपचारको सम्बन्धमा जानकारी पाउने ब्यवस्था गरेको अवस्थामा नगरपालिका अन्तर्गतका सबै नागरिकलाई स्वास्थ्य सेवामा पहुच पुर्याउने र आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चित गर्नु स्थानीय सरकारको दायित्व रहेको छ । संघीय संरचना अनुसार स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापनको लागि हाल भएको मानब संसाधन, सीप र दक्षताको उच्चतम उपयोग गरी स्वास्थ्य सेवा जस्तो सम्वेदनशिल क्षेत्रमा बिगतमा हाँसिल भएका उपलब्धिहरुलाई संस्थागत गर्दै स्वास्थ्य सेवालाई थप जवाफ देही र मर्यादित बनाइ सहज र सर्बसुलभ पहुँचको व्यवस्थापन गर्नु आवश्यक छ। स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएका प्रगतिहरूलाई विकासका प्रमुख सूचकहरूको रूपमा लिइन्छ । नगरपालिका भित्र गरिब, दुरदराजका नागरिकहरु अझै पनि आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको पहुँच बाट बञ्चित रहेको अवस्था छ । त्यसैगरी गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा मार्फत मानव विकास सुचाङ्कमा सुधार ल्याई नगरपालिकाको समग्र विकासको लागि प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्था गर्न आवश्यक देखिएको छ ।

नगरपालिकाले आर्थिक वर्ष सुरु हुनु अगावै बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी नगर सभाबाट पारित गराउनु पर्दछ । अरु क्षेत्रहरुमा जस्तै स्वास्थ्य क्षेत्रमा पनि योजना र बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्नुपर्ने हुन्छ । स्थानीय तहको योजना संघ र प्रदेश तहको योजनासँग सामञ्जस्यता हुने गरी तर्जुमा गर्नु पर्ने हुन्छ । यसरी योजना बनाउँदा स्थानीय आवश्यकता, प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय प्राथामिकताका विषयहरु तथा राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय सन्धि तथा सम्झौता समेतलाई आधार लिनुपर्ने हुन्छ । स्वास्थ्य क्षेत्रका लागि उपलब्ध हुने सशर्त अनुदानले प्रशासनिक खर्च तथा राष्ट्रिय प्राथमिकताका स्वास्थ्य कार्यक्रमलाई

बढी जोड दिने हुदा स्थानीय स्तरबाट थप श्रोत परिचालन गरी स्थानीय आवश्यकता बमोजिमका कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यन्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । स्थानीय तहमा संञ्चालन हुने कतिपय क्रियाकलापहरु संघ वा प्रदेश तहबाट योजना गरिने हुँदा संघ तथा प्रदेश स्तरका योजनालाई मध्यनजर गरि योजना तर्जुमा गर्नु उपयुक्त हुन्छ ।

स्वास्थ्यमा गरेको लगानीवाट कतिपय अवस्थामा तत्काल प्रतिफल प्राप्त भएको नदेखिए पनि यसले दीर्घकालिन प्रतिफल दिइराखेको हुन्छ । त्यसैले स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रमा गरिने खर्च, लगानीको दृष्टिकोणले हेर्ने गरिन्छ जसले भविष्यमा प्रतिफल दिने गर्दछ । स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी वृद्धि गर्दा व्यक्तिको स्वास्थ्य अवस्था राम्रो हुनगई नागरिकहरू उत्पादनशिल हुन्छन् । जसका कारण नगरपालिकाको आय वढ्न गइ गरिवी न्यूनीकरण हुन्छ र स्वस्थ, समृद्ध र विकसित समाज निर्माण गर्न मद्दत पुग्दछ । नेपालमा हालसम्म स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएको लगानीबाट नेपालीको औषत वाँच्ने उमेर ७१.३ वर्ष पुगेको, वाल मृत्यु तथा आमाहरूको मृत्युदर कम गरी अन्तराष्ट्रिय स्तर मै नेपाल पुरस्कृत भएको र नेपालवाट कुष्ठरोग, नवजात शिशुको धनुष्टंकार जस्ता रोगहरू निवारण भएको, पोलियो उन्मुलन भएको, मलेरिया, कालाजार, दादुरा जस्ता रोगहरू पूर्ण नियन्त्रणमा रहेको अवस्थामा अव उक्त अवस्थालाई निरन्तरता दिदै स्वास्थ्य क्षेत्रमा थप उपलव्धि हासिल गर्न नगरपालिकाको भूमिका महत्वपूर्ण रहने हुँदा दीगो विकास लक्ष्य हासिल गर्नका साथै स्वस्थ र समुन्नत समाज निर्माण गर्न आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता गर्दै स्वास्थ्य सेवालाई थप प्रभावकारी बनाइनेछ ।

नगरपालिका भित्र मातृ तथा नवजात शिशु स्वास्थ्यमा उल्लेख्य सुधार गरी मृत्यु दरलाई वाञ्छित तह सम्म घटाउनु, बढ्दै गएको नसर्ने रोगको प्रकोप रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्नु र कुनै पनि बेला हुन सक्ने स्वास्थ्य सम्बन्धी विपदको पुर्व तयारी तथा व्यवस्थापन गर्नु, जेष्ठ नागरिक, शारीरिक र मानसिक अपाङ्गता भएका व्यक्ति, एकलमहिला, खास गरी गरिब, सीमान्तकृत र जोखिममा रहेका समुदायलाई आधारभूत तथा गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ र पहुँच योग्य बनाउनु नगरपालिकाको दायित्व भित्र पर्दछ ।

योजना तर्जुमा दिग्दर्शनलाई नै आधार मानि स्वास्थ्य तथा पोषण क्षेत्रको योजना तर्जुमा गरिनेछ । नगरपालिकाले आफ्नो बिवरण तयार पार्ने, उपलब्ध सेवा र पहुँच को विश्लेषण अध्यावधिक गर्ने र गराउने काम निरन्तर गर्नु पर्ने हुन्छ । स्वास्थ्य क्षेत्रका लागि नगरपालिकाको बस्तुगत बिवरण संकलन गरने छ । स्वास्थ्य र पोषणको योजना तर्जुमा गर्दा श्रोतको सीमा निर्धारण भईसकेपछि योजना छनौट हुने भएकोले, सक्रिय रुपमा सरोकारवालाहरु बीच स्वास्थ्य क्षेत्रका कार्यक्रमहरुको तथ्यपरक छलफल र प्राथमीकरण गर्दै लगिने छ । त्यसैले नगरपालिका लगायत वडा स्तरका सबै सरोकारवालाहरु जस्तै वडा अध्यक्ष, स्थानीय स्वास्थ्य सँस्था प्रमुख, महिला स्वास्थ्य स्वयम् सेविका, स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिका सदस्यहरू, नीजी क्षेत्र तथा सहयोगी संस्थाका प्रतिनिधिहरू, सामाजिक अगुवाहरु, शिक्षक, युवा, महिला तथा दलित, पिछडिएका समूह लगायतका सबै सरोकारवालाको संलग्नता गराइनेछ र यसको सुनिश्चितता गर्न नगरपालिकाका प्रमुख, वडा प्रमुख, स्वास्थ्य संस्था प्रमुख तथा स्वास्थ्य संयोजकको दायित्व हुनेछ ।

५.१.२ समस्या तथा चुनौती

समस्याहरु :

१. औषधी तथा औषधी जन्य सामग्रीहरुको नियमित आपुर्ती व्यवस्थापन, उचित भण्डारण र कोल्ड चेनको प्रभावकारी व्यवस्थापनको अभावका कारणले आपुर्ति तथा वितरणमा सहज पहुँच हुन नसकेको ।

२. अझै पनि महिलाहरु घरैमा सुत्केरी हुने, किशोरावस्थामै बिवाह गर्ने र बच्चा जन्माउने गरेकाले मातृ तथा नवजात शिशु र पाँच वर्ष मुनीका बालबालिकाको मृत्यू दरमा कमी आउन नसकेको ।

३. भौगोलिक बिकटता र समतामूलक हिसाबले स्वास्थ्य संस्थाहरुको अपेक्षित रुपमा सवैलाई पाएक पर्ने व्यवस्था हुन नसकेकोले सवै तह, वर्ग र क्षेत्रका समुदायको आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा पहुँच पु-याउन कठिनाइ ।

४. नसर्ने खालका रोगहरु जस्तैः क्यान्सर, मुटु, मृगौला, मधुमेह र मानसिक रोगहरुको रोकथाम र नियन्त्रण गर्नमा कठिनाइ ।

५. ज्येष्ठ नागरिक तथा फरक क्षमता भएका व्यक्तिहरुको स्वास्थ्य उपचार, किशोर किशोरीहरुको यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य, विद्यालय जाने उमेरका बालबालिकाको स्वास्थ्य प्रर्बद्धनका लागि आवश्यक स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्थापन कमजोर रहेको ।

६. स्वास्थ्य सुचकहरुमा उल्लेख्य प्रगति हासिल हुन नसकेको तथा सुचकहरुमा दिइएको लक्ष बास्तविक जनसंख्या भन्दा अधिक रहेको देखिएको ।

७. नगरपालिका भित्र स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको सहभागीता व्यवस्थित गर्न नसकिएको ।

८. नगरपालिका अर्न्तगत चिकित्सकीय एबम् विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्नका लागी संस्थागत बिकास हुन नसकेको ।

९. गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुचमा कमि र भौगालिक विकटता एवम् छरिएर रहेको वस्तीहरुको कारण सेवा प्राप्त गर्न जान कठीन भएको कारण नवजात शिशु, बाल स्वास्थ्य तथा मातृ स्वास्थ्य जस्ता सेवामा पनि अपेक्षित लक्ष्य हासिल हुन नसकेको ।

१०. स्थानीय स्वास्थ्य संस्था संञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिहरुलाई आफ्नो भूमिका र जिम्मेवारी प्रति क्रियाशील गराई स्वास्थ्य संस्था स्तरबाट नै गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको सुनिश्चितता गर्ने संयन्त्रको विकास गर्न नसकिएको ।

११. स्वास्थ्य क्षेत्रमा भएको लगानीको समुचित सदुपयोग सहितको स्वास्थ्य सेवा कार्यान्वयनको सम्वन्धमा नियमित र प्रभावकारी अनुगमनको कमि ।

१२. केही स्वास्थ्य संस्थाहरुको भौतिक अवस्था कमजोर भएको, समयानुकुल सुधार गर्न नसकिएकोले गुणस्तरीय र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुन नसकेको ।

चुनौतीहरु :

१. बिद्यमान स्वास्थ्य संस्थाहरु र प्रत्येक वडामा रहेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्रहरुको सेवाग्राही मैत्री पूर्वाधार बिकास गरी गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको पद्धतीको पुर्ण रुपमा स्थापना गर्नु ।
२.स्वास्थ्य क्षेत्रमा व्यक्तिगत रुपमा हुने खर्चलाई कम गर्नका लागि नागरिकहरुमा व्यबहार परिवर्तन गर्न र प्रबर्द्धनात्मक एबम् प्रतिकारात्मक उपचार सेवाको उपयोगितामा सुधार गर्नु ।
३. बागचौर नगरपालिका भित्र राज्यले अङ्गीकार गरेको आधारभूत एबम् आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँचलाई प्रत्येक नागरिकको घरदैलोमा पुऱ्याउनु ।
४. दूरदराज एबम् आर्थिक रुपले बिपन्न नागरिकहरुमा सर्वसुलभ औषधी उपचार र स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चित गर्नु ।
६. निजीक्षेत्रलाई स्वास्थ्य क्षेत्रमा लगानी गर्न अभिप्रेरित गर्दै सार्वजनिक निजी साझेदारीमा सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवाको बिस्तार र स्तरोन्नती गर्नु ।
७. आयुर्बेद तथा बैकल्पिक चिकित्सा पद्धतीको अनुसन्धान, उत्पादन र प्रयोगमा ल्याउनु ।
८. परम्परागत रुपमा अपनाउदै आएका रुढीवादी विश्वास, मुल्य र मान्यताहरुलाई फड्को मार्दै स्वस्थ सामाजिक अभ्यासमा पूर्ण रुपले रुपान्तरण ल्याउनु ।

५.१.३ संभावना तथा अवसर

१. नगरपालिका सेवाको समानुपातिक वितरण, पहुँच र उपभोग बढाउन स्वास्थ्य क्षेत्रमा निजी तथा गैह्र सरकारी क्षेत्रसँगको साझेदारीलाई सदुपयोग गर्ने ।

२. नगरपालिका भित्रका सामाजिक, साँस्कृतिक तथा भौगोलिक बिशिष्टताका आधारमा नीति तथा योजना निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्ने ।

३. राजनैतिक परिवर्तन र संघीयताको सन्दर्भमा स्थानीय स्तरबाटै स्रोत परिचालन र अनुगमन गर्ने ।

४. स्वास्थ्य क्षेत्रमा आधुनिक प्रविधिको पहुँचमा बृद्धि, एकिकृत सूचना प्रणालीलाई सुदृढीकरण गर्ने ।

५. प्राथामिक स्वास्थ्य केन्द्रलाई आधारभूत अस्पतालमा स्तर बृद्धि गरी विशेषज्ञ सेवा सर्वसुलभ तरिकाले प्राप्त गर्न सकिने अवस्था रहेको ।

५.१.४ लक्ष्य

सर्वसुलभ, गुणस्तरीय र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गरी स्वास्थ्य सेवामा सर्वव्यापि पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने ।

५.१.५ उद्देश्य

(क) नगरपालिकाका नागरिकलाई संविधान प्रदत्त स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकारको उपभोग गर्न पाउने वातावरण सृजना गर्ने ।

(ख) नगरपालिकाका मातहतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सक्ने गरी आवश्यक औषधी, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको प्रभावकारी एवं जवाफदेहीपूर्ण २४ घण्टा स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गर्ने ।

(ग) स्वास्थ्य क्षेत्रको आवश्यकता पहिचान, योजनातर्जुमा, व्यवस्थापन र अनुगमनमा जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

(घ) स्वास्थ्य सेवाप्रवाहमा सरकारी, निजी, बहुपक्षीय साझेदारी तथा सहकार्य प्रवर्धन गर्ने ।

(ङ) स्वस्थ जीवन शैली,सरसफाइ,व्यवहार परिवर्तन र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा मार्फत नगरवासीको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्ने ।

५.१.६ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: नगरपालिकाका मातहतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्राप्त गर्न सक्ने गरी आवश्यक औषधी, उपकरण, प्रविधि र दक्ष स्वास्थ्यकर्मीहरू सहितको सर्वव्यापि स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गर्ने ।	
१.१ सुरक्षित मातृत्व, बाल स्वास्थ्य, किशोरावस्थाको स्वास्थ्य, विद्यालय स्वास्थ्य, प्रजनन् स्वास्थ्य तथा परिवार योजना सेवाको विकास र विस्तार गरी पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।	१.१.१ नगरपालिका भित्रका सुत्केरी आमाहरुलाइ प्रसुति पछिको तेश्रो भेटमा प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवाननर्सिंग कर्मचारी मार्फत घरमै गइ प्रदान गरिनेछ । समयमै गर्भवती तथा सुत्केरी आमाहरुलाई सूचना तथा जानकारी दिन संस्थागत मोवाइल सेट तथा आवश्यकता अनुसार रिचार्जको लागि व्यवस्थापन गरिने छ । १.१.२ आधारभूत तथा आकस्मिक प्रसूती सेवालाई सुदृढ गर्दै गर्भवती, सुत्केरी तथा नबजात शिशुको जटिलतायुक्त स्वास्थ्य अबस्थाको

	व्यवस्थापनको लागी आकस्मिक प्रेषण प्रणालीलाई थप व्यवस्थित गरिने छ । १.१.३ नवजात शिशु तथा बालरोगको एकीकृत व्यवस्थापनलाई थप सुदृढ गर्दै यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । १.१.४ गुणस्तरीय यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिवृद्धि गर्न स्वास्थ्य संस्थाहरुमा मापदण्ड अनुसारको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन् स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चित गरिनेछ । १.१.५ सुरक्षित गर्भपतन सेवालाई थप व्यबस्थित गर्दै गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाईने छ । लिंङ्ग पहिचानको आधारमा गरिने गर्भपतनलाई पूर्ण रुपमा निरुत्साहित गरीनेछ । १.१.६ बिभिन्न वर्ग, जाती, धर्म तथा क्षेत्रमा महिलाको सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन स्वास्थ्यको अवस्था बिश्लेषण गरी आवश्यकता अनुसार परिवार योजना कार्यक्रम बनाई लागू गरीनेछ । १.१.७ विद्यालयस्तरमा विद्यालय स्वास्थय तथा नर्सिंग कार्यक्रम मार्फत स्वास्थ्य प्रवर्धन, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण, सामान्य उपचार एवंम् मनोसामाजिक परामर्श लगायत कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी रुपमा संचालन गरिने छ । १.१.८ नगरपालिका भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थालाई किशोर किशोरी मैत्री बनाइ सेवा प्रदान गर्न सक्षम बनाइने छ । साथै किशोर किशोरीहरुको सहभागितामा जनचेतना मुलक कार्यक्रम संचालन गरिनेछ ।
१.२ गुणस्तरीय, सर्वसुलभ औषधी उपकरणमा सर्वसाधारणको सहज पहुँच बनाउने तथा स्वास्थ्य क्षेत्रमा आधुनिक प्रविधिको उपयोगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।	१.२.१. सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा गुणस्तरीय औषधी वितरण हुने व्यवस्था मिलाइनेछ । १.२.१ औषधीको गुणस्तर र मूल्य नियन्त्रण गर्नका लागि मुल्य तोक्नुका साथै नियमित अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ । १.२.२ कानुन बमोजिम निजि औषधी पसल, निदान केन्द्र र अस्पताल निर्माण एबम् संञ्चालन गर्न निजि सरकारी साझेदारी क्षेत्रलाई समेत प्रोत्साहन गरिने छ । १.२.३ निजिक्षेत्रलाई औषधी व्यवसायको निगरानी तथा अनुगमन गर्ने, औषधीहरुको न्यायोचित मूल्य निर्धारण गर्नका लागि नगरपालिका स्तरीय स्वास्थ्य समिति मार्फत गरिनेछ ।
१.३ नगरपालिका बासीहरुमा स्वास्थ्य सेवाको पहुँचलाई सहजीकरण गर्न न्युनतम पूर्वाधार सहितको प्रतिकारात्मक, प्रर्बद्धनात्मक, निदानात्मक, सामान्य उपचार एबम् चिकित्सकीय सेवाको विस्तार र स्तरोन्नति गरिने छ ।	१.३.१ नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रदान गरिने सेवा र पुर्वाधारको स्तरोन्नती गर्दै लगिनेछ । सवै स्वास्थ्य संस्थामा न्युनतम सेवा मापदण्डको कार्यक्रमलाई व्यवस्थित गरिनेछ । १.३.२ हरेक वडा तथा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच पुग्न नसकेका नागरिकलाई लक्षित गरी प्रसुति केन्द्र, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, आवश्यकता अनुसार शहरी स्वास्थ्य केन्द्र,गाउँघर क्लिनिक, खोप क्लिनिक तथा घुम्ती सेवामार्फत टोल वस्ती हुदै घरदैलो सम्म स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिनेछ । १.३.३ नाक, कान, घाटी, दन्त, मानसिक र आँखा चिकित्सालाई विस्तार गरी उपचार गर्ने व्यवस्था मिलाईनेछ । १.३.४ संघीय र कर्णाली प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी नगरपालिमा रहेको जिल्ला अस्पताल सुदृढीकरण गरिनेछ । १.३.५ बिशेषज्ञ शिबिरहरु मार्फत स्वास्थ्य संस्थाहरु र भौगोलिक रुपमा बिकट स्थानहरुमा स्क्रिनिङ सेवाहरु (Uterine Prolapses, Obstetrics Fistula, RFT, VIA,Diabetes, HTN, PAP smear) सेटलाइट सेवा, गर्भवतीहरुको लागी ग्रामिण अल्ट्रासोनोग्राफी

	कार्यक्रमहरु लागु गरिनेछ । १.३.६ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वच्छ खानेपानी, सरसफाई, बिजुली (वैकल्पिक व्यवस्था सहित) र इन्टरनेट सेवाको व्यवस्था गरिनेछ । १.३.७ प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पुर्वाधार, उपकरण, कर्मचारी आवासको राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार क्रमागत रुपमा व्यवस्था गरिनेछ । १.३.८ प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रबर्द्धनका लागि नमुना स्वास्थ्य संस्था र नमुनाटोल अभियान शुरु गरी क्रमागत रुपमा बिस्तार गरिनेछ । १.३.९ प्रसुती गृह सञ्चालनका लागि मानव श्रोत तथा भौतिक साधन सम्पन्न गराइनेछ र प्रसुती केन्द्रहरूमा आमा घर तथा स्तर अनुसार नवजात शिशु कर्नरको सुबिधा उपलब्ध गराइनेछ । १.३.१०.नगरभित्र सामुदायिक एवम् विद्यालय नर्सिङ्ग कार्यक्रमलाइ थप व्यवस्थित र प्रभावकारी रुपमा लागु गरिने छ ।
उद्देश्य २ : स्वास्थ्य क्षेत्रको आवश्यकता पहिचान, योजना तर्जुमा, ब्यावस्थापन र अनुगमनमा जनसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।	
२.१ स्वास्थ्य सूचना प्रणाली र स्वास्थ्य अनुसन्धानलाई गुणस्तरीय बनाई अनुसन्धानबाट प्राप्त परिणामलाई नगरपालिकाको योजना, नीति, रणनीतिबिकास गर्न प्रभावकारी उपयोग गरिनेछ ।	२.१.१ नगरपालिका भित्र स्वास्थ्य सम्बन्धी सूचना ब्यवस्थित गर्ने स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मी, सहयोगी निकाय र अनुसन्धानकर्तालाई प्रोत्साहित गर्न उत्कृष्ट अनुसन्धानकर्ता, स्वास्थ्यकर्मी एवम् संस्थालाई बार्षिक रुपमा सम्मान गरिनेछ । २.१.२ नगरपालिकामा स्वास्थ्य सूचना प्रणाली तथा अनुसन्धानबाट आएका निष्कर्ष तथा राष्ट्रिय एबम् प्रादेशिक प्रतिबद्धतालाई योजनामा समावेश गरी कार्यान्वयन गरिनेछ । २.१.३ नगरपालिकाको एकिकृत स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा सूचनाको शुद्धता, समयबद्धता र पूर्णतामा निगरानी गरी गुणस्तरीय बनाइनेछ । २.१.४ नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नै Online Reporting(DHIS2 / eLMIS)लाई बिस्तार तथा नियमित गरिनेछ । २.१.५ तथ्यांक वा तथ्यमा आधारित रही यो स्वास्थ्य नीति आबस्यकता अनुसार परिमार्जन वा संसोधन समेत गर्दै लगिने छ ।
उद्देश्य ३: नगरपालिकाका नागरिकलाई संविधान प्रदत्त स्वास्थ्य सम्बन्धी अधिकारको उपभोग गर्न पाउने वातावरण सृजना गर्ने ।	
३.१ नगरबासीलाई निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह भएको सुनिश्चित गरिनेछ ।	३.१.१ नगरपालिका भित्रका प्रत्येक वडाहरुमा स्थापित स्वास्थ्य संस्थाहरु बाट न्युनतम मापदण्ड सहितको निःशुल्क आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु प्रभावकारी रुपमा उपलब्ध गराइनेछ । ३.२.२ भुगोल र जनघनत्वका आधारमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्न आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य संस्थाहरु स्थापना, विस्तार, स्तरोन्नती तथा एकिकृत गरिनेछ । ३.३.३ भौगोलिक रुपले दुर्गममा रहेका नागरिकको स्वास्थ्य सेवामा पहुच बढाउन गाउँघर क्लिनिकलाई थप व्यवस्थित र विस्तार गरिने छ । ३.४.४ वडागत घरधुरी, जनसंख्या र सेवाको सूचक स्थितिको यकिन तथ्याङ्क राखिनेछ ।
३.२ औषधी, औषधीजन्य सामग्री, उपकरणहरुको खरिद ,आपूर्ति र वितरण एवंम् प्रयोगलाइ सुदृढ गरिने छ ।	३.२.१ औषधि र चिकित्साजन्य सामाग्रीहरुको व्यवस्थित आपुर्ति र भण्डारणको लागी नगरपालिकामा मेडिकल स्टोर को व्यवस्था गरिने छ । ३.२.२ प्रत्येक वर्ष तथ्यमा आधारित औषधी खरिद योजना प्रक्रिया अबलम्बन गरिनेछ । ३.२.३ प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा औषधि भण्डारणको लागि व्यवस्थित भण्डार कक्षको सुनिश्चितता गरिनेछ । ३.२.४ प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा र पालिका स्तरमा औषधी तथा

	सामग्रीको आकस्मिक मागबिन्दु र स्वीकृत मौज्दात परिमाणलाई सन्तुलनमा राख्ने व्यवस्था अनिबार्य गरिनेछ । ३.२.५ कुनै पनि सहयोगी दातृ निकायबाट स्वास्थ्य संस्थाको लागि हुने औषधी तथा सामग्रीको सहयोगलाई नगरपालिकाको एकद्वार प्रणालीमार्फत व्यवस्थित गरिनेछ । ३.२.६ औषधी तथा सामग्रीको दाखिला गर्ने, म्याद गुज्रेका औषधी तथा सामग्रीलाई नस्ट गर्ने र आबश्यक औषधीमाग गर्ने प्रक्रियालाई स्वास्थ्य संस्था स्तरमा स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समिति मार्फत अनिवार्य रुपले लागु गरिनेछ । ३.२.७ सबै स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध औजार, उपकरण र औषधि तथा अन्य सामग्रीहरुको अध्यावधिक गरी प्रभावकारी सप्लाई चेन व्यवस्थापनको लागि बिद्युतीय आपुर्ति व्यवस्थापन प्रणाली (eLMIS) बाट गरिनेछ ३.२.८ स्वास्थ्य संस्थामा अत्याबस्यक औषधी तथा सामाग्रीको नियमित उपलब्धताको सुनिश्चित गर्न स्वास्थ्य संस्थामा आकस्मिक औषधी तथा उपकरण खरिदको लागि अनिबार्य रुपमा बजेट बिनियोजन गरी लागु गरिनेछ । ३.२.९ प्रतिकारात्मक संभार, खरिद उपरान्त संभार आदी सिद्धान्तलाई ब्यवहारिक रुपमा लागु गरिनेछ । उपकरणहरुको मर्मत तथा सम्भारका लागि सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरिनेछ ।
३.३ नगरपालिका भित्र स्वास्थ्य क्षेत्रको जनशक्तिलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी रुपमा अघि बढाइनेछ ।	३.३.१ राष्ट्रिय मापदण्ड अनुसार हुने गरी स्वास्थ्य जनशक्ति व्यबस्थापन गर्दै लगिनेछ । ३.३.२ बिशेषज्ञ तथा मध्यम स्तरका स्वास्थ्य जनशक्ति उत्पादनका लागि संघीय, प्रदेश सरकार एवंम् सम्बन्धित शिक्षालयसंग समन्वय र सहकार्य गरिनेछ । ३.३.३ जवाफदेही पूर्ण एवं प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न दक्ष जनशक्तिको आवश्यकता पहिचान, उत्पादन, परिचालन गर्न तथा कार्यरत चिकित्सक एवं स्वास्थ्यकर्मीको दिगो सेवा प्रवाह गर्ने चाहना बृद्धिका लागि उत्प्रेरणा जन्यक्रियाकलाप लागु गरिनेछ । संघ तथा प्रदेश सरकारद्वारा स्वास्थ्यकर्मीलाई तोकिएको प्रोत्साहन भत्ता तथा अन्य सुविधा सुनिश्चित गरिनेछ । ३.३.४ नगरपालिका भित्र कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीको समुचित ब्यवस्थापनको लागि बृत्ति बिकास प्रणालीद्धारा ब्यवस्थित गरिनेछ । सेवाग्राहीको भार तथा जनसंख्या विश्लेषणको आधारमा पालिका भित्र कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई आवश्यकताको आधारमा सरुवा तथा काजमा राखेर स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट समानुपातिक रुपमा सेवाको व्यवस्थापन गरिने छ । ३.३.५ स्वास्थ्यकर्मीको सेवाको निरन्तरताको लागि सेवा करार, पुल दरबन्दी जस्ता उपायहरुको अवलम्बन र यसका लागि आबश्यक समन्वय गरिने छ । ३.३.६ स्वास्थ्य जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि निश्चित मापदण्ड बनाएर जेहेन्दार, विपन्न, दलित र पछाडि पारिएका परिवारका सदस्यहरुलाई अध्ययनको लागि छात्रबृत्तिको व्यवस्था गरिनेछ । ३.३.७ पालिका अन्तर्गत कार्यरत कर्मचारीहरुको निर्दिष्ट कार्यबिबरण तयार गरिनेछ र कार्य विवरणको आधारमा कर्मचारीहरुको कार्य मूल्यांङकन गर्ने, मूल्याङंकनको आधारमा सम्मान गर्ने प्रणाली लागु गरिने छ । ३.३.८ लैंगिक समानता र सामाजिक समाबेशीकरणको सिद्धान्तमा

	आधारित मानब संशाधन योजना एबम् कार्यविधि तयार गरिने छ र यसकै आधारमा कर्मचारीको नियुक्ति र पदस्थापना गरिने पद्धतिलागु गरिने छ ।
३.४ सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आकस्मिक सेवा संञ्चालनमाल्याई नगर बासीहरुको आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको पहुँच सुनिश्चित गर्ने ।	३.४.१ नगरपालिका भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आकस्मिक सेवा कक्षको स्थापना गरिने छ । ३.४.२ नगरपालिका अन्तर्गतका कुनै पनि नागरिक वा व्यक्तिको आकस्मिक स्वास्थ्य उपचारको लागि कार्यविधि तयार गरी कोष निर्माण एबम् संञ्चालनमा ल्याइनेछ । ३.४.३ मानव जति शिशु र गर्भवती महिलाहरुको आकस्मिक अबस्थाको व्यवस्थापनको लागि प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा"मातृ तथा नवजात शिशु आकस्मिक कोष"स्थापना तथा थप व्यवस्थित गर्दै लगिने छ । ३.४.४ तोकिएका स्वास्थ्य संस्था तथा प्रसुति केन्द्रहरु बाट २४ घण्टा आकस्मिक सेवा प्रवाह हुनेछ । ३.४.५ नगरपालिका भित्र सरकारी, निजी, सामुदायिक रुपमा संञ्चाल नहुने एम्बुलेन्स एवंम् सबबाहन सेवालाई निर्देशिका एवम् मापदण्ड तयार गरी व्यवस्थित तरिकाले संञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । यसको उपलब्धता बढाउनुका साथै शुल्कमा नियमन गरिनेछ ।
उद्देश्य ४ : स्वस्थ जीवन शैली,सरसफाइ,व्यवहार परिवर्तन र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा मार्फत नगरवासीको स्वास्थ्य प्रवर्द्धन गर्ने ।	
४.१ नगरपालिका बासीको स्वास्थ्यबीमा सुनिश्चित गर्ने र लक्षित बर्ग जस्तै ज्येष्ठ नागरिक, भिन्न क्षमता भएका नागरिक, विपन्न, किशोर किशोरी, सिमान्तकृत, बिभेदमा परेका, जनयुद्ध तथा जन आन्दोलनका घाईते, शहीद तथा वेपत्ता परिवार, एकल महिलाको स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ र सहज पहुँच हुने ब्यवस्था गरिने छ ।	४.१.१ नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रवाह गरिने स्वास्थ्य सेवाहरु बालमैत्री, किशोर किशोरी मैत्री, ज्येष्ठ नागरिक मैत्री, अपाङ्ग मैत्रीका साथै सिमान्तकृत, बिभेदमा परेका, एकल महिलाको बिशेष पहुँचमा हुने छन् । ४.१.२ कम उमेरमा बिवाह गर्ने र कम उमेर मै गर्भवती हुने कारणले महिलाको स्वास्थ्यमा प्रतिकुल असर पर्ने हुनाले सचेतना अभिबृद्धि गरिने छ । ४.१.३ अपाङ्गहरुको लागी आवश्यकता अनुसारको सहयोगी उपचार व्यवस्था, सहयोगी सामग्री व्यवस्था गरिने छ । ४.१.४ लैंगिक हिंसामा परेका, वेवारिसे, ज्येष्ठ नागरिक, अलपत्र अवस्थाका बालबालिका, मानसिक समस्या भइ सडकमै रहेका असहाय व्यक्तिहरूलाइ अल्पकालीन स्वास्थ्य व्यवस्थापन एवंम् हेरचाहको लागि सार्वजनिक निजी साझेदारी र सहकार्यमा पुर्न स्थापना केन्द्र स्थापना एवं संञ्चालनमा जोड दिइनेछ । ४.१.५ अपाङ्ग, अति गरिव, असहाय, वेपता तथा शहीदका परिवार , जनयुद्ध र जनआन्दोलनका घाइतेलाई सहुलियत कोष को व्यवस्था गरी स्वास्थ्य वीमाको सुनिश्चित गरिने छ । ४.१.६ राष्ट्रिय वीमा कार्यक्रमलाई प्रभाबकारी कार्यान्वयन गर्न बिशेष अभियान संञ्चालन गरिने छ । ४.१.७ नेपाल सरकारको बिपन्न नागरिक औषधि उपचार निर्देशिका अनुरुप सबै नागरिकलाई नि :शुल्क औषधि उपचार सुनिश्चित गरिने छ । ४.१.८ नगरपालिका क्षेत्र भित्रका ६० वर्ष माथिका ज्येष्ठ नागरिकहरुलाई आधारभूत तथा नि:शुल्क स्वास्थ्य सेवाआवधिक रुपमा घरैमा गई प्रदान गर्ने व्यवस्था गरिनेछ ।
४.२ नगरपालिका बासीलाई जीवनशैली परिवर्तन गर्न अभिप्रेरित गर्दै नसर्ने रोगको रोकथाम, नियन्त्रण र उपचारका	४.२.१ सुर्तिजन्य, मादकपदार्थ र अन्य स्वास्थ्यलाई हानी गर्ने बस्तुहरुको उत्पादन, विक्रिवितरण र उपभोगलाई निरुत्साहीत, नियन्त्रण तथा नियमन गर्न आवश्यक कानून बनाइ लागु गरिनेछ । ४.२.२ सुर्तिजन्य, मादकपदार्थ जस्ता हानिकारक वस्तुहरुको किनवेच र

लागी विभिन्न कार्यक्रम लागु गरिनेछ ।	उपभोगलाई सार्वजनिक संस्था र स्थानमा निषेध गरिनेछ । सामाजिक विकृती र कुलतमा लागेका व्यक्तिहरुलाई सुधार गर्न जीवन उपयोगी तालिम तथा मनोपरामर्श सेवा लगायतका कार्यक्रमहरु लागु गरिने छ । ४.२.३ नैराश्यता तथा मानसिक रोगलाई न्यूनीकरण गर्न प्राथमिक मानसिक स्वास्थ्य सेवालाई सबै तहका स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रवाह गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ साथै निश्चित स्थान र समयमा बिशेषज्ञ मानसिक स्वास्थ्य सेवा, योग शिविर र मनोसामाजिक परामर्श सेवा संञ्चालन गरिनेछ । ४.२.४ उच्च रक्तचाप, मधुमेह, मृगौला रोग, मुटुरोग, अर्वुदरोग, दम, मोटोपना जस्ता नसर्ने रोगहरुको निदान, उपचार र व्यवस्थापन गर्न विशेष एकिकृत अभियान संञ्चालन गरिने छ । साथै नसर्ने रोग सम्बन्धी Essential Package of Non Communicable Diseases सबै स्वास्थ्य संस्थामा बिस्तार गर्दै लगिनेछ । ४.२.५ स्वस्थ जीवनशैली, शारीरिक व्यायाम, उचित खानपान, नियमित स्वास्थ्य परीक्षण जस्ता स्वास्थ्य प्रर्बद्धनका कृयाकलापहरू संञ्चालन गरिनेछ । ४.२.६ खोपबाट बचाउन सकिने रोगहरुको उन्मूलन, निवारण र नियन्त्रणका लागि निगरानी कार्य गरिनेछ र पुर्ण खोपयुक्त नगरपालिका कायम गरिनेछ । ४.२.७ स्वस्थ जीवनयापनको लागि नगर स्तरीय योग शिविर तथा फिजिओथेरापी सेवा संञ्चालन गरिनेछ ।
४.३ खाद्य विविधीकरण र स्थानीय स्तरमा उपलब्ध खाद्य वस्तुहरुमा जोड दिदै पोषण व्यवहार परिवर्तन गर्ने तथा पत्रु खानालाई निरुत्साहित गर्ने सम्बन्धी कार्यक्रमहरु नियमित रुपमा संञ्चालन गरिनेछ ।	४.३.१ खाद्य विविधी करणमा जोड दिदै पोषण व्यवहार सुधार तथा पत्रु खानालाई निरुत्साहित गर्ने सम्बन्धी सामाजिक ब्यबहार परिवर्तनका कार्यक्रमहरु लागु गरिने छ । ४.३.२ पोषण संवेदनशिल कृषि अभ्यास मार्फत अर्गानीक तथा पोषणयुक्त खाद्य वस्तु तथा स्थानीय जडिबुटी को उत्पादन प्रवर्धन गर्न, हरित गृह तथा प्रत्येक परिवारमा सुधारिएको करेसाबारी निर्माण गर्न र खानामा विविधीकरण गरी सुरक्षित तरिकाले उपभोग गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । ४.३.३ पोषणयुक्त बालपौष्टिक आहार, दिवा खाजा लगायतका अन्य खाद्यपर्दाथ उत्पादनका लागि पोत्साहन गरिनेछ र सोको गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने प्रावधान बनाइनेछ । ४.३.४ स्थानीय स्तरमै पौष्टिक खाद्य पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन तथा बजारीकरणका लागी प्रोत्साहन र सहुलियत जन्य कार्यक्रमहरु संञ्चालनमा ल्याईनेछ । ४.३.५ बहुक्षेत्रीय पोषण योजना कार्यक्रम, शिघ्र कुपोषणको एकिकृत व्यवस्थापन कार्यक्रम लगायत पोषणसँग सम्बन्धित कार्यक्रम विस्तार, परिष्कृत एवम् प्रभावकारी बनाइनेछ । स्वास्थ्य संस्थाहरुसँगको सहकार्यमा पोषण पुनःस्थापना केन्द्रहरू आवश्यकता अनुसार स्थापना र विस्तार गर्दै लगिनेछ । ४.३.६ स्थानीय बजारमा खाद्य पदार्थमा मिसावट र अखाद्य पदार्थको उपयोग नियन्त्रण गरिने छ । स्वस्थ मासु तथा दुध उत्पादन बिक्रि बितरणको लागि नियमन गरिने छ । कुनै पनि तयारी खाने कुराहरुमा अनिबार्य लेवलिङको व्यवस्था गरिने छ । ४.३.७ दुई बर्ष मूनिका बालबालिकाको नियमित बृद्धि अनुगमन गरिनेछ । किशोर किशोरी, गर्भवती र २ बर्षमुनीका बच्चा र आमाहरुको पोषणको स्थितिमा सुधार ल्याईनेछ । ४.३.८ महिला तथा बालबालिकाको पोषण अबस्था सुधारको लागी

	घरमानै पोषिलो खाना तयारी गर्ने सीपको विकास र प्रयोग गर्ने पद्धतीको विकास गर्दै लगिने छ । ४.३.९ नगरका सवै वडाहरुलाई क्रमिक रुपमा पूर्ण पोषण युक्त वनाउदै पूर्ण पोषणयुक्त नगर घोषणा गरिने छ ।
उद्देश्य ५: स्वास्थ्य सेवाप्रवाहमा सरकारी,निजि, बहुपक्षीय साझेदारी तथा सहकार्य प्रवर्धन गर्ने ।	
५.१ सरकारी तथा निजी क्षेत्रबाट संचालित स्वास्थ्य सेवामा गुणस्तरीयता सुनिश्चत गर्न प्रभावकारी समन्वय, सहकार्य, अनुगमन तथा नियमन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।	५.१.१ नगरपालिका भित्र सरकारी, गैर सरकारी तथा निजी क्षेत्र बीचको सहकार्य तथा साझेदारीलाई प्रवर्द्धन तथा नियमन गरिनेछ । ५.१.२ एक जना जनस्वास्थ्य अधिकृत वा निरीक्षकको व्यवस्था गरी वातावरणीय सरसफाइ, सुर्ति जन्य तथा मदिरा नियन्त्रण, खाद्य स्वच्छता, औषधीको समुचित प्रयोग र समुचित उपचारको नियमन गर्ने व्यवस्था गरिने छ । ५.१.३ निजी क्षेत्रका स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था (एलोपेथिक, आयुर्वेदिक, प्राकृतिक तथा अन्य बैकल्पिक सेवा)बाट दिइने, निदानात्मक, उपचारात्मक , प्रयोगशाला सेवा, थेरापी सेवाहरुको लागि मापदण्ड, निर्देशिका बनाई सोही अनुसार दर्ता गर्ने, संचालन अनुमति दिने तथा नियमन गर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । ५.१.४ नगरपालिका भरिमा सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरुको नियमन, नियमित अनुगमन, मूल्याङंकन गर्न पालिका स्तरीय अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मुल्यांङकन निदेशिका बनाइ सोही अनुसार लागु गरिनेछ । ५.१.५ प्राज्ञिक, पेशागत तथा व्यवसायिक संघ संस्थाहरुमा सञ्चालन सम्वन्धी बनेका प्रादेशिक तथा राष्ट्रिय नियम र मापदण्डअनुसार दर्ता, नवीकरण, संञ्चालन, अनुगमन र नियमन गरिनेछ । ५.१.६ निजी तथा गैर सरकारी एवम वाह्य विकास साझेदार वाट संञ्चालन हुने कार्यक्रमलाई नगरपालिकाको बार्षिक कार्यक्रममा समावेश गरिनेछ । ५.१.७ नगरपालिका भरिमा सम्पुर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरुको नियमन, नियमित अनुगमन, मूल्याङंकन गर्न एकपालिका स्तरीय निर्देशिका बनाइ सोही अनुसार लागू गरिनेछ । ५.१.८ सबै तहका स्वास्थ्य संस्थाहरुको न्युनतम सेवा मापदण्ड तयार गरी लागु गरिनेछ ।
५.२ स्वास्थ्य क्षेत्रमा नीतिगत, संगठनात्मक तथा व्यवस्थापकीय संरचनामा सुधार ल्याई स्वास्थ्य सुशासन कायम गरिने छ ।	५.२.१ प्रत्येक चौमासिकमा पालिका स्तरीय बैठक र प्रत्येक महिनामा स्वास्थ्य संस्था संञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति र स्वास्थ्य संस्था स्तरीय गुणस्तर सुधार समितीको बैठकलाई नियमित गरी सेवा प्रबाह र उपयोगितामा भएका समस्या समाधान तथा व्यवस्थापन गर्न पहल गरिने छ । ५.२.२ सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा स्वास्थ्य संस्था संञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति संचालन कार्यविधि तयार गरी एक समाबेशी स्वास्थ्य संस्था संचालन तथा व्यवस्थापन समितिको गठन/पुनर्गठन गरिने छ । ५.२.३ स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रदान गरिने स्वास्थ्य सेवालाई जनमुखी सेवाको रुपमा सुनिश्चित गर्न र आवश्यक अनुगमन र सहयोगी सुपेरिबेक्षणका लागि नगरपालिका स्तरीय स्वास्थ्य व्यवस्थापन तथा गुणस्तर सुनिश्चितता अनुगमन समिति गठन गरिने छ । ५.२.४ प्रत्येक स्वास्थ्य संस्था मा गुणस्तर सुधार उपसमिती गठन गरिने छ । ५.२.५ नगरपालिका स्तर र स्वास्थ्य संस्था स्तरमा रहने समितीहरु

	मार्फत आएका उपयुक्त कार्य योजनाहरुलाई पालिकाको बार्षिक कार्ययोजनामा संलग्न गरिने छ । ५.२.६ स्वास्थ्य आमा समुहको बैठकहरुलाई नियमित गराउने र स्वास्थ्य शिक्षा, सुचना तथा संचार गर्ने कार्यलाई सुधार एबम व्यवस्थित गर्दै लगिने छ र स्वास्थ्य सुशासन कायम गर्नको लागी सामाजिक लेखा परीक्षण, सार्बजनिक सुनुवाई, नागरिक बडापत्र र बिज्ञहरु सहितका जिम्मेवार समितिहरुको ब्यबस्था गरिनेछ । स्वास्थ्य सम्बन्धी गुनासो सुनुवाइको लागि पनि आवश्यक संयन्त्रको प्रयोग गरिने छ । ५.२.७ संघीय सरकार ,प्रदेश सरकार एबम दातृ निकाय वा व्यक्तिबाट प्राप्त सहयोग ,बार्षिक बजेट तथा कार्यक्रमहरुको तथ्यपरक वितरणमा पालिका स्तरीय स्वास्थ्य सुशासन एवम् गुणस्तर सुनिश्चितता तथा अनुगमन समितिको सिफारिसलाई अनिबार्य गरिने छ । ५.२.८ नगरपालिका एवंम् माताहतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा बिद्युतीय हाजिर प्रणाली लागु गरिनेछ । ५.२.९ गाउँघर क्लिनिक र खोप क्लिनिकहरुलाई थप व्यवस्थापन गर्न सम्बन्धित समुदायकै सहभागीतामा क्लिनिक व्यवस्थापन समितीहरु गठन वा पुनर्गठन गरिने छ ।

स्वास्थ्य क्षेत्रको परिमाणात्मक लक्ष्य

क्र.सं.	प्रमुख सुचकहरु	२०१६		२०२२		बागचौर	दिगो विकास
		राष्ट्रिय	कर्णाली	राष्ट्रिय	कर्णाली	नपा.	लक्ष्य
१	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्ममा)	२१	२९	२१			१२
२	एक बर्ष मुनिका शिशुको मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्ममा)	३२	४७	२८			
३	पाँच बर्षमुनिका बालबालिकाको मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्मम)	३९	५८	३३			२०
४	मातृ मृत्युदर (प्रति लाख जीवित जन्ममा)	२३९					७०
५	कुल प्रजनन् दर (१५ देखि ४९ वर्षका महिलाहरु)	२३.	२८.	२१.			
६	पूर्ण खोप पाउने बालबालिको प्रतिशत	७८	७५	८०	८४३.	९२.३	९५
७	१२-२३ महिनाका खोप नपाएका बालबालिकाको प्रतिशत	१	२	४	२९.		९५
८	पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरुमा हुने पुड्कोपनाको प्रतिशत	३६	५४५.	२५	३५८.		१५
९	पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरुमा हुने ख्याउटेपनाको प्रतिशत	१०	८	८	३८.		४
१०	पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरुमा हुने कम तौलको प्रतिशत	२७	३६	१९	१७७.		९
११	प्रोटोकल अनुसार चारपटक पूर्व प्रसूति सेवा लिनेको प्रतिशत	६९	५२	८१	७९	७३.४	९०
१२	संस्थागत प्रसूतिको प्रतिशत	५७	३६	७९३.	७२५.	७६.५	९०
१३	दक्ष स्वाथ्यकर्मीको सहयोगमा भएको जन्मको प्रतिशत	५८	३५	८०१.	७२३.	६७	९०
१५	प्रोटोकल अनुसार ३ पटक उत्तर प्रसूति सेवा लिनेको प्रतिशत	५७	३९	७०		७५.१	९०
१६	६ महिनासम्मका शिशुमा पूर्ण स्तनपानको प्रतिशत	६६		५६		६५.३	
१७	परिवार नियोजनका बिधि प्रयोगकर्ताको दर	५३	५५	५७	५५३.	२९.८	६०
१८	१५—१९ वर्ष उमेरका किशोरावस्थामा गर्भवती हुने प्रतिशत					३४.५	
१९	रक्त अल्पता भएका पाँच बर्षमुनिका बालबालिकाहरुको प्रतिशत					४३	१०
२०	रक्त अल्पता भएका प्रजनन् उमेर समूहका महिलाको प्रतिशत					३४	१०

२१	स्वास्थ्य क्रामामा कार्यक्रममा आबद्ध भएका नागरिकको प्रतिशत	१००
२२	स्वास प्रस्वास सम्बन्धी दिर्धकालीन COPD (दम) रोगको प्रतिशत	०५६.
२३	आत्महत्याबाट हुने मृत्युदर हरेक (हरेक एक लाख जनसंख्यामा)	४७.
२४	सडक यातायात दुर्घटनाबाट हुने मृत्युदर (प्रति लाखमा)	४९६.
२५	घरबाट स्वास्थ्य संस्था पुग्न ३० मिनेट वा सो भन्दा कम समय लाग्ने परिवारहरूको प्रतिशत	९०
२६	स्वास्थ्यकर्मीहरूको घनत्व र प्रतिशत (हरेक एक लाख जनसंख्यामा)	४४५.

बिस्तृत कार्यक्रम

क्र. स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	प्राथामिक स्वास्थ्य सेवा केन्द्रलाई १५ शैयाको आधारभूत अस्तपालमा स्तरबृद्धि गरी आधुनिक प्रविधि तथा दक्ष चिकित्सक सहित विशेषज्ञ सेवा प्रदान गर्ने ।	पटक	थारमारे					१	१	न.पा. प्रदेश संघ	१
२	स्वास्थ्य संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता, पूर्वाधार र पोर्टेबल उपकरणहरू (एक्सरे, भिडियो एक्सरे, प्रयोगशाला आदि) विस्तार गर्ने ।	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा. प्रदेश	१
३	स्वास्थ्य संस्थामा मापदण्ड अनुसार दक्ष कर्मचारीको दरबन्दी व्यवस्था गर्ने ।	ज्ना	नगर भित्र			२	४	४	१०	न.पा.	१
४	स्वास्थ्य सेवाहरूलाई ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री बनाउने ।	वटा	नगर भित्र				३	३	६	न.पा.	१
५	विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन गर्ने ।	पटक	वडा भरी				२	२	४		१
६	खोप केन्द्र र गाउँघर क्लिनिकलाई व्यवस्थित बनाउने ।			निरन्तर							१
७	स्वास्थ्यकर्मीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।	पटक	नगर भित्र				२	२	४		२

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
८	स्थानीय रुपमा उपलब्ध पौष्टिक खाना तथा पोषणलाई प्रवर्द्धन गर्ने ।	पटक	नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
९	अस्पताल तथा अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट सिर्जना हुने फोहोरको उचित व्यवस्थापन गर्ने ।	पटक	नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
१०	औषधीको आपूर्तिमा सुनिश्चितता, निरन्तरता, गुणस्तरीयता प्रदान गर्ने ।		नगर भित्र	निरन्तर						न.पा. प्रदेश	१
११	किशोरावस्थामा गर्भ र त्यस्ता आमाबाट हुने जन्मदर घटाउने र बालविवाह न्यूनीकरण गर्न कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।	वटा	वडा भरी			२	२	२	६	न.पा.	१
१२	सुनौला १००० दिनका आमाहरुलाई पोषण प्याकेजको रुपमा कार्यक्रम संचालन गर्ने ।	पटक	वडा भरी			४	४	४	१२	न.पा.	१
१३	सबै वडाका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा कम्तिमा एउटा दक्ष प्रसुतिकर्मीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।	पटक	वडा भरी	निरन्तर						न.पा.	१
१४	विद्यालयहरुमा किशोरकिशोरीहरुको पोषण लेखाजोखा गर्ने, रत्त समुह र हेमोग्लोबिन परीक्षण गर्ने ।	पटक	वडा भरी			१	१	१	३	न.पा.	१

१५	स्वास्थ्य र पोषणका लागि करेसाबारी प्रबर्द्दन गर्न जोखिममा रहेका समुदाय र वस्तीहरु पहिचान गरी कृषि समूह र आमा समूहमा अभिमुखीकरण गर्ने ।	पटक	नगर भरी			१०	१०	१०	३०	न.पा.	२
१६	परिवार नियोजनका ५ वटै अस्थायी सेवा सबै संस्थाबाट उपलब्ध गराउने अवस्था सुनिश्चित गर्ने ।	पटक	नगर भरी	निरन्तर						न.पा.	२
१७	जन्म, मृत्यु, बसाइँसराइँ तथा वैदेशिक रोजगारी सम्बन्धी सूचनाहरुको नियमित विश्लेषण गरी स्वास्थ्य कार्यक्रमहरुको योजना तथा कार्यान्वयन गर्ने ।	पटक	नगर भरी	निरन्तर						न.पा.	२
१८	मापदण्ड अनुसारको भवन नभएका संस्थाहरुमा प्राथमिकताका आधारमा भवन निर्माण गर्दै जाने, पुराना संरचनाहरुको मर्मत सम्भार, फर्निचर उपकरणहरु तथा औषधी खरिद गर्न बजेटको व्यवस्था गर्ने ।	पटक				२	२	२	६	न.पा.	१
१९	स्वास्थ्य तथा पोषण गुरुयोजना निर्माण गर्ने ।	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१

५.१.८ अपेक्षित उपलब्धि

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा नगरवासीहरूको लागि गुणस्तरीय रूपमा सर्वव्यापी हुनेछ । बाल मृत्युदर, शिशु मृत्युदर, र कुपोषणको अवस्थामा सुधार हुनेछ । समयमै रोगको निदान र रोकथामको अवसर मिल्नेछ । महिला, अपाङ्ग र दलित समुदायको स्वास्थ्य सेवा र सुविधाको पहुँचमा बृद्धि हुनेछ । तालिम प्राप्त दक्ष स्वास्थ्यकर्मीबाट स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध हुनेछ । संक्रामक र नसर्ने रोगहरू बिरूद्ध जनचेतना बृद्धि गर्न सहयोग पुग्नेछ । परिवार नियोजनका साधनको प्रयोगबाट अनिच्छित गर्भ रोकिने र जन्मान्तर कायम गर्न सहज हुनेछ । प्रतिकात्मक स्वास्थ्य सेवाको विस्तारबाट खर्चिलो र जोखिमयुक्त उपचारात्मक सेवाको खर्चमा कटौती हुनेछ । स्वास्थ्य प्रवर्द्धनका उपायहरूबाट स्थानीय नागरिकहरूको स्वास्थ्य स्तर राम्रो भइ औसत आयुमा बृद्धि हुनेछ ।

५.२ शिक्षा, विज्ञान तथा नवप्रवर्तन

५.२.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा हरेक व्यक्तिको मर्यादित एवम् परिष्कृत जीवन र सम्मानित रोजगारी तथा उद्यम विकासको आधार हो । नेपालको संविधानले शिक्षा सम्बन्धी हकलाई मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । आधारभूत शिक्षामा पहुँच, आधारभूत तहसम्मको अनिवार्य र निःशुल्क शिक्षा तथा माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षा पाउने हक प्रत्याभूत गरेको छ । नेपालको संविधानले स्थानीय तहलाई आधारभूत र माध्यमिक शिक्षाको जिम्मेवारी दिएको छ । नगरबासीलाई उत्पादनशील जीवन बिताउन आवश्यक पर्ने जीवनोपयोगी सीपको विकास र सिकाइको अवसर प्रदान गर्दै सक्षम र समावेशी जनशक्तिको विकासद्वारा मुलुकको आर्थिक तथा सामाजिक विकासमा सहयोग पुऱ्याउनु पर्दछ । यो योजना बालबालिकालाई गुणस्तरीय र समावेशी शिक्षण सिकाइको वातावरणमा सहभागी हुने अवसरको सुनिश्चितता प्रदान गरी दिगो विकासका लक्ष्यहरू हासिल गर्ने महत्वपूर्ण माध्यम बन्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

५.२.२ समस्या तथा चुनौती

शिक्षा तथा विज्ञान प्रविधिको विकासका निम्ति नीतिगत कानुनी तथा सस्थागत पूर्वाधारका कमि हुनु, नीति कार्यान्वयनमा शिथिलता आउनु, वैज्ञानिक अनुसन्धान र प्रविधि विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधार, उपयुक्त वातावरण सहितको लगानी नहुनु, शैक्षिक उपलब्धिहरु सोचे अनुरुप हासिल हुन नसक्नु, शैक्षिक अनुसन्धानहरू उद्यमशिलता र व्यवसायिक उत्पादनसँग जोडिन नसक्नु, विभिन्न विधागत विशेषज्ञ, सक्षम र समर्पित जनशक्तिको न्यूनता हुनु, उपलब्ध दक्ष जनशक्ति पनि स्थानीय तहमा उपयोग हुन नसकी विदेश पलायन तर्फ आकर्षित हुनु, अनुसन्धानमा संलग्न निकायहरुबिच सहकार्य तथा साझेदारी विकासको सञ्जाल निर्माण हुन नसक्नु, विज्ञान प्रविधिमा अनुसन्धान संघ संस्था र पेशागत संघ संस्था सञ्चालन व्यवस्थापनका लागि सहज कानूनी व्यवस्था नहुनु, विज्ञान र प्रविधिका विकासमा निजी क्षेत्रसँगको सहकार्य प्रभावकारी हुन नसक्नु लगायतका समस्याहरु रहेका छन् ।बागचौर नगरपालिकालाई पूर्ण साक्षर नगरपालिका घोषणा गर्न सकिएको छैन । विद्यालयहरूमा भौतिक पूर्वाधार अझै पनि कमि देखिन्छ । प्राविधिक अध्ययनका लागि लालबन्दी, मलंगवा र काठमाडौं जाने क्रम अझै पनि छ । सरकारी विद्यालयमा विद्यार्थीहरूको संख्या घटदै गएको छ ।, आधारभूत विद्यालय जाने उमेर समूहका सबै बालबालिकाहरू अझै विद्यालयमा भर्ना भएका छैनन् । भर्ना भएका मध्ये सबै विद्यार्थीको अध्ययनमा निरन्तर नहुनु, विविध कारणहरूले गर्दा माध्यमिक शिक्षा पूर्ण रूपमा निःशुल्क हुन नसक्नु, शिक्षित बेरोजगारहरूको संख्या बढ्दै जानु, परम्परागत शैक्षिक विधि अवलम्बन गर्न बाध्य हुनु, शिक्षामा पर्याप्त लगानी नहुनु, भौतिक पूर्वाधारको लागि यथेष्ठ रकम संघ र प्रदेशबाट प्राप्त नहुनु, पछाडी परेको समुदायको प्रविधिमा आधारित शिक्षा तथा प्राविधिक शिक्षामा पहूँच नहुनुले शिक्षाको विकासमा समस्याहरु विद्यमान रहेको छ ।

विज्ञान, प्रविधि र नवप्रवर्तनलाई उत्पादन, उत्पादकत्व अभिवृद्धि र उद्यमशिलता विकासमा केन्द्रित गर्नु, राष्ट्रिय प्राथमिकतामा रहेका क्षेत्रहरूको उत्थान र उन्नयनमा वैज्ञानिक अनुसन्धान, विज्ञान प्रविधिको विकास तथा नवीनतम प्रविधिको समग्रमा प्रयोग गर्ने वातावरण बनाउनु, पूर्वाधार विकास तथा लगानी वृद्धि गर्दै वैज्ञानिक अनुसन्धान र विकासलाई दीगो एवंम् परिणाममुखी बनाउनु, वैज्ञानिक अनुसन्धान कार्यमा सघाउ पुर्याउन सक्ने विभिन्न विधागत वैज्ञानिक, विज्ञ र दक्ष प्राविधिक जनशक्तिको विकास गर्नु, वैज्ञानिक अनुसन्धानमुलक निकायहरूको संघीयता अनुरूप संस्थागत सबलीकरण, सुधार र पुनःसंरचना गर्नु, शैक्षिक सुधारको लागि विद्यार्थी अभिभावक र शिक्षकहरुबिचको नतिजामूखि छलफल अर्न्तक्रिया प्रभावकारी हुन नसक्नु, शिक्षक दरबन्दि परिपूर्ति गर्न नसक्नु, प्रविधि विकासलाई उद्यमशिलतामा र उद्यमशिलतालाई उत्पादनसँग जोडनु, नगरपालिकाका दक्ष एवंम् विज्ञ प्रतिभाहरुलाई पालिकामै टिकाइ प्रतिभा पलायन राक्नु विदेशमा कार्यरत दक्ष जनशक्तिको बौद्धिक सञ्चार गराई वैज्ञानिक अनुसन्धानलाई परिणाममुखी बनाउनु जस्ता विषयहरु चुनौतीका रुपमा रहेका छन् ।

५.२.३ संभावना तथा अवसर

माध्यमिक शिक्षासम्म स्थानीय तहकै जिम्मेवारीमा पर्नु, विद्यालय शिक्षा निशुल्क हुनु, गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने शिक्षण संस्थाहरूको स्थापना हुनु, नगर क्षेत्रमा डिप्लोमा सम्मको प्राविधिक विषयमा अध्यापन हुनु, विद्यालयको संख्या उलेख्य हुनु, अभिभावकहरू आफ्ना सन्तानको शिक्षाप्रति संवेदनशील हुनु, जनप्रतिनिधिहरू शिक्षा प्रति जागरूक हुनु, संघीय तथा प्रादेशिक सरकार शिक्षा प्रति सहयोगी हुनु, निजी क्षेत्रको उल्लेख्य सहभागिता हुनु, क्षेत्रीय विश्वविद्यालय स्थापनाको प्रयास हुनुले बागचौर नगरपालिकालाई पर्यटन, कृषि तथा पशुपालनको आधुनिक विकासमा योगदान हुने गरी शैक्षिक हवको रूपमा विकास गर्न सकिने देखिन्छ ।

५.२.४ ध्येय

शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिमा टेवा पुर्याउने, सुसंस्कृत, सभ्य, अनुशासित, श्रमप्रति आस्थावान, राष्ट्रिय भावना र प्रविधियुक्त, परिवर्तनलाई आत्मसाथ गर्न सक्ने जनशक्ति उत्पादनमा जोड दिने ।

५.२.५ लक्ष्य

विज्ञान प्रविधिको विकास, नवप्रवर्तनको उपयोग र गुणस्तरीय शिक्षाको प्रबर्द्धनबाट उत्पादन र उदपादकत्व बृद्धि गरी नागरिकको गुणस्तरीय जीवनयापनमा सहयोग गर्दै समृद्ध बागचौर नगर निर्माणमा योगदा गर्ने ।

५.२.६ उद्देश्य

१.प्रारम्भिक वाल विकास कक्षा पुर्ण रुपमा वालमैत्री वनाउने,

२. बागचौर नगरपालिकाले प्रवाह गर्ने शैक्षिक सेवा र विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा सुशासन कायम गर्नु ।

३. आधारभूत तहसम्म निःशुल्क र अनिवार्य तथा माध्यमिक तह सम्म निःशुल्क शिक्षालाई सूचना प्रविधितर्फ रुपान्तरण गरी वार्षिक निश्चित अनुपातमा सूचना तथा प्रविधिको सामग्री वितरणमा जोड दिई प्रविधियुक्त विद्यालय बनाउने ।

४.बागचौर नगरपालिका अर्न्तगतको शैक्षिक संस्थाहरु मार्फत स्थानीय पाठ्यक्रम मार्फत स्थानीय परिवेशका मौलिक ज्ञानको साथ साथै जीवनोपयोगी सीप सहितको गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्नु ।

५.बागचौर नगरपालिका अर्न्तगतका सबै सकृय नागरिकहरुमा आधारभूत साक्षरता सुनिश्चित गर्दै जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्रदान गर्नु ।

६. एक क्याम्पस र १ प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालयको समुचित व्यवस्थापन गरी सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादनमा जोड दिने ।
७. शिक्षक तथा विद्यार्थीको विद्यामान शैक्षिक रणनीतिमा सूचना प्रविधि तर्फ उन्मुख गर्ने गराउने कार्यमा विशेष ध्यान दिने र भुगोलसँग मेल खाने शिक्षाको वैकल्पिक उपायका लागि तयारी गराउने ।
८. विद्यालय तहको शिक्षामा समता र समावेशीताका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्नु ।
९. सिर्जनशील, दक्ष, नैतिकवान, जीवनोपयोगी सीपयुक्त र सकारात्मक सोच भएको सचेत नागरिक तयार गर्नु ।

५.२.७ रणनीतिहरु

१. बागचौर नगरपालिकाभित्र रहेका विद्यालयहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनमा शैक्षिक सुशासन कायम गर्ने ।

२. सवै प्रकारका विद्यालयको IEMIS तथ्याङ्क सत्यापन गरी Input, Process & Output विच तादम्यता मिलाउने ।

३. विद्यालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनको अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण पद्धतिलाई नियमित तथा प्रभावकारी बनाउने ।

४. विद्यालयहरुमा विद्याथी संख्या, कक्षा र विषगत आधारमा शिक्षकको व्यवस्थापन गरी शिक्षकको पेशागत विकासमा नगरपालिकाले सघाउने ।

५. शिक्षा सम्बन्धी संवैधानिक व्यवस्था बमोजिम अनिवार्य आधारभूत शिक्षा र माध्यमिक तहसम्मको निःशुल्क शिक्षाको हक सुनिश्चित गर्नका लागि सबै बालबालिकाहरूलाई शिक्षाको पहुँचमा ल्याइनेछ ।

६. बागचौर नगरपालिकाभित्र रहेका सामुदायिक विद्यालयमा उपयुक्त वातावरण सिर्जना गरी गुणस्तरीय शिक्षाको सुनिश्चित गर्ने ।

७. विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकाहरुको मूल्याङ्कन पद्धतिलाई व्यवहारिक र प्रभावकारी बनाउने ।

८. प्रारम्भिक बालविकास उमेरका सबै बालबालिकाहरुलाई गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास शिक्षामा पहुँच वृद्धि गर्ने ।

९. स्थानीय भाषा, धर्म र संस्कृति संरक्षणको लागि स्थानीय पाठ्यक्रमको भरपुर उपयोग गर्ने ।

१०. बालबालिकाहरुलाई प्रकोपको जोखिम, द्वन्द्व, हिंसा तथा दुर्व्यवहारबाट उत्पन्न हुने डर, त्रास तथा भयबाट मुक्त गराउन प्रत्येक विद्यालयलाई सुरक्षित र शान्तिक्षेत्र बनाउने ।

११. साक्षर नगरपालिका घोषणा भइसके पनि छुट निरक्षरका लागि संघीय सरकारको नीति अनुसार अनौपचारिक शिक्षाको अवसर प्रदान गरी यस नगरपालिकालाई पूर्ण साक्षर नगरपालिका बनाउने ।

१२. प्राविधिक तथा व्यावसायिक शिक्षालयको समुचित व्यवस्थापन गरी सीपयुक्त जनशक्ति उत्पादनमा नगरपालिका भित्रका सबै बालबलिकाको पहुँचमा पुर्याउने ।
१३. कुनै पनि प्रकोप तथा महामारीको कारण विपद् सिर्जना भई विद्यालय बन्द हुन गएमा वैकल्पिक माध्यमबाट सिकाइ निरन्तरतामा जोड दिने ।
१४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्रलाई परिचालन गरी गाउँ लगत संङकलन र सोही अनुरुप वजेट र कार्यक्रम व्यवस्थापन गर्न शिक्षा शाखाबाट आवश्यकतामा आधारित स्पष्ट निर्देशन सहितको सुझाव दिने ।

१५. अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा पहुँच र सहभागिता सुनिश्चित गरि गुणस्तर वृद्धि गर्न सुशासन, प्रभावकारी नीतिगत व्यवस्था, बालमैत्री वातावरण, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको विकास, अभिभावक सचेतना, शिक्षकको पेशागत दक्षताको विकास जस्ता पक्षहरुमा जोड दिने ।

१६. माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गरि सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार गर्न शैक्षिक सुशासन, नीतिगत व्यवस्थाको प्रभावकारी कार्यान्वयन, बालमैत्री वातावरण, विद्यालयको भौतिक पूर्वाधारको विकास, अभिभावक सचेतना, शिक्षकको पेशागत दक्षताको विकास, अनुगमन, सुपरीवेक्षण, निर्देशन तथा मूल्याङ्कन जस्तापक्षहरुमा जोड दिने ।

१७. उच्च शिक्षाको व्यवस्थापन गरी पहुँचमा वृद्धि गर्ने ।

१८. विद्यालयहरुमा सुशासन प्रवर्धन गरी सिकाइ उपलब्धि अभिवृद्धि गर्न विद्यालयहरुमा उत्तरदायित्व बोध भएका जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्ने, सुशासन प्रवर्धन मापक सूचकहरु निर्धारण गरी सुशासन प्रवर्धनको मापन गर्ने साथै निरीक्षण, अनुगमन, सुपरीवेक्षण र निर्देशन जस्ता गतिविधिलाई प्रभावकारी बनाउन जोड दिने ।

१९. स्वतन्त्र र भयरहित सिकाइ पद्धतिका सक्षम जनशक्ति निर्माणमा जोड दिने ।

२०. विद्यालयमा आपतकालीन, संङकटपूर्ण र महामारी जस्ता जोखिम पूर्ण परिस्थितिमा पनि बालबालिकाको शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकारलाई सुनिश्चित गर्न वैकल्पिक विधि, माध्यम, पद्धतिको विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउने ।

२१. विद्यालय तहको शिक्षामा समता र समावेशीताका लागि गुणस्तरीय शिक्षा सुनिश्चित गर्न निश्चित नीति नियम निर्माण गरी प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि जोड दिने ।

२२. सिर्जनशील, दक्ष, नैतिकवान, जीवनोपयोगी सीपयुक्त र सकारात्मक सोच भएको सचेत नागरिक तयार गर्न स्वतन्त्र सिकाइ, अतिरिक्त क्रियाकलाप, प्रयोगात्मक सिकाइ वातावरण तथा बालमैत्री शिक्षण पद्धतिलाई महत्व दिने

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	घुम्ती बालविकास केन्द्र विस्तार	वटा	वडा			३	३	३	९	न.पा.	१
२	बालविकास सहजकर्ताका लागि मन्टेश्वरीमा आधारित ३) दिने तालिम	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
३	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षा कार्यक्रमको नक्शाङ्कन र पुनर्विवरण	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
४	प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रमा एकजना सुसारे कर्मचारीको व्यवस्थापन	जना	नगर भित्र			१२			१२	न.पा.	१
५	गर्भवती र नवजात शिशु पोषणमा अभिभावक सचेतना	पटक	वडा भरी			२	२	२	६	न.पा.	१
६	पोषणयुक्त दिवा खाजाको व्यवस्था			निरन्तर						न.पा.	१
७	शिक्षकको क्षमता विकास तथा वृद्धिविकास	पटक	नगर भित्र				२	२	४	न.पा.	२
८	सिकाइ क्रियाकलाप सहजीकरणमा मातृभाषाको प्रयोग		नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
९	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षक शिक्षिकाहरूको पारिश्रमिक तथा सेवा सुविधा वृद्धि	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	२
१०	प्रारम्भिक बालविकास तथा शिक्षामा सरोकारवालाको		नगर भित्र	निरन्तर							१
११	शिक्षक योग्यता र दरबन्दी निर्धारण तथा पुनराबलोकन आधारभूत तहमा सबै बालबालिकालाई विद्यालयमा भर्ना		नगर भित्र	निरन्तर							१

१२	कक्षा १ देखि ५ सम्मका बालबालिका लागि भाषिक पठनसीप बिकासका लागि शिक्षक तथा बिद्याथी निर्मित स्थानीय सामग्रीहरु सहित छापा मय कक्षाकोठा ब्यबस्थापन	संख्या	नगर भित्र			२	३	२	७	न.पा.	२
१३	विद्यालयमा न्युनतम भौतिक पूर्वाधार विकास	संख्या	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
१४	स्थानीय पाठ्यक्रम को कार्यान्वयन	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
१५	विद्यालय शिक्षालाई प्रकोप, संङकट तथा योजना तयारी महामारीलगायतका परिस्थिति प्रति योजना तयार गरी कार्यान्वयन	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
१६	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रविधिको प्रयोगमा क्षमता विकास	संख्या	नगर भित्र			२०	२०	२०	६०	न.पा.	२
१७	अपाङ्गता भएका विद्यार्थीलाई सहयोग	संख्या	नगर भित्र			१०	१०	१०	३०	न.पा.	१
१८	निःशुल्क शिक्षाको सुनिश्चितताका लागि विद्यार्थी पाठ्यपुस्तक आर्थिक रूपमा विपन्नका लागि ड्रेस, स्टेशनरी वितरण	संख्या	नगर भित्र			५०	५०	५०	१५०	न.पा.	१
१९	घुम्ती पुस्तकालय सञ्चालन	संख्या	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
२०	पालिका श्रोतबाट नियुक्त शिक्षकका लागि निर्देशिका निर्माण	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
२१	नवनियुक्त शिक्षकलाई सेवा प्रवेश तालिम सञ्चालन	पटक	नगर भित्र					२	२	न.पा.	१
२२	शिक्षण सिकाइ नियमित गर्न मापदण्ड विकास	वटा	नगर भित्र					१	१	न.पा.	१
२३	उपचारात्मक शिक्षण पद्धति		नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	२

२४	एक विद्यालय एक पुस्तकालय	वटा	नगर भित्र			३	३	३	९	न.पा.	१
२५	शिक्षक पेशागत सहयोग पद्धति			निरन्तर						न.पा.	२
२६	शिक्षक पेशागत सहयोग मार्गदर्शन विकास र प्रयोग			निरन्तर						न.पा.	१
२७	शिक्षक क्षमता विकास कार्यक्रम	संख्या	नगर भित्र			२०	२०	२०	६०	न.पा.	२
२८	छोटो अवधिको पुनर्ताजगी तालिम सञ्चालन गर्ने	पटक	नगर भित्र				२	२	४	न.पा.	१
२९	बाल विकास सहजकर्ताको लागि मन्टेश्वरी तालिम	पटक	नगर भित्र				१	२	२	न.पा.	२
३०	विद्यालयमा पोषण कर्नर स्थापना	वटा				१०	१०	१०	३०	न.पा.	१

५.२.९ अपेक्षित उपलब्धि

सबै बालबालिकाहरूले गुणस्तरीय प्रारम्भिक बालविकास शिक्षाको पहुँच र अवसर पाएका हुनेछन । अनिवार्य तथा निःशुल्क आधारभूत शिक्षामा प्रविधिको पहुँच, लैङ्गिक समानतामा आधारित, सहभागिता र गुणस्तरमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । माध्यमिक शिक्षामा सबैको पहुँच सुनिश्चित भई सान्दर्भिकता र गुणस्तरमा सुधार आएको हुनेछ । सुरक्षित र उपयुक्त भौतिक पूर्वाधार सहितको उच्च शिक्षामा अध्ययन गर्ने अवसर पाएको हुनेछन । आधारभूत तहमा कार्यान्वयनमा रहेको स्थानीय पाठ्यक्रमको सान्दर्भिकता तथा मूल्याङ्कन प्रणाली प्रभावकारी भई दैनिक जीवनका लागि आवश्यक व्यवहार कुशल तथा जीवनोपयोगी सीपहरू, स्थानीय कला, संस्कृति, भाषा, इतिहास, परम्परा, सीप तथा ज्ञान, सकारात्मक सोच, निरन्तर सिकाइ प्रति प्रतिबद्ध र रोजगारउन्मुख नागरिक तयार गर्ने महत्वपूर्ण साधन भएको हुनेछ । प्रविधिमैत्री, क्षमतावान् र सक्षम शिक्षकको व्यवस्था भई विद्यार्थीको सिकाइमा सुधार भएको हुनेछ । सबै नागरिकका लागि साक्षरता, निरन्तर शिक्षा र जीवनपर्यन्त सिकाइको अवसर प्राप्त भएको हुनेछ । विद्यालय तहको शिक्षामा समतामूलक पहुँच र समावेशी सहभागितासहित सबैका लागि गुणस्तरीय शिक्षाको अवसर सुनिश्चितता भएको हुनेछ । विद्यालयमा अध्ययन गर्ने सबै बालबालिकाको स्वास्थ्य र पोषणको अवस्थामा सुधार आएको साथै स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइ प्रति सचेत भएको हुनेछ । आर्थिक अभावका कारणले कुनैपनि बालबालिका शिक्षाको अवसरबाट वञ्चित भएको अवस्था हुने छैन । हरेक परिस्थितिमा बालबालिकाले भौतिक तथा मनोवैज्ञानिक सुरक्षा सहित शिक्षा प्राप्त गर्ने अधिकार सुनिश्चित भएको हुनेछ । समुदाय तथा विद्यालयमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमैत्री वातावरण निर्माण भइ विद्यालय शिक्षाको व्यवस्थापनमा सुशासन प्रवर्धन भएको हुनेछ । शिक्षाका सबै निकाय तथा विद्यालयमा सुशासन प्रवर्धन भइ बालबालिकाको सिकाइ प्रति उत्तरदायी प्रणालीमा विकास भएको हुनेछ । प्रभावकारी अनुगमनको माध्यमबाट योजना कार्यान्वयनका समस्या तथा चुनौतीहरु सम्बोधन गरी आवश्यकतामा आधारित योजना निर्माण भएको हुनेछ । सामुदायिक सिकाइ केन्द्रको महत्वको बढ्ने र त्यसमा लगानीको स्रोत तथा विश्वासमा बढोत्तरी हुनेछ । Green & Clean School अवधारणा अनुरुप उल्लेख्य प्रगति

हुने र विद्यालयहरुमा Book Free Friday लागु भै विद्यार्थीहरुको अन्य क्षेत्रमा पनि अन्तरनिहित क्षमतामा विकास भएको हुनेछ । सामुदायिक विद्यालय प्रतिको अभिभावकको नजर सकरात्मक भई अभिभावकले विद्यालयमा आफ्नो वालवालिकाको शैक्षिक प्रगतिबारे सुसूचित हुने संख्यामा बढोत्तरी हुनेछ ।

५.३ खानेपानी, सरसफाइ तथा फोहरमैला ब्यवस्थापन

५.३.१ पृष्ठभूमि

खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्र मानव विकास र जनस्वास्थ्यसँग प्रत्यक्ष सरोकार भएको एक महत्वपूर्ण क्षेत्र हो । नेपालको संविधानको धारा ३० को उपधारा (१) ले स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने र धारा ३५ को उपधारा (४) ले स्वच्छ खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचलाई नागरिकको मौलिक हकका रूपमा प्रत्याभूत गरेको छ । सन् २०१० को जुलाइमा संयुक्त राष्ट्रसंघले खानेपानी तथा सरसफाइमा पहुँचलाई मानव अधिकारको रूपमा घोषणा गरिसकेको छ ।स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले स्थानीय खानेपानी सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई प्रदान गरेको छ । खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको महत्वलाई हृदयङ्गम गर्दै दिगो विकास लक्ष्यअन्तर्गत खानेपानी तथा सरसफाइमा सबैको पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने लक्ष्यको रूपमा लक्ष्य नं. ६ निर्धारण भएको छ । साथै, दिगो विकास लक्ष्यअन्तर्गतका अन्य सबै राष्ट्रिय लक्ष्यहरू सन् २०३० सम्ममा हासिल गर्नका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रको प्रत्यक्ष एवंम् अप्रत्यक्ष योगदान रहन्छ । विश्वव्यापी रूपमा फैलिएको COVID - १९ महामारीको रोकथाम तथा नियन्त्रणमा समेत खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको भूमिका भएकोले यसको महत्व थप प्रमाणित भएको छ ।

राष्ट्रियस्तरमा हाल सम्म ८८ प्रतिशत जनसंख्यालाई आधारभूत स्तरको र २० प्रतिशत जनसंख्यालाई सुधारिएको (उच्च तथा मध्यम स्तर) खानेपानी सेवामा पहुँच पुगिसकेको अवस्था छ । जन अपेक्षा अनुसार खानेपानी सेवालाई सुरक्षित, भरपर्दो र दिगो बनाउन अझै सकिएको अवस्था छैन । सरसफाई तर्फ हालका बर्षहरूमा उल्लेख्य प्रगति भइ ९८ प्रतिशत घरधुरीले आधारभूत स्तरको सरसफाई सेवा उपभोग गरेको अवस्था छ । यसबाट बाल मृत्युदर कम गर्न तथा सरदर आयु वृद्धि गर्न सहयोग पुगेको, नागरिकको समग्र स्वास्थ्य स्थितिमा सुधार भइ उत्पादनशील समयमा वृद्धि भएको तथा सामाजिक रहन सहन र बालबालिकाको विद्यालय उपस्थितिको दरमा समेत अनुकूल सुधार गर्न योगदान पुगेको देखिन्छ । फोहरमैला व्यवस्थापनमा पनि पछिल्ला प्रयास र उपलब्धि उल्लेखनीय छन् ।

फोहरमैला ब्यवस्थापन

नगरपालिकाले संङकलन गर्ने फोहोर नगरपालिको शहरी क्षेत्रहरूमा मात्र सीमित छ । फोहोरमैला घरैमा जैविक भए मल बनाउने, प्लास्टिक र अजैविक भए जलाउने गरी घरैमा व्यवस्थापन गरिने गरेको छ । नगरपालिकामा रहेका घरहरूबाट निस्कने ठोस फोहोरमैला संङकलन गाडीहरूले गर्दछन् । आउटलेट बाट निस्केको र अन्य पातपतिंङगरबाट प्राङ्गारिक मल बनाउने गरिएको छ । त्यसै गरी नकुहिने फोहरको हकमा पुन प्रयोगमा आउनेलाई छुट्याइ विक्रि वितरणको व्यवस्था अझै मिलाउन सकिएको छैन भने पुन प्रयोगमा आउन नसक्ने अन्य फोहर व्यवस्थापन त्यहि खाल्डो परेको जमिनमा पुर्ने गरिएको छ ।

५.३.२ समस्या तथा चुनौती

जलवायु परिवर्तनजस्ता प्राकृतिक तथा मानवजन्य कारणहरूले पानीका स्रोतहरूमा आएको ह्रास तथा संरचनाहरूको क्षतिजस्ता कारणहरूले पानीको उपलब्धतामा कमी हुनु तथा सेवा अवरुद्ध हुन गइ खानेपानी तथा सरसफाइ सेवालाई अपेक्षाकृत सुरक्षित, भरपर्दी र दिगो बनाउन नसकिनु उपलब्ध खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा समन्यायिक रूपमा वितरण नहुनु, अव्यवस्थित शहरीकरण मानव बस्तीको विस्तार र विकाससँगै सिर्जित फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापनको अभावमा नदीनाला, जलाशय

तथा वातावरण प्रदूषित हुँदै जानु प्रमुख समस्याका रूपमा रहेका छन । साथै, खानेपानी, ढल, फोहोरमैला व्यवस्थापनमा लागत साझेदारी र जनसहभागितामा एकरूपताको अभावमा कार्यान्वयन तहमा समस्या उत्पन्न हुनु, लागत सहभागिता अन्तर्गत अग्रिम नगद सङ्कलनमा कठिनाइ हुनु, सञ्चालनमा रहेका खानेपानी तथा सरसफाइ आयोजनाहरू विशेष गरी बहु चरण पम्पिङ (Multi-Stage Pumping) प्रणालीहरूमा सञ्चालन खर्च उपभोक्ताले व्यहोर्न नसक्नु, तथा तीनै तहका सरकारबाट आयोजना तथा कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदा कार्यान्वयनमा दोहोरोपना हुनु थप समस्याको रूपमा रहेका छन । नगरपालिकाको अझै पनि खानेपानीको कमी रहेको छ । खानेपानीका गुणस्तर राम्रो नरहेको अवस्था छ । खानेपानीको सुविधा नपुगेका र मात्रा कम भएका ठाउँहरूलाई गरेर सानासाना खानेपानीका आयोजना बनाउन पर्ने पनि देखिन्छ । नगर ढल सञ्जाल तथा ढल प्रशोधन केन्द्रको निर्माण तथा सञ्चालन चुनौतीका रूपमा देखिएको छ ।

स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीको आपूर्ति व्यवस्था गर्न ह्रास हुँदै गएका सतही र भूमिगत खानेपानीका स्रोतको जगेर्ना गर्नु, खानेपानी तथा सरसफाइका संरचनाहरूलाई जलवायु अनुकूल तथा बिपद् व्यवस्थापन मैत्री बनाउँदै लैजानु, बिपद् व्यवस्थापनलाई आन्तरिकीकरण गर्नु, अव्यवस्थित शहरीकरणका कारण खानेपानी तथा सरसफाइ सेवामा परेको चापलाई व्यवस्थित गर्नु, पर्याप्त लगानी जुटाउनु, उपयुक्त जनशक्तिको व्यवस्थापन गर्नु, खानेपानी र सरसफाइ सेवा प्रवाहमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गराउनु, परिवर्तित संस्थागत संरचनाको सन्दर्भमा खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको व्यवस्थित विकासको लागि तीन तहमा क्षमता अभिवृद्धि गर्नु, शहर तथा बस्तीमा उपयुक्त आर्थिक तथा प्राविधिक उपायद्वारा मानव सिर्जित मलमूत्र लगायतका औद्योगिक र कृषिजन्य फोहोर पानीको सङ्कलन र प्रशोधन गरी उचित व्यवस्थापन गर्नु यस क्षेत्रका प्रमुख चुनौती हुन् ।

५.३.३ संभावना तथा अवसर

परिवर्तित सन्दर्भमा समुदाय स्तरमा आयोजना पहिचान, तर्जुमा र कार्यान्वयन बाट उत्तरदायित्व वृद्धि हुने, जीवनशैलीमा आएको सुधारसँगै गुणस्तरयुक्त खानेपानी र सरसफाइ सेवाको बढ्दो माग, नदीनाला, तालतलैया तथा जलाशयलगायत अन्य वातावरणीय स्वच्छताका विषयमा जनचेतनामा आएको सकारात्मक अभिवृद्धि, सामुदायिक, गैरसरकारी तथा विकास साझेदारको सहयोग र सहभागिता, पर्यटकीय क्रियाकलापको अभिवृद्धि तथा पर्यटकहरूलाई आकर्षण गर्न सकिने, फोहोरमैला संकलन वापत राजश्व संङकलन गर्न सकिने सम्भावना यस क्षेत्रका अवसरका रूपमा रहेका छन् । नगर क्षेत्रमा रहेका खानेपानीको थप स्रोतहरूको पहिचान तथा उपयोग गरी खानेपानीको बढदो मागको परिपूर्ति गर्न दीर्घकालिन आयोजनाहरू सम्पन्न गर्न सकिने देखिन्छ । आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रमा निजी तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रको लगानी साझेदारीमा काम गर्न सकिछ । शहरी क्षेत्रबाट निस्किने फोहरमैलाको दिगो व्यवस्थापनमा निजी क्षेत्रको समेत सहभागिता बढाउन सकिने अवस्था छ ।

५.३.४ लक्ष्य

दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य हासिल गर्दै सबैलाई सुरक्षित खानेपानी तथा सरसफाइ सेवा उपलब्ध गराउने ।

५.३.५ उद्देश्य

१. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छताको लागि दिगो रूपमा स्रोतमा पानीको उपलब्धता सुनिश्चित गर्ने ।
२. सबैलाई सर्वसुलभ रूपमा पर्याप्त, सुरक्षित खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवामा समन्यायिक
३. जल प्रदूषण नियन्त्रण र वातावरणीय सरसफाइ प्रवर्धन गर्ने ।
४. क्षेत्रगत सुशासन प्रवर्धन गर्ने ।

५. क्षेत्रगत लक्ष्यहरू हासिल गर्न र सोको लागि उपयुक्त लगानी हुने वातावरण तयार गर्ने ।
६. सबै नागरिकलाई सफा, स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानी र सरसफाई सेवा पुऱ्याउनु ।
७. फोहोरमैला व्यवस्थापनको दिगो उपायको खोजी गरी बैज्ञानिक व्यवस्थापनमा जोड दिने ।

५.३.६ रणनीति तथा कार्यनीतिहरु

१. आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सेवाबाट वञ्चित घरपरिवारको पहिचान र नक्साङ्कन गर्ने ।
२. सबै घरपरिवारमा व्यवस्थित शौचालय, स्वच्छ खानेपानी र व्यक्तिगत सरसफाईका अभ्यासलाई प्रभावकारी गराइनेछ ।
३. खानेपानी उपभोक्ता समिति, खानेपानी तथा सरसफाई समूहहरूको संस्थागत क्षमता विकास गरिनेछ ।
४. नगरपालिका भित्र समुदाय, स्वास्थ्य संस्था तथा सबै बिद्यालयहरुमा स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था गरिने छ ।
५. समुदायमा बितरण गरिएको खानेपानी तथा व्यवसायिक रुपमा उपलब्ध खानेपानीको निरन्तर गुणस्तर परीक्षण गरिने छ ।
६. नगर भित्र प्लाष्टिक जन्य तथा पोलिथिन ब्यागको प्रयोगलाई न्युनीकरण र नियन्त्रण गर्न कपडाको झोला उत्पादन र प्रयोगका लागी नगरवासीलाई प्रोत्साहित गर्दै प्लाष्टिक रहित नगर निर्माणको अभियानलाई अगाडि बढाउदै लगिनेछ ।
७. नगर भित्रका फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधार तयार गरिनेछ
८. भान्साघरबाट निस्कने फोहरलाई घरभित्र व्यवस्थापन गर्न टोल विकास संस्था, निजी साझेदारी अवधारणा अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
९. सार्वजनिक स्थान, सडक, बाटो पेटी बसपार्क जस्ता स्थलहरूमा प्लास्टिकजन्य फोहर फाल्ने र सडकपेटी र सार्वजनिक स्थलहरूमा फोहर गर्ने कार्यलाई कडाइका साथ नियन्त्रण गर्न यस्ता कार्य गर्नेलाई कानून अनुसार दण्डित गरिने छ ।
१०. हरेक घरधुरीमा डस्टबिन तथा कम्पोष्टबिन उपलब्ध गराई वितरण गरी कुहिने र नकुहिने फोहरको वर्गीकरण गरिनेछ ।
११. फोहरको व्यवस्थापन सार्वजनिक, निजी तथा साझेदारी अवधारणा अनुसार गर्ने ।
१२. नगरपालिका भित्र सरसफाइ सम्बन्धी प्रर्बद्धन कार्यक्रम संञ्चालन गरी घरेलु तथा संस्थागत चर्पी निर्माण, मानव मलमुत्रको स्थलगत संञ्चय गर्ने सेप्टिक ट्यांङ कवा र त्यस्तो संयन्त्रबाट निष्काशन हुने स्थलगत भूमिगत सोचन हुने संयन्त्र बनाउन अनिबार्य गर्ने ।
१३. आर्थिक रुपमा बिपन्न वर्गहरुलाई निजी चर्पी , सेप्टिक ट्यांकवा त्यस्तै अन्य संयन्त्र बनाउनको लागि पालिका स्तरबाट सहुलियतको व्यवस्था गर्ने ।
१४. नगरपालिकालाइ खुल्ला दिशा पिसाब मुक्त पालिका कायम गर्दै लगिने छ र सार्बजनिक या खुल्ला स्थानमा दिशा पिशाब गर्न रोक लगाउने ।
१५. नगरपालिका क्षेत्र भित्र मानिसहरुको आवागमनको चाप बिचार गरी आबश्यकता अनुसार सार्बजनिक स्थानहरुमा सार्बजनिक शौचालयहरुको निर्माण गर्दै लग्ने ।
१६. नगरपालिका भित्र फोहोर पानीको पुन प्रयोग सम्बन्धित घरपरिसर भित्रै भूमिगत सोचन वा अन्य प्रबिधिबाट व्यवस्थापन गर्न अभिप्रेरित गर्ने ।
१७. नगरपालिका भित्र उत्पादन हुने फोहोरमैला व्यवस्थापनमा फोहोरमैलाको संङकलन र पुन प्रयोग को सिद्धान्तलाइ उपयोग गर्दै निजी क्षेत्रको साझेदारीलाई अभिप्रेरित गर्ने ।
१८. कुनै पनि व्यवसायिक क्षेत्रबाट उत्पादन हुने फोहोर पानी, रसायन एबम अन्य फोहोर मैलाको व्यवस्थापन प्रचलित कानुन बमोजिम सम्बन्धित निकाय ले अबलम्बन गर्न नियमन गर्ने ।
१९. निजी जग्गा र सार्बजनिक स्थानमा भएका पानीका स्रोतहरुलाई संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्दै सुरक्षित खानेपानीको पहुँच नगरका सबै घरधुरीहरुमा बिस्तार गर्ने ।
२०. नगरपालिका भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा फोहोरमैला व्यस्थापनको लागि फोहोर संङकलन गर्ने बाल्टिन, संक्रमण दुषणनिवारण र निर्मलीकरण गर्ने सम्बन्धी आबश्यक औजार र सामग्रीहरु, प्लासेन्टापिट र फोहोर जलाउने खाडल को मापदण्ड अनुसार व्यवस्था गर्ने ।

२१. नगरपालिका भित्रका सार्बजनिक स्थान वा जनसंख्याको बढिचाप भएको क्षेत्रमा फोहोर संङकलन केन्द्र स्थापना गरि उचित व्यवस्थापन गर्ने ।
२२. नगरपालिका भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्था एबम सार्बजनिक स्थलहरुमा फोहोरमैला व्यवस्थापन तथा संक्रमण नियन्त्रण सम्बन्धी कार्यलाई राष्ट्रिय मापदण्ड अनुरुप कार्यान्वयनमा ल्याउने ।
२३. संक्रामक रोगहरुको रोकथाम, नियन्त्रण र निवारण गर्न हाल संञ्चालित क्षयरोग, कुष्ठरोग, एच.आई.भि.एड्स,किट् जन्य रोग सम्बन्धी कार्यक्रम कार्यान्वनयनको लागि सम्बन्धित निकाय सँगको समन्वयमा अनुगमन गरी सोको प्रभावकारी रुपमा संञ्चालन गरिने छ र आवश्यकता अनुसार परिमार्जित गर्ने ।
२४. नगरपालिका भित्रका सरकारी, गैर सरकारी र साझेदार संस्थाहरुको समन्वयमा विभिन्न सरुवा रोग बिरुद्धको अभियान र कार्यक्रमहरु संञ्चालन गर्ने ।
२५. नगरपालिका क्षेत्रभित्र सरसफाई सम्बनेध बानी व्यबहार परिवर्तन जस्तैः साबुनपानीले हातधुने, शुद्ध पानी पिउने, चर्पिको प्रयोग गर्ने जस्ता व्यवहार परिवर्तनका क्रियाकलापलाई व्यवस्थित गर्ने ।
२६. खानेपानीका स्रोतको संरक्षण र विकास गर्न सम्बन्धित सरोकारवालाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि गरी जिम्मेवार बनाइनेछ ।
२७. संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको आपसी समन्वय र सहकार्यमार्फत खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवाको योजनाबद्ध विकास गरिनेछ ।
२८. नगरपालिकाको नेतृत्वमा खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता योजना (WASH Plan) तयार तथा अद्यावधिक गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।
२९. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवामा जलवायु परिवर्तन तथा बिपद् जोखिम व्यवस्थापनको विषयलाई समाहित गरी सेवा उत्थानशीलता कायम गर्दै क्षेत्रगत क्षमताको सबलीकरण गरिनेछ ।
३०. गुणात्मक सेवा अभिवृद्धिका लागि खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा क्षेत्रगत क्षमता विकास संस्थागत गरिनेछ ।
३१. फोहरमैला तथा फोहोर पानीद्वारा हुने प्रदूषणको न्यूनीकरण, रोकथाम र नियन्त्रणका लागि प्रभावकारी प्रणाली स्थापना गरिनेछ ।
३२. खानेपानी, सरसफाइ तथा स्वच्छता सेवालाई जवाफदेही, पारदशी, उत्तरदायी, गुणस्तरीय, व्यवसायिक र उपभोक्तामुखी बनाउन सेवाको प्रभावकारी व्यवस्थापन तथा नियमन गरिनेछ ।
३३. भूमिगत पानी पुनःभरणका लागि पुनःभरण पोखरीहरु (Recharge Pond) को निर्माण गर्ने ।
३४. राष्ट्रिय योजना आयोगले तर्जुमा गरी प्रयोगमा ल्याएको नतिजामा अनुगमन तथा मूल्यांङकन ढाँचाको आधारमा NWASH-MIS प्रणालीलाई आवश्यक परिमार्जन गरी अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रणालीलाइ सहज र नियमित बनाइनेछ ।

बिस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	क्षेत्रगत क्षमता अभिबृद्धिको लागि अध्ययन अनुसन्धान			निरन्तर						न.पा.	१
२	शुद्ध र पर्याप्त खानेपानी तथा सरसफाईका सेवामा नगरबासीको पहुँच स्थापित	प्रतिशत	नगर भित्र			२०	२०	२०	६०	न.पा.	१
३	ठुला तथा साना खानेपानी आयोजना निर्माण तथा मर्मत	संख्या	नगर भित्र			१०	१०	१०	३०	न.पा.	१
४	खानेपानीको गुणस्तर सुधार	ज्ना	नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
५	फोहोरमैला व्यवस्थापन पूर्वाधार विकास	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
६	फोहरमैला तथा सरसफाई व्यवस्थापन क्षमता विकास		नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
७	ढल प्रणालीको संचालन तथा मर्मत सम्भार	पटक	नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	२
८	पूर्वाधार निर्माणमा वातावरण प्रभाव मूल्यांकन	पटक	नगर भित्र				१		१	न.पा.	२
९	जलवायु अनुकुलन र कन्टिन्जेन्सी योजना कार्यान्वयन		नगर भित्र	निरन्तर							१
१०	स्मार्ट सार्वजनिक शौचालय निर्माण		नगर भित्र	निरन्तर							१
११	अस्पताल जन्य फोहरमैला व्यवस्थापन	संख्या	नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	२
१२	सार्वजनिक पब्लिक बिन निर्माण	संख्या	नगर भित्र			१०	१०	१०	३०	न.पा.	१
१३	डम्पिंङ साइट निर्माण तथा व्यवस्थापन	पटक	नगर भित्र			१			१	न.पा.	१

१४	फोहोरमैला व्यवस्थापनमा नयाँ प्रविधिको संस्थागत	पटक	नगर भित्र	निरन्तर					१	न.पा.	१
१५	स्थानीयहरुलाई क्षमता अभिबृद्धि तालिम	संख्या	नगर भित्र			२०	२०	२०	६०	न.पा.	२
१६	पूर्ण सरसफाइ कार्यक्रम	संख्या	नगर भित्र			१०	१०	१०	३०	न.पा.	१
१७	फोहोरमैला व्यवस्थापनको लागि ट्याक्टर तथा टिप्पर खरिद तथा संञ्चालन	संख्या	नगर भित्र			१	१		२	न.पा.	१
१८	फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यक्रम	संख्या	नगर भित्र	निरन्तर					३	न.पा.	१
१९	फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गुरुयोजना कार्यान्वयन गर्ने ।	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१

५.३.८ अपेक्षित उपलब्धि

दिगो विकासको क्षेत्रगत लक्ष्य हासिल भइ सबैमा सुरक्षित र सर्वसुलभ खानेपानी तथा सरसफाइ सेवाको उपलब्धता एवंम् स्वच्छता सुनिश्चित हुनेछ । आधारभूत खानेपानीको पहुँच हरेक टोलस्तरमा पुगेको हुनेछ । गुणस्तरीय खानेपानीको गुरूयोजना र ठूला आयोजना तयार भएको हुनेछ । नगर भित्र गुणस्तरीय खानेपानीको पहुँचमा क्रमिक विस्तार भएको हुनेछ । नगरको फोहरमैला व्यवस्थापनले वातावरणीय स्वच्छतामा सुधार भएको हुनेछ । नगर सरसफाइ र सुन्दरताका लागि सार्वजनिक ठाउँमा फोहर राख्ने व्यवस्था गरी फोहरमुक्त नगरको रूपमा विकास भएको हुनेछ ।

५.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

५.४.१ पृष्ठभूमि

नेपालको सन्दर्भमा सामाजिक वञ्चितीकरणले सामाजिक विकास क्रमसँगै वर्षौंदेखि जातजाति, जनजाति, अपाङगंता, उमेर तथा धर्मका आधारमा विभेद गरिएका कारण पछाडि परेका वा पारिएका समूहहरुको अवस्थालाई चित्रण गर्दछ । सामाजिक वञ्चितीकरणमा परेका समूहहरुमा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, मधेशी, मुस्लिम, उमेर (सोह्र वर्ष मुनिका बालबालिकाहरु र ६० वर्ष माथिका ज्येष्ठ नागरिक), अपाङगंता भएका व्यक्तिहरु तथा भौगोलिक रुपले दुर्गम क्षेत्रमा बसेका जनतालाई लिइएको छ । कानुनी सेवा व्यवस्था वा स्वास्थ्य सेवा प्रणाली जस्ता सार्वजनिक औपचारिक संस्थामा एवंम् समुदाय तथा घर परिवार जस्ता सामाजिक अनौपचारिक संस्थाहरुमा वञ्चितीकरण स्पष्ट रुपमा विद्यमान रहेको देखिन्छ । त्यसै गरी लैङगिंक सम्बन्धहरु नगरपालिकाका सबै सामाजिक समूहहरुमा विभेदका भिन्न भिन्न परिमाणमा विद्यमान रहेका छन् । सबै महिलाहरुले विभेद भोगिरहेका छन् तर वञ्चित समुदायका महिलाहरुले अरु धेरै प्रकारका विभेद भोगिरहेका छन । समाजमा विद्यमान लैंगिक, जातीय असमानता, विभेदयुक्त व्यवहार र मान्यता, महिला हिंसा, महिला शोषण तथा उत्पीडन, गरिवी, आदि जस्ता विसंङगतिहरुलाई निरुत्साहित गर्न यस बागचौर नगरपालिकाद्धारा वडा तथा बस्ति स्तरमा लैङगिंक समानता र सामाजिक समावेशीकरणको पक्षमा अभिव्यक्त विभिन्न प्रतिवद्धताहरुलाई कार्यान्वयन गर्ने प्रयासलाई निरन्तरता दिदै सरकार, गैर सरकारी क्षेत्र, निजी क्षेत्र तथा नागरिक समाज र दातृ निकाय समेतको सहयोग परिचालन गरी उल्लेख्य कार्यहरु भएका छन ।

बागचौर नगरपालिका पर्यटन, शिक्षा र कृषिको उर्बरभूमिको रूपमा रहे पनि विगतमा केही सामाजिक असमानता तथा विभेदका कारण यस क्षेत्रका महिला, दलित, जनजाति, अल्पसख्यक वर्ग सामाजिक तथा आर्थिक रूपले पछाडि परेका छन् । सवै वर्ग तथा समुदायको सामाजिक न्याय, समानता, मानवअधिकार सहित सर्वाङ्गिण विकास गर्ने लक्ष्य तथा उद्देश्यका साथ लैङ्गिक समानता तथा समावेशीकरणलाई यस योजनाले समेट्ने छ ।

५.४.२ समस्या तथा चुनौती

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका लागि आवश्यक खण्डीकृत तथ्याङ्क उपलब्ध नहुनु, महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, सीमान्तकृत तथा लोपोन्मुख जातजातिलाई सबै क्षेत्रगत निकायहरूमा मूलप्रवाहीकरण गर्न नसक्नु, महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, यौनिक तथा लैङ्गिक अल्पसङ्ख्यक विरुद्ध हुने विभेद, सामाजिक कुरीति र हिंसा नियन्त्रण नहुनु, बालविवाह, बालश्रम, छाउपडी, घरेलु हिंसा तथा आर्थिक अभावका कारण बालिकाहरूले विद्यालय छाड्ने प्रवृति बढी हुनु, विभिन्न प्रकारले हिंसामा परेका व्यक्तिहरूको सामाजिक सुरक्षाको प्रत्याभूति नहुनु, महिला, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, मुस्लिम, लैङ्गिक तथा यौनिक, अल्पसङ्ख्यक, सीमान्तकृत र लोपोन्मुख वर्गको उत्थानको लागि न्यून बजेट विनियोजन हुनु, सामाजिक मूल्य मान्यता, सामाजिक सम्बन्ध तथा सोचको कारणबाट लैङ्गिक भूमिकामा परिवर्तन आउन नसक्नु, संयुक्त परिवार प्रणालीमा क्रमशः विचलन आइ सहर केन्द्रित एवम् एकल परिवार जीवनयापन पद्धतिले स्थान लिँदा ज्येष्ठ नागरिक तथा बालबालिकाहरूको विचलन हुनु, परम्परागत सामाजिक प्रचलन र गरिबीका कारण सिर्जित बालविवाह तथा बालश्रमको निवारण गर्न नसक्नु, महिलाको आर्थिक सशक्तीकरणमा कमी तथा महिलाको घरेलु कामकाजलाई आर्थिक पक्षसँग जोड्न नसक्नु, लक्षित वर्गलाई दिइएको आरक्षणको दुरूपयोग हुनु, कलिलो उमेरमा पैसा कमाउन छिमेकी देशमा जाने अभ्यास प्रचलनमा रहनु, प्रदेशका ठूलो जनसंख्या ओगटेका महिला, बालबालिका, दलित, विपन्न, आदिवासी जनजाति वर्ग समुदायको उत्थानका लागि श्रोत र संरचना पर्याप्त नहुनु, महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, विपन्न, आदिवासी जनजाति, लोपोन्मुख, सीमान्तकृत वर्ग तथा ज्येष्ठ नागरिक समुदायमैत्री कानुन कार्यान्वयनको अवस्था कमजोर रहनु, उल्लिखित वर्ग समुदायको लागि क्रियाशील

सरकारी निकायहरू, संघ संस्थाका काम, कर्तव्य बिच समन्वय र सहकार्यको अवस्था कमजोर रहनु, शासकीय प्रणालीमा सबै वर्ग, क्षेत्र, लिङ्ग तथा जातजातिका नागरिकहरूको राजनैतिक, आर्थिक तथा नीति निर्माण तहमा अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित हुन नसक्नु, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन र प्रतिवेदन प्रणालीमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी सूचक साथै विकासका कार्यको अनुगमन प्रभावकारी हुन नसक्नु आदि समस्या तथा चुनौतिहरु रहेका छन् ।

५.४.३ संभावना तथा अवसर

उल्लिखित यावत् प्रयासका बाबजुद राजनीति तथा सामाजिक क्षेत्रहरूमा लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणका दृष्टिले प्रगति भएका छन् । नीतिगत तथा कानुनी हिसाबले मात्र होइन, व्यावहारिक हिसाबमा पनि नतिजा सकारात्मक देखिँदै जानेछन । नेपालको संविधानले सबै नागरिक कानुनको दृष्टिमा समान हुने, सामान्य कानुन प्रयोगमा कुनै नागरिकप्रति भेदभाव नगरिने तर सामाजिक वा सांस्कृतिक दृष्टिले पिछडिएका महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, उत्पीडित वर्ग, पिछडा वर्ग, किसान, श्रमिक, युवा, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा यौनिक अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, गर्भावस्थाका व्यक्ति, अशक्त वा असहाय, पिछडिएको क्षेत्र र आर्थिक रूपले विपन्न खस आर्यलगायत नागरिकको संरक्षण, सशक्तीकरण वा विकासका लागि विशेष व्यवस्था गर्न सकिने छ । त्यसैगरी यो संविधानले महिला, दलित, अल्पसङ्ख्यक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति लगायत लक्षित वर्ग, क्षेत्र, जातजाति र समुदायका नागरिकलाई राज्यका सबै निकायमा समानुपातिक समावेशी सिद्धान्तका आधारमा सहभागी हुने हक प्रदान गरेको छ, जसले समाज र राज्यका सबै तहलाई लैससासमैत्री बनाउनेछ । महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्ति वा अल्पसङ्ख्यक समुदायको लैससास दृष्टिले परिणाम सुधारोन्मुख हुनेछ ।

५.४.४ लक्ष्य

लैंगिक तथा सामाजिक समतामूलक विकासको माध्यमबाट लैगिंक तथा सामाजिक सम्वन्धमा सुधार ल्याई गरिबी न्यनीकरण गर्ने ।

५.४.५ उद्देश्य

१. नगरपालिकाको विषयगत समितिहरुलाई तथा शाखाहरुलाई संस्थागत एवं कार्यक्रमगत रुपमा लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयमा संवेदनशील हुन अभिप्रेरित गर्ने ।
२. लैगिंक तथा सामाजिक समावेशी उत्तरदायी अवधारणालाई नगरपालिकाको कार्यक्रम आयोजनहरुबाट सुनिश्चित एवं प्रभावकारी रुपमा लागू गर्ने ।
३. महिला, बालबालिका, गरिब, दलित तथा वञ्चित समूहका मानिसहरुको आवश्यकता र चाहनाप्रति अझ बढी संवेदनशील, उत्तरदायी, जबाफदेही हुन सरोकारवालाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
४. सरोकारवालाहरुलाई वार्षिक आवधिक योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्दा लडैगिंक तथा सामाजिक समावेशीकरणका विषयमा संवेदनशील, उत्तरदायी, जफावदेही हुन अभिप्रेरित गर्ने ।
५. स्थानीय जनता विशेष गरी महिला, बालबालिका, दलित, गरिब तथा वञ्चितीकरणमा परेका समूहका मानिसहरुको क्षमता विकास गरी यी वर्गहरुको नगरपालिकाको विकास प्रक्रियामा सक्रिय सहभागिता सुनिश्चित गरी समावेशी विकास प्रक्रियालाई संस्थागत गर्ने ।
६. महिला तथा बाल अधिकारको संरक्षण गर्दै समाजका हरेक क्षेत्रमा प्रतिनिधित्व सुनिश्चित गर्ने ।

५.४.६ नीति तथा कार्यनीतिहरु

१. स्थानीय शासन प्रक्रियामा सबै सामाजिक समूहका नागरिकहरुको अधिकतम सहभागिता सुनिश्चित गर्न संस्थागत संयन्त्र, प्रतिनिधित्व प्रणाली र कार्यक्षेत्रगत शर्त निर्धारण गर्ने ।

२. स्थानीय तहमा विद्यमान लैङ्गिंक तथा सामाजिक विभेद कम गर्न सामुदायिक सचेतना र सशक्तीकरणको निम्ति सामुदायिक संस्थाहरु (महिला, बञ्चितीकरणमा परेका वर्गहरुको समुह, पारा लिगल, फेडरेसन, बाल क्लब र निगरानी समुह आदि) को परिचालन गरी लैगिंक तथा सामाजिक भेदभाव न्यूनीकरण गर्ने ।
३. बञ्चितीकरणमा परेका वर्गहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरी नगरपालिकामा समावेशी विकास पक्रियालाई संस्थागत गर्ने ।
४. स्थानीय सरकारहरुको न्यायोचित एवम् उपयुक्त रुपमा वित्तीय स्रोतहरुमा पहुँच वृद्धि गर्ने ।
५. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (लैससास) का लागि संस्थागत तथा व्यक्तिगत दुबैथरी क्षमता विकासका क्षेत्र पहिचान गरी कार्यान्वयन गर्ने ।
६. नगरपालिकाको सेवा प्रवाह संयन्त्र तथा प्रक्रिया लैंगिक तथा सामाजिक समावेशी मैत्री हुने गरी सुधार गर्ने ।
७. स्थानीय शासनसँग सम्बन्धित विभिन्न नीतिहरुको लैससासको दृष्टिकोणबाट पुनरावलोकन तथा विकासमा जोड दिने ।
८. स्थानीय सरकारहरुका लागि उपयुक्त सहयोग प्रदान गर्न केन्द्रीय सरकार तथा राष्टिय तहका निकायहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने ।
९. महिला माथि हुने सबै प्रकारका हिंसा अन्त्यका लागि लैङ्गिक हिंसा विरूद्धको कार्यक्रम वार्षिक रूपमा सञ्चालन गर्ने ।
१०. लैससास सम्बन्धी क्षेत्रगत नीति, कानुन तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटलाई वृद्धि गर्दै लैङ्गिक लैससास परीक्षण पद्धति लागू गर्ने ।
११. महिला, बालबालिका र किशोर किशोरी उपर हुने सबै प्रकारका भेदभाव, बालविवाह, शोषण, दुव्यवहार र हिंसा अन्त्यका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
१२. सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र भेदभाव अन्त्य गर्न निरोधात्मक, संरक्षणात्मक उपाय अपनाई न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
१३. बालमैत्री नगर निर्माणमा देखा परेका बालश्रमिक र सडक बालबालिकाको समस्यालाई बाल हेल्प लाइन मार्फत उद्धार गरी उनीहरूको शिक्षा र स्वास्थ्यको उचित प्रबन्ध मिलाउने ।
१४. फरक क्षमता भएका बालबालिकाको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।
१५. सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाहरूसँगको सहकार्यमा दलित जनजाती र अपाङ्गअपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पहिचान गरी उनीहरूको क्षमता विकास, आर्थिक, सामाजिक सशक्तिकरण र पुनर्स्थापना गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी बनाउने ।
१६. ज्येष्ठ नागरिक तथा बालबालिकाहरूलाई सम्मानजनक ढंङगले जीवनयापन गर्ने वातावरण सृजना गर्ने ।
१७. लैगिंग समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण नीतिको कार्यान्वयन तथा अनुगमन गर्ने ।

बिस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	दिगो विकास र आर्थिक समृद्धिका लागि महिला लगायत सिमान्तकृत समूहहरुको लागि सशक्तीकरणका गतिविधिहरु संञ्चालन ।			निरन्तर						न.पा.	१
२	लैससास प्रवर्द्धन गर्न पालिकाको संस्थागत संरचना/संयन्त्र निर्माण तथा संस्थागत तथा व्यक्तिगत तहमा क्षमता अभिबृद्धि गर्ने ।	पपटक	नगर भित्र			४	४	४	१२	न.पा.	१
३	स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि, विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन आदि सम्बन्धी विभिन्न विषय विशेष तालिमहरु योजनाबद्ध तथा नतिजामूखि बनाइ संञ्चालन गर्ने ।	संख्या	नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
४	स्वरोजगार, रोजगारी र उद्यमशिलताको एकिकृत कार्यक्रमका माध्यमबाट महिला, विपन्न, दलित, अपाङगंता समूहहरुको आर्थिक सशक्तीकरण गर्ने ।	जना	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
५	नगरपालिकाको कृषि अनुदानहरु र कृषि कार्यक्रममा महिला, विपन्न, दलित, अपाङगंता समूहहरुलाई प्राथामिकता दिने ।	वटा	नगर भित्र	निरन्तर					१	न.पा.	१
६	लैगिंक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी तालिम ।		नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१

७	नगरका आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधार तथा सेवाहरूमा महिला, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका नागरिक, दलित, विपन्न वर्ग, लोपोन्मुख र सीमान्तकृत समुदायको उचित पहुँच ।	पटक	नगर भित्र	निरन्तर		न.पा.	२
८	अन्तर पुस्ता सीप हस्तान्तरण ।	पटक	नगर भित्र	निरन्तर	१	न.पा.	२
९	बालबालिकासँग नगर प्रमुख र नगर उपप्रमुख संवाद ।		नगर भित्र	निरन्तर			१
१०	लक्षित समुहलाई शिक्षा, स्वास्थ्य, पोषण लगायत सुविधा सामाजिक सेवा बिमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने		नगर भित्र	निरन्तर			१
११	घरेलु वा सामाजिक हिंसामा परेका महिला तथा बेसाहारा बालबच्चा र बृद्धहरुका लागि साहारा केन्द्र स्थापना गर्ने ।	संख्या	नगर भित्र	निरन्तर		न.पा.	२

५.५ युवा तथा खेलकुद

५.५.१ पृष्ठभूमि

शारीरिक तथा मानसिक वृद्धि तथा विकासका दृष्टिले युवा उमेरलाई अत्यन्तै महत्वपूर्ण रूपमा लिइन्छ । राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२ का अनुसार १६ देखि ४० वर्ष उमेर समूहका व्यक्ति युवा हुन् । सिकाइ तथा अनुभव प्राप्तिको दृष्टिकोणले १० देखि १९ वर्ष उमेर समूह विशिष्ट अवस्था हो । उक्त उमेरमा सिकेको कुरालाई कार्यान्वयन गर्ने तथा नगरपालिकाको विकास तथा रूपान्तरणमा योगदान गर्ने दृष्टिकोणले ४० वर्षसम्मको युवा उमेर उत्तिकै महत्वपूर्ण हुन्छ । युवा नगरको विकास, समृद्धि तथा प्रगतिका सम्वाहक हुन् । यसर्थ युवालाई स्थानीय तहदेखिनै शासन प्रणालीमा जोड्दै, उनीहरूको सक्रिय सहभागिता, संलग्नता र सहकार्यमा सञ्चालन गरिने शासन प्रणालीलाई युवामैत्री शासन भनिन्छ । स्थानीय तहमा यस्ता युवाको अधिकारलाई सुनिश्चित गर्नको लागि ल्याइएको शासकीय अवधारणा नै युवामैत्री स्थानीय शासन हो । नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४, १६ औं पञ्चवर्षीय योजना, राष्ट्रिय युवा नीति, २०७२, राष्ट्रिय युवा परिषद् ऐन, २०७२, युथ भिजन, २०२५, सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकार ऐन, २०७५, बालविवाह अन्त्यका लागि राष्ट्रिय रणनीति, २०७२, विद्यालय नर्स कार्यविधि, २०७७, विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्सिंग सेवा निर्देशिका लगायतका युवासँग सम्बन्धित कानून, ऐन, नीति नियम तथा रणनीति निर्माण भई कार्यान्वयनमा रहेका छन् । यसले युवाको समग्र पक्षलाई सम्बोधन गर्दै शासकीय प्रक्रिया तथा प्रणालीमा उनीहरूको संलग्नताका सम्बन्धमा यस बागचौर नगरपालिकाबाट विभिन्न व्यवस्था गरिने छन् । यस बागचौर नगरपालिकाको स्वामित्वमा वडा नं. २ मा करिब ठूलो खेल मैदान निर्माणर्धिन छ ।

५.५.२ समस्या तथा चुनौती

कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि पर्याप्त स्रोत जुटाउन युवा विकासका सरोकारवाला निकाय र संघ संस्थाहरूसँग उचित समन्वय हुन नसक्नु, युवाका मुद्दा साझा सरोकारका विषय भएकाले अन्य सम्बद्ध मन्त्रालय तथा सरोकारवाला निकायको प्रतिबद्धता र सहयोग प्राप्त नहुनु, हालको राजनीतिक सङ्क्रमण अन्त्य भइ स्थायित्व र लागानीमैत्री वातावरण कायम हुन नसक्नु, युवा विकासलाई मुलुकका मूलधारका राजनीतिक दलले प्राथमिकतामा नराख्नु जस्ता चुनौति रहेका छन । अझै पनि युवा लक्षित नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसक्नु, युवाहरूको विकासका लागि ठोस योजना नहुनु, युवासम्बन्धी तथ्याङ्क समेत अद्यावधिक हुन नसक्नु जस्ता समस्याहरू अझैपनि नगरपालिकाभित्र विद्यमान रहेका छन् । युवाहरूको विकासका लागि कार्यक्रम तथा बजेट विनियोजन गरी उनीहरूको शिक्षा, स्वास्थ्य र उद्यमशीलतामा सहयोग गर्नु जरूरी छ ।

बागचौर नगरपालिकामा उच्च संख्यामा युवा वेरोजगार छन् जसका कारण वैदेशिक रोजगारी तर्फ आकर्षित हुदै त्यतैतर्फ पलायन भएका छन् । प्रतिभावान, सिर्जनात्मक युवाहरू पहिचान हुन सकेको छैन र तिनीहरूको विकास प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक कार्यक्रमहरू पनि लागू भएको छैन । स्व-रोजगारीका लागि सीपमूलक तालिम, क्षमता अभिवृद्धि एवंम् प्राविधिक शिक्षा र ऋण सुविधा प्रदान हुन सकेको छैन । त्यसैगरी खेलकुदतर्फ आवश्यक पूर्वाधारहरू, खेल मैदान, खेल सामग्रीहरूको अभाव छ भने खेलकुदको विकासका लागि विद्यालय, वडा एवम् नगर स्तरीय प्रतियोगिताहरू यथोचित र आवस्यकता अनुसार हुन सकिरहेको छैन ।

५.५.३ संभावना तथा अवसर

बागचौर नगरपालिकाको पर्यटन विकासका लागि होमस्टे, नयाँ पदयात्रा गन्तव्य र साहसिक पर्यटनको सम्भावनाको खोजी, सांस्कृतिक सम्पदा संरक्षण, नयाँ पर्यटकीय स्थलको प्रवर्द्धन गर्न युवाको नेतृत्व र

सहभागितामा विभिन्न महोत्सव र कार्यक्रमहरू आयोजना गरिनेछ । पालिकाभित्र हैसियत बिग्रेका वन, उपयोगहिन खाली जग्गा रहेको वन क्षेत्र, सडक, बाटो र खोलाका किनार, विद्यालय र सार्वजनिक स्थलमा वृक्षारोपण तथा वन संरक्षणमा युवा परिचालन गरिनेछ । वातावरण संरक्षणका लागि युवा कार्यक्रम युथ ग्रीन क्लब निर्माण गरी तिनीहरूमार्फत वातावरण सचेतना र संरक्षण, सरसफाइ, वृक्षारोपण लगायतका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने । स्थानीय स्तरमा विद्यमान महिला हिंसा, जातीय विभेद तथा छुवाछूत लगायतका सामाजिक विकृति विसंङगति विरुद्धका अभियानहरू सञ्चालन गर्न स्थानीय युवा क्लब, सञ्जाल तथा निजी क्षेत्रलाई सहयोग प्रदान गर्ने यस्ता अभियानमा उल्लेख्य काम गर्ने युवा संस्था, सङ्गठन र युवालाई पुरस्कार तथा प्रोत्साहन प्रदान गरिनेछ । राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय ज्ञान, अवसर तथा प्रविधिका विषयमा युवालाई सूचित गराउन एवंम् सामाजिक, विकृति र विसंङगति, हिंसा, अपराध, बेचबिखन तथा दुर्व्यसनका विषयमा युवालाई सचेत गराउन रेडियो तथा टेलिभिजन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ, बुलेटिन, खवर पत्रिकाहरू प्रकाशन गरिनेछ ।

५.५.४ लक्ष्य

युवा लक्षित कार्यक्रमहरुको माध्यमबाट नगरको जनशक्ति निर्माण गर्ने र युवाहरुको बहुआयामिक विकास गर्ने ।

५.५.५ उद्देश्य

१. नगरपालिका निर्माण एवंम् विकासमा युवाको भूमिका र सम्भाव्यताको विकास र विस्तार गर्ने ।
२. युवावर्गमा सिर्जनशीलता, उद्यमशीलता तथा अन्वेषणात्मक क्षमताको विकास गरी नगरको आधारभूत शक्तिका रुपमा स्थापित गर्दै उनीहरुमा रहेका क्षमता उजागर गर्ने,
३. श्रमको सम्मान गर्ने संस्कृति विकास गर्दै युवाको शारीरिक, मानसिक, बौद्धिक, नैतिक तथा संवेगात्मक पक्षको समुचित विकास गरी उच्च मनोबलयुक्त, नैतिक, सुंसस्कृत, सिर्जनशील तथा व्यवसायिक रुपमा दक्ष युवा तयार गर्ने ।
४. आधारभूत शक्तिका रुपमा स्थापित गर्दै उनीहरुमा रहेका क्षमता उजागर गर्ने,
५. युवाका आधारभूत अधिकारहरु सुनिश्चित गर्दै उत्पादनशील स्रोतहरुमा उनीहरुको पहुँच बढाएर नगरपालिकाको राजनीतिक, आर्थिक, सामाजिक एवम् सांस्कृतिक क्षेत्रका सबै तहका नीति निर्माण, निर्णय एवम् कार्यान्वयनमा सहभागी गराउनुका साथै लैङ्गिक संवेदनशीलतामा आधारित अर्थपूर्ण सहभागिताका माध्यमबाट नेतृत्व क्षमता विकास गरी युवालाई राष्ट्रिय विकासको संवाहक शक्तिका रुपमा स्थापित गर्ने,
५. प्राथमिकता तथा विशेष प्राथमिकताको समुहका युवालाई सकारात्मक विभेदका माध्यमबाट सशक्त गरी विकासको मूल प्रवाहमा ल्याउने ।

५.५.६ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: सबैका लागि खेलकुदको अवधारणा अनुरुप खेलकुद क्षेत्रको विकासमा जोड दिनु ।	
१.१ खेलकुदका पूर्वाधारको विकास गरी राष्ट्रिय स्तरका खेलाडीको उत्पादन गर्ने ।	१.१.१ खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
	१.१.२ खेलमैदान निर्माण तथा स्तरोन्नति गरी खेल सामग्रीहरुको व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.१.३ खेलकुद क्षेत्र विकासका लागि सरोकारवाला राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संघसंस्था सँग सहयोग र सहकार्य गरिनेछ ।
	१.१.४ आर्थिक र सामाजिक विकासका लागि विद्यालय स्तरमा खेलकुद कार्यक्रम सञ्चालन तथा प्रोत्साहन गरिनेछ ।

उद्देश्य २: युवा प्रतिभा विकास तथा उद्यमशिलता एवम् स्वरोजगारका अवसर सिर्जना गर्नु ।	
२.१ युवा वर्गको संभावनाको आधारमा क्षमता, सीप, र दक्षताको विकास गर्ने ।	२.१.१ आर्थिक सामाजिक-सांस्कृतिक एवंम् राजनैतिक क्षेत्रमा युवाको भूमिका अभिवृद्धि गरिनेछ ।
	२.१.२ औद्योगिक, कृषि तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासका लागि युवाहरुलाई व्यवसायिक तालिम प्रदान गरिनेछ ।
	२.१.३ "युवासँग स्थानीय सरकार विशेष कार्यक्रम" सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.४ विदेशबाट फर्किएका युवालाई लक्षित गरी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	२.१.५ प्राविधिक र व्यवसायिक सीपका माध्यमबाट युवा वर्गको क्षमता वृद्धि गरी उद्यमशील बनाइनेछ ।
२.२ सबै उमेर, वर्ग र समुदायको खेलकुदमा पहुँच वृद्धि गर्ने ।	२.२.१ बाल, महिला तथा अपाङ्गमैत्री खेलकुद पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
	२.२.२ विभिन्न वर्गलाई समेट्ने गरी खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन गरिनेछ ।

बिस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	खेलमैदान निर्माण तथा स्तरोन्नति गरी खेल सामग्रीहरुको व्यवस्था गर्ने	संख्या	नगर भित्र				२	२	४	न.पा. प्रदेश संघ	१
२	युवाहरूको लागि नेतृत्व एवंम् उद्यमशीलताको विकास गर्ने ।	पटक	नगर भित्र			३	३	३	९	न.पा. प्रदेश	१
३	लागु औषधी नियन्त्रण सम्बन्धी युवाहरूको जनचेतनामुलक कार्यक्रम संञ्चालन गर्ने ।	पटक	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
४	खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना गर्ने	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	२
५	वडा स्तरीय र नगर स्तरीय खेलकुद प्रतियोगितालाई निरन्तरता	पटक	वडा भरी नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
६	युवा समूह, र क्लबहरूको संञ्जालको विकास, विस्तार, तथा			निरन्तर							१
७	मेयर उपमेयर कप खेलकुद प्रतियोगितालाई निरन्तरता दिने ।	पटक	नगर भित्र	निरन्तर					४		२
८	खुल्ला म्याराथुन दौड प्रतियोगिता आयोजना गर्ने ।	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
९	औद्योगिक, कृषि तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासका लागि युवाहरुलाई व्यवसायिक तालिम प्रदान गर्ने ।	जना	नगर भित्र			४०	४०	४०	१२०	न.पा.	१
१०	स्वास्थ्य सचेतनाका लागि युवा टेलिमेडिसिन कार्यक्रम संञ्चालन	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
११	हिंसामा परेका, बेचबिखनमा परेका युवालाई परामर्शसहित पुनःस्थापना गर्ने ।	जना	नगर भित्र	निरन्तर					२०	न.पा.	१

५.५.८ अपेक्षित उपलब्धि

युवाहरूको खेलकुद क्षेत्रको चासो र सक्रिय सहभागिता बढनेछ । युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा उद्यमशीलतामा विकास भएको हुनेछ । विकास निर्माणमा युवाहरूको सहभागिता अभिवृद्धि भएको हुनेछ । युवा समूह, क्लब संञ्जालको विकास, विस्तार, सदृढीकरण क्षमता अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय सरकार संञ्चालनको विभिन्न क्षेत्रमा युवाहरूको अर्थपूर्ण प्रतिनिधित्व एवंम् सहभागिता हुनेछ । लागु औषध प्रयोग गर्ने युवाहरूको पुनर्स्थापना गर्न परामर्श तथा पुनर्स्थापना केन्द्रहरू सञ्चालन भएको हुनेछ । खेलकुद विकासका लागि पूर्वाधार निर्माण र संस्थागत विकास भएको हुनेछ । युवाहरूको शारीरिक र मानसिक विकासका लागि सानो उमेर देखि नै अभ्यस्त गराउदै खेल संस्कृतिको विकास हुनेछ । खेलकुद विकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरू विद्यालय, वस्ती, वडाहरू र नगरस्तरमा निर्माण गरी खेलकुदको प्रवर्द्धन हुनेछ । खेलकुदमा महिला सहभागिता बढाउन उचित वातावरण सृजना भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ६ : भौतिक पूर्वाधार विकास

सामाजिक–आर्थिक रुपान्तरण एवम् सर्वाङ्गीण विकासका लागि गरिने सबै किसिमका भौतिक पूर्वाधार विकासका कार्यहरुमा प्रत्यक्ष रुपमा भूमि वा भूमिस्रोतको परिचालन हुने भएकाले यस्ता स्रोतको सदुपयोग गरी दिगो रुपमा व्यवस्थापन गर्न आवश्यक छ । नगरको आर्थिक सामाजिक विकासमा पूर्वाधार विकास अपरिहार्य हुन्छ । नेपालको संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले स्थानीय तहमा सिर्जना गरिने स्थानीय भौतिक तथा सामाजिक पूर्वाधार जस्तै-स्थानीय सडक, ग्रामीण सडक, कृषि सडक र ती सडकमा पर्ने पुल, पुलेसा तथा झोलुंगे पुल, खानेपानी, सिंचाइ, वैकल्पिक ऊर्जा, १०० कि.वा. सम्मका लघु तथा साना जलविद्युत्, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, केन्द्र, अस्पताल तथा सामुदायिक भवन, कार्यालय भवन र आवास तथा बस्ती विकास, हाटबजार जस्ता पूर्वाधारको निर्माणको कार्य जिम्मेवारी समेत प्रदान गरेको

छ । यसले नगरको समग्र विकासलाई गतिशील बनाउनका साथै आर्थिक सामाजिक अवसरहरूलाई रूपान्तरण गर्दै समृद्धि हांसिल गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

६.१ यातायात, सडक, पुल

६.१.१ पृष्ठभूमि

भौतिक पूर्वाधार विकासलाई बागचौर नगरपालिकाको विकासको मेरुदण्डको रुपमा लिईएको छ । नगरपालिकाको आर्थिक एवंम् सामाजिक विकासको लागि यातायात पूर्वाधार निर्माण महत्वपूर्ण हुन्छ । सडक, पुल, केवलकार लगायतका यातायातका साधनहरुको व्यवस्थापनले नगरपालिकाको विकासमा टेवा पुऱ्याँउछ । १६३.१४ वर्ग कि.मि. क्षेत्रफलमा फैलिएको यस पालिका हुदैं पश्चिम रुकुमको मुसिकोट, चौरजहारी, पुर्वी रुकुमको रुकुमकोट र रोल्पाको पातिहाल्न जाने सडक मार्ग यस नगरपालिको लागि कोसेढुङ्गा नै सावित भएको छ । यस नगरपालिकाबाट दैनिक रुपमा सल्यान जिल्लाको सदरमुकाम खलङ्गासम्म नियमित गाडी संञ्चालन हुदै आएको छ । साथै लामो दुरीको यात्राका लागि नगरपालिका बागचौबाट घोराही, तुल्सीपुर, मुसिकोट, चौरजहारी, नेपालगञ्ज, काठमाडौं सम्म सञ्चालन हुदै आइरहेको छ । त्यसै गरी रोल्पा जिल्लाको गङ्गादेब गाउँपालिका केन्द्र सम्म दैनिक रुपमा बस, जिप लगायतका सवारीसाधन यस नगरपालिकाको केन्द्रबाट सञ्चालनमा आइरहको छ । बागचौर नगरपालिकामा भौगोलिक विकटता भएको हुनाले तदानुरुप यातायातका साधनहरुको विकास र विस्तार गर्नु पर्दछ । नगरपालिका केन्द्र देखि सबै वडाका केन्द्र जोड्ने सडक कालोपत्रे तथा स्तरउन्न्ती गर्न संघीय र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गर्न आवश्यक छ । यसको साथै पर्यटकीय पदमार्गको संञ्चालन गरी पर्यटन व्यवसायको सम्भाव्यता अध्ययन गरी पर्यटन व्यसाय मार्फत नगरपालिकामा रोजगार सिर्जना गरी आर्थिक गतिविधि बढाउनु पनि उत्तिकै जरुरी छ । विद्यमान सामुदायिक सडक कच्ची रहेकाले सडकहरुको स्तर उन्नती गरी कालोपत्रे गर्ने र कतिपय स्थानमा नयाँ ट्रयाक खोली पक्की पुल र कल्भर्ट

निर्माण गरी यातायातलाई सुचारु र व्यवस्थित गर्नु नितान्त जरुरी छ । यहाँ हालसम्म राप्ती राजमार्गका सडक र केहि मात्रा रोल्पा जाने सडक कालापत्रे भएका छन् । यस बागचौर नगरपालिकाका सबै क्षेत्रहरूमा बाह्रै महिना चल्ने सडक सञ्जाल विस्तार हुन सकेको देखिँदैन । नगरपालिकामा उत्पादित विभिन्न कृषि उपजहरू जस्तै खाद्यान्न, तरकारी, तेलहन, दलहन, फलफूल, दुग्ध उत्पादनहरुलाई नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा बाह्रै महिना सवारी साधन चल्ने सडकको सुविधा नभएकाले उत्पादित वस्तुलाई बजार सम्म पुऱ्याउन कठिनाई भएको देखिन्छ । नगरपालिकाका सबै वडाहरुमा बाह्रै महिना सवारी साधन चल्ने सडकको विस्तार नभएकोले आन्तरिक यातायातको भरपर्दो सुविधा नभएको हुँदा नगरपालिका बासीहरुलाई समयमै आवश्यक उपचार तथा औषधिको सेवा र बजारमा पहुँच पुऱ्याउन सकिएको छैन । नगरपालिकामा यातायातका विभिन्न साधनहरूको उपयोग भएको देखिन्छ । नगरपालिकामा ट्रेक्टर, जिप, बस, ट्रक, मोटरसाइकलहरूको समेत उपयोग गरिएको देखिन्छ । नगरपालिकाका सबै वडाहरूमा बाह्रै महिना सुचारु हुने गरी सडक मार्गहरूको स्तर उन्नति गर्नुपर्ने देखिन्छ । सडक यातायताको लागि आवश्यक विभिन्न पूर्वाधारहरू जस्तै सवारी साधन पार्किङ स्थल, बस स्टप, यात्रु प्रतिक्षालय, सडक बत्ती, सडक सङ्केत चिह्न, बसको अन्तिम बिसौनी सम्बन्धी सेवा सुविधाहरू व्यवस्थित रुपमा विकास गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

६.१.२ समस्या

सम्पूर्ण सडकहरु कच्ची र साँगुरा हुनु, सबै मुख्य र साखा सडकहरु कच्ची र स्तर नाजुक रहेको, ससाना खोला तथा खोल्सी धेरै ठाउँमा रहेका तर पुल तथा कल्वर्ड अपर्याप्त, भैगोलिक अवस्थाको कारण वर्षातमा पहिरो तथा भू–क्षयको समस्या, सडकहरु कालोपत्रे गर्न वित्तीय श्रोतको कमी हुनु, वातावरणीय पक्षलाई ध्यान नदिई सडक विस्तार गर्नु, पर्यटकीय पदमार्गको विस्तार नहुनु, सडक यातायात बाहेक अन्य यातायातका साधनहरुको अभाव हुनु, सडक निर्माणमा बजेट विनियोजन र संञ्चालनमा कुशलताको अभाव र ठेक्कापट्टा व्यवस्थापनमा कमजोरी रहनु जस्ता समस्याहरु रहेका छन् ।

६.१.३ अवसर र चुनौती

अवसर

नगरपालिका केन्द्र देखि वडा केन्द्र सम्म जोड्ने सडक निर्माणमा प्रदेश सरकारले आर्थिक सहयोग र समन्वयन गर्न सक्ने, नगरपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरु स्तर उन्नती र कालो पत्रे गर्न र पर्यटकीय पदमार्ग निर्माणमा संघीय सरकारको सहयोग हुनु, महत्पूर्ण सडकहरु जोड्ने पक्कीपुल निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकारको समन्वयन हुनु, सडकको डिजाइन, निर्माण, र्मम्त संम्भार तथा सडक सुरक्षाका लागि आधुनिक प्रविधिको प्रयोग गरी व्यवस्थित गर्न सकिने, नगरपालिकाको सबै वडा छुने ढाँचाको बागचौर शहिद रिङ्गरोड सम्भाव्यता अध्ययन, सडकमा अव्यवस्थित रुपमा रहेका विद्युत तथा संञ्चारका पोललाई व्यवस्थित गर्नु, हरेक सार्वजनिक क्षेत्रमा प्रतिक्षालय र सार्वजनिक शौचालयको निर्माण, ससाना खोला तथा खोल्सीहरुमा आवश्यता अनुसार पुल तथा कल्वर्ड निर्माण र जीँर्ण आवस्थामा रहेका पुलको मर्मत सम्भार गर्नुजस्ता अवसरहरु रहेका छन् ।

चुनौती

नगरपालिकाका महत्वपूर्ण सडकहरुको स्तर उन्नती गरी कालोपत्रे गर्न प्राविधिक र वित्तीय व्यवस्थापन गर्न, वडा केन्द्र देखि नगरपालिका केन्द्रसम्म जोड्ने सडकको विस्तार र कालोपत्रे गर्न, वातावरणीय पक्षलाई ध्यान दिइ सडक विस्तार र स्तर उन्नती गर्न, मापदण्ड बिना आयोजना पहिचान तथा छनोट, सडकमा अव्यवस्थित विद्युत तथा सञ्चारका पोल राखिनु, बजेट विनियोजन तथा सञ्चालन फितलो, अव्यवस्थित रुपमा वस्ती बिकास भएको हुनु, निर्माण सामग्रीको उपलब्धता र गुणस्तरमा कमि, नगरपालिकाका विभिन्न सबै वडालाई जोडेर बागचौर शहिद रिङरोड निर्माण गर्न, यातायातका साधनलाई व्यवस्थित र भरपर्दो बनाउन उपयुक्त भाडादर कायम गर्न, यात्रु विमा, चालक प्रशिक्षण तालिम र पुराना सवारी साधनहरु हटाउन जस्ता चुनौतीहरु रहेका छन्।

६.१.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

"सडक पूर्वाधारको विकास, समृद्धको आधार "

लक्ष्य

सडक सञ्जालको विस्तार गरी आर्थिक सामाजिक विकास, व्यापार विस्तार एवम् विविधीकरणमा टेवा पुऱ्याउँदै नगरपालिकाको समग्र विकासमा टेवा पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

१. दिगो, प्रभावकारी, भरपर्दो, सुरक्षित वातावरणमैत्री र कम खर्चिलो सडक सञ्जालको निर्माण तथा यातायात व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गर्नु ।

६.१.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ : दिगो, प्रभावकारी, भरपर्दो, सुरक्षित वातावरणमैत्री र कम खर्चिलो सडक सञ्जालको निर्माण तथा यातायात व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गर्नु ।	
स्थानीय पहुँच र आर्थिक वृद्धिलाई योगदान पुग्ने गरी सुरक्षित यातायात पहुँच र सुविधा विस्तार गर्ने ।	मापदण्ड अनुसार पालिकाको आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बस स्टपहरु निर्माण गरिनेछ ।
	सबै वडाहरुलाई सडक सञ्जालमा जोड्नका लागि बागचौर शहिद रिङरोड निर्माणमा जोड दिने ।
	ग्रामीण सडकको सुदृढीकरण तथा स्तर उन्नतीलाइ प्राथमिकता दिने ।
	सडकको दायाँबायाँ हरियाली कायम गर्ने कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

	प्रत्येक वडामा पक्की सडक निर्माणमा प्राथमिकता दिने ।
	सडक सञ्जाल निर्माण गर्दा कृषि, ऊर्जा, पर्यटन तथा उद्योग व्यवसायको समेत प्रवर्द्धन हुनेगरी योजना तयार गर्ने ।
	सडक तथा पुलहरुको निर्माण तथा मर्मत सम्भारमा सामाजिक एव्म वातावरणीय पक्षको नकारात्मक असर न्यूनीकरण लागि आवश्यक उपायहरुको अवलम्बन गर्ने ।

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	स्थानीय ग्राभेल सडक कालोपत्रे गर्ने	कि.मि.	नगर भित्र			५	५	१०	२०	न.पा. प्रदेश	१
२	वातावरणमैत्री पर्यटकीय सडक विस्तार गर्ने	कि.मि.	नगर भित्र			४	४	४	१२	न.पा. प्रदेश	१
३	सडक सुरक्षा उपभोक्ताा समिति गठन तथा तालिम	पटक	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
४	नयाँ ट्रयाक खोल्ने	कि.मि.	वडा भित्र			४	४	४	१२	न.पा.	१
५	सडकको दायाँबायाँ हरियाली कार्यक्रम	पटक	राप्ती राजमार्ग				१		१	न.पा.	२
६	नगर भित्रको बसपार्क व्यवस्थापन	पटक			निरन्तर					न.पा.	१
७	विद्यालयहरुमा ट्राफिक नियम सम्वन्धी सचेतनामलक कार्यक्रम	वटा	विद्यालयमा			१०	१०	१०	३०	न.पा.	१
८	कृषि सडक निर्माण	कि.मि.	वडा			५	५	५	१५	न.पा. प्रदेश	१
९	पर्यटकीय पदमार्ग निर्माण	कि.मि.	वडा			५	५	५	१५	न.पा. प्रदेश	२
१०	खोला नदीहरुमा पक्की पुल निर्माण	वटा	वडा				२	२	४	न.पा. प्रदेश	२
११	ग्रामीण वस्तीहरुमा झोलुङ्गे पुल निर्माण	वटा	वडा				१	१	२	न.पा. प्रदेश संघ	१
१२	दुर्घटना विमा कार्यान्वयन लागि समन्वय	पटक	नगर		निरन्तर						!

६.१.६ अपेक्षित उपलब्धि

१. नगरपालिकाले तयार गरेको आवधिक योजनाको अन्तिम आ.व. सम्ममा सबै वडाहरु सडक सञ्जालमा जोडिएका हुनेछन ।

२. नगरभित्रको कम्तिमा २० कि.मि. जति सडक कालोपत्रे भएको हुनेछ ।

३. हरेक वडा केन्द्रसम्म सडकको स्तरउन्नतीले कृषि उपजको बजारीकरणमा सहयोग पुगेको हुनेछ ।

४. आवश्यक स्थानमा बसपार्क र बस स्टपहरुको व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

५. पर्यटक पदमार्ग सञ्चालन र "बागचौर शहिद रिङरोड" को लगायतका यातायात गुरुयोजना निर्माण भएको हुनेछ ।

६. राष्ट्रिय मापदण्डमा आधारित गुणस्तरीय, दिगो, सुरक्षित र वातावरणमैत्री सडक सञ्जाल भएको हुनेछ ।

६.३ भवन तथा सहरी विकास

६.३.१ पृष्ठभूमि

नगरपालिकाका कतिपय वडाहरूमा ग्रामीण विशेषता रहेको पाइन्छ भने कतिपय प्रमुख वडा र वस्तीहरूमा शहरीकरण भइरहेको सहरोन्मुख अवस्थामा रहेको पाइन्छ । मोखला, कालाखेत, थारमारे, बागचौर, खरिबोट, रारेचौर, बाङ्गेलाखुरी, पेदिखोला, सिमखोली, बाफुखोला, दोभानबजार, बगरबजार, रातामाटा, पातिहाल्ना, कोटबारा टाट्केबजार, कोट्मौला, पातिहाल्ना, सन्देशबजार, खोरबारे, पिपलनेटा, चौरपानी, रातापोखरा आदि बागचौर नगरपालिकामा विद्यमान मुख्य बजार क्षेत्रमा पर्दछन । यी क्षेत्रहरूमध्ये कालाखेत, थारमारे, बागचौर, खरिबोट, बाङ्गेलाखुरी सहरोन्मुख अवस्थामा रहेको देखिन्छन । विभिन्न ठाउँमा छरिएर रहेका बस्ती तथा घरहरूलाई एकिकृत रुपमा समुचित सेवा सुविधा उपलब्ध गराउन कठिन हुन्छ । जोखिममा रहेका परिवारहरूलाई बसोबास गराउँदा समुचित र व्यवस्थित बसोबासका माध्यमबाट बस्ती विकास गर्नुपर्ने हुन आउँछ । यसका लागि भूमि व्यवस्थापन र एकीकृत नगरविकास योजनाका आधारमा नगरमा व्यवस्थित बस्ती विकास गर्नु आवश्यक हुन्छ । नगरपालिकाले राष्ट्रिय भवन निर्माण संहितालाई ध्यानमा राखेर भवन निर्माण कार्यविधि निर्माण गरी कार्यन्वयन गर्नु पर्दछ । छरिएर रहेका घर वस्ती, बाढी पहिरो र भु-क्षयको जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माण गर्न नगरपालिकाले जोड दिनु पर्दछ ।मुख्य सहरी क्षेत्रमा परम्परागत बजारका रूपमा सानो सहरी बस्तीहरूको विकास भएका छन् । यस नगरपालिकामा बनेका घरको वाहिरी गारोको वनौटका आधारमा माटो जोडाई भएको घर ९४ प्रतिशत, सिमेन्ट जोडाइ भएको घर ४ प्रतिशत, आर.सि.सि. पिलर सहितको घर १.३ प्रतिशत र ०.२ प्रतिशत घर काठको वाहिरी गारोको आधारमा बनेका छन ।

६.३.२ समस्या

बढ्दै गइरहेको शहरीकरण कारण खेतीयोग्य जमिन खण्डीकरण हुदै घडेरीको रुपमा विकसित भैरहेकाले भू–उपयोग कार्यक्रम कार्यान्वयनमा समस्या उत्पन्न भएको छ । सरकारी र सार्वजनिक जग्गाको वास्तविक लगत तयार हुन नसक्दा उचित संरक्षण र व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । सुरक्षित सहरी विकासको बारेमा जनचेतनाको कमी हुनु, भवन निर्माण गर्न रोजगारको अवसर प्रदान गर्न नसक्नु, राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता पूर्ण रुपमा कार्यन्वयन नहुनु, भवन निर्माण गर्ने कामदारमा प्राविधिक क्षमता र दक्षतामा कमी हुनु, गुणस्तरीय निर्माणको सामग्री अभाव, भवन निर्माण किफायती नभई महँगो हुन जानु, भवन निर्माणमा प्राविधिकको रेखदेख, निरीक्षण र अनुगमनको कमी, सुरक्षित, स्वास्थ्यकर,

सुविधायुक्त र वातावरणमैत्री आवास निर्माण नहुनु, सामुदायिक आवास निर्माणमा जनचासो कम हुनु, जोखिमयुक्त वस्तीहरु स्थानान्तरण गरी एकीकृत वस्ती निर्माणको अवधारणा विकासमा कम ज्ञान हुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

६.३.३ अवसर र चुनौती

अवसर

बैज्ञानिक भूमिसुधार कार्यान्वयन गरी कृषकको भूमिमाथिको पहुँच अभिवृद्धि गर्नु, भू–उपयोग नीति कार्यान्वयन गरी भूमिको उपयुक्त ढङ्गले उपयोग गर्नु, भूमि प्रशासनलाई मानव संशाधन समयानुकूल र प्रविधियुक्त बनाई स्तरीय सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादन गर्नु, भूमिसम्बन्धी अभिलेखहरु व्यवस्थित गर्दै जानु यस क्षेत्रका अवसरहरु हुन । सुकम्बासी वस्ती र अन्य एक्लो वस्तीहरुको पहिचान गरीउपयुक्त ठाँउमा बिस्तार गर्न सकिने, चोकमा प्रतिक्षालय विस्तार गर्ने तथा व्यवस्थित बनाउने, स्ट्रीट लाइटको संख्या बढाउन सक्ने, सरकारी र सामुदायिक भवन निर्माणमा प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु, स्थानीय क्षेत्रमा उपलब्ध सामग्री, नगरपालिकामा कार्यरत प्राविधिक र स्थानीय कामदारद्धारा कम खर्चमा भवन तथा आवास निर्माण गर्न, भवन तथा आवास निर्माण संवन्धी ज्ञानको क्रमशः अभिवृद्धि हुदै जानु, जोखिमयुक्त वस्तीको विषयमा जनतामा जानकारी प्राप्त हुनु जस्ता अवसरहरु छन् ।

चुनौती

राष्ट्रिय भवन निर्माण आचारसंहिता अनुरुप भवन निर्माण मापदण्ड तयार गरी कार्यन्वयन गर्न, सुरक्षित, स्वास्थ्यकर, सुविधायुक्त, कम खचिलो, भु-कम्प प्रतिरोधी, वातावरण मैत्री भवन निर्माण गर्न, दक्ष कामदार,प्राविधिक र गुणस्तरीय निर्माण सामाग्री उपलब्ध गराइ भवन तथा आवास निर्माण गर्न, जोखिमयुक्त र छरिएका बस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गराइ एकीकृत बस्ती निर्माण गर्न जस्ता चुनौतीहरु छन् ।

६.३.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

सुरक्षित भवनको चाहना, स्थानीय मापदण्डको पालना

लक्ष्य

वैज्ञानिक भू–स्वामित्वको व्यवस्थापन मार्फत वस्ती विकासमा सहयागे गर्ने ।

उद्देश्य

१. वस्ती, आवास भवन निर्माण तथा सार्वजनिक निर्माणका कार्यमा सवै सरोकारवाला पक्षको सहभागिता कायम गर्नु ।

६.३.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ वस्ती, आवास भवन निर्माण तथा सार्वजनिक निर्माणका कार्यमा सवै सरोकारवाला पक्षको सहभागिता कायम गर्नु ।	

भूमिसुधार कार्यक्रमलाई व्यवस्थित, प्रभावकारी र समन्वयात्मक तवरबाट सञ्चालन गरी सहरी वस्ती विकासलाई वैज्ञानिक प्रणाली अनुसार अगाडि बढाउने ।	वैज्ञानिक भू–उपयोग नीति तयार गर्ने ।
	एकिकृत वस्ति विकासको अध्ययन तथा मापन गर्ने ।
	एकिकृत वस्ती विकासमा प्रदेश तथा केन्द्र सरकारसँग सहलगानी गर्ने ।
	खेतीयोग्य भू–उपयोगका लागि कृषक प्रोत्साहन कार्यक्रम ।
	अनाधिकृत, अनियन्त्रित तथा अव्यस्थित बस्ती विकासमा रोक लगाउदै असुरक्षित बसोवास हुने गरी बस्ती विकासलाई व्यवस्थित गर्दै जाने ।

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	वैज्ञानिक भू–उपयोग नीति तयार गर्ने ।	वटा	नगर			५	५	१०	२०	न.पा.	१
२	एकिकृत बस्ती विकासको अध्ययन तथा मापन गर्ने ।	पटक	नगर				१		१	न.पा.	१
३	एकिकृत बस्ती विकासमा प्रदेश तथा केन्द्र सरकारसँग सहलगानी	पटक	नगर				१	१	२	न.पा. प्रदेश संघ	१
४	अति विपन्न वर्गका लागि आवास निर्माण	वटा	वडा			५	५	५	१५	न.पा. प्रदेश संघ	२
५	सार्वजनिक निर्माणमा प्रदेश तथा केन्द्र सरकारसँग सहलगानी	पटक	नगर				२	२	४	न.पा. प्रदेश संघ	१
६	खेतीयोग्य भू–उपयोगका लागि कृषक प्रोत्साहन कार्यक्रम	जना	वडा			५०	५०	५०	१५०	न.पा.	१

६.३.६ अपेक्षित उपलब्धि

१. एकिकृत बस्ती सम्बन्धी जनचेतना अभिबृद्धि गरी जनमत तयार भएको हुनेछ ।

२. सहरीकरण बस्ती विकासको क्षेत्र निर्धारण भएको हुनेछ ।

३. स्मार्ट सिटी प्लानिङ्ग को लागि गुरुयोजना निर्माण भएको हुनेछ ।

४. जोखिमयुक्त र छरिएर रहेका घर बस्तीहरुको पहिचान भइ संरक्षण भएको हुनेछ ।

६.४ विद्युत तथा उर्जा

६.४.१ पृष्ठभूमि

यस नगरपालिकामा बत्तीको प्रयोग गर्ने घरपरिवारको अवस्था बिश्लेषण गर्दा ३१७७ (४२.४%० घरले प्रयोग गर्ने गरेको देखिन्छ भने ४२३७ (५६.५%) ले सौर्य उर्जाको उपभोग गर्ने गरेको देखिन्छ । सबै बस्ती र वडामा विद्युत विस्तार नहुदा नगरबासीहरुको उपभोग गर्न पाइरहेका छैनन् । नगरपालिका भित्रका वस्तीहरु प्रशस्त बन जंङगलले ढाकेको हुनाले विद्युत विस्तार समस्याको रुपमा रहेको छ । पर्याप्त लगानीको अभाव तथा योजनाबद्ध विकासको अभावको कारणले सबै क्षेत्रमा विद्युत विस्तार हुन सकेको छैन । नवीकरणीय उर्जाको विकास नभएको यस नगरपालिकामा जलविद्युत शक्ति नै उर्जाको महत्वपूर्ण श्रोत हो । नगरको आधुनिकीकरण, पूर्वाधार विकास तथा उद्यम व्यवसायको विस्तारमा उर्जाको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । यसमा उर्जाका सम्भाव्य विभिन्न स्रोतहरू जस्तै-बायोग्यास, सौर्य उर्जा, लघु जलविद्युत् तथा राष्ट्रिय ग्रिड प्रणाली रहेका छन् । नगरमा विद्युत्/उर्जाको आपूर्तिद्वारा उद्योग व्यापार, व्यवसाय प्रवर्द्धनका साथै दैनिक जनजीवनलाई सहज बनाउन सहयोग पुग्दछ । उर्जाको सहज उपलब्धता र प्रयोगले दाउरा र ग्यासको बचत हुनगइ वातावरणीय योगदान पुऱ्याउनका साथै आयात प्रतिस्थापन गर्नसमेत मद्दत पुग्ने हुन्छ । संघ र प्रदेशसँग समन्वय गरी लघु जलविद्युत आयोजनालाई राष्ट्रिय प्रशारण लाइनमा जोडी समग्र नगरपालिकामा बिस्तार गर्ने कार्यमा जोड दिन जरुरी देखिन्छ ।

६.४.२ समस्या

नगरपालिका भित्र प्रशस्त मात्रामा वनजंङगलले ढाकेको क्षेत्र भएकाले विद्युत लाइन तान्ने काम त्यस वीचबाट भएकाले सानो तिनो हुरी, वतास, बर्षातमा पानी पर्दा विद्युत्त अवरोध हुने समस्या हुने गरेको छ । पर्यावत लगानी अभाव र दिगो तथा योजनावद्ध विकासको अभावको कारण विजुलीको लाइन विस्तारमा समस्या भै सवै बस्तीमा पुग्न सकेको छैन । भौगोलिक विकटताले गर्दा सबै वस्तीमा विद्यूत सेवा उपलब्ध नरहेको, केन्द्रीय प्रशारण लाइनको पँहुच नपुगेको, सोलारमा जनजीवनको निर्भता हुनु, धेरै ठाँउहरुमा अझैपनि अव्यवस्थित काठे विद्युतका पोलहरु र नाङगो विद्युतका तारहरु रहनु, सबै घरहरुमा विद्युत पहुँच पुग्न नसक्नु, हावा पानी जस्ता प्राकृतिक विपत्तीको कारणले हप्ता दिन सम्म बिद्युत नआउने हुनाले प्राविधिको व्यवस्था गर्नुपर्ने, विभिन्न वैकल्पिक उर्जा प्रयोगमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तहले लगानी गर्नुपर्ने, भरपर्दो र गुणस्तरीय विद्युत सेवा उपलब्ध नहुनु, वैकल्पिक ऊर्जाको श्रोत भएको ठाउँ भए पनि प्रयोगमा खासै आउन नसक्नु, वैकल्पिक ऊर्जाको योगदानको स्पष्ट लक्ष्य निधारण हुन नसक्नु, सडक बत्तीहरुको अभाव, नवीकरणीय उर्जाको उत्पादन नहुनु, उर्जा उत्पादनमा प्राविधिक र वित्तीय श्रोतको अभाव आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

६.४.३ अवसर र चुनौती

अवसर

राष्ट्रिय प्रसारण प्रणालीको पँहुच दिगो, भरपर्दो र वातावरण मैत्री रुपमा सबै पालिकाको सबै घरमा सुनिश्चत गर्ने, जीर्ण र नाजुक स्थितिमा रहेका सबै साना तथा लघु जलविद्युतको उचित संरक्षण,

व्यवस्थापन तथा स्तरउन्नति गर्ने, जलविद्युत उत्पादनमा पर्याप्त मात्रामा विदेशी तथा निजी क्षेत्राको लगानी आकर्षण गर्न लगानीमैत्री र प्रतिस्पर्धात्मक वातावरण सिर्जना गर्न सकिने । विद्युतको प्रयोग मार्फत प्राङ्गारिक मल उत्पादन गर्न सकिने, सौर्य उर्जाको क्षेत्रलाई विस्तार गरी विभिन्न क्रियाकलाप सञ्चालन गर्ने, नगरपालिका साझेदारीमा घर घरमा सौर्य बत्ती उपलब्ध गराइ उज्यालो नगरपालिका कार्यक्रममा सहयोग पुऱ्याउन जस्ता अवसरहरु छन् ।

चुनौती

जल विद्युत उत्पादनमा पर्याप्त मात्रमा विदेशी तथा निजी क्षेत्रको लगानी आकर्षित गर्न नसक्नु, वैकल्पिक ऊर्जा सम्बन्धी जनचेतनाको कमी, संघ र प्रदेशसँग समन्वय गर्न अप्ठयारो रहेको, भौगोलिक विकटताले गर्दा समयमै विद्युतीय समस्या समाधान हुन नसक्नु, वैकल्पिक उर्जा उत्पादन गर्नका लागि दक्ष प्राविधिक उत्पादन गर्न नगरपालिका र अन्य निकायको चासो कम, वैकल्पिक ऊर्जाको क्षेत्रमा प्रविधि प्रवर्द्धन तथा प्रयोगमा क्षमताको कमि र विद्युत सम्बन्धी प्राविधिक शिक्षाको अभाव, प्राविधिक र वित्तीय अभावले गर्दा फलाम र स्टिलका पोलहरु व्यवस्थापन गर्न, नवीकरणीय उर्जा उत्पादन सम्वन्धी नीति निमार्ण गरी कार्यन्वयन गर्न जस्ता चुनौतीहरु छन् ।

६.४.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

बागचौरबासीको रहर, झिलिमिली नगर

लक्ष्य

उर्जा सुरक्षा सहितको जलविद्युत विकासबाट विद्युतमा आत्मनिर्भरता हासिल गरी आर्थिक तथा सामाजिक समुन्नतिमा योगदान पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

जलविद्युत सेवाको विस्तार गरी सबै घरपरिवार र क्षेत्रको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्दै साना तथा मझौला उद्योगहरुमा विद्युत आपूर्तिको सुनिश्चतता गर्नु ।

६.४.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जलविद्युत सेवाको विस्तार गरी सबै घरपरिवार र क्षेत्रको सहज पहुँच सुनिश्चित गर्दै साना तथा मझौला उद्योगहरुमा विद्युत आपूर्तिको सुनिश्चतता गर्नु ।	
विद्युत प्रशारणको व्यवस्थालाई थप सुदृढ र विस्तार गर्ने ।	नेपाल विद्युत प्राधिकरणसँगको सहकार्यमा सबै बस्तीमा विद्युतको पहुँच विस्तार गर्ने ।
	शारदा खोलाबाट विद्युत निकाल्न सकिने सम्भाव्यता अध्ययन गर्ने ।
	विद्युत्त मर्मत कार्यमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्ने ।
	सुधारिएको पानी घट्ट मार्फत लघु उर्जा उत्पादन ।
	दूर्गम बस्तीमा सोलार जडान ।

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	कृषि तथा औद्योगिक अभ्यासहरु प्रविधिमैत्री बनाउने नीति तय गर्ने ।	वटा	नगर भित्र			१			१	न.पा.	१
२	साना जलविद्युत परियोजना निर्माण	वटा	नगर भित्र				१	१	२	न.पा., प्रदेश	२
३	गुणस्तरीय विद्युत सेवा प्रदान	पटक	नगर भित्र	निरन्तर						न.पा.	१
४	सौर्य उर्जाको विकास	वटा	वडा भित्र			५	५	५	१५	न.पा.	१
५	सहरी क्षेत्रमा इन्सुलेटेड तार विस्तार	मिटर	नगर भित्र			५०	५०	१००	२००	न.पा.	१
६	सडक वत्तीको विस्तार	वटा	नगर भिन			५	५	५	१५	न.पा.	१

६.४.६ अपेक्षित उपलब्धि

१. राष्ट्रिय प्रशारण विद्युत सेवाको पहुँच सबै नगर र टोलमा सुनिश्चित भएको हुनेछ ।

२. नगरपालिकाका १२ वटै वडाहरुमा २४ घण्टा गुणस्तरीय विद्युत सेवा व्यवस्था उपलब्ध भएको हुनेछ ।

३. विद्युतको सहज आपूर्तिसँगै नगरपालिकाको उद्योग विस्तार टेवा पुग्नेछ ।

६.५ सुचना तथा संचार प्रविधि पूर्वाधार

६.५.१ पृष्ठभूमि

बागचौर नगरपालिका भित्र संघीय सरकार अन्तर्गत रहेको एक अत्तिरित्त हुलाक कार्यालय रहेको छ । सूचना प्रविधिको प्रयोगको अवस्थालाई हेर्ने हो भने यस नगरभित्रमा बढ्दो अवस्थामा रहेको छ । प्रविधिको हिसाबले सबै भन्दा बढि मोबाइल प्रयोगकर्ता रहेका छन भने दोस्रोमा रेडियो रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सूचनाका लागि कुनै पनी एक सूचना सम्बन्धी सामग्री भएको परिवार संख्या मध्ये साधारण मोबाइल ९१.३ प्रतिशत, रेडियो सुविधा ६४.५ प्रतिशत, टेलिभिजन १४.१ प्रतिशत, स्मार्ट मोबाइल फोन ७१.६ प्रतिशत र इन्टरनेट सुविधा ३१.९ प्रतिशत परिवारसँग रहेको पाइएको छ । एक्काइसौं शताब्दीको भूमण्डलीकृत समाज सूचना र सञ्चारको युगमा छ । सूचना र सञ्चारको क्षेत्रमा आएको क्रान्तिलाई नेपालको सहरी क्षेत्रले लगभग आत्मसाथ गरिसकेको भए पनि ग्रामीण क्षेत्रमा टेलिभिजन, पत्रपत्रिका, ईन्टरनेट, टेलिफोन, मोबाइल र कुरियर सेवा विस्तार हुन बाँकी छ । बागचौर नगरपालिकामा स्थानीय एफ.एम १ वटा अन्य एफ.एम. छिमेकी जिल्ला तथा केन्द्रबाट सिधा प्रशारण भएको सुन्न सकिन्छ । नगरपालिकामा नेपाल टेलिकम र एनसेल दुवैको 4G Network सेवा नगरपालिका सबै वडाहरूमा उपलब्ध हुन सकेको छैन ।सञ्चार र प्रविधिका यी माध्यमहरूको पूर्णरुपले विकास गरी ग्रामीण जनतालाई सूचना र सञ्चारको दुनियाँमा प्रवेश गराउनु चुनौतिपूर्ण रहेको छ । मोबाइल प्रयोगकर्तालाई सबै खाले संञ्चारका सुविधा जस्तै श्रव्य, दृष्य, सूचना, गीत, खबर आदान प्रदान लगायतका धेरै काम गर्न सहज हुने भएकोले टेलिभिजन, रेडियो प्रयोगकर्ताको संख्या पछिल्लो समयमा इन्टरनेट तथा मोबाइल फोनको प्रयोग बढ्दै जाँदा न्यून हुँदै जाने देखिन्छ ।

६.५.२ समस्या

सूचना प्रविधिको विकास र सुशासन कार्यलाई सुरक्षित एवम् मर्यादित बनाउन नसक्नु, निकायगत सहमति र सहकार्य हुन नसक्नु , दक्ष जनशक्तिको पलायन हुनबाट रोक्न नसक्नु, टावर संख्या कम रहेको तथा क्षमता कम भएको, सबै स्थानमा मोवाइल सेवा सहज नभएको, कम्प्युटर तथा इन्टरनेटको व्यवस्था अपर्याप्त हुनु, NTC, NCELL को टावरहरु पर्याप्त नहुनु, सुचना तथा सञ्चारको पोल तथा तारहरु अव्यवस्थित हुनु, सुचना तथा सञ्चार प्रविधिको माध्यमबाट रोजगारी सिर्जना गर्न नसकेको, नगरपालिका एवम्ं यसका शाखाहरु र वडा कार्यालयका कामलाई डिजिटल रुपमा संञ्चालन गर्न नगर कार्यपालिका, वडा कार्यालयहरूमा इन्टरनेटको क्षमता कमजोर रहेको, नगरपालिका, वडा, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था र अन्य सामाजिक संघ संस्थामा इन्टरनेट पूर्वाधारको कमीले छिटो छरितो ढंङगले काम नहुनु, आवश्यक मात्रामा टेलीफोन टावर स्थापना नहुनु आदि यस क्षेत्रका समस्याहरु हुन् ।

६.५.३ अवसर र चुनौती

अवसर

सूचना प्रविधिको पूर्वाधार विकासमा अगाडि बढ्दै जानु, यस क्षेत्रमा संलग्न जनशक्तिको मात्रात्मक र गुणात्मक सुधार हुँदै जानु, भरपर्दो र सुरक्षित सूचना प्रविधिको प्रयोगमा वृद्धि हुनु र यसको प्रयोगलाई अझ भरपर्दो र सुरक्षित बनाउने तर्फ सजग हुनु । नगरपालिकाका सम्पूर्ण विद्यालयहरुमा इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध गराइ प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाइ क्रियाकपाल संञ्चालन गर्न र प्रविधिमैत्री स्वास्थोपचार सुविधा उपलब्ध गराउनु, संञ्चार क्षेत्रको विकासका लागि प्रदेश सरकारसँग समन्वयन हुनु, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सार्वजनिक कार्यालय जस्ता ठाँउहरुमा फोन, कम्प्युटर तथा इन्टरनेटको सुविधा पर्याप्त मात्रामा प्रर्वाह गर्ने, WIFI free zone हरुको लागि सहजीकरण गर्न सकिने, पालिकाको सबै घरमा सूचना र संञ्चार प्रविधिको पँहुच तथा उपयोग वृदि गर्ने, परम्परागत हुलाक सेवालाइ पुर्नसंरचना गरी प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउने, दुरसञ्चार सेवामा सबै नागरिकको पँहुच सुनिश्चित गर्ने, नगरपालिकाका कामहरु डिजिटल रुपमा व्यवस्थित हुदै जानु, जनतामा डिजिटल साक्षरता क्रमशः बढदै जानु जस्ता अवसरहरु छन्।

चुनौती

इन्टरनेट सेवा प्रदायक संस्थाहरुको संख्या वृद्धि हुदै जादाँ सुचना प्रविधिको विकास र साइबर सुरक्षाको लागी पर्याप्त व्यवस्थाको कमि हुनु, सूचना संञ्चार तथा प्रविधि विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त व्यक्तिको अभाव, परम्परागत हुलाक सेवालाई विविधिकरण गर्न नसकेको, सामाजिक संञ्जालको प्रयोग बढेसँगै यसको दुरुपयोग बढ्दै जानु, सेवा प्रवाहको लागी बस्ती छरिएर रहनु, सूचना तथा संञ्चार संम्वन्धी नीति नियम निर्माणमा प्रदेश र संघीय सरकार क्रियाशील हुनु दुरसञ्चार सेवामा सबै नागरिकको पँहुच पुग्न नसकेको, विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, सार्वजनिक कार्यालय जस्ता ठाँउहरुमा फोन, नगरपालिका भित्र संञ्चालित कार्यक्रमहरुलाई रेडियो, एफ .एम लगायत अन्य संञ्चार माध्यमद्धारा प्रचार प्रसार गराउन जस्ता चुनौतीहरु छन् ।

६.५.४ दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोच

डिजिटल बागचौर, सूचना तथा संञ्चार प्रविधिमैत्री सफर

लक्ष्य

सूचना तथा प्रविधिको विकास लागि समुदायको साथ लिई विकासमा टेवा पुऱ्याउने ।

उद्देश्य

१. सूचना तथा प्रविधिको माध्यबाट सार्वजनिक सेवा तथा आर्थिक सामाजिक गतिविधिहरुको विकास गर्नु

६.५.५ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ सूचना तथा प्रविधिको माध्यबाट सार्वजनिक सेवा तथा आर्थिक सामाजिक गतिविधिहरुको विकास गर्नु ।	
सूचना प्रविधिको माध्यमबाट सुशासनमा टेवा पुऱ्याउने ।	सूचना र प्रविधिको सदुपयोग सम्बन्धी सचेतना ।
	सबै वडा कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था ।
	सूचना र प्रविधिमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन ।
	समुदायसँग सहकार्यमा ग्रामीण स्तरमा सूचना प्रविधि पुर्वाधार विकास गर्दै जाने ।
	विभिन्न निकायहरु बीचको समन्वय बढाउदै सूचना प्रविधि प्रणालीहरुमा एकरुपता ल्याउने ।
	शिक्षा स्वास्थ्य संस्थामा ईन्टरनेटको व्यवस्था गर्ने ।
	विद्युतीय शासनको लागि सूचना प्रविधि सम्बन्धी साझा पुर्वाधारको विकास गर्ने ।

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	सेवा प्रदायक कम्पनीसँग समन्वयात्मक छलफल	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
२	सूचना प्रविधिको सदुपयोग सम्बन्धी सचेतना	पटक	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
३	सरकारी कार्यालयहरुमा इन्टरनेटको व्यवस्था	पटक			निरन्तर					न.पा.	१
४	सूचना र प्रविधिमा दक्ष जनशक्ति उत्पादन	जना	वडा भित्र			२०	२०	२०	६०	न.पा.	२
५	शिक्षा, स्वास्थ्य संस्थामा इन्टरनेटको व्यवस्था		नगर भित्र		निरन्तर					न.पा.	१
६	साइवर अपराध र कानूनी जटिलतामा सचेतना	जना	वडा			५०	५०	५०	१५०	न.पा.र प्रहरी	१
७	कृषि, वन, स्वास्थ्य, कर सङ्कलनमा स्मार्ट प्रविधि लागु				निरन्तर					न.पा.	१
८	नगरपालिका स्तरमा पत्रपत्रिका प्रकाशन						१	१	२	न.पा.	१

६.५.६ अपेक्षित उपलब्धि

१. सबै वडा कार्यालयहरुमा र सामुदायिक भवनहरुमा सूचना प्रविधि पूर्वाधार विकास भएको हुनेछ ।

२. पत्रिका प्रकाशनका लागि आवश्यक व्यवस्था भएको हुनेछ ।

३. नगरपालिकावासीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँचलाई सहज र सरल भएको हुनेछ ।

४. आम जनतामा Digital Literacy बढाउन वडाहरूसँग सहकार्य मार्फत् तालिम तथा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ ।

परिच्छेद ७ : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

पृष्ठभूमि

बागचौर नगरपालिका प्राकृतिक स्रोतहरुको धनी मानिन्छ । उपोष्ण, समशितोष्ण र शितोष्ण हावापानी रहेको यो पालिका सामुदी सतहबाट ५०० मिटरदेखि २१०० मिटरसम्म फैलिएर रहेको छ । सल्यान जिल्लाकै ठूलो शारदा नदी यसै पालिकाबाट उद्गम भएको नदी हो भने शारदा, ठिन्बाङ लगायत ३९ वटा सानाठूला खोलानदीहरु रहेकाछन् । लालीगुराँस, शिद्धबाबा, हिमाली लगायत ठूलासाना ४१ वटा सामुदायिक बनहरु रहेका छन् । अन्य ४१ वटा कबुलियती तथा १७ वटा निजी बनहरु पनि रहेका छन । हिमश्रृङ्खलाहरु, तालतलैयाहरु र गुफहरुले समेत यो पालिका प्रसिद्ध रहेकाले प्राकृतिक स्रोतको धनी भएकोबारे कसैको दुईमत छैन ।

तर बद्लिँदो अवस्था र परिस्थितिले गर्दा नेपालमात्रै होइन यो क्षेत्र पनि जोखिम अवस्थामा रहेको छ । नेपाल समग्रमा जलवायु परिवर्तनको प्रभावको हिसावले विश्वको चौथो स्थानमा रहेको छ भने विपद् जोखिमको हिसावले २० औं स्थानमा, बाढी र पहिरोबाट ३० औं स्थानमा रहेको छ । जलवायुजन्य परिवतर्नका कारण पर्ने प्रतिकुल प्रभावबाट नेपाल संवेदनशील अवस्थामा रहेको छ । नेपालमा बर्षेनी बाढी, पहिरो, हावाहुरी, असिना, सुख्खा, खडेरी, तातो हावाका लहरहरू जस्ता घटनाहरू बढी मात्रामा दोहोरिरहेका छन् । यसको प्रभाव प्रत्यक्ष रूपमा जीविकोपार्जन, प्राकृतिक स्रोत, कृषि तथा खाद्य सुरक्षा, जलस्रोत तथा ऊर्जा, वन तथा जैविक विविधता, मानव स्वास्थ्य, ग्रामीण बसोवास तथा पोषण तथा सरसफाई भौतिक पूर्वाधारको क्षेत्रमा देखा पर्न थालेको छ । जलवायु परिवर्तनका नकारात्मक असरबाट विशेषगरी गर्भवती महिला, अपाङग, गरीब, विपन्न, एकल महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरू, पछाडी पारिएको वर्ग, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरू बढी प्रभावित हुन्छन् ।

नेपालको राष्ट्रिय अनुकूलन कार्यक्रम (नापा), २०६६ अनुसार यस सल्यान जिल्ला समग्र जलवायु परिवर्तको जोखिमताको हिसावले २६ औँ स्थानमा, पहिरोको हिसावले १५ औँ र सुख्खाखडेरीको हिसावले १६ औँ स्थानमा रहेको छ । बागचौर नगपालिकामा शारदा नदी लगायत साना मझौला खोलाहरुको कारण कृषि खेतीयोग्य जमीन कटान गर्ने, सुख्खाखडेरीको कारण पानीका मुहानहरु सुक्नाले खेतवारीमा उत्पादनमा कमी आउने गरेको छ । तापक्रम वृद्धिसंगै खेतवारी तथा वनजंङगलमा मिचाह प्रजातीको प्रकोप बढेको, कृषि र पशुमा नयाँ नयाँ रोगहरु वृद्धि भएको, झाडापखाला लगायत मानव स्वास्थ्यमा असर पार्ने विभिन्न रोगहरुको पनि वृद्धि भएको, असिनापानीले वालीनालीमा असर पुऱ्याएको पाइन्छ । वनक्षेत्र धेरै भए पनि जैविक विविधताको विनाशका कारण वन्यजन्तुहरुले कृषि वालीमा अत्यधिक आक्रमण गरी वालीनाली खाएर विनास बढिरहेको छ ।

विगतमा नेपालमा आएका र आइरहने विनाशकारी भुकम्पले ठुलो क्षति हुने गरेको छ । भुकम्पबाट बच्नको लागि हाम्रा संरचनाहरु कमजोर छन् । भवनसंहिता, भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन बन्न नसक्नु, पूर्वतयारीमा कमी तथा सचेतना अभियानमा कमीको कारण भुकम्पको असरको सामना गरिरहनु परेको छ । यस नगरपालिकाममा भुकम्प प्रतिरोधी भवनहरु अतिनै न्युन रहेका छन् । यसको लागि पालिकामा बनेको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु जरुरी देखिन्छ ।

पालिकाका प्राय जसो वडामा फोहरमैला सङंकलन र व्यवस्थापनमा पनि कमी देखिन्छ । खोला, खोल्साका वरिपरि र किनारमा अव्यवस्थित फोहर थुपारिएको, प्लाष्टिकहरु जथाभावी फ्याँकिने गरिएका छन् । खोला नदीको छेउछाउ र किनारमा तट्बन्धनको मात्रा कम छ जसले गर्दा खोला नदीले विस्तारै कृषिभूमी कटान गरिरहेको देखिन्छ । बाटो, बजारक्षेत्र र जनघनत्व भएको क्षेत्रमा ढल व्यवस्थापन, ढल निकास तथा कुहिने र नकुहिने फोहर फाल्न कन्टेनरको कमी देखिन्छ ।

नेपालको संविधानमा प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ र स्वस्थ वातावरणमा बाँच्न पाउने हक हुनेछ भनी मौलिक हकको रुपमा उल्लेख गरिएको छ । साथै दीगो विकास लक्ष, पन्धौं पञ्चवर्षीय योजना, वातावरणमैत्री स्थानीय शासन प्रारुप तयार भइ कार्यान्वयन भइरहेको अवस्थामा यस पालिकाले पनि बन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापनका कार्यहरुलाई आवधिक योजनामा समायोजन गर्ने प्रयास गरेको छ ।

७.१ बन तथा जैविक विविधता

समस्या

बर्षेनी वनमा आगलागी गराउने र वन पैदावारको व्यापक प्रयोग भएकोले वन्य जीवजन्तु र वनस्पतिहरु विनास भएको जस फलस्वरुप बाँदर बदेलहरुले वन्य खाद्यवस्तु खान नपाउँदा कृषि वालीनाली नाश गर्ने गरेको । छाडा गाई भैंसी तथा बाखा छोड्ने प्रवृत्ति र खुल्ला चरिचरण हुनेगरेका, वर्षेनी बाढी पहिरोको प्रकोपले जोखिम बढ्दैगएको, अनाधिकृत रुपमा बाटो घाटो निर्माण भइरहेकोले बाढीपहिरोको जोखिम बढ्दै गएको छ । खाली पाखा र खेर गइरहेको क्षेत्रमा रुखविरुवा रोप्ने योजना कम हुने गरेको देखिन्छ । पारिस्थितिकीय प्रणाली र जैविक विविधता संरक्षणमा कमी देखिन्छ । वन स्रोतहरुको संरक्षण, उपयोग तथा उपभोगमा दीगो व्यवस्थापन गर्न र जीविकोपार्जनमा विपन्न वर्गलाई नसमेटिएको देखिन्छ ।

अवसर र चुनौती

वन संरक्षणका उपायहरुको खोजी गर्ने । वनमा आगलागीको क्षति कम गर्न अग्नीरेखा निर्माण गर्ने, वनमा साना तथा महत्वपूर्ण प्रजातीका रुखविरुवाको संरक्षण गर्ने । खाली पर्ति जग्गामा नयाँ र बहुउद्देशीय रुख विरुवा रोप्ने, सडक छेउछाउमा बृक्षारोपण गर्ने । वन संरक्षण, सम्वर्धन र सदुपयोगका लागि झाडी सरसफाइ, हाँगाबिंगा छटनी, सुकेका, ढलेका, रोगी, बुढो र बांडगाटिङ्गा रुखहरु हटाउने कार्य गर्ने, घुम्ति चरिचरण वा बधु वापालन गर्ने । जैविक विविधतालाई संरक्षण गर्ने उपायको खोजी तथा कार्यान्वयन गर्ने, विपन्न वर्गका उपभोक्ताहरूलाई सीपमुलक तथा जीविकोपार्जन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने जस्ता अवसरहरु रहेका छन् । छाडा गाईवस्तुको व्यवस्थापन गर्न, आगलागी नियन्त्रण गर्न तथा वन्यजन्तुको कृषिवालीमा आक्रमण नियन्त्रण गर्नु प्रमुख चुनौती हुन् ।

दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोचः

"हाम्रो शान, स्वच्छ, सफा र हरियाली वन"

लक्ष्यः

"बन तथा जैविक विविधताको संरक्षण र हरियाली वातावरण कायम गर्ने"

उद्देश्य

- वन तथा जैविक विविधताको दीगो संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्ने
- वन पैदावारमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्ने

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १. वन तथा जैविक विविधताको दीगो संरक्षण, संवर्धन र सदुपयोग गर्ने	
१.१ वनलाई संरक्षणमुखी र उत्पादनमुखी व्यवस्थापनको माध्यमद्धारा वन तथा जैविक विविधताको दिगो उपयोग गर्ने ।	१.१.१ वनमा रहेका प्राणी र वनस्पति, तिनको वास स्थानको उचित संरक्षण र व्यवस्थापन गरिनेछ ।
	१.१.२ सबै लघु वन पैदावार र जडिबुटीको पहिचान, संरक्षण र विस्तार गरिने छ ।
	१.१.३ प्राविधिकको सहयोगमा वनबाट ढलापडा, सुकेका, ढलेका, मरेका र रुखका हाँगाहरू छटनी गरी बनबाट निकाल्ने ।

	१.१.४ वनक्षेत्र भित्र रहेका खाली पर्ति जग्गामा मूल्यवान रुख प्रजाती र लघु वनपैदावारका प्रजातिहरु लगाइनेछ
उद्देश्य २.वन पैदावारमा आधारित उद्यमशीलता र रोजगारी वृद्धि गर्ने	
२.१ वन पैदावरमा आत्मनिर्भरता वृद्धि गर्दै आर्थिक समृद्धि हासिल गर्ने	२.१.१ दीगो वन व्यवस्थापनबाट उत्पादित वनजन्य वस्तु र जडीबुडीको उत्पादन, प्रशोधन र उपयोगमा विविधीकरण ल्याइनेछ ।
	२.१.२ जडीबुडी प्रशोधन केन्द्र स्थापना गरी वनसमुह भित्रका अति विपन्न वर्गका समुदायका मानिसहरुलाई रोजगारी गराई जीविकोपार्जनमा सहयोग गरिने छ ।
	२.१.३ गैरकाष्ठ तथा लघुवन पैदावारको उत्पादन विस्तार, व्यवसायीकरण तथा वजारीकरण गरिने छ ।

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	वन प्रजाती तथा जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवस्थापन	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
२	गैरकाष्ठ वन पैदावार र जडिबुटिको संरक्षण र व्यवस्थापन	पटक	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
३	वन संवर्धनका कार्यहरु गर्ने (हाँगा, रुख छटनी, झाडी सफाई)	पटक			निरन्तर					न.पा.	१
४	घर तथा वन क्षेत्रमा बहुउद्देशीय रुखविरुवा लगाउने	वटा	वडा भित्र						६०	न.पा.	२
५	विपन्न वर्गको रोजगारको लागि लघुवन पैदावार र जडीबुडीको उत्पादन, प्रशोधन र व्यवसाय गराउने	वटा	नगर भित्र			२		२	४	न.पा.	१
६	जडीबुडी प्रशोधन केन्द्र स्थापना	जना	वडा			५०	५०	५०	१५०	न.पा.	१

अपेक्षित उपलब्धि

- वन्य जीवजन्तु, वनस्पति र तिनको वासस्थानको संरक्षण भइ जैविक विविधताको संरक्षण र वातावरणीय सन्तुलन कायम हुनेछ ।
- वन तथा जैविक स्रोतहरूको उत्पादकत्वमा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- गैरकाष्ठ आत्मनिर्भरता वृद्धि गर्दै आर्थिक समृद्धि हासिल भएको हुनेछ ।

७.२ जलाधार संरक्षण

समस्या

पानीका मुहान, तालतलैया तथा पोखरीहरु सुक्दै गएको जसले गर्दा खानेपानी तथा सिचाइमा कमी हुँदै गएको । सुख्खा समयमा पानीको सदुपयोग कसरी गर्ने र खानेपानी तथा सिचाइको बैकल्पिक उपायबारेमा जनमानसमा सचेतना कार्यक्रम संञ्चालन नभईरहेको । वनजंङगलको विनाशसंगै तापक्रम बढ्नु, कृषि, जैविक विविधता र उर्जा लगायतका क्षेत्रहरू एवम् जीविकोपार्जनमा समेत प्रतिकुल प्रभाव पर्नु, सबै सरोकारवालहरु बीच समन्वयको कमी तथा नीति तथा कार्यक्रमहरूमा जलवायुको मुद्दा मूलप्रवाहीकरण तथा आन्तरिकीकरण नहुनु यस क्षेत्रका प्रमुख समस्या हुन् ।

अवसर र चुनौती

जलवायु परिवर्तन सम्वन्धी जनचेतना अभिबृद्धि गरी अनूकूलन कार्यक्रम संञ्चालन गर्नु, जलवायु परिवर्तनका कार्यक्रम मार्फत् विपन्न वर्गको आर्थिक स्तरमा सुधार, जलवायु परिवर्तनका असरहरू न्यूनीकरण र अनुकूलनका कार्यक्रम सञ्चालनबाट दिगो विकास लक्ष्य हाँसिल हुनुका साथै अन्तर्राष्ट्रिय वित्तीय सहयोग प्राप्त गर्न सकिने यसका अवसरहरू रहेका छन् । विकास आयोजनाले वातावरणमा पारेको असरको अनुगमन गरी नियमन गर्नु तथा जलवायु परिवर्तनका प्रतिकुल प्रभावहरू न्यून गरी अनुकूलन क्षमता बृद्धि गर्नु, आवश्यक पर्ने जनशक्ति, सीप, दक्षताको अभाव तत्काल पुरा गरी प्रभावकारी तुल्याउनु, संवेदनशील र कमजोर भू-बनोट भएका क्षेत्रको संरक्षण गर्नु चुनौतीपूर्ण रहेको छ । साथै विपन्न वर्गहरुलाई समेट्न चुनौतीपूर्ण देखिन्छ ।

दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोचः

"जलवायुमैत्री कार्य, दीगो जल स्रोतको अपरिहार्य"

लक्ष्यः

जलवायु परिवर्तन अनुकूलन र न्यूनीकरणद्धारा जलाधार क्षेत्रको दीगो संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने

उद्देश्य

- जलवायु परिर्वतनका प्रतिकुल प्रभावलाई न्युनिकरण गर्ने र जलाधारको अनकुल क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
- जलउत्पन्न विपदको व्यवस्थापन गरी जलाधारको समुचित उपभोग गर्ने

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जलवायु परिर्वतनका प्रतिकुल प्रभावलाई न्युनीकरण गर्ने र जलाधारको अनकुल क्षमता अभिवृद्धि गर्नु ।	
१.१ जलवायु परिवर्तनका प्रभावलाई न्युनीकरण गरी जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापन र सदुपयोग गर्ने	१.१.१ जलवायु परिवर्तनका असर र प्रभावको पहिचान गरी अनुकूलन योजना निर्माण र कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	१.१.२ अनुकूलन सम्वन्धी सन्देशमूलक, सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रमद्धारा समुदायलाई सुसुचित गरिनेछ ।
	१.१.३ पानीका मुहान, मुल, पोखरी, खोला, सिमसार तथा नदीको संरक्षण र व्यवस्थापनद्धारा कृषिमा सिचाइको उपलब्धता गराइनेछ ।
उद्देश्य २ जलउत्पन्न विपदको व्यवस्थापन गरी जलाधारको सदुपयोग गर्ने	
२.१ जोखिममा रहेका जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।	२.१.१ जलाधार व्यवस्थापन योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ
	२.१.२ जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन गर्न पूर्वसुचना प्रणाली तयार गरिनेछ ।
	२.१.३ बाढी पहिरो जोखिम तथा सुख्खाग्रस्त क्षेत्रको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	जलवायु अनुकूलन योजनाको निर्माण र कार्यान्वयन	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
२	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सन्देशमूलक, सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रम संञ्चालन	पटक	नगर भित्र			४	४	४	१२	न.पा.	१
३	पानीका मुहान, मुल, पोखरी, खोला, सिमसार तथा नदीको संरक्षण र सदुपयोग	पटक			निरन्तर					न.पा.	१
४	जलाधार व्यवस्थापन योजना निर्माण र कार्यान्वयन	पटक	वडा भित्र				१		१	न.पा.	२
५	जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापनमा पूर्वसुचना प्रणाली तयार र संञ्चालन	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
६	बाढी पहिरो तथा सुख्खाग्रस्त जोखिम क्षेत्रको व्यवस्थापन	स्थान	वडा		निरन्तर					न.पा.	१

अपेक्षित उपलब्धि

- जलवायु अनुकूलनका कार्यहरुको कार्यान्वयनद्धारा जलाधार क्षेत्रको उचित संरक्षण, सदुपयोग र व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
- समुदायहरुको जलवायु अनुकूलन क्षमतामा वृद्धि भएकोहुनेछ ।
- जलउत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापनमा समुदाय सुसुचित हुनेछन् ।

७.३ वातावरण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

समस्या

- फोहोरमैलाको उचित व्यवस्थापनमा कमी तथा प्लाष्टिकजन्य फोहोर जथाभावी निष्कासन
- अव्यवस्थित रुपमा सडक, ढल, तथा भौतिक निर्माणका कार्यहरु तिब्र रुपमा वृद्धि भएकको
- वायु र पानीजन्य प्रदूषण बढ्दै गएको र प्रदूषण सम्बन्धी मापदण्डको कार्यान्वयन नभएको
- प्रदूषकलाई नियमानुसार तिराउने व्यवस्था नहुनु **(Poluters pay principle)**
- स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्वन्धी सचेतनाको कमी भएको

अवसर र चुनौती

विकास निर्माणका कार्यमा प्रारम्भिक वातावरणीय मूल्यांङकनको व्यवस्था गर्ने, वातावरण संरक्षणका लागि स्थानीय समुदायसँग सहकार्य गर्ने, फोहोर मैला व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउने, वातावरण प्रदूषण सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम संञ्चालन । फोहरमैला व्यवस्थापनमा सर्वसाधारणको सकृयाता र सचेतनाको कमी, वातावरण संरक्षण र पूर्वाधार विकास बीच सामन्जस्यता स्थापित गर्नुपर्ने चुनौतीहरु रहेका छन्

दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोचः

"स्वच्छ, स्वस्थ र सफा वातावरण अधिकार; समृद्ध बागचौरको आधार"

लक्ष्यः

सफा, स्वच्छ र हरित वातावरणीय समृद्धि हाँसिल गर्ने ।

उद्देश्य

- पूर्वाधार निर्माण र उत्पादन कार्यहरू वातावरण मैत्री बनाउने ।
- जल, वायु, माटो ध्वनि लगायत सबै प्रकारका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्ने ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ उत्पादन तथा पूर्वाधार निर्माणका कार्यहरू वातावरण मैत्री बनाउने ।	
१.१ वातावरणमैत्री प्रविधिहरुको अनुसन्धान, विकास तथा विस्तार गर्ने	१.१.१ वातावरणीय मूल्याङ्कनका लागि उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार गरिनेछ ।
	१.१.२ आधारभुत तथा परिस्कृत सुचक पुरा गर्ने व्यक्ति, घरपरिवार, गाउँ तथा वडालाई वातावरण मैत्री घोषण गरी पुरस्कृत गर्ने
	१.१.३. नगरपालिकाद्धारा पालिका स्तर र हरेक वडामा प्रत्येक बर्ष वातावरण दिवस मनाईनेछ ।
उद्देश्य २ जल, वायु, माटो ध्वनि लगायतका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन गर्नु ।	
२.१ फोहोरमैला, ढल निकास, भूक्षय, खोला कटान, वन विनास, धुवाधुलोको उचित व्यवस्थापन गरी वातावरण संरक्षण गर्ने ।	२.१.१ फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग गरिनेछ ।
	२.१.२. ठाउँठाउँमा कन्टेनर, डस्टविनको व्यवस्था गर्ने (कुहिने/नकुहिने वस्तुको लागि) साथै नगरपालिकाको फोहर उठाउने गाडीको कार्यमा निरन्तर र नियमित गराउने ।
	२.१.३ ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.४ प्लाष्टिक लगायत वातावरण प्रदूषण गर्ने वस्तुको उत्पादन र प्रयोग कम गर्ने, पुनःप्रयोग गर्ने र पुनः प्रशोधन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । (Reduce, reuse and recycle-3R)

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाई	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	वातावरणीय मूल्याङ्कनका लागि उद्योग तथा पूर्वाधारको नीति तथा मापदण्ड तयार गर्ने	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
२	आधारभुत तथा परिस्कृत सूचक पुरा गर्ने व्यक्ति, घरपरिवार, गाउँ तथा वडालाई वातावरण मैत्री घोषण गरी पुरस्कृत गर्ने	पटक	नगर भित्र						९०	न.पा.	१
३	हरेक वडा र पालिकास्तरमा प्रत्येक बर्ष वातावरण दिवस मनाउने	पटक				१	१	१	३	न.पा.	१
४	फोहोर मैला व्यवस्थापनका लागि नवीन प्रविधिको प्रयोग	पटक	वडा भित्र				१		१	न.पा.	२
५	हरेक स्थानमा कन्टेनर, डस्टविनको व्यवस्था गर्ने (कुहिने/नकुहिने वस्तुको लागि)	वटा	नगर भित्र				५०		५०	न.पा.	१
६	ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण	स्थान	वडा		निरन्तर					न.पा.	१
७	प्लाष्टिक लगायत वातावरण प्रदूषण गर्ने वस्तुको उत्पादन र प्रयोग कम गर्ने, पुन:प्रयोग गर्ने र पुन: प्रशोधन कार्यक्रम सञ्चालन (Reduce, reuse and recycle-3R)	स्थान			निरन्तर					न.पा.	१

७.३.६ अपेक्षित उपलब्धि

- वातावरणमैत्री घरपरिवार, वस्ती तथा वडाको संख्यामा वृद्धि भएको हुनेछ ।
- ढल निकास लगायत आवश्यक पूर्वाधार निर्माण भएको हुनेछ ।
- फोहरमैलाको उचित व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।
- प्रदूषणमुक्त र स्वच्छ वातावरण कायम भइ जल, वायु, माटो ध्वनि लगायतका प्रदूषणको रोकथाम, नियन्त्रण तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।

७.४ विपद व्यवस्थापन

समस्या

स्वास्थ्य शाखाको अगुवाइमा विपद् पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनेको तर अधिकांश कर्मचारी र जनप्रतिनिधिलाई जानकारी कम भएको । योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन नभएको, आपत्कालिन कार्यसंञ्चालन केन्द्र र सामग्रीको व्यवस्था नभएको, सरोकारवाल निकायको विस्तृत जानकारी अध्यावधिक नभएको, पूर्वसूचना प्रणालीको अभाव, आकस्मिक विपद् कोषको स्थापना नभएको ।

अवसर रचुनौती

निर्माण भइसकेको योजनाको बारेमा नव निर्वाचित सदस्हरु र कर्मचारीहरुलाई अभिमुखीकरण र महशुसीकरण गराउने, प्रदेश र जिल्लासँग समन्वय गरी आपत्कालिन कार्यसंञ्चालन केन्द्र र सामाग्रीको व्यवस्था गराउने, आकस्मीक विपद् कोषको स्थापना गराउने, खुला क्षेत्र भएको पहिचान र व्यवस्थापन जस्ता अवसरहरु छन् । विपद् व्यवस्थापन सम्वन्धी पूर्व सूचना प्रणालीको व्यवस्थापन गर्न, आकस्मिक कार्यसंञ्चालन केन्द्रको महशुसीकरण र व्यवस्थापन, उद्धार सामग्री, प्रविधि संयन्त्र र कोषको व्यवस्थापन गरी राहत, उद्धार र पूर्नस्थापन गर्न, विपद् व्यवस्थापनमा सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको संलग्नता गरी कार्यक्रम संञ्चालन गर्न चुनौती रहेका छन् ।

दीर्घकालिन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

सोँचः

"सबैको चाहना, विपद् जोखिमबाट अनुकूलित र उत्थानशिल समाजको स्थापना"

लक्ष्यः

विपद् उत्थानशिलताको माध्यमद्धारा विपद् जोखिमको क्षतिमा कमी ल्याउने

उद्देश्य

- विपद् जोखिम न्यूनीकरणका लागि भरपर्दो सूचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गर्ने ।
- विपद् जोखिममा परेका घरवस्तीको व्यवस्थापन गर्ने
- विपद् पूर्व र विपद् पश्चात्को कार्यलाई प्रभावकारी र कृयाशिल बनाउने

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ जोखिम न्यूनीकरण लागि भरपर्दो सुचना प्रणाली र संयन्त्रको निर्माण गर्ने	
१.१ दक्ष जनशक्ति र आवश्यक स्रोत साधनको व्यवस्थापन गरी विपद्को व्यवस्थापन गर्ने ।	१.१.१ विपद् जोखिम पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्वन्धी पूर्वधार, दक्ष जनशक्ति उत्पादन र सुचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
	१.१.२ निर्माण भएको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ
	१.१.३ जोखिम क्षेत्र र सुरक्षित स्थानको पहिचान र व्यवस्थापन गरिनेछ ।
	१.१.४ आकस्मिक विपद् कोषको स्थापना र कार्यान्वयन गरिनेछ ।
	१.१.५ भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन निर्माण, भवन आचारसंहिता निर्माण गर्ने
उद्देश्य २ विपद् जोखिममा परेका घरवस्तीको व्यवस्थापन गर्ने	
२.१ बाढी, पहिरो, भुकम्प, भू क्षय र खोला कटानको जोखिममा रहेका वस्तीहरुको संरक्षण गर्ने ।	२.१.१ जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने सम्वन्धी कार्ययोजना निर्माण गरिनेछ ।
	२.१.२ भू उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान गरिनेछ ।
	२.१.३ बाढी, पहिरो, भू क्षय र खोला कटान नियन्त्रण गरिनेछ
उद्देश्य ३ विपद् पूर्व र विपद् पश्चात्को कार्यलाई प्रभावकारी र कृयाशिल बनाउने	
३.१. विपद् पूर्वतयारीका कार्यहरु गर्ने	३.१.१. पूर्वसूचना प्रणाली कार्यदल, प्राथमिक उपचार कार्यदल, खोज तथा उद्धार कार्यदलहरुको निर्माण र परिचालन गरिनेछ ।
	३.१.२. आपत्कालिन कार्य संञ्चालन केन्द्र (EOC) को स्थापना र संचालन

	गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	विपद् जोखिम पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्वन्धी पूर्वधार, दक्ष जनशक्ति उत्पादन र सूचना प्रणालीको विकास	वटा	नगर भित्र				१		१	न.पा.	१
२	निर्माण भएको विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने	पटक	नगर भित्र						९०	न.पा.	१
३	जोखिम क्षेत्र र सुरक्षित स्थानको पहिचान र व्यवस्थापन	पटक				१	१	१	३	न.पा.	१
४	आकस्मिक विपद् कोषको स्थापना र कार्यान्वयन	पटक	वडा भित्र				१		१	न.पा.	२
५	भवन आचारसंहिता निर्माण र भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन निर्माण	वटा	नगर भित्र				५०		५०	न.पा.	१
६	जोखिममा रहेका वस्तीहरुलाई सुरक्षित स्थानमा स्थानान्तरण गर्ने सम्वन्धी कार्ययोजना निर्माण	स्थान	वडा		निरन्तर					न.पा.	१
७	भू उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान	स्थान			निरन्तर					न.पा.	१
८	बाढी, पहिरो, भू क्षय र खोला कटान नियन्त्रण गर्ने				निरन्तर					न.पा.	१
९	विभिन्न कार्यदलहरुको प्रभावकारी परिचालन हुने				निरन्तर					न.पा.	१
१०	आपत्कालिन कार्य संञ्चालन केन्द्र (EOC) को स्थापना र संञ्चालन				निरन्तर					न.पा.	१
११	विपद् पछिको पुनर्स्थापनाकोलागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास				निरन्तर					न.पा.	१

अपेक्षित उपलब्धी

- नगरपालिकामा विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण गरी कार्यान्वयन भएको हुनेछ ।
- नगरपालिकामा आपत्कालिन कार्यसंञ्चालन केन्द्रको स्थापना भई संञ्चालनमा आएको हुनेछ ।
- पूर्वसूचना प्रणाली, प्राथमिक उपचार र खोज तथा उद्धार कार्यदलहरु निर्माण भइ कृयाशिल हुनेछन्

परिच्छेद ८: संस्थागत विकास, सुशासन, क्षमता विकास तथा जनसहभागिता

संस्थागत विकास र सुशासनः

नेपालको संविधानले तीन तहको सरकारको परिकल्पना गरेको छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले स्थानीय तहलाई स्थानीय सरकारको अवधारणा बमोजिमका कानूनी अधिकारहरू प्रदान गरेको छ । जनताको सबैभन्दा नजिकको सरकार स्थानीय सरकार हो । स्थानीय सरकारका सकारात्मक तथा प्रभावकारी कदमले नै नागरिकले संघीय सरकारको अनुभूति गर्ने र सरकारहरू प्रतिको अपनत्व बढने कुरामा कसैको दुईमत छैन ।

विकासको दृष्टिकोणले हेर्दा स्थानीय स्तरको विकास नै आधारभूत बिकास भएकोले भौतिक तथा मानवीय विकासलाई नगरपालिकाबाट रचनात्मक तथा प्रभावकारी ढंङगबाट अघि बढाउन बाञ्छनीय हुन्छ । स्थानीय तहको विकास नै सर्वाङ्गीण विकासको सूचक हो । बिपन्न, गरिब, दलित समुदायको पहिचान गरी समावेशी बिकासको सिद्धान्त तथा विकेन्द्रिकरणको अवधारणा बमोजिमको विकासको आधारविन्दु नगरपालिकाको नै हुनुपर्छ । नगरपालिकाले तथ्याङ्कीय आधारमा अल्पकालिन, मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन रणनीतिक योजनाहरू बनाई क्षेत्रगत विकासलाई प्राथमिकीकरणका आधारमा विकास गर्दा समयमै कम लगानीमा जनताको प्रत्यक्ष सहभागितामा योजना प्रभावकारी तवरले सञ्चालन हुन्छन् । नगरपालिकाले आवश्यक नीति तर्जुमा गर्दै समयानुकुल परिवर्तन गर्दै लैजानु पर्दछ र आवश्यक जनशक्ति परिपूर्ति गर्नु पर्दछ । नगरपालिकाको लागि शहरी योजनाकार, भूगोलविद्, तथ्याङ्कविद्, GIS विज्ञ, जनस्वास्थ्य पोषण विज्ञ, समाजशास्त्री लगायतका जनशक्ति हुनु आवश्यक भएतापनि यो अवस्था हालसम्म यस नगरपालिकामा हुन सकेको देखिन्न । यसले गर्दा प्राविधिक काम लगायत अन्य काम समयमा सहज रुपले सम्पन्न गर्न कठिनाइ भएको देखिन्छ भने नगरपालिकामा आवश्यक पर्ने तथ्याङ्क समेत अभाव रहेको देखिन्छ जसले गर्दा नीतिगत व्यवस्था लगायत मुख्य आवश्यकता पहिचानमा समेत समस्या परिरहेको देखिन्छ ।

दिगो विकास लक्ष्यहरू मध्ये लक्ष्य-१६ (शान्ति, न्याय र सुदृढ संस्थाहरू) र लक्ष्य-१७ (लक्ष्यहरूका निम्ति साझेदारी) यस क्षेत्रसँग जोडिएका लक्ष्यहरू हुन् । सुशासन तथा संस्थागत विकास योजना अर्न्तगत कानून, नीति र सुशासन, संङगठन तथा क्षमता विकास, जवाफदेहिता, राजस्व तथा श्रोत ब्यवस्थापनका क्षेत्र पर्दछन् ।

क्षमता विकासः

करको दायरा र असुलीः

बागचौर नगरपालिकमा हाल प्रभावकारी रूपमा कर संङकलन नगरेको कुरा सत्य हो । यसको प्रभावकारी अनुगमन र नियमनबाट प्रभावकारी रूपमा कर संकलन गर्दा आन्तरिक आयमा बृद्धि भई भौतिक विकास पूर्वाधार विकासमा टेवा पुग्ने देखिन्छ । यस नगरपालिकामा बिगत लामो समयदेखि ऐलानी प्रति जग्गामा ठूलो संख्यामा मानव बसोबास तथा उपयोग छ । तहाँ बाटो, बत्ती, खानेपानी, टेलिफोनलगायतका पूर्वाधारहरू नगरपालिकाले व्यवस्था गरेको छ तर कर न्यून छ । लगानी ठूलो मात्रामा छ तर असुली शून्य हुँदा राजस्वमा गिरावट आएको छ । त्यस्ता स्थानहरूमा सामान्य प्रकारको नगर सेवा उपभोग कर लागू गरी

कर संङकलन गरेमा करको दायरा बढन गइ ठूलो संख्यामा कर बृद्धि हुने देखिन्छ । जसबाट नगरको आर्थिक क्षमतामा बृद्धि भइ निर्धारित योजनाहरू सञ्चालन गर्न सहज बन्छ ।

जनसहभागिताः

विकासका आयोजना छनौट गर्दा योजनाका ७ चरणहरु पूर्ण रुपमा पालना गरी प्रत्यक्ष रूपमा नागरिक भेलाको आयोजना गरीस्थलगत रूपमा संकलन गरी सोको प्राथमिकीकरणका आधारमा जनताको समेत सहभागितामा बाट कार्य गर्दा अझ प्रभावकारी बन्दछ । वास्तवमा उत्पादन र स्वरोजगारीमूलक कार्यक्रम तथा योजनालाई प्राथमिकतामा राखी कार्यान्वयन गर्दा स्थानीय नागरिकले रोजगार पाउने, स्थानीय कच्चापदार्थको समूचित उपयोग हुने, वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरूको संख्या घट्ने, पारिवारिक सौहाद्रता बढ्ने र आदर्श समाजको निर्माण हुने देखिन्छ ।

जसमा स्थानीय नागरिकलाई श्रम तथा नगदमा प्रत्यक्ष लागत सहभागिताको अवसर प्रदान गर्दा योजनामा अपनत्व पैदा भई योजना दीर्घ तथा प्रभावकारी बन्ने कुरा निश्चित प्राय छ । नगरपालिकाको सर्वाङ्गीण विषयमा क्षमता विकास नगरी विकासको गति पकड्नु अल्पकालिन तथा अप्रभावकारी हुन्छ । स्थानीयस्तरका नागरिकको क्षमता विकास, सचेतना र बौद्धिक मार्गबाट मात्र स्थानीय तहले विकासको गति लिने हो । विकासलाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय तहका जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र सरोकारवालाहरूलाई विषयगत क्षमता अभिवृद्धि अपरिहार्य छ ।

सार्वजनिक, निजी, सहकारी र साझेदारिको माध्ययबाट विकास गर्दा सानो रकमले जनअपेक्षा बमोजिमका योजनाहरू निर्धारित समयमै जनताकै निगरानीमा सम्पन्न हुन्छन् । अतः स्थानीय तहले विकासका हरेक गतिविधिमा जनसहभागिताको मोडल अनिवार्य देखिन्छ ।

८.१ सुशासन तथा ऐन कानुन

८.१.१ पृष्ठभूमि

नगरको नीतिगत व्यवस्थालाई कार्यदिशा दिन र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि सङ्घीय र प्रदेशको कानूनको अधिनमा रही ८ वटा विषयगत समितिहरू (भौतिक पूर्वाधार समिति, सामाजिक विकास समिति, आर्थिक विकास समिति, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति, संस्थागत विकास तथा क्षमता अभिबृद्धि समिति, महिला, बालबालिका तथा जेष्ठ नागरिक समिति, पर्यटन विकास समिति र युवा तथा खेलकुद समिति), राजश्व परामर्श समिति, श्रोत अनुमान तथा बजेट सीमा निर्धारण समिति, बजेट तथा कार्यक्रम तर्नुमा समिति, लेखा समिति, विधायन समिति, सुशासन समिति, नगर शिक्षा समिति, पोषण तथा खाद्य सुरक्षा निर्देशक समिति, नगर स्तरीय विपद् व्यवस्थापन समिति र बजार अनुगमन सम्बन्धी स्थानीय समिति लगायतका समितिहरूले कार्यसम्पादन गर्दै आएका छन । सहज र सरल रूपमा स्थानीय स्तरमा नै न्याय सम्पादनका लागि एक न्यायिक समितिले कार्य सम्पादन गर्दै आएको छ ।

नगरपालिकाले नगर कार्यपालिकाबाट हालसम्म ४२ वटा विभिन्न ऐन, नियमावलि, कार्यविधिहरू र निर्देशिकाहरु तयार गरिसकेको छ जस अन्तर्गत बागचौर नगरपालिकाको नगर शिक्षक कार्यविधि, पुराना भवनहरुको अभिलेखीकरण सम्बन्धी निर्देशिका, भूकम्पबाट प्रभावित घरपरिवारलाई अस्थायी आवास निर्माण अनुदान कार्यविधि, शिक्षा ऐन, शिक्षा नियमावली, नगर प्रहरी ऐन, आर्थिक ऐन, विनियोजन ऐन, बागचौर

नगरपालिका सचिवालय गठन तथा संञ्चालन (कार्यविधि) नियमावली, अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरुको परिचयपत्र वितरण कार्यविधि, बाल अधिकार तथा संरक्षण कार्यविधि, नगर प्रवक्ता सम्बन्धी कार्यविधि, भू उपयोग कार्यबिधि, कक्षा ८ को आधारभूत तह उत्तीर्ण परीक्षा कार्यविधि, फोहरमैला व्यवस्थापन कार्यविधि, शिक्षा परामर्श समिति गठन सम्बन्धी कार्यविधि, संङकट एवम् विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना, लै.स.सा.स. नीति, बागचौर नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालयको स्वामित्वमा रहेका भौतिक साधन तथा उपकरणहरु सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, बागचौर नगरपालिका पुराना भवनहरु अभिलेखीकरण सम्वन्धी निर्देशिका, बागचौर नगरपालिकामा करारमा प्राविधिक कर्मचारी व्यवस्थापन गर्ने सम्बन्धी कार्यविधि, भवन निर्माण नक्शा पास कार्यबिधि, विषयगत समितिको गठन तथा कार्य संञ्चालन नियमावली, स्वास्थ्य ऐन, गैरसरकारी संस्था (सञ्चालन तथा व्यवस्थापन) निर्देशिका, न्यायिक समितिले उजुरीको कारवाही किनारा गर्दा अपनाउनुपर्ने कार्यविधिका सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन, बागचौर नगरपालिकाको गाउँ)नगर विपद् जोखिम न्यूनीकरण तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी बनेको विधेयक, बागचौर नगरपालिकाको घ वर्गको निर्माण व्यवसायी इजाजतपत्र सम्बन्धी कार्यविधि, कार्यविधि, बागचौर नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय कार्यविधि सम्बन्धि बनेको ऐन, बागचौर नगरपालिकाबाट गरिने अनुगमण निर्देशिका, बागचौर राजस्व ऐन, सहकारी ऐन, स्थानीय राजपत्र प्रकाशन सम्बन्धि कार्यविधि, बागचौर नगरपालिकाको वैठक सञ्चालन सम्बन्धी कार्यविधि, बागचौर नगरकार्यपालिका (कार्यसम्पादन) नियमावली, नगरपालिकाको उपभोक्ता समिति गठन परिचालन सम्बन्धी कार्यविधि, नगर कार्यपालिकाको निर्णय आदेश सम्वन्धी नियमावली, नगर कार्यपालिका (कार्यविभाजन) नियमावली, कृषि व्यवसाय प्रवर्द्दन सम्बन्धी बनेको ऐन, उपभोक्ता समिति गठन परिचालन तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, बागचौर नगरपालिकाको विनियोजन ऐन, लगायतका विषयमा ऐन, नियम, कार्यविधि, निर्देशिका र मापदण्ड तर्जुमा गरिएका छन् । नगरका दैनिक क्रियाकलाप र विकास गतिविधिलाई सञ्चालन गर्नका लागि १० वटा शाखा, ६ वटा उप-शाखा, २ वटा इकाइ तथा १२ वटा वडा कार्यालय रहेका छन् ।

८.१.२ समस्या तथा चुनौती

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले करिब ३६ प्रकारका कामहरू वडा कार्यालयलाई सुम्पेको छ तर पर्याप्त जनशक्ति अझै पुगेका छैन । वडा कार्यालय कानुनका भावना अनुसार संस्थागत हुन अझै सकेका छैनन् । सेवा प्रवाह र सुशासनका सवालमा वडा कार्यालयको सेवा प्रवाहको बारेमा छुट्टै बहस आवश्यक छ । स्थानीय शासनमा नागरिकको तहमा नागरिकको सक्रिय सहभागिता सुनिश्चितता र शासकीय प्रबन्धलाई सबल बनाउनका लागि स्थानीय सरकारका विद्यमान जनप्रतिनिधिमूलक संयन्त्रहरूलाई सबल सक्षम बनाउनु जरुरी छ । स्थानीय तहको ठुलो स्रोतको रूपमा शारदा नदीजन्य पदार्थ, ढुङगाखानी, जङंगल लगायतका स्रोतहरू कानुनी आधार रहित कार्यविधिबाट सञ्चालन गर्नुपर्दा स्रोतको सही परिचालन हुन सकेको छैन । वर्तमान प्रणाली कानुन, कार्यविधि, तौरतरिका पद्धति र स्थानीय सरकारको कार्य जिम्मेवारी, दायित्व, नागरिकका समस्या समाधान गर्ने तत्परता, राजनैतिक गतिशीलता बीच तालमेल जरुरी छ । स्थानीय तहको क्षमता बढाउने, शून्य बेरुजुका लागि रणनीति तय जरुरी छ । स्थानीय तहको बेरुजुमाथि छलफलको लागि संयन्त्रका बारेमा पनि विद्यमान कानूनहरू मौन देखिएका कारण पनि कसरी समाधान गर्ने भन्ने द्विविधा देखाउँछ । स्थानीय सरकारद्वारा आफ्नो स्रोतसाधनको विवेकशील विनियोजन गर्नुपर्दछ । विवेकशील विनियोजन नहुनु पनि बेरुजु निस्कनुको कारण हो । शासन सञ्चालनको नवीनतम अवधारणाको रूपमा नयाँ शासकीय सेवा प्रचलनमा छ । यो अवधारणा अनुसार शासनमा नागरिकको सक्रिय सहभागिता, सार्वजनिक सेवा प्रदानमा सरकार, निजी क्षेत्र र तेस्रो क्षेत्रको साझेदारीयुक्त सहभागिता, सार्वजनिक निजी साझेदारी, सह उत्पादन र निर्माण हुन सकेको छैन । नागरिकको आवाज अझै दरिलो र घनिभूत रूपमा बाहिर आउने

अवसर यी संयन्त्रले प्रदान गर्नुपर्दछ । स्थानीय सरकारको विधि निर्माणको थलो नगर सभा सशक्त र प्रभावकारी बनाउनु पर्छ । नगर सभालाई कतिपय अवस्थामा केवल औपचारिक रूपमा सीमित पारिएको गुनासो पनि सुनिन्छ ।

कर्मचारी समायोजन र व्यवस्थापन नहुनु, एकल अधिकारको रुपमा रहेका बिषयमा कानून निर्माण गर्ने तथा स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने कार्य हुनु, करको दर वा दायरा बढाउनु, स्थानीय सडक निर्माण गर्दा वा विकास गर्दा स्थानीय जनताहरुबाट हुने अवरोध हटाउनु, स्थानीय तहमा उत्पन्न हुने विवादहरुको समाधान गर्न बनेको कानुनी साक्षरता बिनाको न्यायिक समिति बनाउनु, स्थानीय स्रोत र साधनको परिचालन र वितरणमा उत्पन्न भएका समस्याहरु, स्थानीय जनताका रुची, आवश्यकता र अपेक्षा अनुरुपका नीति र योजना सञ्चालन र सम्पन्न गर्नु, संस्थागत र नेतृत्वगत क्षमता, सीप र दक्षताको विकास गर्नु तथा जनप्रतिनिधिहरु बीच समन्वय सरसल्लाहमा प्रभावकारी हुनु र सक्रिय सहभागी हुनु, स्थानीय स्तरमा हुने र भएका विवादहरुको दिगो समाधान गर्दा निष्पक्षता र पूर्वाग्रहरहित तवरले समाधान गर्नु, स्थानीय स्रोत र साधनको समुचित उपयोग, वितरण र पुनर्वितरण गर्नु, कानुन बमोजिम जनताको कर तिर्न सक्ने क्षमता र लाभ लागत अनुपातको आधारमा करको दर र दायरा निर्धारण गर्नु, आफ्नो स्थानीय भौगोलिक स्वरुप अनुसारको पूर्वाधार निर्माण र सम्पन्न गर्नु, भ्रष्टाचाररहित सरकारको रुपमा प्रतिस्पधीहरुका बीच बेग्लै अस्तित्व निर्माण गर्नु,

संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालनको अधिनमा रही एकल अधिकार भित्रका कानून निर्माण गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्नु, सुशासन कायम गर्नु, गराउनु चुनौति रहेका छन । यद्यपि बागचौर नगरपालिकामा अझै केहि महत्वपूर्ण दस्तावेजहरु बन्न बाँकी नै छ । साझेदारी तथा लगानी ऐन, विकास सहायता कार्यविधि, नगर योजना आयोग, नगर स्तरीय यातायात गुरु योजना (MTMP), स्थानीय निकाय सार्वजनिक सुनुवाई कार्यविधि, राजश्व सुधार कार्ययोजना, डिजिटल बागचौर कार्यविधि, संञ्चार, सूचना तथा तथ्यांङ्क व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्न बनेको संञ्चार तथा सूचना ऐन लगायत ऐन, कानुन, कार्यविधि, नियमावली, निर्देशिका र योजनाहरु निर्माण गर्न आवश्यक देखिन्छ ।

८.१.३ संभावना तथा अवसर

स्थानीय तहमा देखिएका समस्याहरु समाधानको लागि सर्वप्रथम संविधान र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले प्रदान गरेका अनुसूची ८ मा रहेका एकल अधिकारहरुको विषयमा कानून बनाउने अवसर छ । त्यस्ता कानुन बनाउँदा स्थानीय आवश्यकताहरुलाई प्राथमिकीकरण गर्ने, कानूनविज्ञहरुको सहयोग लिने, कानूनी सल्लाहकार नियुक्त गर्ने र कानुनले तोकेको सम्पूर्ण प्रक्रिया पूरा गरी स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गर्ने र एक प्रति प्रदेश सरकारलाई बुझाउने । स्थानीय विवादहरु निरुपणको लागि कानूनी साक्षरताको कमी भएका जनप्रतिनिधीहरुबाट न्याय पूर्वाग्रही नहोस् र अन्याय नहोस् भन्नको लागि कानूनी परामर्श लिन सकिनेछ । स्थानीय पुर्वाधार विकासमा थप सहजता ल्याउनको लागि जनताहरुलाई योगदान र विकासको महत्व बुझाउन सकिन्छ । संघ र प्रदेशसँग आवश्यकतानुसार सहकार्य, समन्वय र सहकारिताको सिद्धान्तनुरुप कार्य गर्ने अर्को एउटा अवसर हो । जनताहरुका समस्या र आवाजहरुलाई यथाशीघ्र सम्बोधन गर्न सकिन्छ । सिमाना जोडिएका स्थानीय तहहरुका कार्यहरु समेतलाई आधार लिन सकिन्छ । जनमुखी, पारदर्शी, जवाफदेही र उत्तरदायी सरकार निर्माणको लागि कार्यहरुको प्रकाशन, सूचना र उजुरपेटिका समेतलाई मध्यनजर गर्न सकिन्छ । नगरपालिकाले आफ्नो स्थानीय भौगोलिक जटिलता, आवश्यकता अनुसारको पूर्वाधार निर्माण गर्न सकिन्छ । नागरिक समाजका सल्लाह सुझावहरुलाई पनि समावेश गर्नुपर्ने हुन्छ ।

स्थानीय सरकार राज्यको सबैभन्दा तल्लो तहको सरकार हो । कार्य सम्पादनका हिसाबले यो राज्यको सबैभन्दा सक्रिय र जनताका नजिकमा भएको अनभुति दिलाउने एक मात्र र वास्तविक सरकार हो । तसर्थ यसलाई सघाउन र सेवा लिन नगरकार्यपालिका र कर्मचारी सबैले सक्रिय बन्ने बेला भएको छ । घरदैलोमा सेवा पुर्याउने, जनताको आपत् विपदमा सबैभन्दा छिटो उपस्थित हुने, शीघ्र उद्धार र सहयोगको मानवीय व्यवहार देखाउने हुनाले यो राज्य निर्माण र दिगो विकासको एकमात्र मियो बन्न पुगेको छ । जसमा केही जटिलता र अवरोधहरु छन तैपनि समाधान खोज्दै अगाडि बढनु नै सर्वोपरि हितमा हुनेछ । जसले सुखी, समृद्ध र खुसी नगर तथा समृद्ध बागचौर नगरबासी बनाउने सबैको अठोट पूरा गर्ने बलियो आधार बनाउने छ । यसले नै सबै नगरवासीहरुको इच्छा आवश्यकता र अपेक्षा पूरा गर्ने जमकी गरेको छ ।

८.१.४ लक्ष्यः

"सबल स्थानीय सरकार, समृद्ध बागचौर नगर" विकासको सोचका निम्ति सबै तहहरुमा प्रभावकारी, जवाफदेही र समावेशी संस्थाहरुको स्थापना गर्ने

८.१.५ उद्देश्यः

सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय प्रभावकारी बनाउदै पारदर्शी शासन व्यवस्था, उत्तरदायी प्रशासन यन्त्र, सहभागितामूलक पद्धति र निर्वाध रूपमा सूचनाको पहुँच प्रत्याभूति गर्न सक्ने देशकै अग्रणी नगरपालिका बनाउने ।

८.१.६ रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १: सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता एवंम् सुशासन अभिवृद्धि गर्नु ।	
१.१ कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई स्थानीय कानून, नीति/नियम अनुसार पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने ।	१.१.१ स्थानीय सरकारको प्रत्यक्ष सरोकार तथा जवाफदेहिता जनताप्रति गराउन सुसुचित गराउने । १.१.२ जनतालाई शासन सञ्चालन तथा निर्णय प्रक्रियामा जति बढी सहभागी गराउने संयन्त्रको विकास गर्ने । १.१.३ नगरपालिकाले सम्पादन गरेको कार्य, योजना, बजेट, आय-व्यय तथा महत्वपूर्ण गतिविधि सञ्चार माध्यमलाई उपलव्ध गराई पारदर्शिताको प्रबर्द्धन तथा सूचनाको हकको प्रत्याभूतिमा गराउने । १.१.४ नगरपालिकामा प्रवक्ता तथा सूचना अधिकारीको व्यवस्था गर्ने । १.१.५ सार्वजनिक गतिविधि बारेमा नागरिकलाई सुसूचित गराउने । १.१.६ सार्वजनिक नीति, निर्णय, योजना र कार्यमा सरोकारवालालाई सहभागी गराउने । १.१.७ नागरिकहरूसम्म सूचनाको पहुँच -याइ सूचना र जानकारी प्रवाहमा गतिशीलता प्रदान गर्ने । १.१.८ नगरपालिकाले गर्ने काम, प्रदान गरिने सेवा र विकास कार्यहरूमा पारदर्शिता अभिवृद्धि गर्न सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक लेखापरीक्षण,

रणनीति	कार्यनीति
	गुणस्तर परीक्षण, व्यवस्थापन परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइजस्ता उपक्रमहरू प्रयोग गर्ने । १.१.९ संविधान र संघीय कानूनको अधिनमा रहि स्थानीय स्तरमै कार्य गर्नका लागि आवश्यक कानून निर्माण, नीति, योजना तथा कार्यक्रम निर्माण गर्ने ।
१.२ तथ्य र तथ्याङ्कमा आधारित योजना प्रणाली स्थापित गर्ने ।	२.१.१ नीतिनिर्माता र योजनाविद्हरूले आवश्यकता महसुस गरेको सबै प्रकारका तथ्याङ्क उपलब्ध गराउने प्रणालीको विकास गरिने छ ।
	२.१.२ नगरको समग्र तथ्याङ्क सङ्कलन, विश्लेषण, प्रशोधन र प्रस्तुतिको लागि तथ्याङ्कशास्त्री वा तथ्याङ्कशास्त्रको आधारभूत ज्ञान भएको विज्ञको परिचालन गरिने छ ।
	२.१.३ तथ्याङ्कप्रतिको सचेतना र उपयोग गर्ने प्रवृत्तिलाई नगरपालिकामा डिजिटलाईजेसन गरिने छ ।
	२.१.४ दिगो विकासका लक्ष्यहरुलाई सुदृढ तथ्याङ्क प्रणालीसँग आबद्ध गरिने छ ।
	२.१.५ पालिकाको जनगणना, कृषि गणना, आर्थिक गणना वा सर्वेक्षण सर्वेक्षणहरू मार्फत् विवरण सङ्कलन गरी योजना निर्माणलाई व्यवस्थित गरिने छ ।
१.३ स्थानीय तहबाट सञ्चालित योजना तथा सेवा प्रवाहको नियमित रूपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने ।	१.३.१ नगर स्तरीय योजनाहरू पहिचान, छनौट वा तर्जुमा गर्दा समग्र नगरको भू उपयोग, भौतिक, आर्थिक, सामाजिक, वातावरण, संस्थागत लगायतका पूर्वाधार विकाससँग सम्बन्धित योजना तर्जुमाका कार्यहरूलाई समेत समेटेर तयार गरिनेछ । १.३.२ नगर क्षेत्र भित्र सञ्चालन भएका, भैरहेका तथा हुने सवै विषयगत तथा क्षेत्रगत योजनाहरूको निर्धारित गुणस्तर र समय सीमाको सुनिश्चितता गर्न, सम्भावित जोखिम र त्यसले भविश्यमा पार्न सक्ने असरका बारेमा लेखा जोखा गरी समयमानै क्षती न्यूनीकरणमा पूर्वतयारी गर्न, विकास निर्माणसँग सम्बन्धित सवै सरोकारवालालाई अनुशासित, मर्यादित, जिम्मेवार र कर्तब्य निष्ठ बनाउने कार्यमा यस कार्यविधि बमोजिम गठन भएका योजना तर्जुमा सँग सम्बन्धित समितिहरू लगायत नगर कार्यपालकालाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिनका लागि नगर स्तरीय तथा वडा स्तरीय अनुगमन तथा मूल्याङ्कन समितिको ब्यवस्था गरिने छ । १.३.३ आफ्नो वडा भित्र सञ्चालित योजनाको लगत, परिमाण, समय सिमा र गुणस्तका बारेमा अध्ययन गरी नगर स्तरीय अनुगमन समिति मार्फत नगर कार्यपालिकालाई पृष्ठपोषण दिनकालागि निम्न अनुसारको वडा स्तरीय अनुगमन, सुपरिवेक्षण तथा मुल्याङ्कन समिति रहनेछ १.३.४ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणका लागि सम्बन्धित योजना तथा आयोजनाको मात्रा, लागत, कार्य प्रगति, ढिलो हुनु वा छिटो हुनुको वा समयमानै कार्य सम्पन्न हुनुको कारण, तोकिएको गणस्तर मापदण्ड भए

रणनीति	कार्यनीति
	नभएको, लापरवाहि भएको भए सो कार्यमा सम्लग्न व्यक्ति वा संस्था, लापरवाहि बाट भएको क्षति तथा त्यसको पुर्ताल गर्नु पर्ने भए को बाट कसरी पुर्ताल गर्ने साथै अन्य केहि सुझाव भए सो समेत समेटिने गरीका सूचकहरू निर्धारण गरिन`छ । १.३.५ लागत भएका योजना तथा आयोजनाको हकमा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन प्रतिवेदन अनिवार्य गरिन`छ ।
उद्देश्य २. सक्षम, दक्ष र प्रविधिमैत्री मानव संशाधन तथा प्रभावकारी संस्थागत विकास गर्नु ।	
१.१ स्थानीय सरकारको प्रत्याभूति दिन सक्ने उच्च मनोवलयुक्त जनप्रतिनिधि र प्रशासनको व्यवस्था गर्ने ।	१.१.१ नगरपालिकाको क्षमता विकास कार्ययोजना वार्षिक रुपमा तयार गरी कार्यान्वयन गरिने छ ।
	१.१.२ तालिम, वृत्ति विकास, अध्ययन अवलोकन भ्रमण जस्ता कुरालाई क्षमता विकास योजनाको माध्यमबाट प्राथमिकता दिइने छ ।
	१.१.३ जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई आवश्यकता अनुरुप औजार उपकरण तथा सवारी साधनको व्यवस्था मिलाइने छ ।
	१.१.४ नगरपालिकाको करदाता, जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास गरिने छ ।
	१.१.५ जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई आवश्यकता अनुसार प्राविधिक तालिम दिइने छ ।
१.२ प्रभावकारी संस्थागत विकासका निम्ति लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरणमा विशेष जोड दिने ।	१.२.१ स्थानीय तहको निर्णायक तहमा महिलाहरु (पदाधिकारी/कर्मचारी) को समान रुपमा ५०/५० प्रतिनिधित्वको व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.२.२ स्थानीय तहका कर्मचारीहरुको पद पूर्ति गर्दा सबै जातजाति, क्षेत्र, लिङ्ग र समुदाय लगायत लक्षित वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधि हुने रणनीति लिने र सो को कार्यान्वयन गर्ने गराउने ।
	१.२.३ लक्षित वर्ग वा समुदायको भाषा संस्कृति र रहत सहन बुझेको साथै महिला, संवेदनशील कर्मचारी वा जनप्रतिनिधी समेत समावेशी भएको कार्यटोली वा शाखा मार्फत सेवा दिने व्यवस्था गरिनेछ ।
	१.२.४ स्थानीय सरकारले गठन गर्ने समिति उपसमिति र कार्यदलहरुले महिला तथा बञ्चितीकरणमा परेको समुदायको हित हुने गरी विशलेषण सहित नीतिगत र कार्यगत सुझाव र अभिलेख राखिने छ ।
	१.२.५ लैङ्गिक डेक्सको स्थापना संचालन तथा बजेटको व्यवस्था र कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
उद्देश्य ३: सेवा प्रवाहमा सुधार गरी सुशासन कायम गर्नु ।	
२.१ सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शी र प्रभावकारी बनाउनु ।	२.१.१ नगरपालिकाको वेवसाइट नियमित रुपमा अध्यावधिक गरिने छ ।
	२.१.२ पारदर्शी सरकार निर्माणमा जोड दिन नगरपालिकाको डकुमेन्ट्री निर्माण तथा रेडियो कार्यक्रम मार्फत नगरपालिका सेरोफरो कार्यक्रमलाई संस्थागत गरिनेछ ।

	२.१.३ नागरिक वडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयनमा ल्याइने छ ।
	२.१.४ गुनासो सुनुवाई, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाई जस्ता नागरिक उत्तरदायी संयन्त्रहरुलाई प्रभावकारी बनाइने छ ।
	२.१.६ बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगतिहरुको नियमित रुपमा सार्वजनिक गरिने छ ।
	२.१.७ अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय प्रभावकारी बनाइनेछ ।
	२.१.८ नतिजामा आधारित सूचकहरु निर्माण गरी सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना गरिने छ ।
२.२ सेवा प्रवाहमा आधुनिक डिजिटल प्रविधिको प्रयोग गर्ने ।	२.२.१ सरोकारवालाहरुमा इन्टरनेटको पहुँच पुऱ्याउने र जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई जुनसुकै बखत इन्टरनेटको पहुँचमा राखिनेछ ।
	२.२.२ एकिकृत सफ्टवेयर प्रणालीको प्रयोग गरिनेछ ।
	२.२.३ अनलाइन एप, वेबसाइट, विभिन्न अनलाइन सर्भिसहरुको विकास गरी घरघरबाटै नागरिकलाई सेवा प्रदान गर्ने प्रविधिको विकास गरी नागरिकलाई पेपरलेस तथा झण्झटमुक्त सेवा प्रवाह प्रवाह प्रणालीको निर्माण गरिनेछ ।
	२.२.४ एकिकृत अनलाइन सफ्टवेयरको प्रयोग गरी एकद्धार सेवा तथा कार्यलयको एकिकृत रेकर्ढ अद्यावधिक राखिनेछ ।
	२.२.५ कार्यलयका विभिन्न गतिविधिहरुलाई सबैको पहुँचमा हुनेगरी अनलाइन व्यवस्था (वेबसाइट/ अनलाइन एप) को निर्माण गरिने छ
	२.२.६ व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास गरिनेछ ।
	२.२.७ होटल, होमस्टेहरुमा पर्यटकहरुका लागि फ्रि वाइफाइ जोनको व्यवस्था अनिवार्य गरिनेछ ।
	२.२.८ पर्यटकहरुले नगरपालिकामा शुल्क भुक्तान गर्दा इ पेमेन्टको माध्यमबाट भुक्तानी गर्न सक्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
	२.२.९ मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ्ग तथा ल्यान्ड डिजिटलाइजेसन गरिनेछ ।

विस्तृत कार्यक्रम

क.स	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	आवश्यक ऐन, कानुन तथा नीति तर्जुमा ।	वटा	नगर भित्र				४		४	न.पा.	१
२	उद्यमशिलता, व्यावसायिक सीप विकास ।	पटक	नगर भित्र			३०	३०	३०	९०	न.पा.	१
३	सार्वजनिक सुनुवाइ र सार्वजनिक परीक्षण ।	पटक				१	१	१	३	न.पा.	१
४	लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन र विकास ।	पटक	वडा भित्र				१०		१०	न.पा.	२
५	बजार अनुगमन ।	वटा	नगर भित्र			२	२	२	६	न.पा.	१
६	स्थानीय योजना तथा सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन ।	स्थान	वडा		निरन्तर					न.पा.	१
७	साना स्थानीय खोला नियन्त्रण तथा पहिरो व्यवस्थापन ।	स्थान			निरन्तर					न.पा.	१
८	कृषि तथा पशु उत्पादन र उदपादकत्व अभिबृद्धि गर्ने कार्यहरु				निरन्तर					न.पा.	१

८.१.८ अपेक्षित उपलब्धि तथा नतिजा खाका

नगरले नागरिकलाई उपलब्ध गराउने सार्वजनिक सेवा छिटो, मितव्ययी, उचित समय र स्थानमा उपलब्ध गराउने सार्वजनिक सेवामा आम नागरिकको सुपथ, सुलभ र समय सापेक्ष पहुँचमा गुणस्तरीय र प्रभावकारी रुपमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । नागरिकले प्रत्याभूति गर्ने गरी पर्याप्त सेवा, उपयुक्त समय र स्थानमा सेवा प्रवाह, लक्षित समूहको घर दैलोमा सेवा प्रवाह, कम लागत, मितव्ययी, उपयुक्त गुणस्तर, उपयोग गर्न सकिने सेवाग्राही मैत्री सेवा, माग र आपूर्तिबीच सन्तुलित एवंम् सामञ्जस्यतापूर्ण सेवा, समता र समानतामा आधारित सेवा प्रवाह व्यवस्था, आवश्यकता अनुसार सकारात्मक विभेदका प्रावधानहरू समेटिएको, सबै सेवाग्राहीको समान पहुँच र अवसरयुक्त, सेवा र सेवा प्रवाहमा आधारित नतिजामूखि सुचाङकंमा सुधार आएको हुनेछ । सेवा प्राप्त गर्ने सम्बन्धी प्रक्रियामा सुधार गरी ढिलासुस्ती हटाइने पहिलो प्राथामिकता हुनेछ । साझेदारी निर्माण गरी निजी क्षेत्र, गैंर सरकारी संस्था, नागरिक समाजलाई अधिकतम रूपमा परिचालन गर्दै मानवीय श्रोतको विकास गरी व्यावसायिक कर्मचारीतन्त्र हुनेछ । मापदण्ड निर्धारण गरी सेवाको सरल प्रवाह हुने व्यवस्था सुनिश्चित हुनेछ । दुरी र समयको अवरोध हटाउँदै मोबाइल सेवा, इ-सेवा आदि प्रदान भएको हुनेछ । नवीनतालाई प्रवर्धन गर्दै सृजनशील र उत्कृष्टलाई प्रोत्साहन गर्ने परिपाटीको विकास भएको हुनेछ । नवीन प्रविधिको उपयोग गर्ने र वाञ्छित समूहको पहिचान भएको हुनेछ । वास्तविक योजना तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्ने र जबाफदेहिता, पारदर्शिता, अवलम्बन भएको हुनेछ । कानुनी शासनको पूर्ण परिपालना गर्ने र प्रत्येक वडा कार्यालय र सार्वजनिक निकायहरुमा नागरिक बडापत्र लागु गरिनेछ । एकीकृत घुम्ती सेवा सञ्चालन भएको हुनेछ ।

८.२ वित्तीय सुशासन

८.२.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक आय र व्ययको दक्ष परिचालन, त्यसको अभिलेख, प्रतिवेदन तथा लेखापरीक्षण मार्फत समग्र वित्तीय व्यवस्थापनमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्ने कार्य अपरिहार्य छ । सार्वजनिक खर्च तथा आम्दानीको समग्र कार्यमा भ्रटाचार नियन्त्रण र सदाचार प्रवर्द्धन गर्ने कार्य हो । सार्वजनिक वित्तीय व्यवस्थापनलाई पारदर्शी र जवाफदेही बनाउनु, राज्यको सार्वजनिक खर्च र सार्वजनिक आयको अद्यावधिक स्थितिको लेखाङ्कन तथा प्रतिवेदन प्रणालीलाई नियमित र एकरूपता कायम नगरपालिकाको मूलभूत उद्देश्य हो । सार्वजनिक प्रशासनलाई जनतामुखी, जवाफदेही, पारदर्शी, समावेशी तथा जनसहभागितामूलक बनाई त्यसको प्रतिफल सर्वसाधारणलाई उपलब्ध गराउन, कानुनको शासन, भ्रष्टाचारमुक्त र चुस्तप्रशासन, विकेन्द्रीकरण, आर्थिक अनुशासन तथा सार्वजनिक कार्य र स्रोतको कुशल व्यवस्थापन जस्ता असल शासनका आधारभूत मान्यतालाई आत्मसात गरी सर्वसाधारणले पाउनुपर्ने सेवा छिटो छरितो तथा कम खर्चिलो ढङ्गबाट पाउने अवस्था सिर्जना गर्नु नगरपालिकाको सुशासनको बलियो पक्ष हो ।

नगरपालिका आफ्ना नागरिकबाट कर उठाउन अझै हच्किरहेको अवस्था छ । सम्पत्ति कर र अन्य कर तथा शुल्क परिचालनमा प्राथमिकतामा परेको छैन । यी कर परिचालनमा दक्षता देखाएपछि बजेट तर्जुमालाई वास्तविक बनाउने, बजेट व्यवस्थापनका चरणमा स्थानीय लाभग्राहीलाई समावेश गराउने कार्यमार्फत पालिका विश्वासिला र जवाफदेही बन्न सक्छन । आवधिक रूपमा आय-व्यय तथा सम्पादित कामलाई नागरिक जानकारीमा ल्याउने प्रक्रिया निकै आवश्यक छ । धेरैजसो लोकतान्त्रिक मुलुकका स्थानीय सरकार बजेट प्रक्रियाका चरणमा लाभग्राहीलाई संलग्न गराउने र सूचना पारदर्शिताका माध्यमबाट नागरिक बजेट व्यवस्थापन गरिरहेका छन । यसले वित्तीय प्रक्रियामा नागरिक विवेचनालाई संस्थागत गरी सुशासन अभिवृद्धि गर्न सघाउ पुयाउँछ । अर्को महत्वपूर्ण अग्रसरता देखाउनुपर्ने कार्य लेखापरीक्षणमा नागरिक संलग्नता हो । आर्थिक वर्ष भुक्तान पछि महालेखापरीक्षकको कार्यालयका तर्फबाट अन्तिम लेखापरीक्षण गरी प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि औँल्याइएका विषयलाई सम्बोधन गर्न स्थानीय नागरिकका तर्फबाट विज्ञहरूलाई समावेश गर्दा नियन्त्रण र सन्तुलन एवम् विश्वसनीयता प्रवर्द्धन हुन्छ । किनकि स्थानीय तहमा बजेट तर्जुमा गर्ने, पारित गर्ने, खर्च गर्ने र लेखापरीक्षणबाट औँल्याएका बेरुजु फर्स्यौट गर्ने काम कार्यपालिकाबाट नै हुन्छ ।

८.२.२ समस्या तथा चुनौती

बजेट अनुमान कार्यक्रममा आधारित तथा यथार्थपरक नुहनु, समयमै कार्यक्रम स्वीकृत गरी वार्षिक खरिद योजना तयार नगर्नु, ठेक्काको कार्य समयमा नहुनु, चालू खर्चको मात्रा वृद्धि हुनु, पुँजीगत खर्च कम हुँदै जानु, कार्यालयको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सुदृढ हुन नसक्नु, आन्तरिक लेखापरीक्षण र अन्तिम लेखापरीक्षण बीच समन्वय हुन नसक्नु, बेरुजुको मात्रा बढ्दै जानु, खरिद कार्यलाई सार्वजनिक खरिद ऐनको मर्म अनुरुप मितव्ययी र प्रतिस्पधी बनाउन नसक्नु, आर्थिक वर्षको अत्यमा मात्र अत्याधिक खर्च गर्ने प्रवृत्तिमा रोक लगाउन नसकिनु, सरकारी लेखाप्रणालीलाई नगदमा आधारित प्रणालीबाट क्रमशः प्रोदभावी प्रणालीमा रुपान्तर गर्दै अन्तराष्ट्रिय स्तरको रूपमा विकास गर्न नसक्नु, वित्तीय पारदर्शिता तथा जवाफदेहिता सम्वन्धमा तालुक निकाय थप जिम्मेवार नहुनु, मासिक प्रगति विवरणको वास्तविक समीक्षा हुन नसक्नु, लक्ष्य र प्रगति बीचको अन्तरमा सम्बन्धित निकाय जिम्मेवार हुन नसक्नु, अनुगमन र मूल्याङकन प्रणाली सुदृढ हुन नसक्नु वित्तीय सुशासनका समस्याहरु छन् ।

सुशासन कायम गर्न राजनीतिक नेतृत्वमा इच्छाशक्तिको कमी देखिएको छ । सुशासनका विषयहरू केवल नारा र भाषणमा मात्र सीमित भएका छन् भने राजनीति भन्ने कुरा जनताको हितका लागि नभइ व्यक्तिगत स्वार्थप्रेरित भएको देखिन्छ । हाल विद्यमान ऐन र नियमहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन हुन नसकेको

अवस्थाका साथै सुशासन कायम गर्ने सन्दर्भमा स्थानीय सरकार र मातहतका वडाहरुले जारी गर्ने सुचना र परिपत्रहरुको परिपालनमा सरोकारवालाको ध्यान पुगेको । सुशासन कायम गर्न आवश्यकता अनुसार सरकारी संयन्त्र र निकायहरूको अभाव छ, जसका कारण कार्यसम्पादन स्तर खस्कँदै गएको छ । भ्रष्टाचार न्यूनीकरणका जतिसुकै कुरा गरे पनि राजनीति र कर्मचारीतन्त्रलाई भ्रष्टाचारको जालोबाट मुक्त गर्न चुनौती थपिएको छ । राज्यको मूलप्रवाहमा आउन नसकेका सीमान्तकृत न्यून आए भएका र दलित वर्ग अझै पनि वहिष्करणमा पर्दै जानुले नागरिक चेतनास्तर अझै बढ्न सकेको छैन । जसका कारण जनताहरू जागरुक हुन सकेका छैनन् भने अशिक्षा र गरिबीको चपेटाबाट माथि उठाउन ठूलै कसरत आवश्यक छ । सरकारबाट भए गरेका कामहरू माथि सुपरीवेक्षण र नियमन गर्ने निकायहरूको प्रभावकारिता अभिवृद्धि गर्न आवश्यक छ । नागरिक समाज, पत्रकार, विभिन्न क्षेत्रमा आवद्ध पेशाकर्मी तथा व्यावसायीहरू आदिको भूमिकालाई अझै सशक्त गर्दै लैजानु आवश्यक देखिन्छ ।

८.२.३ संभावना तथा अवसर

राजनीतिक र प्रशासनिक नेतृत्व आ-आफ्ना वाचाहरू प्रति प्रतिवद्ध भइ अगाडि बढ्नुपर्ने हुन्छ । प्रशासनिक तहका साथसाथै राजनीतिक तहमा हुने भ्रष्टाचार रोकथामका लागि सम्बद्ध निकायहरूलाई सुदृढीकरण गर्दै प्रभावकारी संयन्त्रको विकास गर्नुपर्ने हुन्छ । लागू भएका ऐन र कानूनको प्रभावकारी कार्यान्वयनतर्फ जोड दिनुपर्ने हुन्छ । पारदर्शिता, उत्तरदायित्व, जवाफदेहिता जस्ता विषयहरू केवल भनाइमा मात्र सीमित नराखी व्यवहारमा उतार्न सम्बन्धित सबै प्रतिवद्ध हुनुपर्ने हुन्छ । नागरिक चेतना, जनसहभागितालाई थप सशक्त गर्दै अगाडि बढनुपर्ने हुन्छ । ओभरसाइट मेकानिज्मलाई थप मजवुत पार्दै लैजानु पर्छ । सरोकारवालाहरूले आर्थिक सदाचारिता, कानुनी शासनप्रतिको पूर्ण प्रतिवद्धता, आफ्नो जिम्मेवारीप्रतिको वफादारिता कायम गर्दै कर्मचारीहरूलाई उचित दण्ड र पुरस्कारको व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ । नागरिकहरूका आएका गुनासाहरूको उचित रूपमा समयमै सम्बोधन गर्नुपर्ने हुन्छ ।

८.२.४ उद्देश्य

१. वित्तीय व्यवस्थापनमा तथा आर्थिक शाखाबाट हुने कारोबारमा मितव्ययीता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम गर्नु ।

२. नगरपालिकाको योजना तर्जुमा एवंम् कार्यान्वयनमा अर्थपूर्ण जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनु ।

३. दिगो, नियमित र अधिकतम उपलव्ध हुने वित्तीय श्रोतको पहिचान गर्नु ।

८.२.५ रणनीति र कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
उद्देश्य १ लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययिता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम गर्नु ।	
१.१ लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापन प्रणाली सुदृढी बनाई आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली सबलीकरण गर्ने ।	१.१.१ शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण गरिनेछ ।
	१.१.२ लेखा परीक्षण र वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि गरिने छ ।
	१.१.३ बेरुजुलाई सार्वजनिक गरिनुका साथै बेरुजुको प्रकृतिका आधारमा कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनसँग आबद्ध गरिने छ ।
	१.१.४ कार्यक्रमगत बजेट, कार्ययोजना, आवधिक प्रगति र जनसरोकारका निर्णयहरु वेबसाइट मार्फत नियमित रुपमा सार्वजनिक गरिने छ ।

	१.१.५ नागरिकलाई कर तिरेको प्रत्याभुति गराइ नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य गरिने छ ।
	१.१.६ आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र श्रोतको बढोत्तरी गरिनेछ ।
उद्देश्य २ स्थानीय योजना तर्जुमा एवंम् कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजामूलक र प्रभावकारी बनाउनु ।	
२.१ योजना तर्जुमा प्रक्रियमा समावेशी सहभागिता तथा प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन संयन्त्र विस्तार गर्ने ।	२.१.१ उपभोक्ता समिति मार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानुन वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन गरिनेछ ।
	२.१.२ वडा स्तर र वस्ती स्तरका योजनाहरु सम्झौता गर्दा जनभावना अनुरुप र जनताको सहजताको लागि स्थानीय स्तर र सम्बन्धित वडाहरुबाट सम्झौता प्रक्रिया सम्पन्न गरिनेछ ।
	२.१.३ भगिनी सम्बन्ध भएका नगरपालिका र सीमाना जोडिएका स्थानीय तहहरुसँग सहकार्यमा योजना कार्यान्वयन गरिने छ ।
उद्देश्य ३ दिगो तथा नियमित र अधिकतम उपलव्ध हुने वित्तीय श्रोतको पहिचान गर्नु ।	
३.१ आन्तरिक राजश्व प्रणालीलाई पारदर्शी र सुदृढ बनाउने ।	३.१.१ SUTRA प्रणालीमा आवद्ध रहेको नगरपालिकाको वित्तीय कारोवारलाई व्यवस्थित गरिने छ ।
	३.१.२ राजश्वको दायरालाई बढाउने र राजश्व दरलाई न्यूनीकरण गर्ने नीति निर्माण गरिने छ ।
	३.१.३ नगरपालिकाको राजश्व सुधार कार्ययोजना निर्माण गरिने छ ।
	३.१.४ राजश्व अभिवृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था गरिने छ ।
३.२ नगरपालिकाको आन्तरित स्रोत परिचालन क्षमता वढाउन सार्वजनिक, नीजि सहकारी मोडललाई रणनीतिक रुपमा प्रयोग गर्ने ।	३.२.१ पुँजी निर्माणको सम्भावना भएका क्षेत्रमा लगानी गर्न सहकारी र निजी क्षेत्रसँग सहकार्यमा गरिन छ ।
	३.२.२ नगरपालिकाको स्रोत परिचालन विकास योजना वार्षिक रुपमा तयार गरी कार्यान्वयन गरिन छ ।
	३.२.३ नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा टेवा पुग्ने नाफामुलक क्षेत्रमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गरिने छ ।
	३.२.४ पर्यटकीय गतिविधिको विकाससँगै नगरपालिकाको आन्तरिक आय अभिबृद्धिको व्यवस्था गरिने छ ।
३.३ पर्यटन क्षेत्रमा दिगो स्रोत परिचालन गर्ने ।	३.३.१ अनौपचारिक मौद्रिक गतिविधिलाई नगरपालिकाको दायरामा ल्याइन छ ।

विस्तृत कार्यक्रमहरु

क्र.स.	योजना तथा कार्यक्रम	इकाइ	कार्यान्वयन हुने स्थान	लक्ष्य (बर्ष)						व्यहोर्ने निकाय	प्राथमिकता नं.
				पहिलो	दोस्रो	तेस्रो	चौथो	पाँचौ	जम्मा		
१	विकासको क्षेत्रहरुको क्षेत्रगत प्राथमिकीकरण तय गरी कुनै पनि आयोजना वा कार्यक्रमलाई वार्षिक वा आवधिक बजेट विनियोजन गर्ने	संख्या	नगर भित्र		निरन्तर					न.पा.	१
२	विद्युतीय आर्थिक कारोबार प्रणालीको सुदृढीकरण	पटक	नगर भित्र		निरन्तर					न.पा.	१
३	राजस्व परिचालन क्षमता अभिबृद्धि तालिम सञ्चालन	पटक	नगर भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
४	लेखा प्रणाली सुदृढीकरण तालिम सञ्चालन	पटक	वडा भित्र			१	१	१	३	न.पा.	१
५	विद्युतीय बोलपत्र कार्यन्वयन		नगर भित्र		निरन्तर					न.पा.	१
६	आन्तरिक राजश्वको श्रोत पहिचान र आन्तरिक श्रोत बृद्धि गर्ने ।		वडा		निरन्तर					न.पा.	१
७	नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा टेवा पुग्ने नाफामूलक क्षेत्रलाई लगानिमैत्रि वातावरण सिर्जना गर्ने ।				निरन्तर					न.पा.	१

परिच्छेद ९: बजेट व्यवस्था तथा विषय क्षेत्रगत बजेट बाँडफाँड

९.१ श्रोत व्यवस्थापन आवधिक योजना

स्थानीय तहको बजेट कार्यान्वयनका लागि संघीय सरकारबाट अनुदानको रुपमा हस्तान्तरण भएको रकम र आफ्नो आन्तरिक श्रोत समेतलाई कायम गरी निर्माण गरिएको बजेट खर्चलाई व्यवस्थित तुल्याउन आवश्यक छ । नगर कार्यपालिकाले विभिन्न श्रोतहरु: नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने जुनसुकै प्रकारको अनुदान, प्रदेश सरकारवाट प्राप्त हुने जुनसुकै प्रकारको अनुदान, आफ्नो अधिकार सूची अनुसार प्राप्त हुने राजस्व, राजस्व बाँडफाँड सम्वन्धी विभाजित कोषबाट प्राप्त हुने आय र नेपाल सरकार जमानत बसी लिएको ऋण लाई समावेश गरेर बजेट तयार गरी आफ्नो नगरसभामा प्रस्तुत गर्नुपर्दछ र सभाले पास गरे पश्चात मात्र बजेट कार्यान्वयनमा लैजानु पर्नेछ । तर आगामी आर्थिक वर्ष को हकमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त हुने अनुदान, संचितकोषमा रहेको मौज्दात रकम र असूल हुन सक्ने राजस्व रकमलाई स्रोत कायम गरी बजेट पेश गर्न सकिने छ । आगामी वर्षको बजेट बनाउँदा उपरोक्त अनुसारको अनुमानित आयको सीमाभित्र रही कार्यक्रम सहितको अनुमानित व्यय बनाइ पेश गर्नुपर्नेछ । नगरपालिकाबाट कार्यान्वयन हुने वैदेशिक सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको हकमा दातृ निकायसँगको सम्झौता बमोजिम नेपाल सरकारको सम्बन्धित निकायसँग समन्वय गरी कार्यान्वयनको व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

स्थानीय संभावनालाई ख्याल गर्दै स्थानीय तहको श्रोत परिचालन गर्न योगदान पऱ्याउने कार्यक्रमलाई प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गरिनेछ । वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तय गर्दा महिला, बालबालिका, आदिवासी जनजाति तथा पिछडिएको वर्ग र क्षेत्र दलित र अल्पसंख्यकमा लक्षित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिने छ । नगरकार्यपालिकाले सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया अवलम्बन गरी आगामी आर्थिक वर्षहरुको लागि योजना, कार्यक्रम तथा बजेट तर्जुमा गरिने छ । यस सम्बन्धी नमुना कार्यविधि, स्थानीय तह बजेट तर्जुमा दिग्दर्शन संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय मार्फत उपलब्ध गराएकोलाई मान्यता दिइनेछ । नगरपालिकाबाट सञ्चालन हुने आयोजनाहरूको छनौट गर्दा क्रमागत आयोजनाहरू सम्पन्न गर्ने गरी र नयाँ आयोजनाको हकमा विस्तृत डिजाइन र लागत अनुमान तयार भइसकेकोलाई बजेट व्यवस्था गर्न उच्च प्राथमिकता दिइने छ ।

नगरवासीहरूको आवश्यकता परिपूर्ति गर्न आवश्यक लगानीको तुलनामा उपलव्ध हुने विकास बजेट अति नै न्यून भएको हुँदा नगरपालिकाको विद्यमान विकास बजेटले ठूला योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिने स्थिति भने छैन । विशेष गरी अधिकांश रणनीतिक योजनाहरू जस्तै: सडक, ढल र फोहोर व्यवस्थापन सहितको एकिकृत योजनाहरूको लागि केन्द्रीय निकाय, विभिन्न दातृ राष्ट्र तथा दातृ निकायहरूको सहयोग अति आवश्यक छ ।

यसको अतिरिक्त, नगरपालिकाको कार्यान्वयनको जिम्मेवारीमा परेका अन्य योजनाहरूको सन्दर्भमा अगामी पाँच वर्षमा उपलव्ध हुन सकिने नगरपालिका कार्यालयको विकास बजेटको प्रक्षेपण गरी सोही अनुसार योजना तथा कार्यक्रमहरूको प्राथमिकता निर्धारण गरी क्रमशः कार्यान्वयन गर्ने गरी योजना तयार गरिएको छ । नगरपालिकाको आर्थिक श्रोत कम रहेकोले यस श्रोतबाट धेरै कम मात्र नगर स्तरीय योजनाहरू कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ । तसर्थ नगरपालिकाले विगतमा झैं केन्द्रबाट सडक वोर्ड, कृषि सडक, जगेडा कोष जस्ता सहयोग कार्यक्रम ल्याइ वढी भन्दा वढी कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्न सकृयता देखाउनु पर्ने हुन्छ । यस शीर्षक अन्तर्गत प्राप्त नगरपालिकाको विकास बजेट तथा विगत आर्थिक वर्षमा केन्द्रबाट प्राप्त विशेष आर्थिक अनुदानको आधारमा आवधिक योजना अन्तर्गत पहिचान भएका योजनाहरू कार्यान्वयन गर्ने गरि अगामी पाँच वर्षको भौतिक विकास तथा भौतिक पूर्वाधार, सामाजिक, आर्थिक, वातावरण तथा जोखिम व्यवस्थापन, वित्तीय व्यवस्थापन र संस्थागत विकास योजनाहरुको खर्च संरचना तयार गरिएको छ ।

९.२ विषय क्षेत्रगत बजेट अनुमान (वडा स्तरबाट प्राप्त)

विषय क्षेत्र	कुल लागत रु हजारमा	प्रतिशत
आर्थिक विकास	**४७६७२१।००**	**१३.२८**
कृषि	२४९४५०।००	५२.४
पशुपन्छी विकास	६६९११।००	१४
संस्कृति तथा पर्यटन	४७२१०।००	९.९
उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	५७६५०।००	१२
वन	५२१००।००	१०.९
रोजगार तथा सहकारी संस्था	२१००।००	०.४
बैंकिङ तथा सहकारी	१३००।००	०.४
सामाजिक विकास	**१५१९४२०।००**	**४२.३२**
शिक्षा	५८३०५०।००	३८.४
स्वास्थ्य तथा पोषण	२४७८२०।००	१६.३
खानेपानी तथा सरसफाइ	३६८१००।००	२४.२
लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशिता	७१००।००	०.५
युवा, खेलकुद तथा अन्य	८८५००।००	५.८
सिँचाइ	२०८०००।००	१३.७
स्थानीय भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	१६८५०।००	१.१
पूर्वाधार विकास	**१३०३५३४।००**	**३६.३**
सडक तथा यातायात	१०६०७२०।००	८१.४
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	११४८१४।००	८.८
विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा	१००७००।००	७.८
सूचना तथा सञ्चार प्रविधि	२७३००।००	२
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	**२८६४८५।००**	**७.८**
वातावरणीय स्वच्छता	३९७८५।००	१३.९
जलाधार संरक्षण	१४५३५०।००	५०.८
विपद व्यवस्थापन	१०१३५०।००	३५.३
सुशासन तथा संस्थागत विकास	**४३५५।००**	**०.३**
सुशासन	४३५५।००	१००

३ विषय क्षेत्रगत बजेट पञ्च बर्षीय खर्च अनुमान

क्षेत्र / उप क्षेत्र	आ.व. २०८०/२०८१ कुल बजेट	आ.व. २०८१/२०८२ कुल बजेट	आ.व. २०८२/२०८३ कुल बजेट	आ.व. २०८३/२०८४ कुल बजेट	आ.व. २०८४/२०८५ कुल बजेट
आर्थिक विकास	**२०१३५०००.००**	**२११४१७५०.००**	**२२१९८८३७.५०**	**२३३०८७७९.३८**	**२४४७४२१८.३४**
कृषि	१२५१५०००.००	१३१४०७५०	१३७९७७८७.५	१४४८७६७६.८८	१५२१२०६०.७२
पशुपन्छी पालन	१४००००००.००	१४७०००००	१५४३५००	१६२०६७५	१७०१७०८.७५
उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय	१४००००००.००	१४७०००००	१५४३५००	१६२०६७५	१७०१७०८.७५
जलश्रोत तथा सिँचाइ	४४२००००.००	४६४१०००	४८७३०५०	५११६७०२.५	५३७२५३७.६२५
सहकारी	४००००००.००	४२०००००	४४१०००	४६३०५०	४८६२०२.५
सामाजिक विकास	**२८४५८४०००.००**	**२९८८१३२००.००**	**३१३७५३८६०.००**	**३२९४४१५५३.००**	**३४५९१३६३०.६५**
शिक्षा	२१५०३२०००.००	२२५७८३६००	२३७०७२७८०	२४८९२६४१९	२६१३७२७४०
स्वास्थ्य तथा पोषण	२०८१५०००.००	२१८५५७५०	२२९४८५३७.५	२४०९५९६४.३८	२५३००७६२.५९
खानेपानी तथा सरसफाइ	४०५४४०००.००	४२५७१२००	४४६९९७६०	४६९३४७४८	४९२८१४८५.४
लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण	८१०००.००	८५०५००	८९३०२५	९३७६७६.२५	९८४५६०.०६२५
युवा, खेलकुद तथा अन्य	१००००००.००	१०५०००	११०२५०	११५७६२.५	१२१५५०.६२५
सामाजिक सुरक्षा तथा संरक्षण	७२८३०००.००	७६४७१५०	८०२९५०७.५	८४३०९८२.८७५	८८५२५३२.०१९
पूर्वाधार विकास	**१०५०८५०००.००**	**११०३३९२५०.००**	**११५८५६२१२.५०**	**१२१६४९०२३.१३**	**१२७७३१४७४.२८**
सडक तथा यातायात	२८००५०००.००	२९४०५२५०	३०८७५५१२.५	३२४१९२८८.१३	३४०४०२५२.५३
आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	६९०८००००.००	७२५३४०००	७६१६०७००	७९९६८७३५	८३९६७१७१.७५
विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा	१५००००००.००	१५७५०००	१६५३७५०	१७३६४३७.५	१८२३२५९.३७५
सम्पदा पूर्वाधार	६५००००००.००	६८२५०००	७१६६२५०	७५२४५६२.५	७९००७९०.६२५
सुशासन तथा अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	**१७९०१५५८.००**	**१८७९६६३५.९०**	**१९७३६४६७.७०**	**२०७२३२९१.०८**	**२१७५९४५५.६३**
वातावरण तथा जलवायू	४०००००००.००	४२०००००	४४१००००	४६३०५००	४८६२०२५
कानून तथा न्याय	८५००००.००	८९२५००	९३७१२५	९८३९८१.२५	१०३३१८०.३१३
शासन प्रणाली	२५००००.००	२६२५००	२७५६२५	२८९४०६.२५	३०३८७६.५६२५
तथ्यांङ्क प्रणाली	८००००.००	८४००००	८८२०००	९२६१००	९७२४०५
योजना तर्जुम र कार्यान्वयन	९११६५५८.००	९५७२३८५.९	१००५१००५.२	१०५५३५५५.४५	११०८१२३३.२३
अनुगमन तथा मूल्यांङ्कन	८५०००.००	८९२५०	९३७१२.५	९८३९८.१२५	१०३३१८.०३१३
प्रशासकीय सुशासन	२८००००००.००	२९४००००	३०८७०००	३२४१३५०	३४०३४१७.५
कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	**२४०२००००००.००**	**२५२२१००००.००**	**२६४८२०५००.००**	**२७८०६१५२५.००**	**२९१९६४६०१.२५**
कार्यालय सञ्चालन तथा प्रशासनिक	२४०२००००००.००	२५२२१०००००	२६४८२०५००	२७८०६१५२५	२९१९६४६०१.३
कुल जम्मा	**६६७९०५५५८.००**	**७०१३००८३५.९०**	**७३६३६५८७७.७०**	**७७३१८४१७१.५८**	**८११८४३३८०.१६**

९.४ आयोजना बैंक वडा स्तर (लागत अनुमान सहित)

वडा नं. १

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	३२५०
१	सुन्तला खेतीका लागि विरुवा वितरण	१०००
२	व्यवसायिक अदुवा खेती	५००
३	वेमौसमी तरकारी खेती	५००
४	व्यवसायिक टिमुर खेती	५००
५	फलामे टनेल निर्माण सहयोग	७५०
	पशुपालन	३५००
१	उन्नत बाख्रा पालन	५००
२	व्यावसायिक भैसी पालन	२५००
३	व्यावसायिक कुखुरा पालन	५००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	९००
१	तेल मिल उद्योग स्थापना	५००
२	हाते ट्याक्टर सहयोग	४००
	पर्यटन विकास	२०००
१	कोटवेत टाकुरा पार्क निर्माण	१५००
२	वयाले पार्क निर्माण	५००
	वन	१४००
१	वृक्षा रोपन कार्यक्रम	५००
२	रिचार्ज पोखरी निर्माण	५००
३	वन संरक्षणको लागि तारजाली	२००
४	सामुदायिक बनमा तारजाली	२००
	शिक्षा	१४००
१	खेलमैदान निर्माण	१०००
२	न्यायघाटमा आविमा शौचालय निर्माण	१००
३	अवलोकन भ्रमण वार्षिक अन्तर विद्यालय विविध प्रतियोगीता	२००
४	शिक्षकलाई पुनर्ताजगी तालिम तथा अभिमुखीकरण	१००

वडा नं. १

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	स्वास्थ्य तथा पोषण	११९२०
१	स्वास्थ्य चौकी स्थापना	१००००
२	एम्बुलेन्स खरिद	१५००
३	गाउँघर क्लिनिकको लागि भवन निर्माण	२०
४	किशोरीलाई पोषण तालिम	४००
	खानेपानी तथा सरसफाइ	१५०००
१	जय पोखरी घर्तीगाउँ खानेपानी	३०००
२	छाएखोला ध्याप हुदैशैरविट	५०००
३	कोटवेत लिफट खानेपानी	५०००
४	कालाखेत खानेपानी	१५००
५	पनेरीनेट ट्यांङकी निर्माण	५००
	युवा तथा खेलकुद विकास	२०००
१	वडा कप खेलकुद आयोजना	१०००
२	मेयर कप सहभागिता	१०००
	लैससास	२१००
१	लैससास सम्वन्धी तालिम संञ्चालन	१००
२	स्वास्थ्य आमा समुहमा शौचालय निर्माण	२०००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	८००
१	हस्तकला सम्वन्धी तालिम	४००
२	साहित्यिक माहत्सव संञ्चालन	४००
	सिँचाई	९०००
१	न्यापधार देखि वरको रुखसम्म	१०००
२	तुषारे देखी उचाल्ने	१०००
३	न्याउगर्ने वरारुख सिचाइ कुलो	१०००
४	ठिनवाङ देखी ध्याप	२०००
५	घोराहीताल देखि स्याती बजार	२०००
६	गोरखोला धारा देखि नाइलो पिपलवेगर	२०००

वडा नं. १

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	सडक तथा यातायात विकास	५२०००
१	घारी खोला देखी स्यानीपाती हाल्ने सम्म सडक निर्माण	१५०००
२	सिरसेनी देखि पिसाउने सम्म जोडने सडक	५०००
३	डाँरावेद देखी साउने पानी सम्म सडक नभएको	८०००
४	साजीखोरीपा देखि दोखाई डाँडासम्म नयाँ ट्र्याक खोल्ने	८०००
५	धारा पाखा देखी चारखोला सम्म सडक	१००००
६	स्याउली वजार पाटा सम्म वाटो मर्मत	६०००
	आवास बस्तीविकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१०००
१	प्रतिक्षालय निर्माण	५००
२	कोटवेदमा प्रतिक्षालय	५००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	८००
१	स्यानी हाम्पालमा बिद्युत निर्माणमा पोल तार मालुझड	५००
२	सिरसेनी र विसाउनी सम्म पोल तार विस्तार	३००
	जलाधार	२००००
१	तटवन्धन निर्माण	१००००
२	खानेपानी मुहान संरक्षण	१००००
	वातावरणीय स्वच्छता	१५००
१	वृक्षारोपन कार्यक्रम	५००
२	चेतनामुलक कार्यक्रम	१०००
	विपद व्यवस्थापन	२०००
१	विपद व्यवस्थापन कोष स्थापना	२०००
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	१५५
१	सार्वजनिक सुनुवाइ बार्षिक	१००
२	नागरिक बडापत्रको व्यवस्थापन	२५
३	गुनासो सुनुवाइ	५
४	IT information	२५

वडा नं. २

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	**४९७००**
१	चिस्यान केन्द्र स्थापना	३००००
२	कृषि कलेज स्थापना	५०००
३	हाटवजार संञ्चालन	५०००
४	टनेलमा तरकारी खेती कार्यक्रम	३०००
५	कृषि IPM पाठशाला संञ्चालन	२००
६	कृषि औजार वितरण	१०००
७	व्यवसायिक कृषक तालिम संञ्चालन	५००
८	सिंचाइ पोखरी निर्माण	५०००
	पशुपालन	**९०००**
१	बाखामा उन्नत नश्ल सुधार कार्यक्रम	३०००
२	पशु प्राविधिक परिचालन	३०००
३	गौशाला व्यस्थापन	३०००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	**१००००**
१	साना उद्योगलाइ अनुदान कार्यक्रम	५०००
२	अदुवा वेसार प्रशोधन उद्योग स्थापना	५०००
	पर्यटन विकास	**६१००**
१	आग्ला टाकुरा भ्युटावर पहिलो DPR अनुसार व्यवस्थापन	५०००
२	भगवती दुर्गा शिव मन्दिर निर्माण	१००
३	होमस्टे नयाँवस्तीमा सञ्चालन	१०००
	वन	**२००**
१	चाख्लापाते विरुवा रोपन	२००
	बैंकिङ तथा सहकारी : वित्तीय संस्थाहरु	१००
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम संञ्चालन	१००
	रोजगार र सुरक्षित आप्रवासन	**४००**
१	सुरक्षित आप्रवासन सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन	४००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	शिक्षा	**४००००**
१	त्रिवेणी आ. ठाँटिचौर भवन निर्माण	५०००
२	श्री मा .वि . लस्तम भवन निर्माण	१००००
३	श्री भानुभक्त विद्यालय भवन निर्माण	५०००
४	श्री वुद्ध आ. वि. चयालगाउँ	५०००
५	श्री जन कल्यान उ.मा.वि . थारमारे	१००००
६	श्री गणेश प्रा. वि वडाचौर	५०००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	**६३०००**
१	नगर अधारभुत अस्पताललाई स्तर उन्नती गर्ने ।	५००००
२	अस्पतालमा फार्मेसीको व्यवस्था गर्ने	८०००
३	डिजिटल एक्सरे व्यवस्था	५०००
	खानेपानी तथा सरसफाइ	**६५०००**
१	लिफ्ट खानेपानी योजना	४००००
२	बागचौर बृहत खानेपानी योजना	१५०००
३	पाखा पनेरा खानेपानी टंङकी निर्माण	५०००
४	सेवाकेन्द्र नाखेधार वागचौर खानेपानी निर्माण	५०००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**२३५००**
१	श्री गणेश आ. वि वाडाचौर फिल्ड निर्माण	१५००
२	श्री मा वि लस्तम वनेचौर फिल्ड निर्माण	१००००
३	श्री त्रिवेणी आ. वि ठाँरीचौर	५०००
४	श्री वुद्ध आ. वि. फिल्ड निर्माण	१५००
५	श्री भानुभक्त आ.वि. फिल्ड निर्माण	५००
६	श्री भानुभक्त आ. वि माथल्नो चिठाने फिल्ड निर्माण	५०००
	लैससास	**५००**
१	महिला शसक्तीकरण तालिम	५००
	भाषा संस्कृति तथा साहित्य	**५००**
१	सबै आमा समूहहरुलाई जनचेतनामूलक तालिम	५००

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	सिँचाइ	**४७९५०**
१	ठुलाखोला देखि दोटि गैरा सम्म कुलो निर्माण	३०००
२	भालु खोला देखि वल्माटे सम्म कुलो निर्माण	३०००
३	चिसीवोली स्याँपुखोला कुलो निर्माण	२५००
४	ठुलाखाला देखि र माथिल्नो कुलो निर्माण	१५००
५	टाट्के मेल खोली सिचाइ पोखरी निर्माण	२०००
६	वडा चौर भालुखोला सिमाखेत कुलो निर्माण	१०००
७	शारदा खोला पिपल बोट मन्टाकुरा कुलो निर्माण	२०००
८	छराइ र शटुके कुलो निर्माण	३०००
९	गैरास्वाँरा फर्सावोट कुलो निर्माण	१५००
१०	डुनीगारे खेत पान्ढल कुलो निर्माण	१५००
११	गौरव खोला टुनिवोट तल्नो जिउला कुलो निर्माण	१०००
१२	वराचौर पिपलचौतारा पोखरी निर्माण	३५००
१३	जलुके खोली मिलनडाँडा कुलो निर्माण	१५००
१४	चोराला कालि र देखि जलुके	३५००
१५	चयालगाउँ सिमगैरी सिचाइ पोखरी	५००
१६	ताउले रह टारके कुलो निर्माण	४५०
१७	मा्थिल्नो फरुला लामाखेत कुलो निर्माण	५०००
१८	सिमाहखेत सिचांइ पोखरी कुलो निर्माण	२५००
१९	सुन्टाले जाङगेसल्ला कुलो निर्माण	१५००
२०	स्वारा कर्सावोट कुलो निर्माण	५०००
२१	खारखोला ओराना कुलो निर्माण	२५००
	सडक तथा यातायात विकास	**४३५००**
१	थारमारे वजार धर्तीगाउ हुदै रचा चौकी	५०००
२	थारमारे वर्सेखोली चितठाले सडक	५०००
३	थारमारे ल्पमाडाडा जाने सडक	२०००
४	स्वास्थ्यचौकी थारमारे भयालगाउ जाने	६०००
५	बागचौर भ्युटावर लस्तम जाने सडक निर्माण	१०००
६	खरिबोट फसाथेर सडक निर्माण	५०००
७	पाण्डल भानुभक्त विद्यालय सम्म सडक निर्माण	२५००

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
८	मिलन डाँडा हुदै अस्पताल जोड्ने सडक निर्माण	१०००
९	जंगारधार लस्तम जिउला सम्म सडक निर्माण	१५००
१०	वागचौर अग्रेखोला साइकुमारी सडक निर्माण	२०००
११	खखिरे वडाचौर हुदै पोहिखोला जाने सडक	१५००
१२	वडाचौर थारमारे जाने सडक निर्माण	१०००
१३	रातामाटा माथिल्लो चिल्ठाले जाने सडक निर्माण	५०००
१४	खरिबोट माथिल्लो चिल्ठाले जाने सडक निर्माण	५०००
	आवास, बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	**१४६००**
१	जिमालेचौर लामाडाडा कभर्डहल फिल्ड निर्माण	२०००
२	थारमारे मन्दिर पार्क निर्माण	१००
३	माथिल्नो चिल्ठाले खेलमैदान भवन निर्माण	२०००
४	वनेचौर मा.वि. फिल्ड निर्माण	८०००
५	जनक नमुना मा.वि थारमारे फिल्ड निर्माण	१५००
६	बागचौर राधा कृष्ण मन्दिर निर्माण	५००
७	शिव मन्दिर न्यायधार निर्माण	५००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	**५०००**
१	सबै टोलमा विद्युत विस्तार	५०००
	संञ्चार तथा सूचना प्रविधि	**१०००**
१	प्रत्येक विद्यालयमा इन्टरनेट सुविधा	१०००
	जलाधार	**४७५०**
१	रिचार्ज पोखरी मर्मत तथा सम्भार	३०००
२	राप्ती राजमार्ग बृक्षारोपण	१७५०
	वातावरणीय स्वच्छता	**३०००**
१	अग्ला टाकुरा सा.व. बृक्षारोपण कार्यक्रम	१०००
२	सबै सामुदायिक वनमा पतझर बृक्षारोपण	२०००

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	विपद् व्यवस्थापन	**५१०००**
१	विपद् भवन सेल्टर निर्माण	५००००
२	विपद व्यवस्थापनका लागि आवश्यक सामग्री खरिद	१०००
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	**२७००**
१	जनचेतना जागरण कार्यक्रम	२०००
२	जनप्रतिनिधि, व्यवसायी, कर्मचारी , शिक्षक बीच सुशासन सम्बन्धी गोष्ठी संचालन	२००
३	हेलो विपद् फोनिंङ कार्यक्रम	५००

वडा नं. ३

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	२८०००
१	हाते ट्याक्टर वितरण	४०००
२	सुन्तला खेती प्रवर्द्धन	१००००
३	ओखर,अनार, कागती,आप विरुवा वितरण	६०००
४	अदुवा तथा बेसार खेती प्रवर्द्धन	२५००
५	अलैची खेती प्रवर्द्धन	१०००
६	टिमुर र अम्लिसो क्षेत्र घोषणा	२०००
७	अङ्गुर को विरुवा वितरण	२५००
	पशुपालन	८०००
१	नश्ल सुधार गरिएका भैसी माग	७५००
२	उन्नत जातका बाखा भेडा	५००

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	८०००
१	बाँस तथा निगालाको सामग्री निर्माण तालिम	५००
२	साबुन उत्पादन उद्योग	२५००
३	फलफुलको जुस उत्पादन उद्योग	५०००
	पर्यटन विकास	१५००
१	वराह मन्दिर व्यवस्थित	५००
२	सुन्तला क्षेत्र अवलोकन तथा विकास निर्माण	५००
३	फल्टेखोला वर्मा मन्दिर टहरा निर्माण	५००
	वन	७०००
१	नौलो शान्ति सामुदायिक वन सँरक्षण कार्यक्रम	५०००
२	चेतनसिल सामुदायिक वन तारजाली	२०००
	बैंकिङ तथा सहकारी : वित्तीय संस्थाहरु	१००
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	१००
	रोजगार सुरक्षित आप्रवासन	१००
१	सुरक्षित बैदेशिक रोजगार सम्बन्धी तालिम	१००
	शिक्षा	२०३००
१	विद्यालय भवन निर्माण	५०००
२	विद्यालय भवन निर्माण	५०००
३	विद्यालय भवन निर्माण	४०००
४	चौरपानी भवन निर्माण	१०००
५	बाल विकास भवन निर्माण	५३००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	५०००
१	भवन निर्माण धुन्याचौर	४०००
२	शौचालय निर्माण	१०००
	खानेपानी तथा सरसफाइ	५०००
१	सबै टोलमा खानेपानीको व्यवस्था	५०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	युवा तथा खेलकुद विकास	२५००
१	खेलमैदान निर्माण	१०००
२	खेलमैदान निर्माण	१५००
	लैससास	२५०
१	जातीय विभेद बिरुद्ध जनचेतना कार्यक्रम	१०००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	१०००
१	प्राचीन संस्कृति संरक्षण	१०००
	सिँचाइ	५१००
१	थारीचौर लिफ्ट सिँचाई आयोजना	४०००
२	सिचाइ पोखरी निर्माण	२००
३	सिचाइ पक्की पोखरी निर्माण	५००
४	सिचाइ पक्की पोखरी निर्माण	२००
५	सिचाइ पक्की पोखरी निर्माण	२००
	सडक तथा यातायात विकास	७५१००
१	मिलन डाडाँ सोतागार खाली नुवागाउ सडक विस्तार	१००००
२	रागेचौर पिपलबोट चोरपानी कुमाख सडक निर्माण	८०००
३	लाटिगार पुतलीबास नेटा सडक विस्तार	१००००
४	चोरपानी खाली लामाडाडाँ सडक विस्तार	१५०००
५	सेतोभिर जुकेखोलि हुदै हिमालघर सडक विस्तार	२००००
६	गारखक वेसान धिनगोर हुदै मोस्टरखालि विसतार	५०००
७	मेलागर्ने लसुनेसिम	४००
८	थाराचौर कमलघर देखि ढोरेनी हुदै नेटा सडक विस्तार	४०००
९	चौखीढुगाँ दारे हुदै बमउनपोखरि हुदै गोरोट विस्तार	५००
१०	फल्टेखोला दलितबस्ती जोगिनेगारे सोतार विस्तार	४००
११	जयशान्ति सोतागार बगरखोला विस्तार	२००
१२	वोराल देखि पिपलबोट विस्तार	३००
१३	तिमिलेचौर जिम्दारटोल विस्टगारे हेवाघट विस्तार	८००
१४	राउटेपोखरी जुकेखोला कालाभिर दारे तिमिले सडक विस्तार	५००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	आवास बस्ति विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	२६००
१	दलित वस्ती विकास कार्यक्रम	३००
२	खालि पिपलबोट प्रतिक्षालय शौचालय निर्माण	३००
३	खालिपिपलबोट डाडाँमा खेलमैदान	२०००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	५०००
१	विद्युत नपुगेको ठाउँमा विद्युत विस्तार	५०००
	संञ्चार तथा सूचना प्रविध	५०००
१	मोबाईल नेटवर्क विस्तार	५०००
	जलाधार	१३७००
१	चोराल वुक्षारोपण	५०००
२	डाँगीसिम ओली गाउँ हिमिदा खोला संरक्षण	३०००
३	गनमि सिचाँइ पोखरी	२०००
४	चिसापानी ज्याङज्यारे मूल संरक्षण	८५०
५	प्रगती आ.वि नजिकैको मुल	३५०
६	सानी पनेरी (टयाङकी निर्माण)	१५००
७	दोरनी खोला सिचाइ कुलो	१०००
	वातावरणीय स्वच्छता	२५८५
१	वडा भरी वृक्षारोपन कार्यक्रम	४६०
२	झाडी सफाइ कार्यक्रम	२१२५
	विपद व्यवस्थापन	१५०
१	ढल निकास	१५०
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	१००
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	१००

वडा नं. ४

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	३१३००
१	उन्नत जातका घाँसको बिउ वितरण	३००
२	कोल्ड स्टोर निर्माण	३००००
३	फलफुलको विरुवा वितरण	१०००
	पशुपालन	७५७५
१	उन्नतजातका वाख्रा वोका वितरण	६०००
२	कुखुरा पालन प्रवर्द्धन	९००
३	भैसी पालन प्रवर्द्धन	६७५
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	२५००
१	आलु चिप्स उद्योग स्थापना	१५००
२	साबुन उत्पादन उद्योग स्थापना	५००
३	आरन उद्योग सुधार	५००
	पर्यटन विकास	११०००
१	शारदा नदीको उदगम स्थलमा पार्क निर्माण	१००००
२	पानिढल ब्राहथानको मन्दिर निर्माण	१०००
	वन	२६०००
१	सामुदायिक वनमा नगदे वाली अन्तरगत फुलहरुलाइ वितरण गरी रोप्ने	२००००
२	नमुना वन प्लाटिङ्ग	६०००
	बैंकिङ तथा सहकारी : वित्तीय संस्थाहरु	१००
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	१००
	रोजगार र सुरक्षित आप्रवासन	२००
१	वैदेशिक रोजगारीमा जानेलाई सिपमूलक तालिम	२००

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	शिक्षा	**१३६००**
१	श्री जनता आ.वि खोखारे शौचालय निर्माण	५०००
२	श्री सरस्वती मा. वि. पेदीखोला निर्माण	१०००
३	श्री सिद्धार्थ आ.वि. काफलडाँडा निर्माण	३६००
४	श्री भगवती आ. वि. भवन निर्माण	२०००
५	श्री शिरा कल्याण आ. वि. डमारे निर्माण	२०००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	**५००००**
१	मापदन्ड अनुसारको स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	४००००
२	स्वास्थ्य सम्वन्धी उचित उपकरण व्यवस्थापन	१००००
	खानेपानी तथा सरसफाइ	**४२०००**
१	सेतिवरास लिप्ट खानेपानि	३००००
२	जेवालो डार्स देखि राउटे रह खानेपानी	१०००
३	साउने खोला देखि रातिधारी खानेपानी	१०००
४	वम्मेल गाउँ देउराली खोला हुदै पेदिखोला खानेपानी	५०००
५	झिडो दलित रोल भालुडारी	५०००
	युवा तथा खेलकुद	**५०००**
१	व्याडमिन्टन कभर्ड हल	२०००
२	खेल मैदान निर्माण	३०००
	लैससास	**१०००**
१	जनचेतना मुलक कार्यक्रम संञ्चालन	१०००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	**४५००**
१	सोरठी नाँच संरक्षण	२०००
२	मयुर नाँच संरक्षण	२५००
	सिँचाइ	**१२५००**
१	ठुला ढुङ्गा देखि पातलैखित सम्म	२०००
२	वांसा खोला खोखारे माँझागाउ पैयाडाँडा हुदै मुखियाडाँडा	७०००
३	पातले खेतवाट छहारे वराल सिचाइ कुलो	१०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
४	थतले खेतबाट दाँरखेत हुदै स्याँला खेत सम्म	१०००
५	गैराखेत देखि डुम्मारे सम्म लिप्ट सिचाई	१०००
६	गैराखेत नाउलाचैर सिचाई	५००
	सडक तथा यातायात विकास	**२५२००**
१	रातीधारी पानीढल जोडने सडक निर्माण	६०००
२	सिमखोली लौरावाङ पानीढल सडक निर्माण	२०००
३	बाडगेलौखरी सुवा खोला चौपारी हुदै शारदाखोला हिमचौर	३०००
४	पेदिखोला सातिधारी र डुम्मारे सडक निर्माण	१०००
५	डाँडागाउ भिरगाउ झरपोखरी सडक निर्माण	३०००
६	काँकरविया ठुला टाकुरा खोला सडक निर्माण	९०००
७	पानीढल लेखी जवारी औखेली सडक निर्माण	१२००
	आवास, बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	**७५००**
१	पेदिखोला आवास वस्ती विकास	२०००
२	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	३०००
३	वहुउद्देश्यीय भवन पेदिखोला निर्माण	२५००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	**४८००**
१	विद्युती विस्तार रातिधारी नयाँ	१२००
२	राउरे रहे विद्युतीय विस्तार	२००
३	मांरथाडाँडा विद्युत विस्तार	३००
४	माझा गाउ विद्युत विस्तार	१०००
५	घुसखोला विद्युत विस्तार	८००
६	टुन चौरी विद्युत विस्तार	२००
७	ओखरेनी विद्युत विस्तार	२००
८	जवारी विद्युत विस्तार	२००
९	छापा विद्युत विस्तार	२००
१०	वुराकारन विद्युत विस्तार	२००
११	तिमेलडाँडा विद्युत विस्तार	३००
	संचार तथा सुचना प्रविधि	**५०००**
१	फोरजि टावर विस्तार	५०००

वडा नं. ५

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	९८५०
१	थोपा सिंचाइ सहितको टनेल निर्माण	४५०
२	कोल्ड स्टोर निर्माण	९०००
३	माटो परीक्षण शिविर	४००
	पशुपालन	२०००
१	बाखा फार्म खोर निर्माण	२०००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	१५००
१	हाट बजारको व्यवस्थापन गर्नु	१५००
	पर्यटन विकास	४१०
१	कोटको मन्दिर निर्माण	२००
२	मुरा देबता मन्दिर व्यवस्थापन गर्ने	१००
३	मुरा देबता मन्दिर व्यवस्थापन गर्ने	११०
	वन	१०००
१	सातसल्लेरी वन व्यवस्थापन गर्ने	५००
२	कालीमाटी वन व्यवस्थापन गर्ने	५००
	बैंकिङ तथा सहकारी : वित्तीय संस्थाहरु	१००
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	१००
	रोजगार सुरक्षित आप्रवासन	२००
१	युवालाई सीपमूलक तालिम	२००
	शिक्षा	**७४७००**
१	श्री जनसेवा मा.वि. (भवन निर्माण)	६००००
२	श्री महेन्द्र जनता मा.वि (सौचालय)	१२००
३	श्री राष्ट्रिय मा.वि (घेरवार भवन)	२५००
४	श्री भरत स्मृति मा.वि (४ कोठे भवन)	५०००
५	श्री हरियाली मा.वि (खानेपानी)	५००
६	श्री शिशुदिप मा.वि (भवन ४ कोठे)	५०००
७	श्री शारदा मा.वि (फिल्ड)	५००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	स्वास्थ्य तथा पोषण	१५०००
१	वडा कार्यालय निर्माण	१००००
२	गाउघर किलनिक	४०००
३	जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य परार्मश	१०००
	खानेपानी तथा सरसफाइ	१२७००
१	भयाउखोला, सिर्पा खानेपानी	१०००
२	धारेखोली कोलाडाँडा खानेपानी	५००
३	ठुलाखोला आला खानेपानी	२००
४	कालधारा माडेरा खानेपानी	१०००
५	ठुलाखोला लिफट खानेपानी	१००००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**८५००
१	कार्यालय निर्माण	२०००
२	खेलमैदान	४०००
३	प्रशिक्षण	१५००
४	खेल सामग्री	१०००
	लैससास	१००
१	महिला शसक्तीकरण तालिम सञ्चालन	१००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	५००
१	पन्चेबाजा संरक्षण	२००
२	सोरठी नाच संरक्षण	१००
३	मयूर नाच संरक्षण	२००
	सिंचाइ	१६५००
१	स्यालाखोला रागेचौर सिचाइ	२०००
२	ओरालवन सिचाइ पोखरी	२५००
३	बरिखोला सिर्पा तल्लो सिंचाइ	५०००
४	मुटाखोला डारागाउँ तल्लो सिंचाइ	२०००
५	तुसारपानी स्यारा सिचाइ ठूलो	५०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	सडक तथा यातायात विकास	१२४५००
१	वाङगेलाखुरी देखी नाउला	१५००
२	सिल्नेटा देखि नाउला	१५००
३	सिल्नेटा खत्री गाउँ	३०००
४	वाङगे देखी सेती डाँडा	२०००
५	कारागाउँ सडक	१०००
६	सिल्नेटा देखि वयालडाँडा सडक मर्मत	५०००
७	तिमिले देखि घामाडाँडा सडक	२०००
८	वाङगे देखि वयालडाँडा सडक	२०००
९	सेता दारा देखि दलित वस्ती सम्म सडक	१०००
१०	धारापानी देखी वादी गाउँ	१५००
११	ओराल वन देखी दमाई गाउँ	४०००
१२	रागेचोर देखी सिस्नेखोला हुदै सेताडाँडा सम्म स्तर	५००००
१३	शेराचोर नाउला देखी पेदिखोला सडक	५००००
	आवास बस्ति विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	२१५००
१	वडा कार्यालय, भवन निर्माण तल्ला थप	१००००
२	ई.प्र.का. सिमबर मन्दिर निर्माण	१००००
३	काटबार मन्दिर निर्माण	१५००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	१५००
१	वादी गाउँ	२००
२	वाडगे देखी सिर्पा	२००
३	लामाडाँडा विजुली	५००
४	विटालु गाउँ विजुली	६००
	संञ्चार तथा सुचना प्रविधी	५००
१	फोरजि नेटवर्क विस्तार	५००

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	जलाधार	**९०००**
१	धारेश्रबोली रातामाटा मूल संरक्षण	१०००
२	लसुनवारी स्थानीलेक मूल संरक्षण	३०००
३	भालुखोला वादिगाउँ मूल संरक्षण	५०००
	वातावरणीय स्वच्छता	१५००
१	कालडाडा देखी माडेरा बृक्षारोपन	१५००
	विपद व्यवस्थापन	५०००
१	नदी तटवन्ध निर्माण	५०००
	सुशासन तथा सस्थागत विकास	१००
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	१००

वडा नं. ६

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	२३०००
१	अदुवा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	५०००
२	आलु चिप्स प्रशोधन केन्द्र स्थापना	३०००
३	चिस्यान केन्द्र स्थापना	१५०००
	पशुपालन	**३५००**
१	नमुना बाखा पालन आधुनिक खोर घर निर्माण	१०००
२	भकारो सुधार कार्यक्रम	१०००
३	लोकल कुखुरा पालन प्रवर्द्धन	१५००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	**१५५०**
१	डेरी उद्योग स्थापना	१०००
२	आधुनिक मिल संञ्चालन	३००
३	आरन उद्योग सञ्चालन सहयोग	२५०

क.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	पर्यटन विकास	**२०००**
१	हिमचौर देखि चोरङगे हुदैं शिद्धगुफा सम्म पैदल मार्ग निर्माण	२०००
	वन	**२०००**
१	सामुदायिक वन भवन निर्माण	२०००
२	वडा भरी बृक्षारोपन कार्यक्रम	२००
	बैंकिङ तथा सहकारी : वित्तीय संस्थाहरु	**१००**
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	१००
	रोजगार र सुरक्षित आप्रवासन	**२००**
१	बैदेशिक रोजगारीमा जानेलाई सीपमूलक तालिम	२००
	शिक्षा	५००००
१	खेल मैदान निर्माण	२००००
२	विद्यालय भवनको निर्माण	२००००
३	शिक्षक व्यवस्थापन	१००००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	**११००**
१	बहिरंग उपचार केन्द्र स्थापना	१००
२	बर्थिंङ सेन्टर स्थापना	१०००
	खानेपानी तथा सरसफाई	**१५०००**
१	पानी परीक्षण मालनेटा खा. पा पोखरा	१०००
२	खानेपानी तथा सरसफाई	२०००
३	हिमचौर लिफ्ट खानेपानी योजना	१००००
४	च्याउखोला दोभान	२०००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**६८००**
१	खेलकुद मैदान निर्माण हिमचौर	१५००
२	राष्ट्रिय स्तरका खेलाडी सम्मान तथा पुरस्कार	३००
३	कभर्ड हल निर्माण	५०००
	लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण	**४००**
१	सासु बुहारी अर्न्तक्रिया कार्यक्रम	२००
२	लैङ्गि हिंसा तथा नारी दिवस	२००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	१२००
१	वली बंशबली संरक्षण तथा गोत्र	५००
२	मयुर नाच, लहरे नाच, सोरठी, बनगाडी नाँच प्रवर्द्धन	७००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	सिँचाइ	**१९८००**
१	सिचाइ हिमचौर	२०००
२	खौकर पल्टयाखेत	२०००
३	ताउले रह घुस्यातनेटा	२०००
४	च्याउ खोला, दलेनिखोला	५०००
५	चिन्या खोला पैरे खोली	६०००
६	थोपा सिचाइ उल्लेरी	८००
७	लिफट उल्लेरी	१०००
८	हिम खोला माथिल्लो हिम सिचाइ	१०००
	सडक तथा यातायात विकास	**२०९०००**
१	सेराचौर, बडाचौर, हिमचौर, जामुनेचौर हुदै पा.मो.स.कालोपत्रे	३००००
२	मैढोले, सिदार्थ, देविका मन्दिर व.क.पि.मो.स.पिच.कालोपत्रे	१४०००
३	शारदा खोला हिमचौर पक्की पुल	७००००
४	बडा कार्यलय देखि स्वास्थ्य चौकी जोड्ने पक्की पुल	८००००
५	दुधिलाबोट उल्लेरी खोला सडक स्तर उन्नती	१००००
६	चोखिमुला लिरेडाँडा सिस्नेरी हुदै अबानी सडक	५०००
	आवास, बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	**३२५००**
१	सभा हल निर्माण	५०००
२	महिला समुहका लागि साबिकका ४ वटै बडामा भवन निर्माण	२००००
३	प्रत्येक साबिक वडामा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	४०००
४	मनोरञ्जन पार्क निर्माण	३५००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	**२००००**
१	वडा भित्रका सबै बस्तीहरुमा बिद्युतको विस्तार पहुँच	२००००
	संञ्चार तथा सुचना प्रविधि	**२५००**
१	सबै विद्यालयमा ICT Lab सहयोग	२०००
२	वडा भरी फ्रि वाइफाइको व्यवस्था	५००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	जलाधार	१७५००
१	चेरङगे खा.जा. मुहान संरक्षण	१५००
२	पैरेखोली खा.पा. मुहान	१०००
३	कलरा खा.पा. मुहान	३०००
४	हन्या खा.पा. मुहान	१०००
५	नाउली खा.पा. मुहान	१०००
६	च्याउली खोली खा.पा. मुहान	२०००
७	हिमचौर लिप्ट खा.पा. मुहान	८०००
	वातावरणीय स्वच्छता	४५००
१	बृक्षारोपन	१५००
२	सल्लेरी पाखा बन बृक्षयरोपन	१०००
३	बाग्मती सा.ब. बृक्षयरोपन	१०००
४	लाली गुराँस बन बृक्षयरोपन	१०००
	विपद् व्यवस्थापन	१३०००
१	जनचेतनाको लागि आर्थिक व्यवस्था	५००
२	वडा स्तरीय कोष वडा	२५००
३	सामग्री व्यवस्थापन	५०००
४	एमबुलेन्स खरिद तथा व्यवस्थापन	५०००
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	२००
१	कम्प्युटर खरिद	१००
२	वडा कार्यालय घेरबार	१००

वडा नं. ७

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	**१२९५०**
१	अदुवा पकेट क्षेत्र स्थापना	१०००
२	कृषि तथा नर्सरी फर्म	१५००
४	प्रांङगारिक मल प्रवर्द्धन	१५०
५	चिस्यान केन्द्र	१००००
६	बिउबिजन वितरण	१००
७	कृषि औजार सामग्री	२००
	पशुपालन	**१३००**
१	भकारो सुधार कार्यक्रम	४००
२	उन्नत जातका बाखा वितरण	३००
३	बंगुर पालन प्रवर्द्धन	३००
४	बोयर बोका वितरण	३००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	**२५०**
१	घरेलु औजार निर्माण उद्योग स्थापना	२५०
	पर्यटन विकास	**११००**
१	शिव मन्दिर निर्माण मखलाम टाकुरा	२५०
२	प्रशंसा मण्डली निर्माण	२००
३	भैरब कुल मन्दिर मारिचौर	५००
४	बागेश्वरी मष्टाकुल मन्दिर निर्माण	१५०
	वन	**१००**
१	बृक्षारोपण कार्यक्रम विस्तार	१००
	बैंकिङ तथा सहकारी : वित्तीय संस्थाहरु	**२००**
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	२००
	रोजगार र सुरक्षित आप्रवासन	**२००**
१	युवालाई सिपमूलक तालिम सञ्चालन	२००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	शिक्षा	९९८५०
१	विद्यालयको भवन निर्माण	३५०००
२	विद्यालय घेरबार तथा गेट निर्माण	३५००
३	विद्यालय खानेपानी व्यवस्थापन	७०००
४	खेलकुद मैदान निर्माण	१४०००
५	शौचालय निर्माण	२५०००
६	I.C.T. निर्माण	४४००
७	विज्ञान प्रयोगशाला निर्माण	१९५०
८	E पुस्तकालय	९०००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	५५००
१	स्वास्थ्य चौकी घेरबार	१५००
२	एमबुलेन्स खरिद	१५००
३	जनचेतना मुलक कार्यक्रम पोषण तथा बाल बिबाह न्यूनिकरण	१०००
४	ल्याब तथा एकसरे सेवा	१०००
५	महिला स्वा.स. सेविकाहरुको क्षमता अभिवृद्धि	५००
	खानेपानी तथा सरसफाइ	८१००
१	दैरा धारा खानेपानी ट्याङकी निर्माण	५००
२	बयास्वरा आनेपानी निर्माण योजना मर्मत	१५००
३	घर्तीगाउँ खानेपानी निर्माण योजना मर्मत	२०००
४	भावर खानेपानी निर्माण योजना	६००
५	बेस्याचौर ट्याङकी निर्माण योजना	१५००
६	खारा टोल खानेपानी निर्माण योजना	२०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	युवा तथा खेलकुद विकास	९६००
१	बहुउद्देश्यशीय खेलकुद भवन	७०००
२	प्रशिक्षक व्यवस्थापन	४००
३	खेलकुद सामग्री खरिद	२००
४	कर्वड हल निर्माण	२०००
	लैससास	३५०
१	जनचेतना मुलक अभिबृद्धि	२००
२	सीपमुलुक तालिम	१५०
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	५००
१	वडा क्लब सामग्री खरिद	३००
२	संस्कृति कला तथा साहित्य प्रोत्साहन	२००
	सिँचाइ	१७५००
१	भावर सिचाइ पोखरी निर्माण	१०००
२	घर्तीगाउँ आघरला लिफट सिचाइ	६०००
३	आरुचौर खोला बराखोला बेसेचौर	२०००
४	कोदालचौर सिचाइ ट्याङकी निर्माण	१५००
५	पेदी हिमाल काल्ना मयानेटी खा.पा.	४०००
६	खारा निर्माण तथा निर्माण	१०००
७	बनसरी गोगल खोला निर्माण	२०००
	सडक तथा यातायात विकास	**७८३००**
१	टाट्के कोदालचौर दहगाउँ रोल्पा सडक निर्माण	९५००
२	टाट्के गाडाँकोट प्रलेख जोड्ने	१००००
३	चौफारी गोवले चौर स्याल स.	२५००
४	टा्टके पैयाँचौर मोडचौर जामुने बगर	२५००
५	बैरेखोला भावर पेदे हुदै ६ न. जोड्ने बाटो	१२००
६	टा्टके टिमुर अमेलम हुदै परिगाउ	५०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
८	कुनेयता कुवा बोट निर्माण	१६००
९	पूर्णदाय हुदै बनसरी सडक निर्माण	२०००
१०	टाटके घर्तीखुम्या सल्याव नाली	५०००
११	स्याल पातिहाल्ना गुठाखोला	१५००
१२	टाटके घनेटी अभने भुवनेश्वरी	२५००
१३	टाटके रातामाटा बैरेखोला हिमचौर	२५००
१४	चौफारी भडाडीडाँडा हुदै गोगे खोला जोड्ने	२५०००
	आवास, बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	**८३००**
१	टाटके पार्क निर्माण	५००
२	खारा पार्क निर्माण	५००
३	कुरिलाचौर पार्क निर्माण	१०००
४	आबास कार्यक्रम घर निर्माण	१०००
५	कोदालचौर पार्क निर्माढा	१२००
६	मेल्ता मन्दिर निर्माण	१२००
७	खड्का मस्टकुल निर्माण	१५००
८	बाडखोर मन्दिर निर्माण	१४००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	**२०५००**
१	तलिगाउ हुदै भावर जोडने	१०००
२	घर्तिगाउ कोदालचौर गोगनखोला	१००००
३	पेदि, हिमाल काल्ला परपत्री	२५००
४	टाटके खारा मर्मत	२०००
५	बाल उपका। स्कुल हुदै पूर्णदाय	१५००
६	गोवलेचौर घरबारी हुदै स्याला	२५००
७	कोदालचौर स्कुल निर्माण	१०००
	संचार तथा सूचना प्रविधि	**१०००**
१	सूचनापाटी निर्माण	५००
२	निशुल्क वाईफाइ व्यवस्था	५००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	जलाधार	**३६५०**
१	शारदा खोला संरक्षण	२५००
२	खरि खोला मुहान संरक्षण	४००
३	बनसरी मुहान संरक्षण	१५०
४	हिम खोला मुहान संरक्षण	२००
५	ठारी खोला मुहान संरक्षण	१५०
६	भावर मारिचौर तलिगाउँ मुहान संरक्षण	२५०
	वातावरणीय स्वच्छता	**३५००**
१	बृक्षारोपन सार्वजनिक	५००
२	सहर वरिपरि फोहोर व्यवस्थापन	१०००
३	सा. ब. शौचालय स्थापना	२०००
	विपद् व्यवस्थापन	**३०००**
१	आगालागी नियन्त्रण	५००
२	सिचाइ कुलो निर्माण खडेरी बच्नु	२५००
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	**१००**
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	१००

वडा नं. ८

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	५८००
१	टनेलमा व्यवसायिक तरकारी खेती भरारे	२८००
२	जुस उद्योगे फलफुल	२०००
३	अदुवा बेसार मसला उद्योग	१०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	पशुपालन	१००००
१	भैसी पालन	२०००
२	बाख्रा पालन	८०००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	७५००
१	जुत्ता उद्योग स्थापना	१०००
२	आरन उद्योग	५०००
३	सिलाइ कटाइ	१०००
४	पंचे बाजा संरक्षण गर्ने	५००
	पर्यटन विकास	७७००
१	कालिका मन्दिर संरक्षण	१०००
२	अग्ला टाकुरा सिद्ध मन्दिर निर्माण	१२००
३	रानी पोखरीमा पर्यटन विकास	१५००
४	बराहकुल धैरेनी मन्दिर जाने बाटो तथा घेरबार	१०००
५	छहरे पानी कृष्ण मन्दिर निर्माण	१०००
६	गोरानेटा शिव मन्दिर निर्माण	२०००
	वन	४००
१	पुरानो बाटोमा सुनाखरी लगाउने	४००
	शिक्षा	८६५००
१	प्लस टु संञ्चालन	१००००
२	बिद्यालय भवन निर्माण	७००००
३	विद्यालयमा शौचालय निर्माण	३५००
४	विद्यालय घेरबार	३०००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	५५५००
१	स्वा. चौ. भवन निर्माण	५००००
२	स्वा. चौ. घेरबार स्वा. चौ. संञ्चालन अनुदान	१५००
३	खोप तथा गाउघर किल्निक शौचालय घेरबार	३०००
४	स्वा. चौ प्रतिक्षालय	५००
५	महिला स्वयम् सेविका क्षमता अभिवृद्धि	५००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	खानेपानी तथा सरसफाइ	१२३०००
१	बृहत लिप्ट खा.पा. योजना	५००००
२	हाँसेकोड खा. पा. योजना	५००००
३	झुलाखानी काफौबाङ खत्रीगाउँ	१००००
४	बाँस रुख तल्नो सिमयनेरा	१०००
५	गैरागाउँ कोटमौला लिप्ट खा. पा	१००००
६	दाउरा खानी विउरेखोला खा. पा	२०००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**१००००**
१	खेलकुद रङ्गशाला निर्माण	१००००
	लैससास	**२००**
	जनचेतनामूलक कार्यत्रम	२००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	**२००**
	कला संरक्षण केन्द्र स्थापना	२००
	सिँचाइ	**२५०००**
१	ताउले र जोगेटाकुरा सिचाइ योजना	१००००
२	बाउनी खोला रानी सल्या सिचाइ	२०००
३	दरिभिर बरेली सिचाइ	५०००
४	कैनी खोला टाटके सिचाइ	३०००
५	तिलिया बाउरे खोला सिचाइ	५०००
	सडक तथा यातायात विकास	४३०००
१	बागचौर पातीहाल्ना सडक स्तरउन्नती	१२०००
२	जंघारा देखि बरेली सम्म ग्राबेले सडक	४०००
३	फट्के बुरेली हुदै सुपारी नयाँ सडक	४०००
४	गोटानेटा बुरेली स्तर उन्नती सडक	४०००
५	गोटानेटा सुपारी वीच गाउँ हुदै लहरे सिमल पिपलनेटा सडक	४०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
६	पोखरा डाँडा विउरेखोला सडक	५०००
७	पोखरा डाँडा देखि रानीडाडा सम्म सडक	३०००
८	मंगय खोला चित्रालेखी उन्नती गर्ने	३०००
९	बछिले फाल हालेका मिरदेहन सुपारी सम्म	४०००
	आवास, बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१५०००
१	हिमदृश्य कृषि सहकारी भवन निर्माण	२५००
२	दिव्य मिलेर सहकारी भवन निर्मण	२५००
३	महिला बचत सहकारी भवन	५०००
४	बृदाश्राम निर्माण	५०००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	५००
१	विद्युत नपुगेको ठाउँमा विद्युत विस्तार	५००
	संञ्चार तथा सुचना प्रविधि	५०००
१	4G टावर निर्माण	५०००
	जलाधार	**१०८००**
१	बढी खाले तिलिचो खोला तारजाली निर्माण	२०००
२	ठुल्डाँढा दानेपानी मुहान संरक्षण	१०००
३	भरोर मुल संरक्षण	२००
४	सिमखोला पानी पोखरी निर्माण	५००
५	तिनपाने मुहान संरक्षण	२०००
६	आरुगैरा मुहान संरक्षण	१०००
७	पनेरा खोला मुहान संरक्षण	५००
८	बुरेली बैशारुख मुहान संरक्षण	५००
९	ठुला खोला बिउरेखोला मुहान संरक्षण	५००
१०	तल्लो छरेपानी मुहान संरक्षण	५००
११	बैशारुख मुहान संरक्षण	५००
१२	लरेसिमल खानेपानी संरक्षण	५००
१३	छहरेयानी खानेपानी मुहान संरक्षण	५००
१४	बद्दीगारे खानेपानी मुहान संरक्षण	३००
१५	बाघारी खानेपानी मुहान संरक्षण	३००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	वातावरणीय स्वच्छता	**१४००**
१	उच्च ठेमुरकोट वनमा बृक्षरोपन	३००
२	बुटेली वन बृक्षरोपन	३००
३	तिनपाने सा. वन बृक्षरेपन	३००
४	कोटमौला बजार क्षेत्रमा फोहोर तथा शौचालय निर्माण	५००
	विपद् व्यवस्थापन	**८००**
१	आपतकालीन सामग्री खरिद	५००
२	आपतकालीन भवन	२००
३	आपतकालीन कोष निर्माण	१००
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	**१००**
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	१००

वडा नं. ९

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	**३००००**
१	सित भन्डार निर्माण	१५०००
२	व्यावसायिक आलु खेती प्रवर्द्धन	५०००
३	जडीबुटि प्रशोधन तथा उद्योग सञ्चालन	१००००
	पशुपालन	**७०००**
१	व्यावसायिक बाखा पालन प्रवर्द्धन	५०००
२	व्यावसायिक भैसी पालन प्रवर्द्धन	२०००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	**२२५००**
१	सुन्तला जुस उत्पादन उद्योग	२५००
२	टिमुर प्रशोधन उद्योग जडिबुटि	१००००
३	आलु चिप्स उद्योग	५०००
४	फलफूल प्रशोधन केन्द्र स्थापना	५०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	वन	**३०००**
१	पाखापानी सार्वजनिक भवन निर्माण	२०००
२	सहिद स्मृति सार्वजनिक घेरवार	१०००
	रोजगार सुरक्षित आप्रवासन	**२००**
१	युवाहरुलाई सीपमूलक तालिम	२००
	शिक्षा	**२००००**
१	श्री शिशु जागरण मा.वि. भवन निर्माण	१००००
२	श्री सूर्य प्रकाश मा.वि. भवन निर्माण	५०००
३	श्री विरेन्द्र मा.वि. भवन निर्माण	३०००
४	श्री बाल उपकार मा.वि. भवन निर्माण	२०००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	**६०००**
१	आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र स्तरोन्नती	५०००
२	गाउँघर किलिनिक स्तरोन्नती	१०००
	खानेपानी तथा सरसफाइ	**६०००**
१	ठुला खोला खानेपानी आयोजना निर्माण	५०००
२	विरगैरा मुहान खानेपानी विस्तार	१०००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**१०००**
१	प्युठान चौर खेलमैदान निर्माण	१०००
	लैससास	**२००**
१	आमासमूहहरुलाई सचेतनामूलक तालिम	२००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	**५००**
१	लहरे, सिङारु सोरठी नाँच संरक्षण	५००
	सिँचाइ	**३५००**
१	पानीमुहान लिफट सिचाइ	१०००
२	तिलचा खोला खेत कुलो	१०००
३	गोठा धर पानी सिचाई टङंकी निर्माण	१०००
४	तिल्चाखोला बयाखेत बिरौटा सिचाइ कुलो मर्मत	५००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	सडक तथा यातायात विकास	२६५०००
१	लिउरेवारी गाउँकोट पोखरी स्तरउन्नती	२००००
२	लिउरेवारी रयाजवोट हरिपुर जुगेखोली जलेर्खक निर्माण	३००००
३	जलेखर्क,वभान श्रीचौर कुयापानी चारमेरिछारे, राकु दुधिलावोट निर्माण	६००००
४	विजुली बजार,खोरवारे परिलेख निर्माण	५००००
५	बागखोर,बुजेरी जलेपार्क निर्माण	१५०००
६	दखारयेल गेरखोला निर्माण	३००००
७	रयाजवोट माझगाउँ घारनेमुल वागखोर छनबोट निर्माण	२५०००
८	पिपलकोरुख वयालडाडी रानीपोखरी निर्माण	१५०००
९	गाडाकोट धाथिढुङय वथान पातिहाल्न निर्माण	२००००
	आवास बस्ति विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	४५००
१	कृषि सहकारी भवन निर्माण	२५००
२	कृषि उपज सङकलन केन्द्र स्थापना	२०००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	३००००
१	खोरवारे वुझेटी,जलेखर्क डाडीटोल वथान ३ पेज लाइन विस्तार	१००००
२	हावावाट विजुली मख्लाम हिराटाकुरा	२००००
	संञ्चार तथा सूचना प्रविध	५००
१	फोरजी नेटवर्क विस्तार	५००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	जलाधार	**३८००**
१	पानीको मुहान सँरक्षण	५००
२	पनेरी खोला पानीको मुल सँरक्षण	२०००
३	विरिगैरा खानेपानी चाहार मुल सँरक्षण	५००
४	भण्डारि टोल पानीको मुहान सँरक्षण	५००
५	सिमती कुवा पानी मुहान सारक्षण	३००
	वातावरणीय स्वच्छता	**१५००**
१	विरुवा रोप्ने वृक्षारोपन	१०००
२	सामुदायिक भवनमा फुलवारी निर्माण	५००
	विपद व्यवस्थापन	**८०००**
१	जलेखर्क वथान कुयापानी सडक छेउमा वाल निर्माण	५०००
२	खोखोर धामिढुङगा परिलेख सडक अन्तर्गत कुयापानी खोलामा तटवन्ध तथा ग्रयाविङ वाल	२०००
३	सुर्यप्रकाश आविमा ग्याविंङ वाल निर्माण	१०००
	सुशासन तथा सस्थागत विकास	**२००**
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	२००

वडा नं. १०

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	७५०
१	कृषि प्राविधिकको व्यवस्था	४५०
२	विउ विजन वितरण	१००
३	कृषि औजारहरु वितरण	२००
	पशुपालन	**११८३६**
१	लम्कि स्कीन भाइरल रोग नियन्त्रण	७८०
२	खोरेत रोग नियन्त्रण	९७५६
३	घाँसको विउ विजन वितरण	१३००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	**१७५०**
१	साबुन उद्योग स्थापना	१५००
२	पानी घट्ट सञ्चालन	२५०
	पर्यटन विकास	**४०००**
१	शिबगुफा मर्मत	२५००
२	सहिद पार्क मर्मत	१५००
	वन	**१५००**
१	वृक्षा रोपन	५००
२	वनको घेरबार	१०००
	बैकिङ तथा सहकारि वित्तीय संस्थाहरु	**२००**
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	२००
	रोजगार र सुरक्षित आप्रवासन	**२००**
१	युवाहरुलाई सीपमूलक तालिम	२००
	शिक्षा	**१३००००**
१	मावि वा.न पा १० भवन निर्माण घेरवार	६००००
२	जनता मा.वि भवन निर्माण	१००००
३	शीतल आ वि भवन निर्माण	२००००
४	सरस्वती मा.वि भवन निर्माण	४००००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	**११०००**
१	ल्याव सेवा संञ्चालन	५०००
२	भिडियो x-ray सेवा	१०००
३	भवनको छतमा टिन निर्माण	२०००
४	गाउघर किल्निक तथा खोप किल्निक भवन	२०००
५	स्वंसेवकको यातायात खर्च बढाउने	१०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	खानेपानी तथा सरसफाइ	**१६०००**
१	माथिल्लो काभ्राबोट खानेपानी	१०००
२	आफल्ला खानेपानी, दारीमबोट	५०००
३	बराचौर , घरेली थारेघर सम्म	१००००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**२०००**
१	हरियाली युवा क्लव खेल मैदान निर्माण	२०००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	**१०००**
१	बार्षिक साहित्य महोत्सव	१०००
	सिचाँइ	**३४६५०**
१	पाँचगरे सिचाइ आयोजना	५०००
२	आडगरे सिचाइ योजना	४००
३	तल्लो सुलिकमरे सिचाइ योजना	३०००
४	बुरेली सिचाइ योजना	२५०
५	मोखला कुलो सिचाई योजना	५००
६	गरेलेखोला सिचाइ योजना	४५००
७	ठुलो टाटके सिचाइ योजना	६०००
८	खनेलाले काट्को कुलो आफला	३०००
९	तल्लो पेदी सिचाइ योजना	३०००
१०	खरीबोट पाइप सिचाइ योजना	२०००
११	स्यालालाखरी पाइपबाट सिचाइ योजना	१०००
१२	सिम खेल हुदै माझाँखेत सम्म	३०००
१३	गजेडखोला सिचाइ निर्माण	१०००
१०	डाँरी खोला सिचाइ निर्माण	२०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	सडक तथा यातायात विकास	**६२०००**
१	कालाखेत देखि पिपलनेटा हुदै मदन भण्डारी राजर्मार्ग कोटमौला	१२०००
२	मोखला दुबेरीचौर हुदै दमाचौर सम्म जोड्ने सडक	१००००
३	पिपलनेटा देखि धिताल हुदै गैरी बिसाउने जोड्ने सडक पक्की निर्माण	२१०००
४	खरखर देखि आफला ठुलाखोला जोड्ने सड्क पक्की सडक निर्माण	१००००
५	गलै देखि स्यालागाउँ हुदै चयाल गाउँ सम्म सड्क ग्राभेल	९०००
	आवास बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	**१७००**
१	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	५००
२	सामुदायिक बनको भवन निर्माण	१२००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	**१०००**
१	बा.न.पा. १० पिपलनेटा बिजुली बिस्तार	१०००
	संञ्चार तथा सूचना प्रविधी	**३००**
१	फोर जि. नेटवर्क विस्तार	३००
	जलाधार	**१८७००**
१	चिसिखोली तटबन्धन निर्माण	५०००
२	थोपाखोला तटबन्धन निर्माण	७०००
३	स्याउला गाउँ खानेपानि मुहान संरक्षण	५७००
४	गोसाइखोला खानेपानि टङ्की निर्माण	१०००
	वातावरणीय स्वच्छता	**३३००**
१	जनकल्याण सामुदायिक बन संरक्षण	६००
२	पिपल चौतारी सामुदायिक बनमा पार्क घेरबार	५००
३	नमुना वन पर्लटिङ योजना	१०००
४	स्यालखोला सामुदायिक बनमा बृक्षरोपन	७००
५	धारा पानी कोइली सामुदाय संरक्षण	५००
	विपद व्यवस्थापन	**३०००**
१	विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी सामग्री खरिद	१०००
२	विपद व्यवस्थापन भवन निर्माण	२०००
	शुसासन तथा सस्थागत विकास	**२००**
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	२००

वडा नं ११

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	७५०
१	उन्नत जातको बिउ बिजन	४५०
२	माटो परीक्षण शिविर	१००
३	कृषि औजारहरु वितरण	२००
	पशुपालन	२०००
१	पशु पालनलाई खोर व्यवस्थापन	७००
२	भकारो सुधार कार्यक्रम	१३००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	२००
१	आरन उद्योग स्थापना	२००
	पर्यटन विकास	९००
१	विजयधुरी सम्म पैदल मार्ग निर्माण	९००
	वन	१५००
१	वृक्षारोपन कार्यक्रम	५००
२	जडिबुटि संरक्षण	१०००
	बैकिङ तथा सहकारि वित्तीय संस्थाहरु	**२००**
१	वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन	२००
	रोजगार र सुरक्षित आप्रवासन	**२००**
१	युवाहरुलाई सीपमूलक तालिम प्रदान	२००
	शिक्षा	**६७००**
१	शिशु कल्याण मा वि भवन निर्माण	२५००
२	कालिका प्रा वि भवन निर्माण	१२००
३	कालिका आ.वि. भवन निर्माण	१०००
४	जनमुखि आ.वि. भवन निर्माण	१०००
५	सरस्वति आ.वि. भवन निर्माण	१०००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	**५०००**
१	स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण	१०००
२	बर्थिङ सेन्टर स्थापना	२०००
३	एम्बुलेन्स संञ्चालन	१०००
४	गाउँघर क्लिनिक भवन निर्माण	१०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	खानेपानी तथा सरसफाइ	**२५००**
१	लिफ्ट खानेपानी संञ्चालन	२५००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**५००**
१	वडामा खेल मैदान निर्माण	५००
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	**१५०**
१	लोक कला सम्बन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम	१००
२	वाल साहित्य सम्बन्धी लेख रचना तयार कार्यक्रम	५०
	सिचाँइ	**२५००**
१	लघु सिचाइ आयोजना	२५००
	सडक तथा यातायात विकास	५१३२०
१	पाथिहाल्ना, पाचौर रातामाटा सडक निर्माण	१५००
२	पाथिहाल्ना हारिचार चादेमारे सडक निर्माण	१००००
३	पाथिहाल्ना, भाँडेखोला भित्रिभवन खर्क सडक निर्माण	५०००
४	झुमा छराउने,चिनाली धादेमारे सडक निर्माण	५५०
५	रातामाटा, लेख वसारे सडक निर्माण	८५००
६	पान्चौर पोखरनेटा ओइलामपुग्ने निर्माण	५५००
७	पान्चौर, भित्रिभवन रातामाता सडक निर्माण	५५००
८	ध्याप, केटरकोट, रोल्पा सिमाना सडक निर्माण	५५००
९	इनद्र ठारिखोला स्कुल रातामाटा सडक निर्माण	५५००
१०	लेख बञ्जेर केतरकाटे सडक निर्माण	३७७०
	आवास बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	१६१४
१	पातिहाल्ना बजारमा सार्वजनिक शौचालय निर्माण	१९५
२	पान्चौर,रातामाटामा शौचालय निर्माण	३३०
३	पान्चौर पुल निर्माण	३३०
४	कालिका मन्दिर तिर्खाधुरी निर्माण	२५०
५	कालिका प्रा.वि भवन निर्माण	२५९
६	रातपरा शिव गुफा पैदल मार्ग निर्माण	२५०

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	**१६००**
१	हारिचार विद्युत विस्तार	९००
२	धादेमारे सिम्तेखर्क विस्तार	७००
	संञ्चार तथा सूचना प्रविधि	**६०००**
१	आल्पा नेटा टावर विस्तार	१०००
२	दहचौर रातापारा टावर विस्तार	५०००
	जलाधार	२४५००
१	पुणृपानी हारिचौर खानेपानी	६०००
२	लोरिविन लिफ्ट खानेपानी	३०००
३	केतरकाट् खानेपानी	४०००
४	खर्क लिफ्ट खानेपानी मर्मत	२०००
५	सिम्ते खर्क लिफ्ट खानेपानी	६०००
६	लेख लिफ्ट खानेपानी	३५००
	वातावरणीय स्वच्छता	**९५००**
१	पातिहाल्न पान्चौर रातामाटा डम्पिङ	५५००
२	विद्यालय वृक्षारोपन कार्यक्रम	२०००
३	वडा कार्यालय बृक्षारोपन कार्यक्रम	२०००
	विपद व्यवस्थापन	**३९००**
१	वडाकार्यलयमा पक्की वाल निर्माण	१५००
२	खर्क पक्की वाल निर्माण	६००
३	पुवारा पक्की वाल निर्माण	८००
४	हारिचार मा.वि पक्की वाल निर्माण	५००
५	सिद्दथान पक्कि वाल निर्माण	५००
	सुशासन तथा सस्थागत विकास	**२००**
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	२००

वडा नं. १२

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	कृषि	५४१००
१	आलु कोल्ड स्टोर निर्माण	५००००
२	बिउ उत्पादनका लागि टनेल माग	५००
३	माटो परीक्षण शिविर	५००
४	कृषि मेला प्रदर्शनी	१०००
५	कृषि बिमा प्रोत्साहन कार्यक्रम	१००
६	हाते ट्याक्टर औजार वितरण	२०००
	पशुपालन	**१२००**
१	उन्नतजातको बाखा, गाई, भैंसी वितरण	५००
२	पशु बिमा कार्यक्रम	१००
३	भकारो सुधार कार्यक्रम	१००
४	पोषिलो घाँस वितरण	१००
५	कृषि तथा भेटनरी प्राविधिक सञ्चालन	४००
	घरेलु तथा साना उद्योग व्यापार	१०००
१	आलु चिप्स उद्योग	५००
२	तोरी तथा मकै पिस्ने उद्योग स्थापना	५००
	पर्यटन विकास	**१०५००**
१	सिद्ध गुफा संरक्षण विजयधुरी पैदल मार्ग	५०००
२	धार्मिक स्मरिका निर्माण	५००
३	चौरासी सिद्ध गुफा मन्दिर निर्माण	१०००
४	चौराडाँडा होम स्टे निर्माण	२०००
५	विजयधुरी पर्यटकीय क्षेत्र निर्माण	२०००
	वन	**८०००**
१	सामुदायिक भवनमा बृक्षारोपन कार्यक्रम	५०००
२	बाफुखोला पार्क निर्माण	३०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	बैंकिङ तथा सहकारी : वित्तीय संस्थाहरु	**२००**
१	सहकारी क्षमता अभिबृद्धि तालिम	२००
	रोजगार र सुरक्षित आप्रवासन	**२००**
१	युवाहरुलाई सीपमूलक तालिम सञ्चालन	२००
	शिक्षा	**४००००**
१	विद्यालय ४ कोठे भवन निर्माण	३००००
२	डिजिटल पुस्तकालय निर्माण	२५००
३	ICT ल्याब निर्माण सबै विद्यालय	२५००
४	खेलकुद मैदान निर्माण सबै विद्यालय	५०००
	स्वास्थ्य तथा पोषण	**१८८००**
१	एम्बुलेन्स संञ्चालन	५५००
२	गाउँघर क्लिनिक भवन निर्माण	८०००
३	स्वास्थ्य चौकीमा कोल्ड चेन व्यवस्थापन	५०००
४	पोषण कार्यक्रम	३००
	खानेपानी तथा सरसफाई	**५७८००**
१	एक घर एक धारा कार्यक्रम	४५०००
२	खानेपानी	९०००
३	सरसफाइ कार्यक्रम	१०००
४	सरसफाइ	२५००
५	जनचेतना कार्यक्रम	३००
	युवा तथा खेलकुद विकास	**१७१००**
१	खेलकुद मैदान निर्माण	५०००
२	खेलकुद शिक्षक	२०००
३	खेलकुद सामग्री	१००
४	खेलकुद भवन निर्माण	१००००
	लैससास	**१०००**
१	जनचेतना मुलक कार्यक्रम	१०००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	भाषा, संस्कृति, कला तथा साहित्य	**६०००**
१	लोप उन्मुख कला संस्कृति लाई जोगाउने	२०००
२	कला संस्कृतिक जोगाउन भौतिक संरचना निर्माण	२५००
३	शिद्ध चौरासी मेला तथा मन्दिर व्यवस्थापन	१०००
४	कला सामग्री खरिद	५००
	सिँचाई	**१४०००**
१	पानी दल गरा कुलो सिचाइ निर्माण	३०००
२	ओखेनी तरलेखेली सिचाइ कुलो निर्माण	३०००
३	सिमगैरी लिफट सिचाइ	१५००
४	ठुली पोखरी लिफट सिचाइ	१५००
५	चौ लाईगैठी लिफट सिचाइ	१०००
६	विसाउन लिफट सिचाइ	१०००
७	धारीघर लिफट सिचाइ	१५००
८	ओखेनी लिफट सिचाइ	१५००
९	जंगले गातलेडाँडा लिफट सिचाइ	३०००
१०	लिप्टर सिर्चाका लागि सामग्री खरिद	२०००
	सडक तथा यातायात विकास	३१८००
१	भालुकोट डाँडागाउँ सुकिदह बगर निर्माण	२०००
२	काफलनदी नङधारे खाल्नेटा बल्लेजुस	२५००
३	ढर्का ठाराखोरिया सिमगैरी बगर निर्माण	३०००
५	घरहाल्ने खेती गाउँ तेर्सा खोला निर्माण	४०००
६	दहरखोला छराखोला निर्माण	२०००
७	बगर जुम्ला रैजगैन्टा निर्माण	२०००
८	बगर डाँडा गाउँ सुकिदह निर्माण	३०००
९	तेर्साखोला बङगले डाँडागाउँ निर्माण	३५००
१०	बगर तेर्सा खोला सुकिदह निर्माण	२५००
११	ठुली खोलीया सडक	१०००
१२	ओटेकेनी स्याउले बास निर्माण	१०००
१३	खौला दोभान बगर निर्माण	५३००

क्र.स.	क्रियाकलापहरु	जम्मा बजेट (रु. हजारमा)
	आवास, बस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	४०००
१	खरको छानो मुक्त कार्यक्रम सञ्चालन	२०००
२	सार्वजनिक प्रतिक्षालय	१०००
३	गुठी मठ मन्दिर निर्माण	१०००
	बिद्युत तथा बैकल्पिक उर्जा	**१००००**
१	विद्युत विस्तार	९०००
२	सौर्य उर्जा कार्यक्रम	१०००
	संञ्चार तथा सूचना प्रविधि	**५००**
१	फोरजि नेटवर्क विस्तार	५००
	जलाधार	**९९५०**
१	नदी तथा खोलामा तटबन्धन	३९५०
२	रिचार्ज पोखरी निर्माण	५०००
३	मुहान संरक्षण	१०००
	वातावरणीय स्वच्छता	**६०००**
१	डम्पिङ साइड निर्माण	५०००
२	सरसफाइ सहजकर्ता	१०००
	विपद् व्यवस्थापन	**६५००**
१	आपतकालीन भवन	५०००
२	राहत कोष निर्माण	१५००
	सुशासन तथा संस्थागत विकास	**२००**
१	सार्वजनिक सुनुवाइ कार्यक्रम	२००

परिच्छेद १०: आवधिक योजनाको वार्षिक कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन व्यवस्था

१०.१ योजनाको कार्यान्वयन

पृष्ठभूमि

बागचौर नगरपालिकामा आ.व. २०७९/८० मा कुल आय रु ७० करोड ५६ लाख रहेकोमा आ.व. २०८०/८१ बढेर ७१ करोड ३७ लाख कायम भएको थियो । आ. ब. २०८१/८२ मा अघिल्लो आ.व.को भन्दा बढेर रु ७३ करोड ४६ लाख ६९ हजार पुग्ने पूर्वानुमान गरिएको छ ।

गत २ आ.ब.को वास्तविक आय र यस आ.व.को प्रस्तावित आय

सि. नं.	स्रोत	आ.व. २०७९।२०८०	आ.व. २०८०।२०८१	आ.व. २०८१।२०८२
क	**संघीय सरकार**			
१	समानीकरण अनुदान	११८७७०००।००	११,१८,००,०००	१२,२९,८०,०००.००
२	सर्शत अनुदान चालु	२९०६३७३३५	२१,२८,००,०००	२३,४०,८०,०००.००
३	सर्शत अनुदान पुँजीगत	३२३७६१९५	४,२०,००,०००	४,६२,००,०००.००
४	समपुरक अनुदान	१७९६४२७	६०,००,०००	६६,००,०००.००
५	विशेष अनुदान	१७८१८१२४	९०,००,०००	९९,००,०००.००
ख	**प्रदेश सरकार**			
१	समानीकरण अनुदान	१३१९२०००	१,३१,९४,०००	१,४५,१३,४००.००
२	सर्शत अनुदान चालु	२९०६८१२४	१,४१,४६,०००	१,५५,६०,६००.००
ग	**राजश्व बाँडफाँड**	११९०२४४४२	११५००१४४२	१२११२४३००
घ	**आन्तरिक श्रोत -**	३१०००००	९,१८,३७,५५८	१०,१०,२१,३१३.८०
ङ	**बैंक मौज्दात -**	६९६३४३५८	५,५९,२६,५५८	६,१५,१९,२१३.८०
	जम्मा	**६९५४१७००५।००**	**६७१८०५५८**	**७३३४९८८२७.६**

१०.२ संस्थागत व्यवस्था तथा मानव संशाधन योजना

नगरपालिकाको संगठनात्मक विकासका लागि आवश्यक पर्ने ऐन, कानून बनेको छ भने सेवालाई डिजिटलमैत्रि बनाउन थालेको छ । प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाहरुमा र वडाहरुमा इन्टरनेट सेवा उपलब्ध छ । नगरपालिका अन्तर्गत विषयगत समिति, शाखा, एकाइ गठन भइ क्रियाशिल अवस्थामा रहेका छन । नगरपालिकाको साङ्गठनिक संरचना परिपक्व र व्यवस्थित लैजानु पर्ने देखिन्छ । संगठनको प्रभावकारी सञ्चालनका लागि जनशक्ति व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी गराउने अभ्यासहरु अगाडि बढाउन पर्ने देखिन्छ । न्यायिक समिति, विधायन समिति, लेखा समिति र कार्यपालिका विषयगत समितिहरुको क्षमता अभिबृद्धि गरी क्रियाशिल बनाउन पर्ने देखिन्छ ।

१०.३ विषय क्षेत्र अनुसार अनुमानित बजेट

बागचौर नगरपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशालाले आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन तथा सुशासन तथा संस्थागत विकास अन्तर्गत परिकल्पना गरेका आयोजनाहरुको कार्यान्वयन गर्नका लागि **कुल बजेट ४,०७,७६,३०,२२२.०० (अक्षरुपी चार अर्ब सात करोड छेहत्तर लाख तिस हजार दुई सय बाइस रुपैया मात्र)** आवश्यक पर्ने देखिन्छ । विगतका आर्थिक वर्षको आधारमा नगरपालिकालाई आगामी ५ आ.व.मा आन्तरिक तथा बाह्य स्रोतबाट प्राप्त हुनसक्ने अनुमानित कुल आय रु.४,०७,७६,३०,२२२.०० (अक्षरुपी : चार अर्ब सात करोड छेहत्तर लाख तिस हजार दुइ सय बाइस रुपैया मात्र) ३२.५५ प्रतिशतले रु १,३२,७२,५६,६२६.२५ (अक्षेरुपी: एक अर्ब बत्तिस करोड बहत्तर लाख छपन्न हजार छ सय छब्बीस रुपियाँ र पच्चिस पैसा मात्र) चालु रु. २,७५,०३,७३,५९५.७५ (दुई अर्ब पचहत्तर करोड सैतिस लाख तिन हजार पाँच सय पन्चानब्बे र पचहत्तर पैसा मात्र) ६७.४५ प्रतिशतले पुजिगत खर्च हुने अनुमान गरिएको छ ।

१०.४ स्रोत अनुमान तथा प्रक्षेपण

नगरपालिकाले विगतमा प्राप्त गरेको वित्तीय आयको स्रोतको प्रवृत्तीको आधारमा आगामी पाँच वर्षका लागि कुल आयको प्रक्षेपणको खाका तल प्रस्तुत गरिएको छ । नगरपालिकाले संघ र प्रदेश सरकारबाट नियमित रुपमा प्राप्त गर्ने अनुदानका आधारमा बागचौर नगरपालिकाको चालु आ.व २०७९/८० को बजेट रु ६९,५४,१७,००५.०० आधार मानि आ.व.२०८४/८५ सम्मका लागि कूल आयको प्रक्षेपण गरिएको हो । प्रक्षेपण गर्दा बागचौर नगरपालिकाको आगामी ५ बर्षको आय १७ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुने अनुमान गरिएको छ । यही अनुमानका आधारमा आ.व. २०८४/८५ सम्ममा नगरपालिकामा कूल आय रु रु.४,०७,७६,३०,२२२.०० (अक्षरुपी : चार अर्ब सात करोड छेहत्तर लाख तिस हजार दुई सय बाइस रुपैया मात्र) हुने अनुमान गरिएको छ । उक्त आयमा कार्यालय संञ्चालन तथा प्रशासनिक खर्च बापतको रकम तथा तोकिएको क्षेत्रम खर्च हुने रकम घटाउदा नगरपालिकाले लगानी गर्न सक्ने लगानी योग्य रकम रु. २,७५,०३,७३,५९५.७५ (दुई अर्ब पचहत्तर करोड सैतिस लाख तिन हजार पाँच सय पन्चानब्बे र पचहत्तर पैसा मात्र) हुन आउने देखिन्छ । तालिकामा बागचौर नगरपालिकाको कूल प्रक्षेपित आयको अवस्थालाई देखाइएको छ ।

१०.५ स्रोत परिचालन तथा सहकार्य

बागचौर नगरपालिकाले संघ तथा प्रदेशबाट नियमित रुपमा प्राप्त गर्ने बजेट तथा नगरपालिकाको आन्तरिक आय अनुमानित आय रु. रु.४,०७,७६,३०,२२२.०० (अक्षरुपी : चार अर्ब सात करोड छेहत्तर लाख तिस हजार दुई सय बाइस रुपैया मात्र) हुनसक्ने प्रक्षेपण गरिएको मध्ये आगामी ५ वर्षका लागि लगानी योग्य बजेट रु रु २,७५,०३,७३,५९५.७५ (दुई अर्ब पचहत्तर करोड सैतिस लाख तिन हजार पाँच सय पन्चानब्बे र पचहत्तर पैसा मात्र) प्रक्षेपण गरिएको छ । विषय उपक्षेत्रगत आयोजनाको कार्यान्वयनका लागि नगरपालिकालाई कूल रकम रु ३,६९,०५,९९,८२३.३३ (तिन अर्ब उनान्सत्तरी करोड उन्साठी लाख नौ हजार आठ सय तेइस रुपैया र तेतिस पैसा मात्र) बराबरको स्रोत आवश्यक पर्ने देखिन्छ । नगरपालिकालाई योजना तर्जुमा कार्याशाला गोष्ठीले प्रस्ताव गरेका आयोजना पुरा गर्न थप ३८७०३०३९९.०० (अठतिस करोड सत्तरी लाख तिस हजार तिन सय उन्नानसय मात्र) लगानी आवश्यक पर्ने देखिन्छ जसमा सडक पुल तथा आकाशे पुल र ठुला खानेपानीका आयोजना निर्माणको लागि नियमित रुपमा नगरपालिकालाई प्राप्त हुने बजेट बाहेक थप बजेट संघीय सरकार तथा प्रदेश सरकारवाट जुटाउन पर्ने हुन्छ ।

१०.६ स्रोत परिचालनका रणनीति

क) संघ तथा प्रदेश सरकार : बागचौर नगरपालिकाले संघ र प्रदेश सरकारको प्राथमिकता क्षेत्र अन्तर्गत पर्ने आयोजनाहरुका लागि संघ र प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी आवश्यक पर्ने अपुग वित्तीय स्रोत जुटाउन पर्छ । पूर्वाधार क्षेत्र अन्तर्गतका सडक पक्की पुल र आकासे पुल निर्माणका आयोजनाहरुको लागि आवश्यक पर्ने लगानी संघ र प्रदेश सरकार तथा दातृ निकायसँग नगरपालिकाले सहकार्यको आधार तयार पार्नेछ ।

ख) नगरपालिका तथा अन्तरपालिका : नगरपालिकाको प्राथमिकतामा पर्ने तथा सिमाना जोडिएका स्थानीय तहहरु दार्मा गाउँपालिका, सिद्धकुमाख गाउँपालिका, कुमाख गाउँपालिका, शारदा नगरपालिका, त्रिवेणी गाउँपालिका पश्चिम रुकुम, गंगादेव गाउँपालिकासँगको साझा चासोका आयोजनाहरुका लागि नगरपालिकाले अन्तरपालिका आयोजनाको प्रारुप तयार पारी वित्तीय स्रोत व्यवस्थापनको रणनीति बनाउनेछ ।

ग) निजी क्षेत्रसँगको सहकार्य : बृहत आयोजना निर्माणको लागि निजिक्षेत्र संग सहकार्य गरी आवश्यक लगानी जुटाई जुटाउन आवश्यक देखिन्छ । निजी क्षेत्रलाई आकर्षण गर्न सकिने मुनाफा जन्य आयोजनाहरुको प्रारुप तयार पारी नगरपालिकाले निजी क्षेत्रको स्रोतलाई परिचालन गर्ने वातावरण तयार पार्ने छ ।

घ) सहकारी तथा जनसहभागिता : निजी क्षेत्रबाट संञ्चालन गरिने साना तथा मझौला उद्योग तथा व्यवसाय संञ्चालनको लागि वित्तीय स्रोत जुटाउन सहकारी तथा जनसहभागिता सँग सहकार्य गर्ने मोडालिटी तय गर्नेछ ।

१०.७ आवधिक योजना कार्यान्वयन

बागचौर नगरपालिकाले बृहत छलफलद्वारा तयार पारेको पञ्चवर्षीय आवधिक योजनाको सफलता यसको कार्यान्वयन सँग जोडिएको छ । एकातर्फ दीगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्मका प्राप्त गर्नु पर्ने आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वातावरणीय तथा संस्थागत विकासका सूचकहरु तोकेको छ भने संघीय सरकारले पनि सन २१०० सम्ममा प्राप्त गर्ने गरी समृद्धि र सुखका लक्ष्य तोकेको छ । यी सबै लक्ष्यको व्यवहारिक प्राप्ति स्थानीय सरकारको योजना कार्यान्वयनको प्रभावकारीतामा भर पर्दछ । तसर्थ नगरपालिकाले उल्लेखित दीगो तथा राष्ट्रिय लक्ष्यको स्थानीयकरण प्रस्तुत आवधिक योजनाको कार्यान्वयनबाट गर्नु पर्ने हुन्छ ।

१०.७.१ कार्यान्वयन कार्ययोजना

योजना तर्जुमा कार्यशालाले तर्जुमा गरेको आवधिक योजनालाई नगरसभाले अनुमोदन गरी सम्बन्धित शाखा तथा वडा कार्यालयहरुलाई त्यसको अख्तियारी पठाउने गरिन्छ । शाखा तथा वडा कार्यालयहरुले आवधिक योजनामा उल्लिखित लक्ष्य, उद्देश्य, सूचकका आधारमा बनेका रणनीति तथा कार्यनीतिहरुलाई ध्यानमा राखी भावी योजना कार्यान्वयनको खाका तयार पार्नु पर्ने हुन्छ ।

१०.७.२ मार्गदर्शन तयारी

नगरसभाबाट अख्तियारी प्राप्त कार्यक्रमको सफल र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक शाखाले आफनो शाखासँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरुको मार्गदर्शन तयारी गरी गर्नु पर्ने हुन्छ । मार्गदर्शनका साथसाथै आवश्यकता अनुसार खर्चको अख्तियारी पनि पठाउनु पर्ने हुन्छ ।

१०.७.३ कार्यान्वयन विधिको छनौट

नगरसभाबाट अख्तियारी प्राप्त कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनका लागि विद्यमान संघीय तथा स्थानीय कानुनका आधारमा कार्यक्रम कार्यान्वयन गर्ने व्यक्ति वा संस्था (उपभोक्ता समिति, ठेक्केदार, करार, गैसस, निजी क्षेत्र आदि) लाई कार्यक्रमको कार्यान्वयनका लागि आवश्यक सम्झौता गरी नगर कार्यपालिकामा पठाउनु पर्ने हुन्छ । कार्यक्रमहरु नगरसभाबाट स्वीकृत भए पछि सोही बमोजिम नियमानुसार कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । यसरी कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रक्रियामा लैजादा नगरपालिकाले कार्यक्रम कार्यान्वयन इकाइबाट प्रगती प्रतिवेदन लिने अभ्यास अपनाइने गरिन्छ ।

१०.७.४ अख्तियारी

आवधिक योजनाको अन्तिम प्रतिवेदनलाई नगर कार्यपालिकाले नगरसभाबाट पारित गरेपछि उक्त योजनाको वार्षिक कार्ययोजना बनाइ कार्यान्वयनमा लैजानु पर्ने हुन्छ । वार्षिक कार्ययोजना तयार पार्नका लागि नगर प्रमुखले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत (प्रप्रअ) लाई अख्तियारी दिनु पर्ने हुन्छ । प्रप्रअले मध्यकालीन खर्च संरचनालाई आधार बनाई क्रमागत रुपमा कार्यान्वयन गर्ने गरी आयोजनाहरुको रोलक्रम मिलाएर राख्नु पर्ने हुन्छ । प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले रोलक्रममा व्यवस्थापन गरिएका आयोजनाहरुको कार्यान्वयनमा विषयगत शाखा तथा वडा कार्यालयहरुसँग कार्यक्रम माग गर्नुपर्ने हुन्छ । माग भइ आएका कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयनका लागि नगर कार्यपालिकाले सम्बन्धित शाखा तथा वडा कार्यालयलाई अख्तियारी प्रदान गर्नुपर्ने हुन्छ ।

१०.७.५ वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना

आवधिक योजनाले परिकल्पना गरेका आयोजनाहरुलाई मध्यकालीन खर्च संरचनालाई आधार बनाइ नगरपालिका प्रशासनले वार्षिक कार्यक्रम कार्ययोजना तयार गरी कार्यान्वयनमा लैजानु पर्ने हुन्छ ।

१०.७.६ अनुगमन प्रतिवेदन र समीक्षा

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ बमोजिम नगर कार्यपालिकाले आयोजनाहरु कार्यान्वयनको समय सापेक्ष अनुगमन गरी त्यसबाट प्राप्त तथ्यहरुको चौमासिक रुपमा समीक्षा गरी आयोजना कार्यान्वयनको प्रभावकारीता बढाउन भूमिका खेल्नु पर्ने हुन्छ ।

१०.८ अनुगमन तथा मूल्याङकन योजना

१०.८.१ अनुगमन तथा मूल्याङकनको आवश्यकता

स्थानीय तहको हकमा अनुगमन तथा मूल्याङकन प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउन स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १६ ले नगर प्रमुख तथा उपप्रमुखको काम कर्तव्य र अधिकारमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरीवेक्षण गरी सोको प्रतिवेदन बैठकमा पेस गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था गरेको छ । त्यस्तै उपप्रमुखको अध्यक्षतामा अनुगमन समितिको समेत प्रबन्ध भएको देखिन्छ । जिल्ला समन्वय समितिले पनि अनुगमन र वार्षिक समीक्षा गर्नुपर्ने संस्थागत र कानूनी व्यवस्था

भएको छ। त्यस्तै ऐनको दफा ८४ ले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमुखको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने कानूनी व्यवस्था गरेको छ।

उद्देश्य

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको नीतिगत संरचना निर्माण भइ आयोजनाहरुको प्रतिफल, असर र प्रभावहरुको प्रभावकारी मापन प्रक्रियामा टेवा पुगेको हुनेछ।

रणनीति तथा कार्यनीति

रणनीति	कार्यनीति
जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने।	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनमा काम गर्ने कार्यपालिका तथा अन्य विषय समिति तथा शाखाहरुको क्षमता अभिवृद्धिमा ध्यान दिइने छ।
अनुगमन तथा मूल्याङकनका लागि स्पष्ट नीति बनाई लागु गर्ने।	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन नीति निर्माण गरी प्रभावकारी ढङ्गबाट कार्यान्वयन गरिने छ।
	नगरपालिकाका विषयगत समितिलाई प्रभावकारी बनाइने छ।
नीति, कार्यक्रम, योजना तथा आयोजनाहरुको अनुगमन तथा मूल्याङकन गर्दा सान्दर्भिकता, प्रभावकारीता, कार्यकुशलता, प्रभाव, दीगोपना, समावेशीता, लैङ्गिक समता र लाभग्राही सन्तुष्टिका आधारमा गरिने छ।	दीर्घकालीन सोच, नतिजा तालिका, सूचना व्यवस्थापन प्रणाली विकास र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना तर्जुमा गरी तेस्रो पक्षबाट मूल्याङकन गरिने छ।
	प्रथम आवधिक योजनामा विकास भएको नतिजा खाकालाई प्रत्येक नीति, कार्यक्रम, योजना तथा आयोजना मूल्याङकनको आधार मानिने छ।
	अनुगमन प्रणालीलाई नियमित र प्रभावकारी बनाउन नीति कार्यक्रम, योजना वा आयोजना निर्माण तहमा नै सूचकहरु निर्धारण गरी आयोजना सञ्चालन अगावै पूर्व मूल्याङकन, कार्यान्वयनको चरणमा चालु मूल्याङकन र आयोजना सम्पन्न भएपछि उपलब्धि मापन गर्ने प्रणालीको विकास गरिने छ।
आयोजनाहरुको हरेक पक्षलाई आधार मानी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउने।	दिगो विकास लक्ष्य तथा राष्ट्रिय र प्रदेश लक्ष्यको स्थानीयकरणसँग सम्बन्धित सूचकहरुको प्रगतीको प्रभावकारीता मापन गरिने छ।

१०.८.२ अनुगमन तथा मूल्याङकनका लागि जिम्मेवार निकाय

आवधिक नगर विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संञ्चालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिने छ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी नगर कार्यपालिकाको हुने छ भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गरिनेछ। आवधिक नगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहाय अनुसार रहेका छन :

- नगर कार्यपालिका।
- नगरपालिका स्तरीय सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति।
- नगर कार्यपालिकाका विषयगत समितिहरु।
- जिल्ला समन्वय समिति।
- वडामा वडा समिति।
- विषयगत शाखा उपशाखा, परियोजना, संघ संस्था।
- नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष।

आवधिक नगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि विधि र प्रक्रियाहरु

- स्थलगत अनुगमन।
- कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति बीच तुलना।

- नागरिक अनुगमन ।
- सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा ।
- सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन) ।

अनुगमन मूल्याङ्कन प्रक्रिया

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने?
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति, नगर कार्यपालिका, वडा समिति, सरकारी र गैसस, परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र वार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने,
प्रतिफल अनुगमन	नगर कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने,
असर तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, नगर कार्यपालिका र तेश्रो पक्ष	वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने,
प्रभाव तह मूल्याङ्कन	सुपरिवेक्षण तथा मूल्याङ्कन समिति, नगर कार्यपालिका र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम वर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने,

बिषयगत क्षेत्रहरुको नतिजा खाका

आर्थिक क्षेत्र

१. कृषि तथा पशुपंक्षी विकास र खाद्य सुरक्षा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	आधुनिक, व्यवसायिक कृषि, खाद्य सुरक्षा तथा लाभप्रद युवा रोजगारद्धारा आर्थिक वृद्धि र विकास भइ नगरपालिका निर्यातमुखी भएको हुने	व्यवसायिक कृषि संलग्न घरधुरीमा बृद्धि	प्रतिशत	२	३	३	४	४	५	१९	न. पा.
		नगदेवालीको उत्पादकत्वमा बृद्धि	मे. ट.		१	२	३	४	५	१५	न.पा.
		कृषि जन्य उद्योगको बृद्धि	संख्या		२	४	६	८	१०	३०	न.पा.
असर १	कृषि उत्पादनमा आत्मनिर्भर वृद्धि भई आयात प्रतिस्थापन र निर्यात प्रबर्द्धन र आर्थिक समृद्धि हासिल भएको हुने	खाद्यान्न उत्पादन	मे. ट.		१	२	२.५	३	३.५	१२	न.पा.
		नगदेवालीको उत्पादन	मे. ट.		०.५	१	१.५	२	२.५	७.५	न.पा.
प्रतिफल १.१	कृषि तथा पशुपालन नीति निर्माण भएको हुने	कृषक मैत्री नीति, निर्देशिका	संख्या				१	१		२	न.पा.
प्रतिफल १.२	तरकारी, खाद्यान्न,पशुपालन तथा फलफुल पकेट क्षेत्र कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	पकेट क्षेत्र	संख्या	२			३	१	१	५	न.पा.
प्रतिफल १.३	कृषि तथा जडिबुट्टि उत्पादन संडकलन केन्द्र सञ्चालन भएको हुने	संडकलन केन्द्र	संख्या		२	२	२	२	२	१०	न.पा.
प्रतिफल १.४	कृषि तथा जडिबुट्टी प्रशोधन केन्द्र, तथा चिस्यान केन्द्र स्थापना भएको हुने	प्रशोधन केन्द तथा चिस्यान केन्द्र	संख्या					१		१	न.पा.
प्रतिफल १.८	भेटनरी प्रयोगशाला सेवा र विशेषज्ञ सेवा उपलब्धता सहितको प्रविधिक शिक्षालय स्थापना भएको हुने	कृषि (भेट्नरी) प्रविधिक शिक्षालय	संख्या						१	१	न.पा.

प्रतिफल १.९	स्थानीय तहमा मिनि माटो ल्याब स्थापना भइ माटो परिक्षण व्यापक भएको हुने	माटो परिक्षण ल्याब	संख्या				१			१	न.पा.
प्रतिफल १.१०	करार खेती, सामुहिक खेती र चक्ला खेतीको अवधारणा विकास	व्यवसायिक कृषि अवधारणा	संख्या		निरन्तर						"
असर २	कृषि तथा पशुपालनमा आधारित उधोग प्रर्वधन र कृषि पर्यटनको अवधारण	रोजगारी र आम्दानी वृद्धि	प्रतिशत		२	२	२	२	२	१०	न.पा.
प्रतिफल २.१	माटो परीक्षण, रोग परीक्षण, तथा शिविर सञ्चालन भएको हुने	माटो, रोग परीक्षण	संख्या		निरन्तर						न.पा.
प्रतिफल २.२	उपयुक्त र दिगो सिँचाइ सुविधा लगायतका आवश्यक पूर्वाधारको पहुँच सहज भएको हुने	दिगो सिँचाइ र पूर्वाधारको पहुँच	प्रतिशत		३	३	३	३	३	१५	"
प्रतिफल २.३	कृषि विमा कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कृषि विमा कार्यक्रम	संख्या		निरन्तर						न.पा.
प्रतिफल २.४	सम्भावना तथा उत्पादकत्वका आधारमा कृषि भूमि वर्गीकरण भएको हुने	उच्च कृषि उत्पादकत्व भएको जमिन	हेक्टर			१५	१५			३०	न.पा.
प्रतिफल २.५	नश्ल सुधार तथा उपचार केन्द्र स्थापना भएको हुने	नश्ल सुधार तथा उपचार केन्द	संख्या				१			१	न.पा.
असर ३	समुहिक पशुपंछीपालनमा विकास भइ व्यवसायिक र प्रविधि मैत्री भएको हुने	एक घर एक व्यवसायिक उत्पादन	प्रतिशत		४	४	४	४	४	२०	न.पा.
प्रतिफल ३.१	भुगोल अनुसार नगर नगरमा पकेट तथा व्लक संञ्चालन भएको हुने	पशुपंछी पकेट तथा व्लक	संख्या			३			३	६	न.पा.
प्रतिफल ३.२	पशु शिविर संचालन भइ परजीवि विरुद्ध खोप र औषधी निःशुल्क उपलब्ध भएको हुने	पशु शिविर	संख्या		निरन्तर						न.पा.
प्रतिफल ३.३	वार्षिक रुपमा पशु दिवस कार्यक्रम संञ्चालन भइ कृषकवर्गलाई पुरस्कृत गरिएको हुने	पशु दिवस कार्यक्रम	संख्या		निरन्तर						न.पा.

२. उद्योग तथा बाणिज्य

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तारभै नगरवासीको आय तथा रोजगारीमा बृद्धि हुने ।	२५ लाख सम्मका उद्योग	संख्या	५७	३	३	२	२	३	१३	न.पा.
		२५ लाख देखि ५० लाख सम्मका	संख्या			१		१		२	न.पा.
असर १	उद्योगहरु स्थापना र सञ्चालन हुने वातावरण निर्माण भएको हुने	रोजगारी	प्रतिशत		२	५	२	५	२	१६	न.पा.
प्रतिफल १.१	सेवा प्रर्वाह गर्ने खालको औद्योगिक नीति तथा नियम तर्जुम	नीति	संख्या				१	१		२	न.पा.
प्रतिफल १.२	औद्योगिक ग्राम स्थापना भएको हुने	औद्योगिक ग्राम	संख्या					१		१	न.पा.
प्रतिफल १.३	औद्योगिक क्षेत्रलाई निजी बौद्धिक सहकार्य (Public Private Partnership) विकास भएको हुने	निजी बौद्धिक सहकार्य	संख्या		६		६		६	१८	न.पा.

३. पर्यटन

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	पर्यटन क्षेत्रको दिगो विकासबाट नगरवासीहरुको आर्थिक अवस्था सुधार भएको हुने ।	आन्तरिक पर्यटक आगमन	संख्या		१२०	१४०	१६०	१८०	२००	८००	नपा
		बाह्य पर्यटन आगमन	संख्या		४०	६०	८०	१००	१२०	४००	नपा
असर १	नगरपालिकाको अर्थमा पर्यटन क्षेत्रको भूमिका सुदृढ भएको हुने ।	होटल तथा रेष्टुरेन्ट स्थानीय उत्पादनको हिस्सा	प्रतिशत		२	२	२	२	२	१०	नपा
प्रतिफल १.१	पर्यटन व्यवसायी र स्थानीय उत्पादक बिच सघर सहकार्यको लागि नगरपालिका द्वारा सहजीकरण भएको हुने	स्थानीय उत्पादन सञ्जालीकरण निर्माण	संख्या			१		१		२	नपा
प्रतिफल १.२	पर्यटन व्यवसायी र स्थानीय उत्पादक बिच सम्बन्ध विस्तार गर्न आवश्यक नीति तर्जुमा भएको हुने ।	पर्यटन व्यवसायमा स्थानीय उत्पादन सम्बन्धी नीति निर्माण	संख्या				१			१	नपा
प्रतिफल १.३	होमस्टेहरु विकास भएको हुने ।	होमस्टे	संख्या				१			१	नपा
प्रतिफल १.४	प्राकृतिक, धार्मिक तथा साँस्कृतिक पर्यटकीय गन्तव्यहरुको, दिगो उपज, संरक्षण र संर्म्बधन भएको हुने ।	संस्कृति र मौलिकता प्रवर्द्धन	प्रतिशत		३	३	३	३	३	१५	नपा
प्रतिफल १.५	प्यारागलाइडिङ्ग जस्ता सहासिक पर्यटन विकास भएको हुने ।	सहासिक पर्यटन विकास	संख्या				१		१	२	नपा
प्रतिफल १.६	पर्यटक गन्तव्यमा पुग्ने सडक निर्माण र स्तरोन्नति भएको हुने ।	सडक	संख्या			१	१	१	१	४	नपा

४. सहकारी तथा वित्तीय संस्था

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	वित्तीय संस्थाहरुसँग रहेको पूँजी, प्रविधि, ज्ञानको अधिकतम परिचालन भएको हुने ।	उत्पादन क्षेत्रमा सहकारीको लगानी वृद्धि	प्रतिशत		५	५	५	५	५	२५	नपा
		उत्पादन क्षेत्रमा काम गर्ने सहकारीहरु	मे.ट		२	४	५	६	७	२४	नपा
असर १	नगरवासीहरुको औपचारिक वित्तीय सुविधामा पहुँच सुनिश्चित हुने ।	नगरपालिकामा दर्ता भएका संस्था	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	नपा
		सहकारीहरुको अनुगमन	पटक			१	१	१	१	४	नपा
		एक सहकारी एक उत्पादन अवधारणा अनुसारका सहकारीहरु				२		२	२	६	नपा
प्रतिफल १.१	सहकारी सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानून तथा मापदण्डको तर्जुमा भएको हुने	निर्माण भएका सहकारी सम्बन्धी नगर स्तरीय नीति एबम् कानूनहरू	संख्या					१	१	२	नपा
प्रतिफल १.२	सहकारी प्रशिक्षण, नियमन तथा सूचना प्रणालीको स्थापना भइ कार्यान्वयन भएको हुने	प्रशिक्षण तथा सूचना केन्द्रका लागि सहकारी निर्देशनालय	संख्या					१		१	नपा
असर २	सहकारीको स्रोत पहिचान भइ उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी भएको हुने	सहकारी शिक्षा र तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	५	नपा
		सहकारी चेतना विस्तार गर्ने सूचनामूलक कार्यक्रम तथा सूचना प्रवाह	संख्या				१	१	१	३	नपा
प्रतिफल २.१	सहकारी खेती, उद्योग, सेवा र व्यवसायको विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि भौतिक पूर्वाधारको विकास भएको हुने	भौतिक पूर्वाधार निर्माणमा वित्तीय सहयोग प्राप्त उत्पादनमूलक सहकारी संस्थाको संख्या	संख्या			१		१	१	३	नपा

५. श्रम तथा रोजगार

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	श्रमशक्तिको प्रवर्द्धन भई उत्पादनशील क्षेत्रमा थप रोजगारी सिर्जना भएको हुने ।	बेरोजगारी दर	प्रतिशत	२०	१८	१६	१४	१२	१०	१०	न.पा
		अर्ध बेरोजगारी दर	प्रतिशत	१५	१२	१०	८	६	४	४	न.पा
असर १	नगरपालिका भित्र रहेका बेरोजगार तथा अर्ध बेरोजगारहरुको लागि रोजगारीको अवसर सिर्जना भएको हुने ।	सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रमा रोजगारी सिर्जना	संख्या		२०	२०	२०	२०	२०	१००	न.पा
प्रतिफल १.१	श्रमिक र रोजगारदाता वीचको श्रम सम्वन्ध स्थापना भै रोजगारीका नयाँ अवसरहरू सिर्जना भएको हुने ।	श्रम र रोजगार सम्बन्धी आवश्यक ऐन, कानुन, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या				१			१	न.पा
		श्रमिक र रोजगारदाता बीच अन्तक्रिया कार्यक्रम भएका वडा ।	संख्या			२	२	२	२	८	न.पा
प्रतिफल १.२	रोजगार सूचना केन्द्रको स्थापना भई श्रम बजारको माग अनुसार श्रमशक्तिको आपूर्ति भएको हुने	वेरोजगार र अर्धवेरोजगार सम्बन्धी तथ्याङ्क संलग्न गरी प्रोफाइल तयार	संख्या				१	१		२	न.पा
		रोजगार सम्बन्धी आवश्यक सूचनाहरू तयारी र सम्प्रेषण						१		१	न.पा
असर २	सहकारीको स्रोत पहिचान भइ उत्पादनको क्षेत्रमा लगानी भएको हुने	सहकारी शिक्षा र तालिम	संख्या			१	१	१	१	४	न.पा
		सहकारी चेतना विस्तार गर्ने सूचनामूलक कार्यक्रम तथा सूचना प्रवाह	संख्या					२		२	न.पा

सामाजिक विकास क्षेत्र

१. स्वास्थ्य तथा पोषण

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब २०७८/७९	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	गुणस्तरीय र प्रभावकारी स्वास्थ्य सेवा प्रणालीको स्थापना गरी स्वास्थ्य सेवामा समावेशीता र समता मूलक पहुँचको सुनिश्चितता हुने ।	बिरामी पर्दा सर्वप्रथम स्वास्थ्य चौकी /प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/अस्पताल जाने जनसंख्या	प्रतिशत								
		३० मिनेट भित्र अस्पतालको पहुँचमा भएको जनसंख्या	प्रतिशत								
असर १	स्वास्थ्य सुविधालाई गुणस्तरीय, प्रभावकारी तथा कम खर्चिलो बनाइ गुणस्तरीय सुविधायुक्त स्वास्थ्य संस्थाहरुको निर्माण भएको हुने ।	बि.सि.जि कभरेज	प्रतिशत	९३.३	९४	९४.५	९५	९५.५	९६	९६	न.पा.
		डि.पि.टि.-हेप बि- हिव ३ कभरेज	प्रतिशत	९५.३	९५.५	९६	९६.२	९६.५	९७	९७	न.पा.
		दादुरा रूबेला १ (९-११ महिना) कभरेज	प्रतिशत	९१.६	९२	९२.५	९३	९३.५	९४	९४	न.पा.
		जे.इ कभरेज	प्रतिशत	९५.३	९६.२	९६.५	९७	९७.३	९७.५	९७.५	न.पा.
		टि.डी २ र टि. डी. २ + कभरेज	प्रतिशत	६४..८	६६	६८	७०	७२	७४	७४	न.पा.
		कम जन्म तौल भएका नवजात शिशुको	प्रतिशत	१.९	१.५	१.३	१.२	१	०.५	०.५	न.पा.
		नयाँ तौल लिएका १ वर्ष मुनिका शिशुहरुको	प्रतिशत	१३४.६	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
		नयाँ तौल लिएका २ वर्ष मुनिका शिशुहरु मध्ये अति जोखिम अवस्थाका बालबालिकाहरुको	प्रतिशत	१.९	१.७	१.५	१.३	१	०.५	०.५	न.पा.
		गर्भवती अवस्थामा १८० दिन आइरन चक्की प्राप्त गरेका गर्भवती महिलाहरुको	प्रतिशत	७४.८	७५	७८	८०	८५	९०	९०	न.पा.
		सुत्केरी अवस्थामा भिटामिन ए प्राप्त गरेका महिलाहरुको	प्रतिशत	९९.८	९९.९	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
		नाभी मलम लगाएका नवजात	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.

		शिशुको									
		ब्याक्टेरियाको गम्भिर संक्रमण भएकामध्ये जेन्टामाइसिन सुइद्वारा पूर्ण उपचार पाएको	प्रतिशत	८८	८९	९०	९१	९२	९३	९३	न.पा.
		नयाँ निमोनिया बिरामीको दर (प्रति हजार पाँच वर्षमुनिका बालबालिकाहरुमा)	दर	८३.९	८०	७५	७२	६५	६०	६०	न.पा.
		नयाँ एआरआई (स्वाशप्रश्वासका) बिरामी मध्ये कडा निमोनिया भएका बिरामीको	प्रतिशत	१७०.१	१६०	१५०	१४०	१२०	१००	१००	न.पा.
		नयाँ झाडापखालाका बिरामीको दर (प्रति हजार पाँच वर्ष मुनिका बालबालिकाहरुमा)	दर	८.५	८.०	७.५	७.०	६.५	६.०	६.०	न.पा.
		५ वर्ष मुनिका झाडापखालाका बिरामी मध्ये जिंक र पुनर्जलीय झोलबाट उपचार गरेको	प्रतिशत	९९.५	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
		जम्मा नवजात शिशु मृत्यु	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	न.पा.
		पहिलो पटक गर्भवती जाँच गराएका गर्भवती महिलाहरुको	प्रतिशत	११७.४	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
		प्रोटोकल अनुसार ४ पटक गर्भवती जाँच गराउने महिलाहरुको	प्रतिशत	७३.४	७५	८०	८५	९०	९५	९५	न.पा.
		स्वास्थ्य संस्था प्रसुति	दर	७६.५	८०	८५	९०	९५	१००	१००	न.पा.
		दक्ष प्रसुतिकर्मीद्वारा प्रसुति गराएको	प्रतिशत	६७	७०	७५	८०	८५	९०	९०	न.पा.
		प्रोटोकल अनुसार ३ पटक सुत्केरी जाँच गराउने आमाहरुका	प्रतिशत	७५.१	७६	७८	८०	८२	८५	८५	न.पा.
		जम्मा मातृ मृत्यु संख्या	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	न.पा.
		परिवार नियोजन सेवाका नयाँ सेवाग्राही दर (विवाहित प्रजनन उमेरका महिलाहरु मध्ये)	प्रतिशत	२९.८	३२	३५	३८	४०	४२	४२	न.पा.
		औलोको स्लाइड नमुना पोजेटिभ दर	दर	०	०	०	०	०	०	०	न.पा.
		आयातित औलोरोगको प्रतिशत (नयाँ औलो रोग मध्ये)	प्रतिशत	०	०	०	०	०	०	०	न.पा.

		जम्मा औलो रोग मध्ये प्लाज्मोडियम फाल्सिपारमको अनुपात	अनुपात	०	०	०	०	०	०	०	न.पा.
		नयाँ क्षयरोगी बिरामी पत्ता लागेको दर	दर	६६.८	६०	५०	४५	४०	३५	३५	न.पा.
		क्षयरोगको उपचार सफलता दर	दर	१००	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
		कुष्ठरोगको रोग प्रकोप दर (प्रति १०००० मा)	दर	२.९	२.५	२.२	२	१.५	१	१	न.पा.
		ए. आर. टी. उपचारमा रहेका जम्मा एच. आइ. भी. पोजेटिभको	संख्या	०	०	०	०	०	०	०	न.पा.
प्रतिफल १.१	स्वास्थ्य संस्थाहरुको संस्थागत क्षमता, पूर्वाधार र पोर्टेबल उपकरणहरू विस्तार भएको हुने	संस्थागत क्षमता, पूर्वाधार र पोर्टेबल उपकरण विस्तार	संख्या	११	१२	१२	१२	१२	१२	१२	न.पा.
प्रतिफल १.२	ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री भएको हुने	ज्येष्ठ नागरिक, लैङ्गिक तथा अपाङ्गमैत्री स्वास्थ्य सेवा	संख्या	३	५	६	७	१०	१२	१२	न.पा.
प्रतिफल १.३	स्वास्थ्य संस्थामा मापदण्ड अनुसार दक्ष कर्मचारीको दरबन्दी व्यवस्था भएको हुने	दरबन्दी व्यवस्थापन	संख्या	५	६	८	९	१०	१०	१२	न.पा.
प्रतिफल १.४	विशेषज्ञ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रमको सञ्चालन भएको हुने	घुम्ती स्वास्थ्य सेवा तथा शिविर कार्यक्रम	संख्या	२	४	६	८	१२	१२	१२	न.पा.
प्रतिफल १.५	खोप केन्द्र र गाउँघर क्लिनिकलाई व्यवस्थित भएको हुने	खोप केन्द्र र गाउँघर क्लिनिक	संख्या	४९	४९	४९	४९	४९	४९	४९	न.पा.
प्रतिफल १.६	अस्पताल तथा अन्य स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट सिर्जना हुने फोहोरको उचित व्यवस्थापन भएको हुने	फोहोर व्यवस्थापन	प्रतिशत	२०	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.७	स्थानीय रुपमा उपलब्ध पौष्टिक खाना तथा पोषणलाई प्रवर्द्धन भएको हुने	पौष्टिक खाना तथा पोषण प्रवर्द्धन	प्रतिशत	२५	३०	३५	४०	५०	६०	६०	न.पा.
प्रतिफल १.८	किशोरावस्थामा गर्भ र त्यस्ता आमाबाट हुने जन्मदर घटाउने र बालविवाह न्यूनीकरण गर्न कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	किशोरी गर्भ र बालविवाह न्यूनीकरण कार्यक्रम	संख्या	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	न.पा.

प्रतिफल १.९	गर्भवती र सुत्केरी महिलालाई कम्तीमा एक वर्षसम्म मासिक न्युनतम पोषण भत्ताको व्यवस्था भएको हुने	गर्भवती र सुत्केरी महिला पोषण भत्ता	प्रतिशत	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	न.पा.
प्रतिफल १.१०	स्वास्थ्यकर्मीहरुको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुने	क्षमता अभिवृद्धि	संख्या	४०	४०	४०	४०	४०	४०	४०	न.पा.
प्रतिफल १.११	नागरिकलाई स्वस्थ बनाउन एवंम् गुणस्तरीय सर्वसुलभ स्वास्थ्य सेवामा समान पहुँच स्थापित गर्दै सवैको स्वस्थ जीवन प्रत्याभूति गरी दिगो विकास सुनिश्चित गर्न आवश्यक स्वास्थ्य नीति तर्जुमा भएको हुने	स्वास्थ्य नीति तर्जुमा	संख्या	१	१	१	१	१	१	१	न.पा.
प्रतिफल १.१२	औषधीको आपूर्तिमा सुनिश्चितता, निरन्तरता, गुणस्तरीयता प्रदान भएको हुने	औषधि आपूर्ति	प्रतिशत	७०	७५	८०	८५	९०	९५	९५	न.पा.
प्रतिफल १.१३	एकीकृत स्वास्थ्य सूचना व्यवस्थापन प्रणालीसँग सम्बन्धित सूचनाहरुको गुणस्तरीय र प्रविधिमैत्री सङ्कलन, सम्प्रेषण र उपभोगलाई व्यवस्थित गर्न सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको विकास भएको हुने	सूचना व्यवस्थापन प्रणालीको विकास	प्रतिशत	८०	८२	८५	९०	९५	९५	१००	न.पा.

२. शिक्षा विज्ञान तथा नवप्रवर्तन

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	विद्यालय शिक्षा मा सबै समुदायको समान पहुँच का साथै दक्ष र क्षमतावान विद्यार्थी उत्पादन भएको हुने	दक्ष र व्यवसायिक विद्यार्थी उत्पादन गर्ने विद्यालय	संख्या	२	१	१	१	१	१	५	**न.पा.**
असर १	शिक्षण संस्थाहरुलाई उत्पादनमुखी, व्यवसायिक र प्रतिष्पर्धात्मक जनशक्ति उत्पादन गर्न क्षमता वृद्धिको लागि भौतिक एवम् अन्य पूर्वाधारको विकास भएको हुने	संरचनात्मक सुधार भएका विद्यालय	प्रतिशत		३५	४४	५५	६५	७५	७५	**न.पा.**
		विद्यालय वाहिर रहेका (५-१५ वर्ष) बालबालिका	प्रतिशत	२०	१५	१०	८	५	३	३	न.पा.
		प्रारम्भिक बाल कक्षामा अध्ययनरत ४-५ बर्ष सम्मका बालबालिका	प्रतिशत	२२.५	२५	२८	३०	३५	४०	४०	न.पा.
		आधारभुत तह १ देखि ८ कक्षामा) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	८३.१८	८५	८८	९०	९२	९५	९५	न.पा.
		माध्यमिक तह ९ देखि १२ कक्षामा) खुद भर्ना दर	प्रतिशत	६६.२	७०	७५	८०	८५	९०	९०	न.पा.
		कक्षा १० को उतीर्ण दर	प्रतिशत	५२.५	६०	६२	६५	७०	७५	७५	न.पा.
		कक्षा १२ को उतीर्ण दर	प्रतिशत		६०	६५	७०	७५	८०	८०	न.पा.
		कक्षा ८ सिकाइ उपलब्धि दर	प्रतिशत	२.५	३	३.५	४	४.५	५	५	न.पा.
		कक्षा १० को सिकाइ उपलब्धि दर	प्रतिशत								न.पा.
		कक्षा १२ को सिकाइ उपलब्धि दर	प्रतिशत								न.पा.
		कक्षा ८ को निरन्तरता दर	प्रतिशत	८४	८६	८७	८८	८९	९०	९०	न.पा.
		कक्षा १० को निरन्तरता दर	प्रतिशत	८५.२	८६.५	८७.५	८८	८९	८९	९०	न.पा.
		कक्षा १२ को निरन्तरता दर	प्रतिशत		८५	८६	८७	८८	९०	९०	न.पा.
		स्नातक तहको निरन्तरता दर	प्रतिशत		६५	७०	७५	८०	८५	८५	न.पा.

		१५ देखि ४९ वर्ष उमेर समूहका महिलाको साक्षरता दर	प्रतिशत	९८.१२	९९	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
		१५ देखि २४ वर्ष उमेर समूहका पुरुषको साक्षरता दर	प्रतिशत	९८.२	९९	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
		बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बल गर्ने विद्यालय	प्रतिशत	६५	७०	७५	८०	९०	१००	१००	न.पा.
		वालमैत्री आधारभूत पूर्वाधार र सुविधा (भवन, खेलकुद मैदान, घेरावार, फर्निचर) उपलब्ध	प्रतिशत	५५	६०	६५	७०	७५	८०	८०	न.पा.
		पक्की शौचालय भएका विद्यालय	प्रतिशत	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९०	न.पा.
		महिला मैत्री शौचालय भएका विद्यालय	प्रतिशत	७०	७५	८०	९०	१००	१००	१००	न.पा.
		अपाङ्ग मैत्री शौचालय भएका विद्यालय	प्रतिशत	०	२५	५०	७५	९०	१००	१००	न.पा.
		बाल मैत्री भौतिक संरचना भएका विद्यालय	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	८०	९०	९०	न.पा.
		अपाङ्ग मैत्री भौतिक संरचना भएका विद्यालय	प्रतिशत	६०	६५	७०	७५	८०	९०	९०	न.पा.
		शुद्धीकरण सहितको खानेपानी भएका विद्यालय	प्रतिशत	२७.६	३५	४५	५५	६५	८०	८०	न.पा.
		शिक्षक विद्यार्थी अनुपात आधारभूत)	संख्या	१:९६.६	१:८०	१:६५	१:६०	१:५०	१:४०	१:४०	न.पा.
		शिक्षक विद्यार्थी अनुपात माध्यामिक	संख्या	१:८५.९	१:७५	१:६५	१:६०	१:५०	१:४०	१:४०	न.पा.
		महिला शिक्षक	प्रतिशत	४१.६	४५	४६	४८	४९	५०	५०	न.पा.
		व्यवस्थित विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	८०	९०	९०	न.पा.
प्रतिफल १.१	स्थानीय तहको समन्वयमा विद्यालयमा बालमैत्री वातावरण सिर्जना गर्न उपयुक्त कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	१५	१०	१२	११	१०	१०	१०	न.पा.
प्रतिफल १.२	प्रारम्भिक कक्षामा मातृभाषा शिक्षण, स्थानीय पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तकको विकास भएको हुने	पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक विकास	संख्या	१	१	१	१	१	१	१	न.पा.

प्रतिफल १.३	गुणस्तरीय दिवा खाजाको व्यवस्थापन भएको हुने	दिवा खाजा	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	९०	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.४	सामुदायिक विद्यालयमा अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिक मैत्री पूर्वाधार निर्माण भएको हुने	अपाङ्ग, बाल तथा लैङ्गिक मैत्री पूर्वाधार	प्रतिशत		२५	३५	४५	६५	७०	७०	न.पा.
प्रतिफल १.५	सबै विद्यालयमा स्तरीय खेलमैदान तथा बाल उद्यान/बगैंचा निर्माण र घेराबार भएको हुने	खेलमैदान तथा बाल उद्यान/बगैंचा	संख्या		३५	४५	५५	६५	७०	७०	न.पा.
प्रतिफल १.६	शैक्षिक संस्थाहरुको पूर्वाधारहरु स्तरोन्नति गरी थप कक्षाकोठा, शौचालय, प्रयोगशाला तथा पुस्तकालयहरुको व्यवस्थापन भएको हुने	पूर्वाधार स्तरोन्नति	संख्या		२५	४५	५०	६०	७०	७०	न.पा.
प्रतिफल १.७	मापदण्ड एवम् नक्साङ्कनका आधारमा विद्यालय समायोजन र तह कायम भएको हुने	विद्यालय समायोजन र तह कायम	प्रतिशत		२५	२५	२५	२५	२५	२५	न.पा.
प्रतिफल १.८	माध्यमिक विद्यालयमा कृषि, जडीबुटी र पेशा व्यवसाय जस्ता विषय समावेश गर्ने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम तर्जुमा गर्न वैधानिक संयन्त्र निर्माण भएको हुने	संयन्त्र निर्माण	संख्या	१	१	१	१	१	१	१	न.पा.
प्रतिफल १.९	व्यवसायिक सम्भाव्यतामा आधारित प्राविधिक विद्यालयको स्थापना र सञ्चालन भएको हुने	प्राविधिक विद्यालयको स्थापना	संख्या				१				न.पा.
प्रतिफल १.१०	विद्यालय तहका शिक्षकहरुको क्षमता तथा पेशागत विकासका लागि आवश्यकता प्रक्षेपण गरी विषयगत शिक्षकको माग र आपूर्तिबीच सन्तुलन कायम गर्न शैक्षिक विकास योजना	शैक्षिक विकास योजना	संख्या	१			१				न.पा.

	लागू भएको हुने										
प्रतिफल १.११	शैक्षिक क्षेत्रलाई व्यवस्थित तथा थप गुणस्तरीय बनाउन शिक्षकलाई आवश्यक तालिमको व्यवस्था भएको हुने	तालिम	संख्या		१	१	१	१	१	१	न.पा.
प्रतिफल १.१२	शिक्षामा सहजता ल्याउन डिजिटल पाठ्य सामग्री विकास भएको हुने	डिजिटल पाठ्य सामाग्री	प्रतिशत	०	२५	३५	४०	५०	६०	६०	न.पा.
प्रतिफल १.१३	नगरपालिका क्षेत्रमा पारामेडिकल र सामुदायिक कृषि कलेज स्थापनाका लागि संघीय सरकारसँग समन्यव भइ निर्माण शुरु हुने ।	मेडिकल कलेज स्थापना	प्रतिशत	०	२५	२५	२५	२५	२५	२५	न.पा.

३. खानेपानी सरसफाइ तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	नगरपालिका भित्र बसोबास गर्ने सबै नागरिकहरुलाई सफा, स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानी उपलब्धता र फोहोर व्यवस्थापनको दिगो व्यवस्था भएको हुने	उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत		३५	४०	४५	५०	६०	६०	न.पा.
असर १	शुद्ध, सफा र सुरक्षित खानेपानीको पहुँच शत प्रतिशत बनाइ, स्वस्थता सुनिश्चित भएको हुने	सक्रिय खानेपानी र सरसफाई उपभोक्ता समिति	संख्या		१२०	१३०	१५०	१६०	१७०	१७०	न.पा.
		निजी धारा उपलब्ध घर परिवार	प्रतिशत		४०	५०	६०	७०	७५	७५	न.पा.
		आधारभुत खानेपानीको सेवामा पहुँच पुगेको जनसंख्या	प्रतिशत		५०	६०	७०	८०	९०	९०	न.पा.
		खानेपानीको आवश्यकता पुर्ति	प्रतिशत		५०	६०	७०	८०	९०	९०	न.पा.
प्रतिफल १.१	उपलब्ध पानीका स्रोतहरुको पहिचान गरी सहज विकल्प सतह, भूमिगत, लिफ्ट) को प्रयोग मार्फत खानेपानीको आवश्यकता पुर्ति भएको हुने	खानेपानीको आवश्यकता पूर्ति	प्रतिशत		३५	४५	५५	६५	७५	७५	न.पा.
प्रतिफल १.२	एकिकृत खानेपानी व्यवस्थापन गुरुयोजना तयार पारी लागु भएको हुने	एकिकृत खानेपानी व्यवस्थापन गुरुयोजन	संख्या				१			१	न.पा.

प्रतिफल १.३	खानेपानी वितरणमा पानी उपचार (ट्रिटमेण्ट प्रणाली) को निर्माण/व्यवस्था भएको हुने	ट्रिटमेण्ट प्रणाली	संख्या	०		१	१	१	१	४	न.पा.
प्रतिफल १.४	अव्यवस्थित खानेपानीको पाइप लाइनलाई व्यवस्थित भएको हुने	खानेपानीको पाइप लाइन व्यवस्थापन	प्रतिशत	०	२५	३५	४५	५०	६०	६०	न.पा.
प्रतिफल १.५	खानेपानी आयोजना मर्मत सम्भार तथा दिगो व्यवस्थापनका लागि खानेपानी उपभोक्ता तथा समुदायको क्षमता तथा दक्षता वृद्धि भएको हुने	खानेपानी उपभोक्ता तथा समुदायको क्षमता तथा दक्षता वृद्धि	प्रतिशत		२०	३०	४०	५०	६५	६५	न.पा.
प्रतिफल १.६	जलाधार क्षेत्र तथा मुहानहरूको पहिचान गरी समुदायलाई सुसूचित गरी संरक्षणका लागि उपभोक्ता तथा समुदाय परिचालन भएको हुने	उपभोक्ता तथा समुदाय परिचालन	प्रतिशत	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९०	न.पा.
प्रतिफल १.७	खानेपानी आयोजनामा उपभोक्ताको लागत सहभागिता मार्फत् स्वामित्व लिन प्रोत्साहन भएको हुने	उपभोक्ताको लागत सहभागिता मार्फत् स्वामित्व लिन प्रोत्साहन	संख्या				२		२	४	न.पा.
असर २	फोहोरमैला व्यवस्थापनको दिगो उपायको खोजी गरी वैज्ञानिक व्यवस्थापन भएको हुने	स्वच्छ (प्यान भएको) शौचालय भएका घरधुरी	प्रतिशत	७०	७५	८०	८५	९०	९५	९५	न.पा.
		सार्वजनिक शौचालय	संख्या	३	२	३	३	३	४	४	न.पा.
प्रतिफल २.१	फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गुरुयोजना कार्यान्वयन भएको हुने	फोहोर तथा ढल व्यवस्थापन गुरुयोजना	प्रतिशत	०	२५	२५	२५	२५	२५	२५	न.पा.

प्रतिफल २.२	शौचालय तथा घरका फाहोरहरु जम्मा गर्ने, प्रशोधन गर्ने तथा डिस्पोज गर्ने पूर्वाधार विस्तार भएको हुने	प्रशोधन तथा डिस्पोज पूर्वाधार विस्तार	प्रतिशत	२०	२५	३५	४५	५५	६५	६५	न.पा.
प्रतिफल २.३	ढल तथा नाली व्यवस्थापन कार्यक्रम विस्तार भएको हुने	ढल तथा नाली व्यवस्थापन	प्रतिशत	१०	२०	३०	४०	५०	६०	६०	न.पा.
प्रतिफल २.४	सबै सरकारी संस्थामा सार्वजनिक शौचालय र खानेपानी धाराको निर्माण भएको हुने	सार्वजनिक शौचालय र खानेपानी धारा	संख्या	१००	१५०	२००	२५०	३००	५००	५००	न.पा.
प्रतिफल २.५	सबै वडामा शौचालय सुधार र जुठेल्नो सुधार कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	शौचालय सुधार र जुठेल्नो सुधार कार्यक्रम	प्रतिशत	२०	२५	३०	३५	४०	५०	५०	न.पा.

४. लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	समाजका हरेक तह र तप्काका नागरिकको सम्मानजनक जीवन यापनको प्रत्याभूति भएका हुने ।	पिछडिएका तथा सिमान्तकृत समुदायको रोजगारीको अवस्था	प्रतिशत	३०	३५	४०	४५	५०	५५	५५	न.पा.
५असर १	आर्थिक सम्पन्नता सहितको लैंगिक तथा जातीय समानता कायम गर्दै अपाङ्ग तथा विपन्नमैत्री भएको हुने	लैंगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना (वार्षिक)	प्रतिशत	२०	१८	१५	१०	५	०	०	न.पा.
		सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित जनसंख्या	संख्या								न.पा.
		अपाङ्गता मैत्री भौतिक संरचनाको अवस्था	प्रतिशत	५	६	७	८	१०	१५	१५	न.पा.
		महिला, बालबालिका मैत्री भौतिक संरचनाको अवस्था	प्रतिशत	५	७	९	१०	१२	१५	१५	न.पा.
प्रतिफल १.१	लैङ्गिक समावेशीकरण नीति तर्जुमा भएको हुने	लैङ्गिक समावेशीकरण नीति	प्रतिशत		निरन्तर						
प्रतिफल १.२	महिला सशक्तीकरणलाई प्रभावकारी ढङ्गले सञ्चालन भएको हुने	महिला सशक्तीकरण	प्रतिशत	५०	६५	७०	७५	८०	८५	८५	न.पा.

युवा तथा खेल कुद

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	खेलकुद तथा उद्यमशिलताका	अन्तराष्ट्रिय स्तर खेलाडी	संख्या		१	१	१	१	१		न.पा.

	माध्यमबाट युवा वर्गको बहुआयामिक विकास भएको हुने	प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तर खेलाडी	संख्या	१५	२०	२५	२५	२५	२५	२५	न.पा.
		नगरपालिका स्तर खेलाडी	संख्या	१००	१५०	२००	२५०	३००	५००	५००	न.पा.
असर १	खेलकुद, कृषि तथा औद्योगिक उद्यमशिताका माध्यमवाट युवाको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै रोजागारीका अवसरहरु सिर्जना भएको हुने	नगर युवा परिषद्	संख्या	०			१			१	न.पा.
		कवर्ड हल	संख्या	०			१			१	न.पा.
		खेलकुद मैदान	संख्या	०			१			१	न.पा.
प्रतिफल १.१	औद्योगिक, कृषि तथा सामाजिक क्षेत्रको विकासका लागि युवाहरुलाई व्यवसायिक तालिम प्रदान भएको हुने	व्यवसायिक तालिम	संख्या	१	१	१	१	१	१	५	न.पा.
प्रतिफल १.२	"युवासँग स्थानीय सरकार विशेष कार्यक्रम" सञ्चालन भएको हुने	कार्यक्रम	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	न.पा.
प्रतिफल १.३	प्राविधिक र व्यवसायिक सीपका माध्यमबाट युवा वर्गको क्षमता वृद्धि भएको हुने	प्राविधिक र व्यवसायिक सीप	प्याकेज	१	१	१	१	१	१	५	न.पा.
प्रतिफल १.४	आर्थिक सामाजिक-सांस्कृतिक एवम् राजनैतिक क्षेत्रमा युवाको भूमिका अभिवृद्धि भएको हुने	युवा भूमिका अभिवृद्धि	प्रतिशत	२०	२५	२५	२५	३५	५०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.५	विदेशबाट फर्किएका युवालाई लक्षित गरी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	युवा लक्षित गरी विशेष कार्यक्रम	संख्या	१	१	१	१	१	१	५	न.पा.
प्रतिफल १.६	खेलमैदान निर्माण तथा स्तरोन्नति गरी खेल सामग्रीहरुको व्यवस्था भएको हुने	खेलमैदान निर्माण तथा स्तरोन्नति	प्रतिशत	२०	२५	३०	३५	४०	४५	५०	न.पा.
प्रतिफल १.७	खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र स्थापना भएको हुने	खेलकुद प्रशिक्षण केन्द्र	संख्या	०			१			१	न.पा.
प्रतिफल १.८	खेलकुद क्षेत्र विकासका लागि सरोकारवाला राष्ट्रिय तथा	सरोकारवाला राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय	प्रतिशत	०		१	१	१	१	४	न.पा.

	अन्तराष्ट्रिय संघसंस्थासँग सहयोग र सहकार्य भएको हुने	संघसंस्थासँग सहयोग र सहकार्य									
प्रतिफल १.९	आर्थिक र सामाजिक विकासका लागि विद्यालय स्तरमा खेलकुद कार्यक्रम सञ्चालन तथा प्रोत्साहन भएको हुने	खेलकुद कार्यक्रम	संख्या	१२	१२	१२	१२	१२	१२	१२	न.पा.
प्रतिफल १.१०	बालबालिका महिला तथा अपाङ्गमैत्री खेलकुद पूर्वाधार निर्माण भएको हुने	बाल, महिला तथा अपाङ्गमैत्री खेलकुद पूर्वाधार	प्रतिशत	०				१५	१५	३०	न.पा.
प्रतिफल १.११	विभिन्न वर्गलाई समेट्ने गरी खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन भएको हुने	खेलकुद प्रतियोगिता	संख्या/वर्ष	१	१	१	१	१	१	५	न.पा.

भौतिक पूर्वाधार विकास

१. यातायात,सडक पूल

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
		यातायात सुचारु सडक लम्बाइ	कि.मि.	३००	३१०	३२०	३३०	३४०	३५०	३५०	न.पा.

असर १	सडक तथा पुल लगायतका पुर्वाधारलाई दिगो, भरपर्दो तथा गुणस्तरीय भएको हुने	कालोपत्रे सडक	कि.मि.		५	५	५	५	५	२५	न.पा.
		ग्राभेल सडक	कि.मि.		१०	१०	१०	१०	१०	५०	न.पा.
		धुले सडक	कि.मि.		३	३	३	३	३	१५	न.पा.
		पक्की पुल	संख्या				१		१	२	न.पा.
		झोलुङ्गे पुल	संख्या			२		२		४	न.पा.
		कल्भर्ट	संख्या			३		३		६	न.पा.
		कच्ची नालीको लम्बाइ	कि.मि.			४	४	४	४	१६	न.पा.
		पक्की नालीको लम्बाइ	कि.मि.			५	५	५	५	२०	न.पा.
		नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्बाइ	कि.मि.			६	६	६	६	२४	न.पा.
		वायोइञ्जिनिरिङ प्रविधी र सडक दाँयाबाँया वृक्षारोपण	कि.मि.					१०		१०	न.पा.
		व्यवस्थित ढल	कि.मि.					५		५	न.पा.
प्रतिफल १.१	नगर यातायात गुरुयोजना आवश्यकता अनुसार अद्यावधिक गरी सडकहरुको थप वर्गीकरण भएको हुने	यातायात गुरुयोजना आवश्यकता अनुसार अद्यावधिक	संख्या					१		१	न.पा.
प्रतिफल १.२	प्रत्येक वडाको केन्द्रसम्म जाने सडकहरु व्यवस्थित नाली निकास सहितका पक्की सडक निर्माण तथा सुधार भएको हुने	व्यवस्थित नाली निकास सहितका पक्की सडक निर्माण तथा विस्तार	कि.मि.			५	५	५	५	२०	न.पा.
प्रतिफल १.३	छोटो दूरीबाट अन्य गाउँपालिका र नगर केन्द्र	व्यवस्थित पक्की सडक निर्माण तथा विस्तार	कि.मि.		५	५	५	५	५	२५	न.पा.

	जोड्ने सडकहरु व्यवस्थित पक्की सडक निर्माण तथा विस्तार भएको हुने										
प्रतिफल १.४	सहरी क्षेत्र भित्रको सबै वर्गका सहरी सडकहरु व्यवस्थित नाली निकास सहितका पक्की सडक निर्माण तथा विस्तार भएको हुने	व्यवस्थित नाली निकास सहितका पक्की सडक निर्माण तथा विस्तार	कि.मि.		५	५	५	५	५	२५	न.पा.
प्रतिफल १.५	नगर भित्रको पर्यटकीय स्थल, धार्मिक स्थल, कृषि क्षेत्र, उद्योग क्षेत्र आदि सम्म पुग्ने सडकहरु व्यवस्थित नाली निकास सहितका पक्की सडक निर्माण तथा विस्तार भएको हुने	व्यवस्थित नाली निकास सहितका पक्की सडक निर्माण तथा विस्तार	कि.मि.		५	५	५	५	५	२५	न.पा.
प्रतिफल १.६	सडक सञ्जाल पुग्न नसक्ने ठाउँहरूमा सम्भाव्यताको आधारमा झोलुङ्गे पुल निर्माण गरी पहुँच अभिबृद्धि भएको हुने	झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या			२			२	४	न.पा.
प्रतिफल १.७	व्यवस्थित यातायातको लागि रुट व्यवस्थापन, एकतर्फी यातायात, सडक फर्निचरहरु क्याट आइ, सडक मार्किङ/लाइनिङ ट्राफिक चिन्ह/संकेत, ट्राफिक लाइट तथा पार्किङको व्यवस्था	व्यवस्थित यातायातको व्यवस्था	प्रतिशत		४	४	४	४	४	२०	न.पा.

	भएको हुने										
प्रतिफल १.८	यातायात सेवा तथा नागरिकको सुरक्षाको निम्ति सि.सि. क्यामेरा लगायतका अन्य द्रुत प्रविधिको व्यवस्था भएको हुने	सि.सि. क्यामेरा लगायतका अन्य द्रुत प्रविधिको व्यवस्था	प्रतिशत			२	२	२	२	८	न.पा.
प्रतिफल १.९	सहरका मुख्य सडकहरुमा फुटपाथ तथा साइकल लेनको व्यवस्था/ निर्माण भएको हुने	फुटपाथ तथा साइकिलिङ्ग लेनको व्यवस्था	कि.मि.			२	२	२	२	८	न.पा.
प्रतिफल १.१०	ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका तथा अपाङ्ग मैत्री सडक डिजाइन तथा निर्माणको सुनिश्चितता भएको हुने	ज्येष्ठ नागरिक, बालबालिका तथा अपाङ्ग मैत्री सडक	कि.मि.					४	४	८	न.पा.
प्रतिफल १.११	बगचौर नगरपालिकाको यातायात चापको आधारमा विभिन्न स्थानहरुमा आधुनिक पार्किङ्गको व्यवस्था भएको हुने	आधुनिक पार्किङ्ग	संख्या					१	१	२	न.पा.
प्रतिफल १.१२	विद्युतीय सवारी साधनको प्रयोगका लागि नीतिगत व्यवस्था भएको हुने	विद्युतीय सवारी साधनको लागि नीति	संख्या					१		१	न.पा.
प्रतिफल १.१३	सार्वजनिक यातायात सञ्चालनमा निजी क्षेत्र र सहकारीसँग सहकार्य भएको हुने	निजी क्षेत्र र सहकारीसँग सहकार्य	प्रतिशत		निरन्तर						
प्रतिफल १.१४	सडक छेउछाउका पहिरो तथा भूक्षय नियन्त्रण गर्न	बायो ईन्जिनियरिङ् लगायतका गैर संरचनात्मक	कि.मि			३	३	३	३	१२	न.पा.

	भौतिक संरचनाका साथसाथै बायो इन्जिनियरिङ लगायतका गैरसंरचनात्मक वातावरण मैत्री प्रविधिहरूको प्रयोग भएको हुने	वातावरण मैत्री प्रविधि									

२. सिंचाइ

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	सिँचित क्षेत्रको विस्तारसँगै खाद्य पर्याप्तता सुनिश्चित गरी निर्यातमुखी भइ आयमा वृद्धि भएको हुने	१२ महिना सिंचाइ हुने क्षेत्र	हेक्टर		२५०	३००	३५०	४००	५००	५००	न.पा.

असर १	कृषि क्षेत्रको उत्पादकत्व बृद्धि गर्न भरपर्दो आधुनिक सिंचाइ सुविधा उपलब्ध भएको हुने	१२ महिना सिंचाइ हुने क्षेत्र	हेक्टर		२५०	३००	३५०	४००	५००	५००	न.पा.
		कच्ची कुलो	मिटर		५००	६००	७००	८००	९००	९००	न.पा.
		पक्की कुलो	मिटर		१०८	११५	१२९	१३२	१४०	१४०	न.पा.
प्रतिफल १.१	परम्परागत सिंचाइ प्रविधिहरुलाई वाहै महिना सिंचाई उपलब्ध हुन सक्ने गरि स्तरोन्नती	परम्परागत सिंचाइ स्तरोन्नती	प्रतिशत			५	५	५	५	२०	न.पा.
प्रतिफल १.२	सबै जीर्ण सिंचाईहरुको मर्मत संम्भार गरी नयाँ प्रविधियुक्त सिंचाइको सम्भाव्यता अध्ययन तथा कार्यान्वयन भएको हुने	अध्ययन	संख्या					१		१	न.पा.
प्रतिफल १.३	सिंचाइ आयोजनाहरूको मुहान तथा तालतलैया र पोखरीको संरक्षण भएको हुने	मुहान, पोखरीको संरक्षण	प्रतिशत		१०	१०	१०	१०	१०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.४	सिंचाइ उपभोक्ता संस्थाको संस्थागत क्षमता विकास भएको हुने	क्षमता विकास	संख्या		२०	२०	२०	२०	२०	१००	न.पा.
प्रतिफल १.५	सिंचाइ योजनाको सञ्चालन र व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत कानुन तर्जुमा भएको हुने	नीति	संख्या				१		१	२	न.पा.
प्रतिफल १.६	भूमि प्रयोग नक्सा, खेती अनुसार पानीको आवश्यकता र श्रोत	दीर्घकालीन सिंचाई गुरुयोजना निर्माण	संख्या					१		१	न.पा.

	पहिचान गरी सिंचाइको दीर्घकालीन गुरुयोजना निर्माण भएको हुने										
प्रतिफल १.७	वैकल्पिक सिंचाइ (आकाशे पानी संकलन, थोपा सिंचाइ, लिफ्टिङ सिंचाइ...) व्यवस्थापन भएको हुने	वैकल्पिक सिंचाई	प्रतिशत			४	४	४	४	२०	न.पा.
प्रतिफल १.८	वर्षे पानी संङकलन गरेर बाँध बाँध्ने व्यवस्था गरी हिउँदे सिंचाइ निर्माण भएको हुने	हिउँदे सिंचाइ निर्माण	संख्या		२	२	२	२	२	१०	न.पा.

३ भवन तथा शहरी विकास

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	भू उपयोग योजना बमोजिम सुरक्षित, सभ्य, समावेशी तथा हरियाली वस्ती तथा आवासको निर्माण भएको हुने	प्रवर्तित, व्यवस्थित तथा सुरक्षित आवास क्षेत्र	प्रतिशत		२	४	६	८	१०	१०	न.पा.
असर १	नगरपालिका क्षेत्र भित्रका सार्वजनिक निर्माण, आवास तथा	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका नयाँ	प्रतिशत		३	५	७	९	१२	१२	न.पा.

	सहरी विकासलाई समावेशीतामैत्री, वातावरण अनुकुल तथा सुरक्षित भएको हुने	सार्वजनिक भवन तथा संरचना									
		भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका नयाँ आवास घर	प्रतिशत			२	३	५	७	७	न.पा.
प्रतिफल १.१	आवास तथा भूमि व्यवस्थापन सम्वन्धी नीति लागू भएको हुने	नीति लागू	प्रतिशत				१			१	न.पा.
प्रतिफल १.२	व्यवस्थित एकिकृत वस्ती विकास भएको हुने	एकिकृत वस्ती विकास	प्रतिशत			२		२		४	न.पा.
प्रतिफल १.३	निजी क्षेत्रबाट भइरहेको घडेरी तथा आवास विकास कार्यलाई उचित मापदण्डका आधारमा नियमन तथा प्रवर्द्धन भएको हुने	मापदण्डका आधारमा नियमन तथा प्रवर्द्धन	प्रतिशत			३		३		६	न.पा.
प्रतिफल १.४	विपन्न वर्गलाई आवास निर्माणको कार्यमा अनुदान तथा सहयोग भएको हुने	अनुदान तथा सहयोग	संख्या			४	४	४	४	१६	न.पा.
प्रतिफल १.५	स्थानीय परम्परागत शैली झल्किने घरहरु बनाउन प्रोत्साहन र आर्थिक टेवा पुगेको हुने	स्थानीय परम्परागत घरहरु बनाउन प्रोत्साहन	प्रतिशत			३	३	३	३	१२	न.पा.
प्रतिफल १.६	८ आनाभन्दा कमको जग्गा खण्डीकरण रोकिएको हुने	नितिगत व्यवस्था	संख्या					१		१	न.पा.
प्रतिफल १.७	संवेदनशील एवम् महत्वपूर्ण प्रतिष्ठान तथा भौतिक पूर्वाधारको विशेष सुरक्षा प्रबन्ध भएको हुने	विशेष सुरक्षा प्रबन्ध	प्रतिशत				५		१५	२०	न.पा.
प्रतिफल १.८	सूचना सम्प्रेषण प्रणालीलाई केन्द्रीय सञ्जालमा आबद्ध गरी सुरक्षा प्रणालीलाई	प्रविधिमैत्री सुरक्षा प्रणाली	प्रतिशत			१०	२०	३०	४०	५०	न.पा.

	प्रविधिमैत्री बनाइ आधुनिकीकरण भएको हुने										
प्रतिफल १.९	सुरक्षा संवेदनशील स्थान, मुख्य सहर, कार्यक्रम स्थल, पार्किङ्ग क्षेत्र र बढी भिडभाड हुने क्षेत्रमा स्मार्ट सिसिटिभी जडान भएको हुने	स्मार्ट सिसिटिभी	प्रतिशत			३		३	३	९	न.पा.
प्रतिफल १.१०	आवश्यकता अनुसार प्रहरी चौकी निर्माण एवम् स्तरोन्नति भएको हुने	प्रहरी चौकी निर्माण एवम् स्तरोन्नति	संख्या				३	३		६	न.पा.
प्रतिफल १.११	सरकारी भवनहरु निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री, किफायती र स्थानीय निर्माण प्रविधि एवम् र वास्तुकला समेतको जगेर्ना हुने गरी निर्माण भएको हुने	परम्परागत निर्माण प्रविधि एवम् र वास्तुकला समेतको जगेर्ना	प्रतिशत			७	७	७		२१	न.पा.
प्रतिफल १.१२	सार्वजनिक निर्माण, व्यवसायिक क्षेत्रलाई बालबालिका, महिला, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गमैत्री भएको हुने	बाल, बालिका महिला, जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गमैत्री सार्वजनिक निर्माण	प्रतिशत			५	५	५	५	२०	न.पा.
प्रतिफल १.१३	नगर क्षेत्रका विद्यालय भवन, कार्यलय भवन, सार्वजनिक भवन, स्वास्थ्य केन्द्र, सिनेमा घर, व्यवस्थित बहुतले सपिङ्ग भवन तथा स्थानहरुको व्यवस्था भएको हुने	व्यवस्थित सार्वजनिक भवन	प्रतिशत			६	६	६	६	२४	न.पा.
प्रतिफल १.१४	स्थानीय रुपमा उपलब्ध निर्माण सामग्रीहरूको प्रयोगलाई अधिकतम प्रयोग गर्न प्रोत्साहन भएको हुने	स्थानीय निर्माण सामग्री प्रयोग	प्रतिशत			५		५		१०	न.पा.

४. विद्युत तथा उर्जा

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब २०७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	विद्युत खपत तथा पहुँचको वृद्धि गर्दै गुणस्तरीय विद्युत सेवा सुनिश्चित भएको हुने	विद्युत सेवा पुगेका घरपरिवार	प्रतिशत	४२.४	४५	५०	५५	६०	७०	७०	न.पा.
		स्थानीय विद्युत उत्पादन	कि.वा				२०			२०	न.पा.
		विद्युतीय खपत प्रतिदिन औषत)	कि.वा								न.पा.
		ग्रामीण क्षेत्रको विद्यूतीय खपत प्रतिदिन औषत)	कि.वा								न.पा.
असर १	वैकल्पिक उर्जाको विकास र शत प्रतिशत विद्युतीय पहुँच सगैँ कृषि तथा औद्योगिक अभ्यासहरु प्रविधिमैत्री तथा मितव्ययी भएको हुने	खाना पकाउन विद्युतीय उर्जाको प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत		२	४	६	८	१०	१०	न.पा.
		भूमिगत विद्युतीय तार	प्रतिशत		४	४	४	४	४	२०	न.पा.
प्रतिफल १.१	संघीय र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य गरी यातायात, कृषि तथा उद्योगको आधुनिकीकरणमा विद्युतको उपयोग गर्ने नीतिगत व्यवस्था भएको हुने	नीतिगत व्यवस्था	संख्या					१		१	न.पा.
प्रतिफल १.२	साना जलविद्युत परियोजना र नवकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जालाई प्रवर्द्धन गर्न संघीय र प्रदेश सरकारसँग सहकार्य	साना जलविद्युत परियोजना र नवकरणीय तथा वैकल्पिक ऊर्जा प्रवर्द्धन	संख्या				२			२	न.पा.

	भएको हुने										
प्रतिफल १.३	अव्यवस्थित/असुरक्षित विद्युत पोलहरु व्यवस्थित भएको हुने	विद्युत पोल व्यवस्थित	प्रतिशत			१०	१०	१०	१०	४०	न.पा.
प्रतिफल १.४	सहरी क्षेत्रमा रहेका थ्रि फेजका तारहरुलाई भुमिगत/आर्मर वा इन्सुलेटेड तारले विस्थापन भएको हुने	भुमिगत/आर्मर वा इन्सुलेटेड तार	प्रतिशत				५	५		१०	न.पा.
प्रतिफल १.५	आवश्यक स्थानहरुमा दिगो सडक बत्तीको व्यवस्था भएको हुने	दिगो सडक बत्ती	प्रतिशत			२	२	२	२	८	न.पा.
प्रतिफल १.६	वैकल्पिक उर्जा सम्बन्धी नीति, कानून तथा मापदण्ड तर्जुमा भएको हुने	नीति, कानुन तथा मापदण्ड तर्जुमा	संख्या					१			न.पा.
प्रतिफल १.७	नगरका ग्रामीण स्थानहरुमा वायोग्यासँ/सुधारिएको चुल्हो लगायत प्रोत्साहन गरिएको हुने	वायोग्यास/सुधारिए को चुल्हो	प्रतिशत			१०	१०	१०	१०	४०	न.पा.
प्रतिफल १.८	विद्युतको उपयोग वृद्धि गरी आधुनिक विद्युतीय सामग्रीहरुको प्रयोगलाई प्रोत्साहन गरी) अन्य उर्जाको सामाग्रीको प्रतिस्थापन भएको हुने	अन्य उर्जाको सामग्रीको प्रतिस्थापन	प्रतिशत			५	५	५	५	२०	न.पा.
प्रतिफल	स्थानीय उद्योगमा प्रयोग	विद्युतीय तथा वैकल्पिक उर्जा	प्रतिशत								न.पा.

१.९	हुने उर्जालाई विद्युतीय तथा वैकल्पिक उर्जा प्रयोगमा प्रोत्साहन भएको हुने	प्रयोगमा प्रोत्साहन									
प्रतिफल १.१०	जडान भएका सौर्य सडक बत्तीहरुको नियमित मर्मत सम्भार भएको हुने	सौर्य सडक बत्तीहरुको नियमित मर्मत सम्भार	प्रतिशत								न.पा.
प्रतिफल १.११	सोलार मिनि ग्रीडको प्रणाली व्यवस्था भएको हुने	सोलार मिनि ग्रीड प्रणाली	प्रतिशत								न.पा.

५. सूचना तथा संञ्चार प्रविधि पूर्वाधार

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धि	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	भरपर्दो, विश्वसनीय एवंम् गुणस्तरीय सूचना तथा संञ्चार सेवाको विकास र विस्तार भएको हुने	संञ्चारका कुनै एक साधन उपलब्ध परिवार	प्रतिशत	९१.३	९२	९३	९४	९५	९६	९६	न.पा.
		इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	३१.९	३६	४१	४६	५१	५७	६१	न.पा.
असर १	नगरपालिका वासीमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको पहुँचलाई सहज र सरल भएको हुने	मोबाइल बैकिङको सुविधा लिने जनसंख्या	प्रतिशत		१०	१५	२०	२५	३०	३५	न.पा.
		पत्रपत्रिका, टेलिभिजन र इन्टरनेट प्रयोग गर्ने	जना	१४.१	१५	२०	२५	३०	३५	४०	न.पा.
		उद्यम व्यवसायमा सूचना प्रविधि प्रयोग	प्रतिशत			४	४	४	४	२०	न.पा.

		गर्ने व्यक्ति									
प्रतिफल १.१	रेडियो, टेलिभिजन तथा पत्रपत्रिका जस्ता सूचनाका माध्यमको पहुँच बढेको हुने	सूचनाका माध्यमको पहुँच	प्रतिशत		५	५	५	५	५	३०	न.पा.
प्रतिफल १.२	सबै विद्यालयहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधि अध्ययन कक्षा स्थापना भएको हुने	सूचना प्रविधि अध्ययन कक्ष स्थापना	संख्या				१			१	न.पा
प्रतिफल १.३	सार्वजनिक स्थलहरुमा डिजिटल बोर्डको स्थापना भएको हुने	डिजिटल बोर्ड	संख्या			४	४	४		१२	न.पा
प्रतिफल १.४	स्थानीय तहमा युवा स्वरोजगार लक्षित सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम र दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	सूचना प्रविधि सम्बन्धी तालिम र दक्षता अभिवृद्धि कार्यक्रम	संख्या			२	२	२	२	८	न.पा
प्रतिफल १.५	संञ्चार क्षेत्रको विकासका लागि स्थानीय सरकारले सहयोग गर्ने नीति निर्माण भएको हुने	नीति	संख्या					१		१	न.पा
प्रतिफल १.६	आधुनिक संञ्चारका (टेलिफोन, मोबाइल, इन्टरनेट लगायत) सुविधा आम नागरिकको पहुँचमा पुगेको हुने	आधुनिक संञ्चार सुविधा	प्रतिशत			२	३	४	५	६	न.पा
प्रतिफल १.७	आवश्यक स्थानमा Free WiFi Zone को स्थापना भएको हुने	Free WiFi Zone	संख्या			४	४	४		१२	न.पा
प्रतिफल १.८	प्रत्येक वडाका सेवा केन्द्रहरुमा गुणस्तरीय नागरिक सेवा प्रदान गर्न	उच्च गुणस्तर तथा दिगो इन्टरनेट पूर्वाधारहरु	प्रतिशत			५	५	५	५	२०	न.पा

	उच्च गुणस्तर तथा दिगो इन्टरनेटको व्यवस्थाको लागि पर्याप्त पूर्वाधारहरु (विटिएस, पोल र तार सहितको प्रणाली) को विस्तार भएको हुने										
प्रतिफल १.९	धेरैभन्दा धेरै सेवा अनलाइन प्रणाली मार्फत प्रदान भएको हुने	अनलाइन सेवा प्रणाली	प्रतिशत		५	१०	१५	२०	२५	२५	न.पा.

वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्र

१ बन तथा जैविक विविधता

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब २०७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धी	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	वन प्रजाती तथा जैविक विविधताको संरक्षण र व्यवस्थापन भएको हुने	वनमा विभिन्न रुख र जीवजन्तु प्रजातीको वृद्धि	प्रतिशत	सामान्य	३	३	३	३	३	१५	नपा
असर १	संरक्षणमुखी र उत्पादनमुखी व्यवस्थापनको माध्यमद्धारा वन तथा जैविक विविधताको दिगो उपयोग हुने	संरक्षण र उत्पादनमुखी वन क्षेत्र	प्रतिशत		४	४	४	४	४	१६	नपा
प्रतिफल	वन प्रजाती तथा जैविक	संरक्षण र	संख्या		५		५		५	१५	नपा

१.१	विविधताको संरक्षण र व्यवस्थापन भएको हुने	व्यवस्थापन									
प्रतिफल १.२	पारिस्थितिकीय प्रणालीको संरक्षण र व्यवस्थापन हुने	विशेष संरक्षण क्षेत्र	संख्या			२	२	२		६	नपा
प्रतिफल १.३	गैरकाष्ठ वनपैदावार र जडिबुटिको संरक्षण र व्यवस्थापन हुने	जडिबुटि रोपण संरक्षण र सम्वर्धन	पटक		२	२	२	२	२	८	नपा
प्रतिफल १.४	बन संवर्धनका कार्यहरु गर्ने (हाँगा, रुख छटनी, झाडी सफाइ)	राम्रो र उत्पादन मुलक रुखको संख्या			६	६	६	६	६	३०	न.पा.
प्रतिफल १.५	घर तथा वन क्षेत्रमा बहुउद्देशीय रुखविरुवा लगाउने	रुखको संख्यामा वृद्धि	संख्या		५	१०	१५	२०	२५	२५	न.पा.
असर२	वन पैदावरमा आत्मनिर्भरता वृद्धि गर्दै आर्थिक समृद्धि हासिल भएको हुने	आर्थिक समृद्धि	प्रतिशत		३	४	७	९	१०	१०	न.पा.
प्रतिफल २.१	विपन्न वर्गको रोजगारका लागि लघु वनपैदावार र जडी बुटीको उत्पादन, प्रशोधन र व्यवसाय गराउने	वनमा आधारित व्यवसाय र रोजगारीमा वृद्धि	संख्या		९	१४	२०	२६	३०	९९	न.पा.
प्रतिफल २.२	जडीबुटी प्रशोधन केन्द्र स्थापना	जडीबुटी प्रशोधन केन्द	संख्या				२			२	न.पा.

२ जलाधार संरक्षण

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धी	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
		अनुकूलन योजना र जलाधार संरक्षण	संख्या	योजना नभएको	निरन्तर						नपा

प्रभाव	जलवायु अनुकूलनका कार्यहरुको कार्यान्वयनद्धारा जलाधार क्षेत्रको उचित संरक्षण, सदुपयोग र व्यवस्थापन भएको हुनेछ।	योजना निर्माण र कार्यान्वयन									
		सबै प्रकारका पानीका स्रोतहरुको संरक्षण	पटक	केही शुरुवात	निरन्तर						"
		सुख्खा सहने र सुख्खामा हुने तथा बढी पानी सहनसक्ने कृषि वालीको प्रवर्धन	पटक	नभएको	निरन्तर						"
असर १	जलवायु परिवर्तनका प्रभावलाई न्युनीकरण गरी जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापन र सदुपयोग हुने	जलवायु उत्थानशीलता सचेतना अभिवृद्धि जलाधार संरक्षण एकिकृत कार्यक्रम संञ्चालन	पटक	अव्यवस्थित	निरन्तर						"
प्रतिफल १.१	जलवायु अनुकूलन योजनाको निर्माण र कार्यान्वयन	लापा बनेको र कार्यान्वयनमा रहेको	संख्या	संशोधनमा रहेको	१						"
प्रतिफल १.२	जलवायू परिवर्तन सम्वन्धी सन्देशमूलक, सूचनामूलक र सचेतनामूलक कार्यक्रम संञ्चालन	समुदाय सचेत भइ अनुकूलनका कार्यहरु गर्न थालेको	पटक	जानकारी कम	५	५	५	५	५		नपा
प्रतिफल १.३	समुदायमा पानीका मुहान, मुल, पोखरी, खोला, सिमसार तथा नदीको संरक्षण र सदुपयोग	पानीको मुल, कुवाको मर्मत र संरक्षण भएको सिमसारको तारवार, सरसफाइ भएको, नदी किनारमा तटबन्धन निर्माण भएको	संख्या	अव्यवस्थित	५	५	५	५	५	१५	नपा
असर२	जोखिममा रहेका जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र व्यवस्थापन भएको	तटबन्धन, संरक्षण योजना, व्यवस्थापन			४	४	४	४	४	२०	नपा

प्रतिफल २.१	जलवायु उत्पन्न प्रकोप व्यवस्थापन पूर्वूचना प्रणाली तयार र संञ्चालन	पूर्वसूचना प्रणालीको व्यवस्था भएको, सरोकारवालहरुको जानकारी अध्यावधिक भएको, दक्ष जनशक्ति, फ्लडगेजको स्थापना	संख्या	नभएको			१			१	नपा

३. विपद व्यवस्थापन

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्धी	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	प्राकृतिक तथा गैरप्राकृतिक विपद् तथा जोखिम न्यूनीकरण गर्दै विपद् उत्थानशील समाजको निर्माण भएको हुनेछ	विपद्का घटनाहरू बाट मृत्यु र घाईते हुनेको संख्या घटेको	प्रतिशत		२०	१८	१६	१४	१२	१०	नपा
असर१	दक्ष जनशक्ति र आवश्यक श्रोतसाधनको व्यवस्थापन गरी विपद्को व्यवस्थापन भएको हुनेछ ।	जनशक्ति उत्पादन	प्रतिशत		५	५	५	५	५	२५	नपा
प्रतिफल १.१	विपद् पूर्वतयारी र प्रतिकार्य सम्वन्धी पूर्वधार, दक्ष जनशक्ति उत्पादन र स्रचना प्रणालीको विकास	खोज, उद्धार, प्राथमिक उपचार, पूर्वसुचनामा दक्ष जनशक्ति	संख्या		५	५	५	५	५	२५	नपा

प्रतिफल १.२	विपद् पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना निर्माण र कार्यान्वयन	योजना निर्माण र कार्यान्वयन	संख्या				२			२	नपा
१.३	जोखिम क्षेत्र र सुरक्षित स्थानको पहिचान र व्यवस्थापन गरिने छ ।	जोखिम क्षेत्र र सुरक्षित क्षेत्रको नक्शांकन	पटक			२		२	२	६	नपा
१.४	आकस्मिक विपद् कोषको स्थापना र कार्यान्वयन गरिने छ ।	विपदमा कोषको परिचालन	पटक		निरन्तर						
१.५	भुकम्प प्रतिरोधात्मक भवन निर्माण, भवन आचारसंहिता निर्माण हुने	आचारसंहिता अनुसारको भवन निर्माण	संख्या			१०	१०	१०		३०	नपा
असर२	बाढी, पहिरो, भुकम्प, भू क्षय र खोला कटानको जोखिममा रहेका वस्तीहरुको संरक्षण हुने	जोखिम न्यूनीकरण	प्रतिशत					५		५	नपा
प्रतिफल २.१	भू उपयोग नीति निर्माण गरी जोखिम क्षेत्रको पहिचान भएको हुने	नीति निर्माण जोखिम क्षेत्र पहिचान	संख्या	कम	१					१	नपा
प्रतिफल २.२	बाढी, पहिरो, भू क्षय र खोला कटान नियन्त्रण भएको हुने	तटबन्धन निर्माण	संख्या	कम	२	२	२	२	२	१०	न.पा.
असर ३	विपद् पूर्व र विपद पश्चात्को पूर्नस्थापनाको व्यवस्थापन हुने	विपद व्यवस्थापन	प्रतिसत	नभएको						८०	न.पा.
प्रतिफल ३.१	पूर्वसुचना प्रणाली कार्यदल, प्राथमिक उपचार कार्यदल, खोज तथा उद्धार कार्यदलहरुको निर्माण र परिचालन हुने	कार्यदलहरुको निर्माण र संञ्चालन	संख्या	नभएको	३					३	न.पा.
प्रतिफल ३.२	आपत्कालिन कार्य संञ्चालन केन्द्र (EOC) को स्थापना र संञ्चालनहुने	कार्यसंञ्चालन केन्द्रबाट विपदको बेलामा सेवा प्रवाह	संख्या	नभएको	१					१	न.पा.
प्रतिफल ३.३	विपद्पछिको पुनर्स्थापनाको लागि उद्धार सामग्री, कोष, उद्धार संयन्त्र र प्रविधिको विकास भएको हुने	राहत, उद्धारको संयन्त्र विकास	पटक	नभएको	१	१	१	१	१	५	न.पा.

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्र

१. सुशासन तथा ऐन कानुन

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्ध	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	स्थानीय स्तरमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने तह एवंम् कार्यालयहरुको क्षमता विकास, प्रभावकारी एवम् गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको सुनिश्चिता र जवाफदेहिता अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय संघ संस्थाहरु गैसस, निजी, सहकारी, एवंम् गै.स.स.हरुको प्रवर्द्धनका साथै पारदर्शिता र सुशासन अभिवृद्धि भएको हुने	नगरपालिका तथा वडा कार्यलय भवन	संख्या		४	४				८	न.पा.
		नगरपालिकामा कार्यरत मानव संसाधन	संख्या	६४	७२	७४	७६	७८	८०	८०	न.पा.
		सुचारु सेवा तथा स्रोत केन्द्र (कृषि, पशु, शिक्षा, स्वास्थ्य, सूचना)	संख्या								
असर १	संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय ऐन, कानुनको परिपालनाबाट सेवाप्रवाहमा प्रभावकारीता एवंम् सुशासन अभिवृद्धि भएको हुने	क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र विधायन, सुशासन, लेखा, राजश्व, योजना तथा बजेट तर्जुमा, अनुगमन आदि)	संख्या	६		७		१०		१०	न.पा.
		नगरपालिका पेश भएका सरकार संञ्चालन तथा सेवा प्रवाह सम्बन्धी गुनासो सुनुवाइ	संख्या	१	१	१	१	१	१	५	न.पा.
प्रतिफल १.१	वडा कार्यालय भवनहरुको मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती भएको हुने	मर्मत संभार तथा स्तरोन्नती	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	८०	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.२	विधि र कानुनहरुको निर्माण गरी संस्थागत	संस्थागत कार्य प्रणालीको स्थापना	संख्या	४१	२	२	२	२	३	११	न.पा.

	कार्यप्रणालीको स्थापना भएको हुने										
प्रतिफल १.३	संगठन तथा व्यवस्थापन अध्ययन गरी संगठनात्मक पुर्नसंरचना भएको हुने	संगठनात्मक पुर्नसंरचना	प्रतिशत		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा.
प्रतिफल १.४	दरबन्दी अनुसार कर्मचारीहरुको पद पूर्ति भएको हुने	दरबन्दी अनुसार पद पूर्ति	प्रतिशत	६५	७०	७५	८०	८५	९०	९०	न.पा.
प्रतिफल १.५	कर्मचारी र पदाधिकारीहरुको क्षमता विकास भएको हुने	क्षमता विकास	संख्या		निरन्तर						
प्रतिफल १.६	पर्यटनमैत्री नीति निर्माण/पर्यटनमैत्री आचारसंहिता तथा मापदण्ड निर्माण भएको हुने	पर्यटनमैत्री नीति	संख्या			१				१	न.पा.
प्रतिफल १.७	सार्वजनिक निजी साझेदारीको अवधारणा अनुरुप निजी क्षेत्रलाई उत्प्रेरित गरी पर्यटनमैत्री कानुन कार्यान्वयनका लागि संयन्त्र परिचालन भएको हुने	संयन्त्र परिचालन	प्रतिशत		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा.
प्रतिफल १.८	नगरपालिकाबाट निर्माण हुने कानूनहरु पर्यटनमैत्री भए नभएको जाँच गरी पर्यटनमैत्री ढङ्गले प्रत्येक क्रियाकलापमा जोडेको हुने	पर्यटनमैत्री कानुन	प्रतिशत		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा.

प्रतिफल १.९	वस्तुगत विवरण तयार गर्दा प्राकृतिक श्रोत र सेवा सुविधाहरुको पहुँच सहितको श्रोत नक्साहरु तयार गरी वार्षिक रुपमा अध्यावधिक भएको हुने	श्रोत नक्साहरु तयार गरी वार्षिक रुपमा अध्यावधिक	प्रतिशत		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा.
प्रतिफल १.१०	वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध भएको हुने	वस्तुगत विवरण र श्रोत नक्साहरुलाई विद्युतीय प्रणालीमा आबद्ध	प्रतिशत		२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा.
प्रतिफल १.११	नगरपालिकामा सूचना तथा अभिलेख केन्द्र स्थापना भएको हुने	सूचना तथा अभिलेख केन्द्र	संख्या	१				१		१	न.पा.
प्रतिफल १.१२	भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक, संस्थागत, लैङ्गिक लगायतका विषय क्षेत्रका खण्डिकृत तथ्याङ्क सहितको वस्तुगत विवरण तयार भएको हुने	वस्तुगत विवरण	संख्या	१		१				१	न.पा.

२. वित्तिय सुशासन

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्ध	पुष्ट्याइका आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	लेखाका कारोबार तथा वित्तीय व्यवस्थापनमा मितव्ययिता, प्रभावकारिता, कार्यदक्षता, नियमितता कायम भएको हुने	समयमा सम्पन्न आयोजना/कार्यक्रम	प्रतिशत	६०	७०	७५	८०	९०	१००	१००	न.पा.

असर १	स्थानीय योजना तर्जुमा एवंम् कार्यान्वयनमा व्यापक जनसहभागिता र अनुगमन नतिजा मूलक र प्रभावकारी बनाइ आन्तरिक राजश्व प्रणालीलाई पारदर्शी र सुदृढीकरण गर्दै सार्वजनिक, निजी तथा स्थानीय समुदायको सहभागितामूलक प्रकृयाबाट श्रोत परिचालनको मोडालिटी बनेको हुने	स्थानीय गौरवका आयोजनाहरुको सूची	संख्या	१	२	२	२	२	२	१०	न.पा.
		तर्जुमा भएका विषयगत रणनैतिक योजना (विषय)	क्षेत्र		१	१	१	१	१	५	न.पा.
		आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन प्रतिवेदन संख्या (पटके, मासिक, चौमासिक, वार्षिक)	प्रतिशत	४०	५०	६०	७०	८०	१००	१००	न.पा.
		सहभागिता मूलक योजना तर्जुमा तथा अनुगमन प्रक्रियामा लक्षितवर्ग/समुदायको प्रतिनिधित्व (महिला, दलित, जनजाती र बालबालिका)	प्रक्रिया	७	७	७	७	७	७	७	न.पा.
		नगरपालिकाको वार्षिक आन्तरिक आय रकम	रु(हजार)	६६७९०५	७३४६९६	८०८१६५	८८८९८२	९७७८८०	४०७७६३०	७४८७३५५	न.पा.
		संघीय/प्रदेश सरकारबाट राजश्व बाँडबाँडप्राप्त रकम									न.पा.
		प्रदेश सरकारबाट अनुदान	रु (हजार)	१३१९४	१३१९४	१४५१३	१५९६४	१७५६१	१९३१७	८०५५०	न.पा.
		संघ सरकारबाट अनुदान	रु (हजार)	१११८००	१११८००	१२२९८०	१३५२७८	१४८८०५	१६३६८६	६८२५५०	न.पा.
प्रतिफल १.१	लेखा परीक्षण र वित्तीय व्यवस्थापन सम्बन्धी निकायको संस्थागत सुदृढीकरण गरी राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि भएको हुने	राजश्व परिचालनको क्षमता वृद्धि	प्रतिशत	५	१०	१५	२५	३५	५०	५०	न.पा.

प्रतिफल १.२	बेरुजुलाई सार्वजनिक गरिनुका साथै बेरुजुको प्रकृतिका आधारमा कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनसँग आबद्ध भएको हुने	बेरुजु सार्वजनिक	प्रतिशत	२०	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.३	शून्य वेरुजु कायम गर्न आवश्यक ऐन, नियम निर्माण भएको हुने	ऐन, नियम निर्माण	संख्या	४१	२	३	३	३	३	१४	न.पा.
प्रतिफल १.४	आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र श्रोतको बढोत्तरी भएको हुने	आन्तरिक आयको श्रोत पहिचान र बढोत्तरी	प्रतिशत	१०	१५	२५	३५	५०	६०	६०	न.पा.
प्रतिफल १.५	नागरिकलाई कर तिरेको प्रत्याभुति गराइ नागरिकलाई करको दायरामा ल्याउने कार्य भएको हुने	करको दायरामा ल्याउने	प्रतिशत	१०	२०	२५	३०	३५	५०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.६	कार्यक्रमगत बजेट, कार्ययोजना, आवधिक प्रगति र जनसरोकारका निर्णयहरु वेबसाइट मार्फत नियमित रुपमा सार्वजनिक भएको हुने	वेबसाइट मार्फत सार्वजनिक	प्रतिशत	५०	१०	१०	१०	१०	१०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.७	उपभोक्ता समिति मार्फत गर्ने भनी खरिद विधि छनौट भएका योजनाहरुको कार्यान्वयनका लागि प्रत्येक आर्थिक वर्षको श्रावण मसान्त भित्र प्रचलित कानुन वमोजिम उपभोक्ता समिति गठन भएको हुने	उपभोक्ता समिति मार्फत गर्ने योजना	प्रक्रिया		**निरन्तर**						**न.पा.**
प्रतिफल १.८	भगिनी सम्बन्ध भएका नगरपालिका र सिमाना जोडिएका नगरपालिकासँग सहकार्य योजना कार्यान्वयन भएको हुने	सहकार्य योजना	प्रतिशत	०	२	२	३	३	३	१३	न.पा
प्रतिफल १.९	नगरपालिकाको राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन भएको हुने	राजश्व सुधार सम्भाव्यता अध्ययन	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	न.पा

प्रतिफल १.१०	राजश्व अभिवृद्धि गर्न राजश्व अनुसन्धानको व्यवस्था भएको हुने	राजश्व अनुसन्धान	संख्या	०	१	१	१	१	१	५	न.पा
प्रतिफल १.११	SUTRA प्रणालीमा आवद्ध रहेको नगरपालिकाको वित्तीय कारोवारलाई व्यवस्थित भएको हुने	वित्तीय कारोवार व्यवस्थित	प्रतिशत	१००	पुर्ण भएको						
प्रतिफल १.१२	राजश्वको दायरालाई बढाउने र दरलाई न्यूनीकरण गर्ने नीति निर्माण भएको हुने	राजश्व नीति	संख्या	०	१	१				२	न.पा
प्रतिफल १.१३	नगरपालिकाको स्रोत परिचालन विकास योजना वार्षिक रुपमा तयार गरी कार्यान्वयन भएको हुने	स्रोत परिचालन विकास योजना	संख्या	१	१	१	१	१	१	५	न.पा
प्रतिफल १.१४	नगरपालिकाको आर्थिक विकासमा टेवा पुग्ने नाफामुलक क्षेत्रमा निजी क्षेत्र आकर्षण भएको हुने	नाफामुलक क्षेत्रमा निजी क्षेत्रलाई आकर्षण	प्रतिशत	०	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा
प्रतिफल १.१५	अनौपचारिक मौद्रिक गतिविधिलाई नगरपालिकाको दायरामा ल्याएको हुने	मौद्रिक गतिविधिलाई नगरपालिकाको दायरा	प्रतिशत	०	२५	२५	२५	२५	२५	१२५	न.पा
प्रतिफल १.१६	पुँजी निर्माणको सम्भावना भएका क्षेत्रमा लगानी गर्न सहकारीसँग सहकार्य भएको हुने	सहकार्य	प्रतिशत	०	२०	२५	२५	३०	३५	३५	न.पा.
प्रतिफल १.१७	पर्यटकीय गतिविधिको विकाससँगै नगरपालिकाको आन्तरिक आय अभिबृद्धिको व्यवस्था भएको हुने	आय अभिबृद्धि	प्रतिशत	५	१५	२०	२५	३०	३५	३५	न.पा.

३. संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह

नतिजा स्तर	नतिजा	सूचक	इकाइ	आधार वर्ष आ.ब ७९/८०	उपलब्धि (चाहेको अवस्था)					योजना अवधिको जम्मा उपलब्ध	पुष्ट्याइ का आधारहरु
					आ.ब ८०/८१	आ.ब ८१/८२	आ.ब ८२/८३	आ.ब ८३/८४	आ.ब ८४/८५		
प्रभाव	स्थानीय स्तरमा सार्वजनिक सेवा प्रवाह गर्ने तह एवम् कार्यालयहरुको क्षमता विकास, प्रभावकारी एवंम् गुणस्तरीय सेवा प्रवाहको सुनिश्चिता सहित संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय ऐन, कानूनको परिपालनाबाट प्रशासनिक सेवा सरल, पारदर्शी र प्रविधिमैत्री भएको हुने	नगरपालिकामा उपलब्ध मानव संशाधन	संख्या	६४	७२	७५	७८	८०	८५	८५	न.पा.
असर १	संघीय, प्रादेशिक तथा स्थानीय ऐन, कानूनको परिपालनाबाट सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता एवंम् सुशासन अभिवृद्धि भएको हुने	नगरपालिकाले स्वीकृत गरेको कानून तथा नीति									न.पा.
		ऐन	संख्या	१७	२०	२२	२३	२५	२७	२७	न.पा.
		नियम तथा विनियम	संख्या	२	३	४	५	६	७	७	न.पा.
		निर्देशिका, कार्यविधि र मापदण्ड	संख्या	२३	२४	२६	२८	३०	३२	३४	न.पा.
प्रतिफल १.१	नगरपालिकाको क्षमता विकास योजना वार्षिक रुपमा तयार गरी कार्यान्वयन भएको हुने	वार्षिक क्षमता विकास योजना	प्रतिशत	०	२०	२५	२५	२५	३०	३०	न.पा.
प्रतिफल १.२	तालिम, वृत्ति विकास, अध्ययन अवलोकन भ्रमण जस्ता कुरालाई क्षमता विकास योजनाको माध्यमबाट प्राथमिकता दिएको हुने	तालिम, वृत्ति विकास, अध्ययन अवलोकन भ्रमण प्राथमिकता	संख्या	१	१	१	१	१	१	६	न.पा.
प्रतिफल १.३	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई आवश्यकता अनुरुप औजार उपकरण तथा सवारी साधनको व्यवस्था	औजार उपकरण तथा सवारी साधन	प्रतिशत	५०	६०	६५	७०	७५	८०	८०	न.पा.

	भएको हुने										
प्रतिफल १.४	नगरपालिकाको करदाता, जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास भएको हुने	करदाता, जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुको क्षमता विकास	प्रतिशत	६०	६५	६८	७०	७२	७५	७५	न.पा.
प्रतिफल १.५	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई आवश्यकता अनुसार प्राविधिक तालिम दिएको हुने	जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुलाई प्राविधिक तालिम	संख्या	६०	६५	६८	७०	७२	७५	७५	न.पा.
प्रतिफल १.६	स्थानीय तहको निर्णायक तहमा महिलाहरु पदाधिकारी/कर्मचारी) को समान रुपमा ५०/५० प्रतिनिधित्वको व्यवस्था भएको हुने	समान प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	५०	६०	७०	८०	९०	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.७	स्थानीय तहका कर्मचारीहरुको पद पूर्ति गर्दा सबै जातजाति, क्षेत्र, लिङ्ग र समुदाय लगायत लक्षित वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधि हुने रणनीति लिने र सो को कार्यान्वयन भएको हुने	लक्षित वर्गको समानुपातिक प्रतिनिधि	प्रतिशत	५०	५०	५०	५०	५०	५०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.८	लक्षित वर्ग वा समुदायको भाषा संस्कृति र रहन सहन बुझेको साथै महिला, संवेदनशील कर्मचारी वा जनप्रतिनिधी समेत समावेशी भएको कार्यटोली वा शाखा मार्फत सेवा दिने व्यवस्था भएको हुने	समावेशी कार्यटोली वा शाखा	प्रतिशत	३३	३४	३५	३६	३७	३८	३८	न.पा.
प्रतिफल १.९	स्थानीय सरकारले गठन गर्ने समिति उपसमिति र कार्यदलहरुले महिला तथा बञ्चितिकरणमा परेको समुदायको हित हुने गरी विशलेषण सहित नीतिगत र	नीतिगत र कार्यगत सुझाव र अभिलेख	प्रतिशत	२०	२५	३५	४०	४५	५०	५०	न.पा.

	कार्यगत सुझाव र अभिलेख राखेको हुने										
प्रतिफल १.१०	लैङ्गिक डेक्सको स्थापना संञ्चालन तथा बजेटको व्यवस्था र कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुने	लैङ्गिक डेक्सको स्थापना संञ्चालन तथा बजेटको व्यवस्था र कार्यक्रम सञ्चालन	प्रतिशत	०	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.११	नगरपालिकाको वेवसाइट नियमित रुपमा अध्यावधिक भएको हुने	वेवसाइट नियमित अध्यावधिक	प्रतिशत	२५	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.१२	पारदर्शी सरकार निर्माणमा जोड दिन नगरपालिकाको डकुमेन्ट्री निर्माण तथा रेडियो कार्यक्रम मार्फत नगरपालिका सेरोफरो कार्यक्रम संस्थागत भएको हुने	डकुमेन्ट्री निर्माण तथा रेडियो कार्यक्रम	प्रतिशत	५०	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.१३	नागरिक वडापत्रलाई अध्यावधिक गरी डिजिटल नागरिक बडापत्र कार्यान्वयनमा आएको हुने	डिजिटल नागरिक बडापत्र	प्रतिशत	२५	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.१४	गुनासो सुनुवाइ, सार्वजनिक परीक्षण, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक सुनुवाइ जस्ता नागरिक उत्तरदायी संयन्त्रहरु प्रभावकारी भएको हुने	संयन्त्रहरु प्रभावकारी	प्रतिशत	५०	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.१५	बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगतिहरुको नियमित रुपमा सार्वजनिक भएको हुने	बजेट, कार्यक्रम तथा कार्यप्रगतिहरु नियमित रुपमा	प्रतिशत	**५०**	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.

		सार्वजनिक									
प्रतिफल १.१६	अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय प्रभावकारी भएको हुने	अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय	प्रतिशत	२५	१००	१००	१००	१००	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.१७	नतिजामा आधारित सूचकहरु निर्माण गरी सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली स्थापना भएको हुने	सूचकमा आधारित अनुगमन प्रणाली	प्रतिशत	२०	२५	३५	४५	७०	१००	१००	न.पा.
प्रतिफल १.१८	सरोकारवालाहरुमा इन्टरनेटको पहुँच पुऱ्याउने र जनप्रतिनिधि तथा कर्मचारीहरुमा जुनसुकै बखत इन्टरनेटको पहुँच भएको हुने	इन्टरनेटको पहुँच	प्रतिशत	३०	३५	४०	५०	६०	७५	७५	न.पा.
प्रतिफल १.१९	एकिकृत सफ्टवेयर प्रणालीको प्रयोग भएको हुने	एकिकृत सफ्टवेयर प्रणाली	प्रतिशत	०	२०	२५	३०	३५	५०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.२०	अनलाइन एप, वेबसाइट, विभिन्न अनलाइन सर्भिसहरुको विकास गरी घरघरबाटै नागरिकलाई सेवा प्रदान गर्ने प्रविधिको विकास गरी नागरिकलाई पेपरलेस तथा झण्झटमुक्त सेवा प्रवाह प्रणालीको निर्माण भएको हुने	पेपरलेस सेवा प्रवाह प्रणाली	प्रतिशत	०	२५	३५	४०	५०	६५	६५	न.पा.
प्रतिफल १.२१	एकिकृत अनलाइन सफ्टवेयरको प्रयोग गरी एकद्वार सेवा तथा कार्यलयको एकिकृत रेकर्ड अद्यावधिक भएको हुने	एकिकृत रेकर्ड अद्यावधिक	प्रतिशत	०	२०	२५	३५	४०	६५	६५	न.पा.
प्रतिफल १.२२	कार्यलयका विभिन्न गतिविधिहरुलाई सबैको पहुँचमा हुनेगरी अनलाइन व्यवस्था (वेबसाइट/ अनलाइन एप) को निर्माण भएको हुने	वेबसाइट/ अनलाईन एप	संख्या	०	१	१	१	१	१	१	न.पा.
प्रतिफल १.२३	व्यवस्थापन सूचना प्रणालीको विकास भएको हुने	व्यवस्थापन सूचना	प्रतिशत	०	२०	२५	३५	४५	६५	६५	न.पा.

		प्रणाली									
प्रतिफल १.२४	होटल, होमस्टेहरुमा पर्यटकहरुका लागि फ्रि वाइफाइ जोनको व्यवस्था अनिवार्य भएको हुने	फ्रि वाइफाइ जोन	प्रतिशत	०	२०	२५	३०	३५	५०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.२५	पर्यटकहरुले नगरपालिकामा शुल्क भुक्तान गर्दा इ–पेमेन्टको माध्यमबाट भुक्तान गर्न सक्ने व्यवस्था भएको हुने	इ–पेमेन्ट शुल्क भुक्तान	प्रतिशत	०	२०	२५	३५	४०	५०	५०	न.पा.
प्रतिफल १.२६	मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ तथा ल्यान्ड डिजिटलाइजेसन भएको हुने	मेट्रिक सिस्टममा घर नम्बरिङ तथा ल्यान्ड डिजिटलाइजेसन	प्रतिशत	०	२०	२५	३०	३५	४०	४०	न.पा.

अनुसूची १ : नक्साहरु

उचाई अनुसार बागचौर नगरपालिकाको विवरण

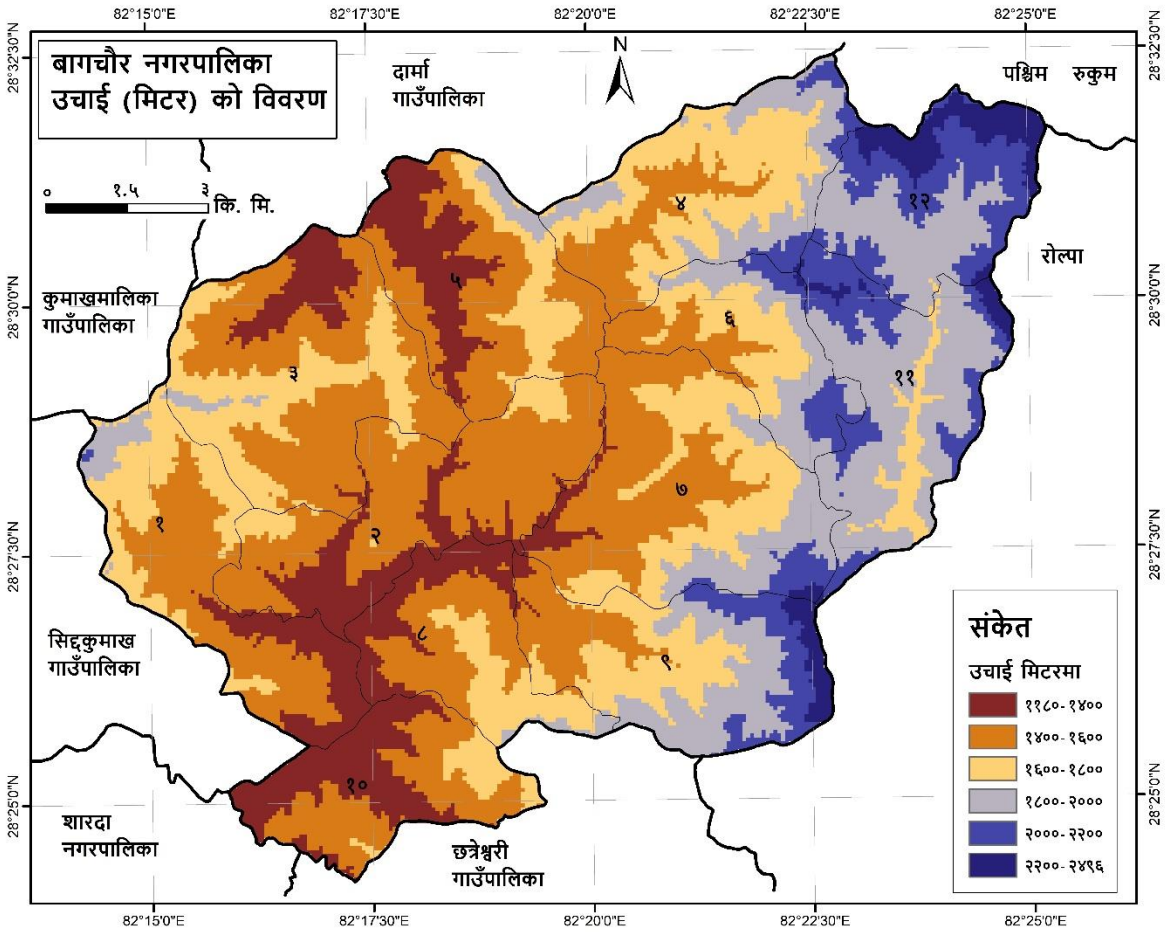

भिरालोपन अनुसार बागचौर नगरपालिकाको विवरण

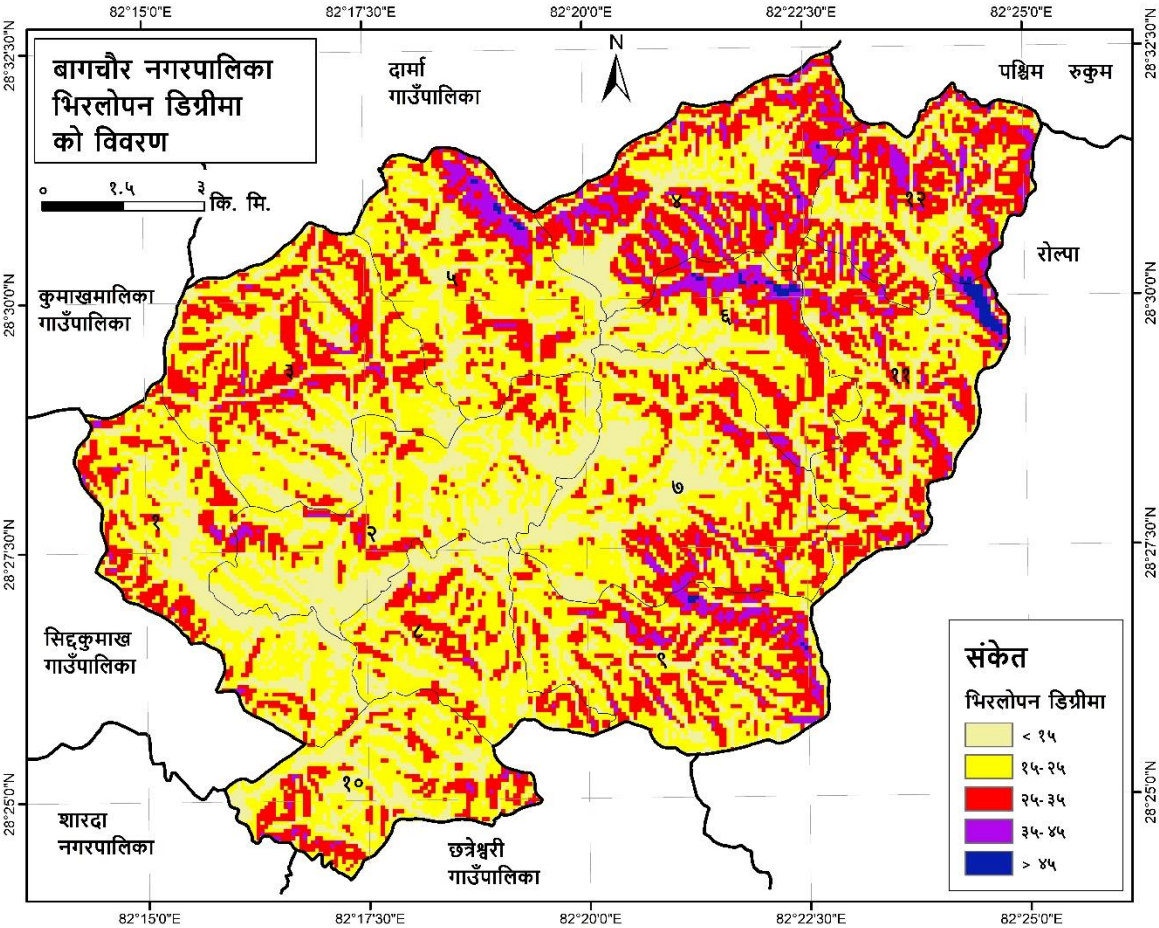

नदी सञ्जाल अनुसार बागचौर नगरपालिकाको विवरण

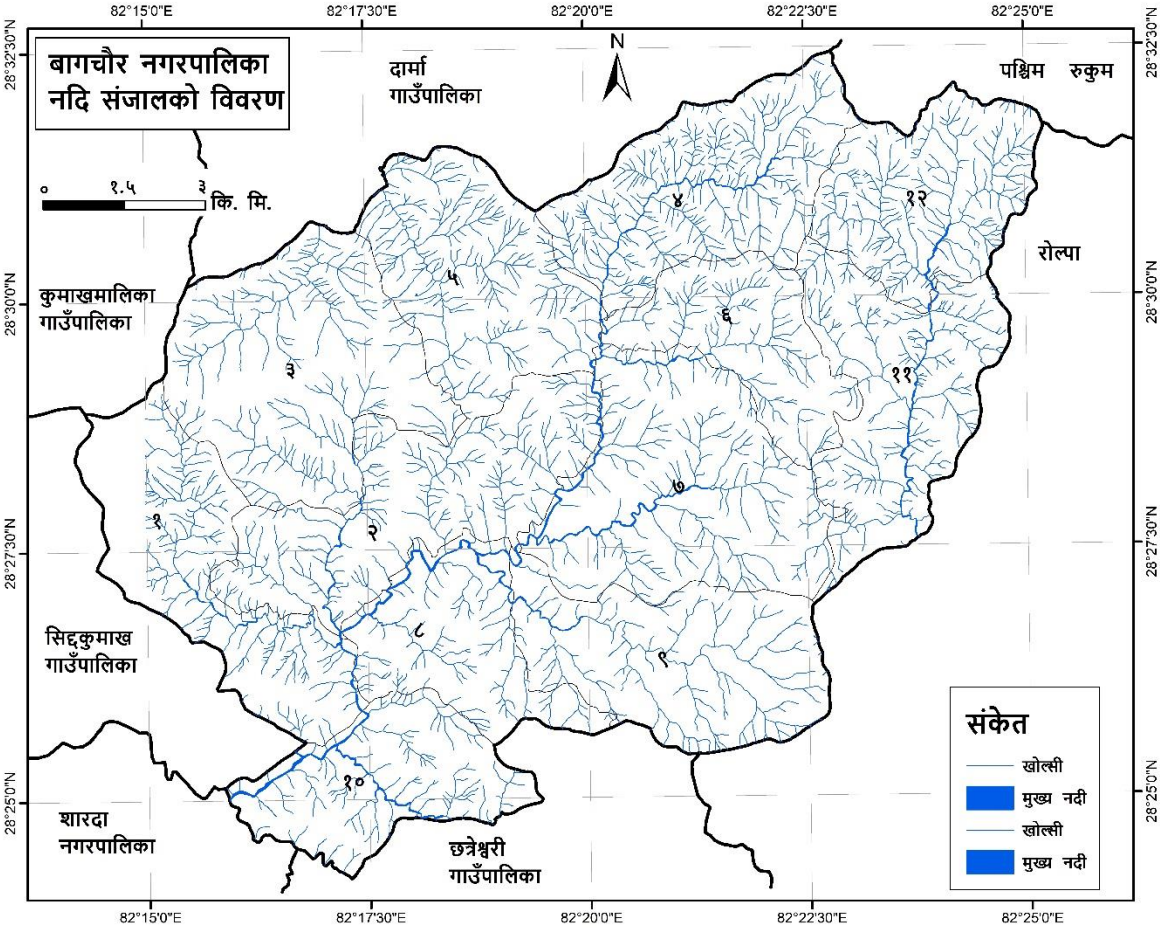

वडा क्षेत्रफल अनुसार बागचौर नगरपालिकाको विवरण

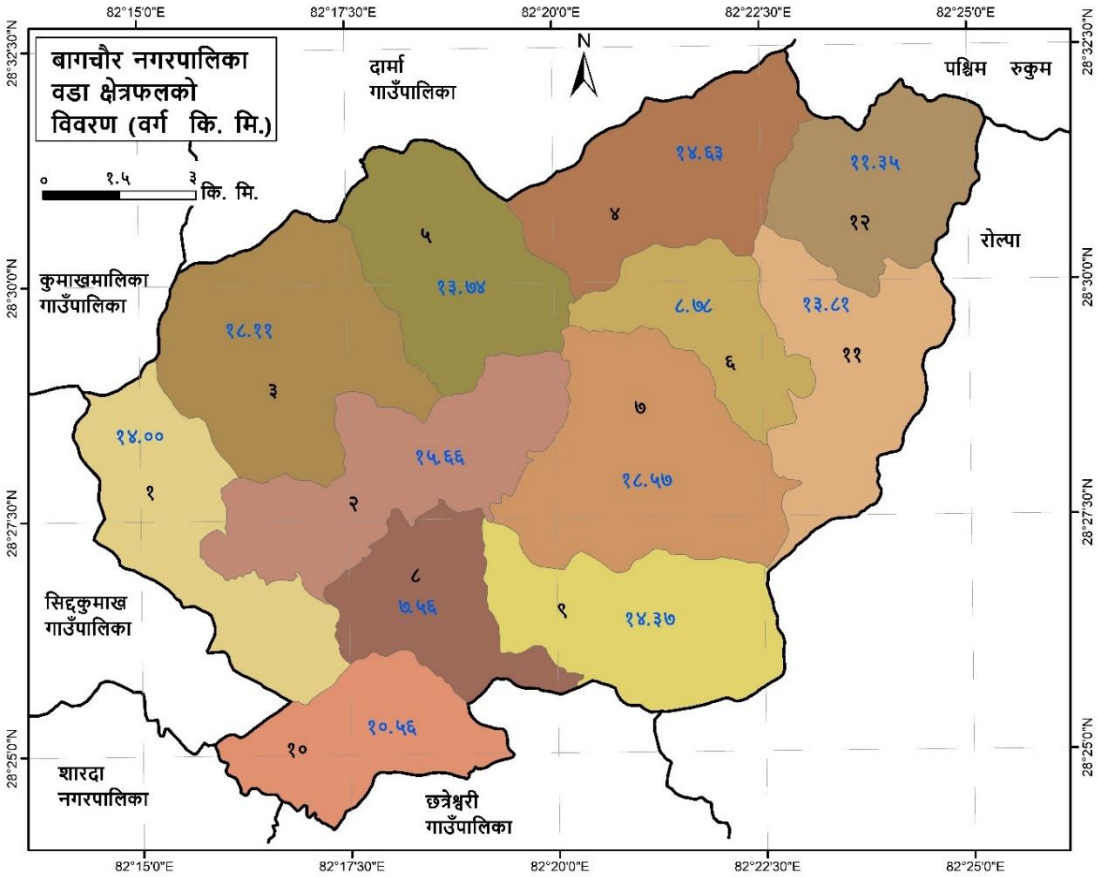

सडक संञ्जाल अनुसार बागचौर नगरपालिकाको

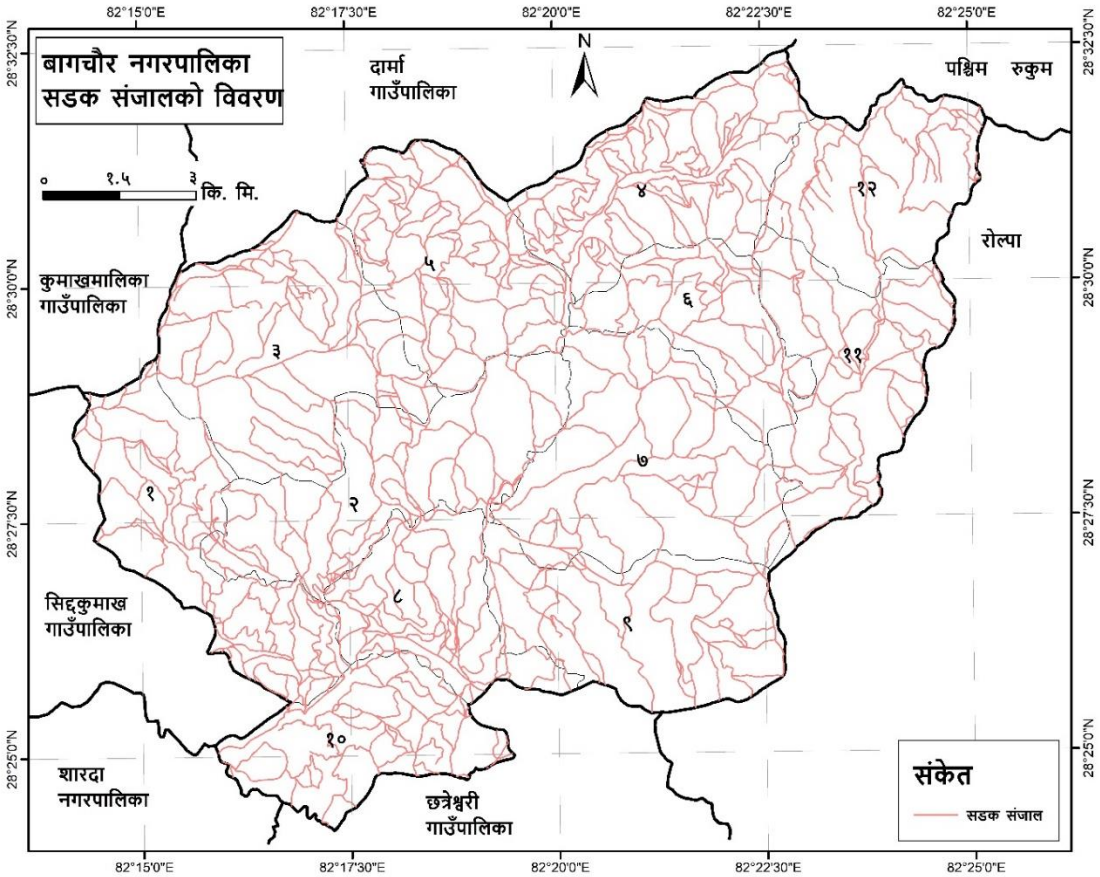

विकास निर्माण अनुसार बागचौर नगरपालिकाको विवरण

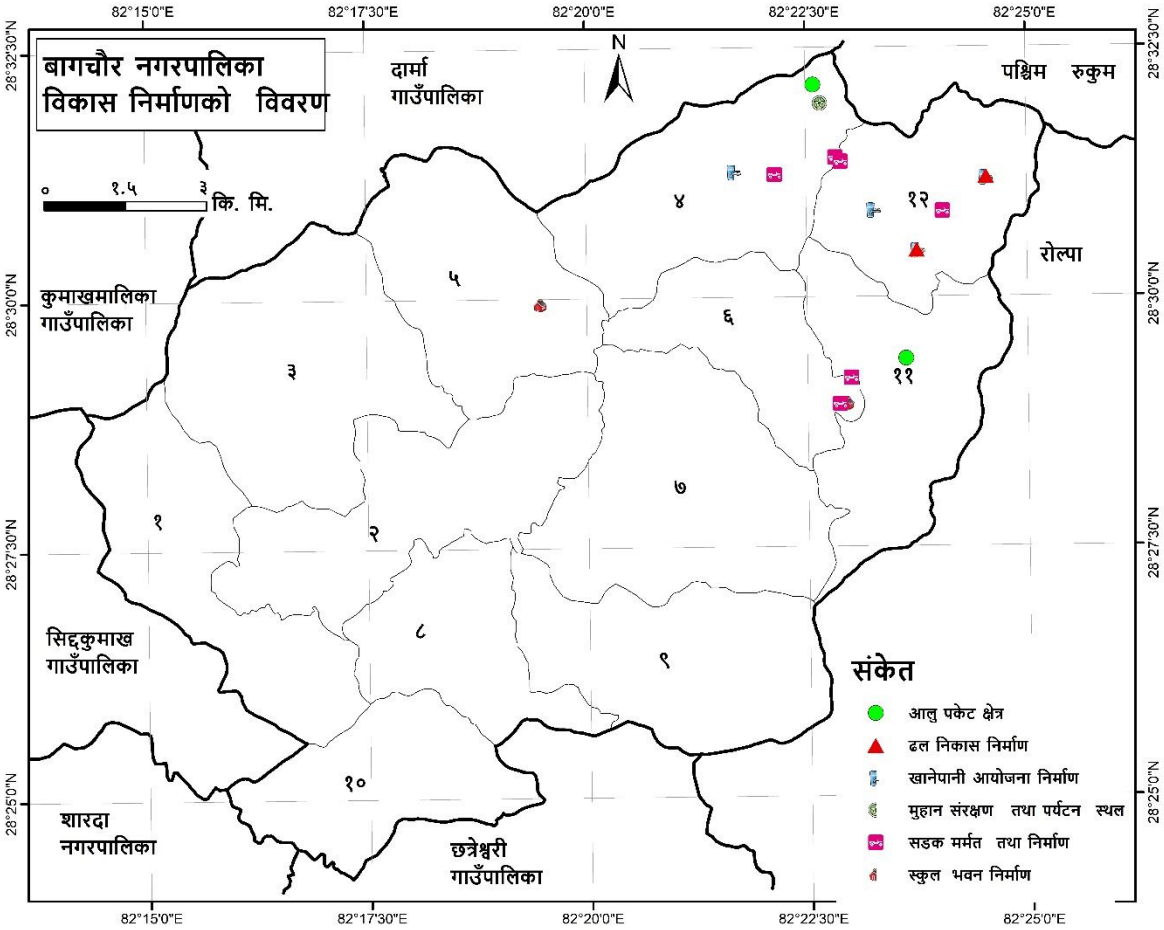

वडा जनसंख्या अनुसार बागचौर नगरपालिकाको विवरण

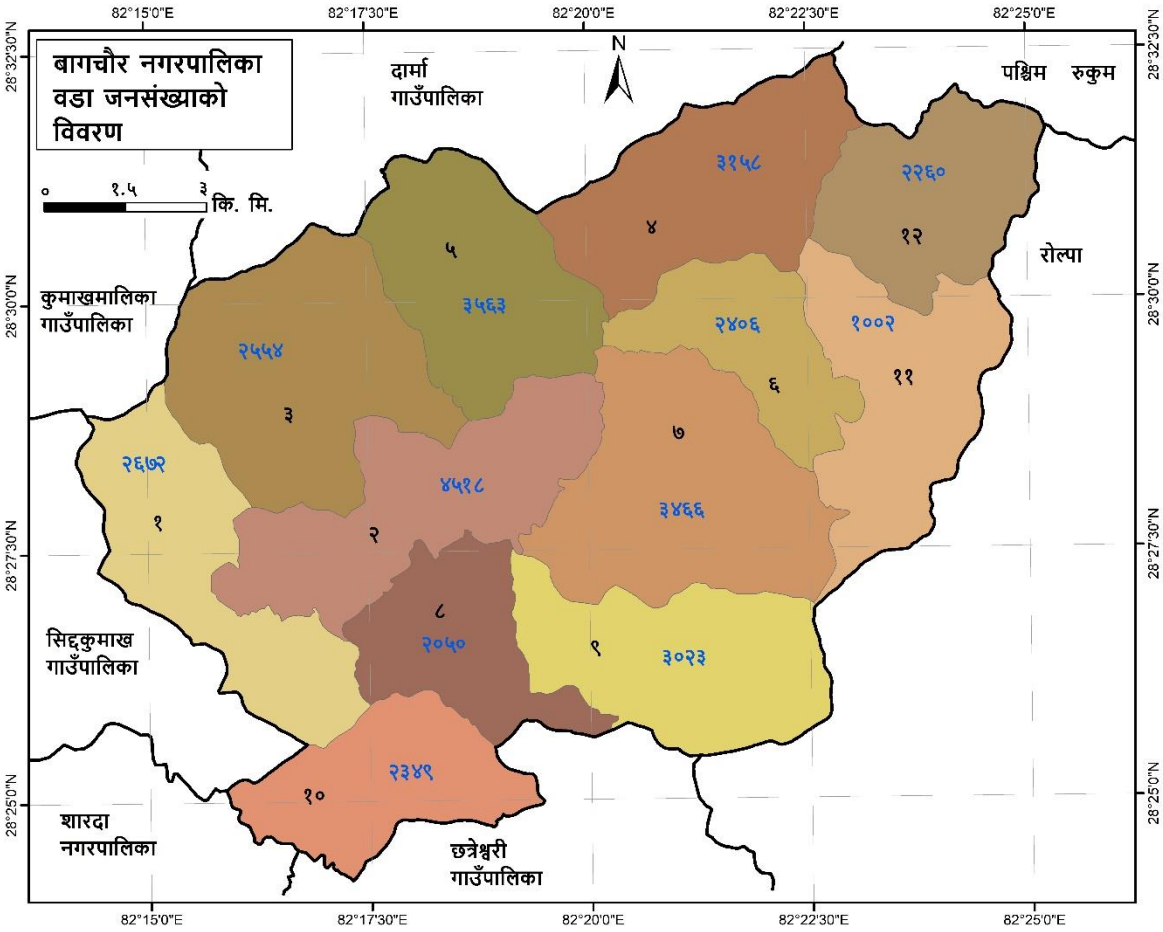

अनुसूची २ : फोटोहरु

चित्र १ : आवधिक योजना निर्माणको लागि पालिका स्तरीय कार्याशालाको उद्घाटन गर्नुहुदै नगर प्रमुख जनक राज गौतम ज्य ।

चित्र २ : आवधिक योजना निर्माणको लागि पालिका स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी सहजरीकण गर्दै विज्ञ समूह ।

चित्र ३ : आवधिक योजना निर्माणको लागि पालिका स्तरीय कार्याशाला गोष्ठीमा सुभाब राख्दै सहभागी ।

चित्र ४ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठीमा योजना बनाउदै वडा नं. ८ मा सहभागी ।

चित्र ५ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी पश्चात सामुहिक तस्विर लिदै वडा नं. ४ मा सहभागी ।

चित्र ६ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी पश्चात सामुहिक तस्विर लिदै वडा नं. १० मा सहभागी ।

चित्र ७ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी पश्चात सामुहिक तस्विर लिदै वडा नं. ९ मा सहभागी ।

चित्र ८ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी पश्चात सामुहिक तस्विर लिदै वडा नं. ३ मा सहभागी ।

चित्र ९ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठीमा वडा नं. ३ मा सहभागी ।

चित्र १० : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी पश्चात सामुहिक तस्विर लिदै वडा नं. १२ मा सहभागी ।

चित्र ११ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी पश्चात सामुहिक तस्विर लिदै वडा नं. ११ मा सहभागी ।

चित्र १२ : आवधिक योजना निर्माणको लागि वडा स्तरीय कार्याशाला गोष्ठी पश्चात सामुहिक तस्विर लिदै वडा नं. ६ मा सहभागी ।

चित्र १३ : आवधिक योजनाको अन्तिम मस्यौदा नगर कार्यपालिकामा प्रस्तुत गर्दै विज्ञ समूह ।

चित्र १४ : आवधिक योजनाको अन्तिम मस्यौदामा सहभागी नगर कार्यपालिका पदाधिकारी ज्यूहरु ।

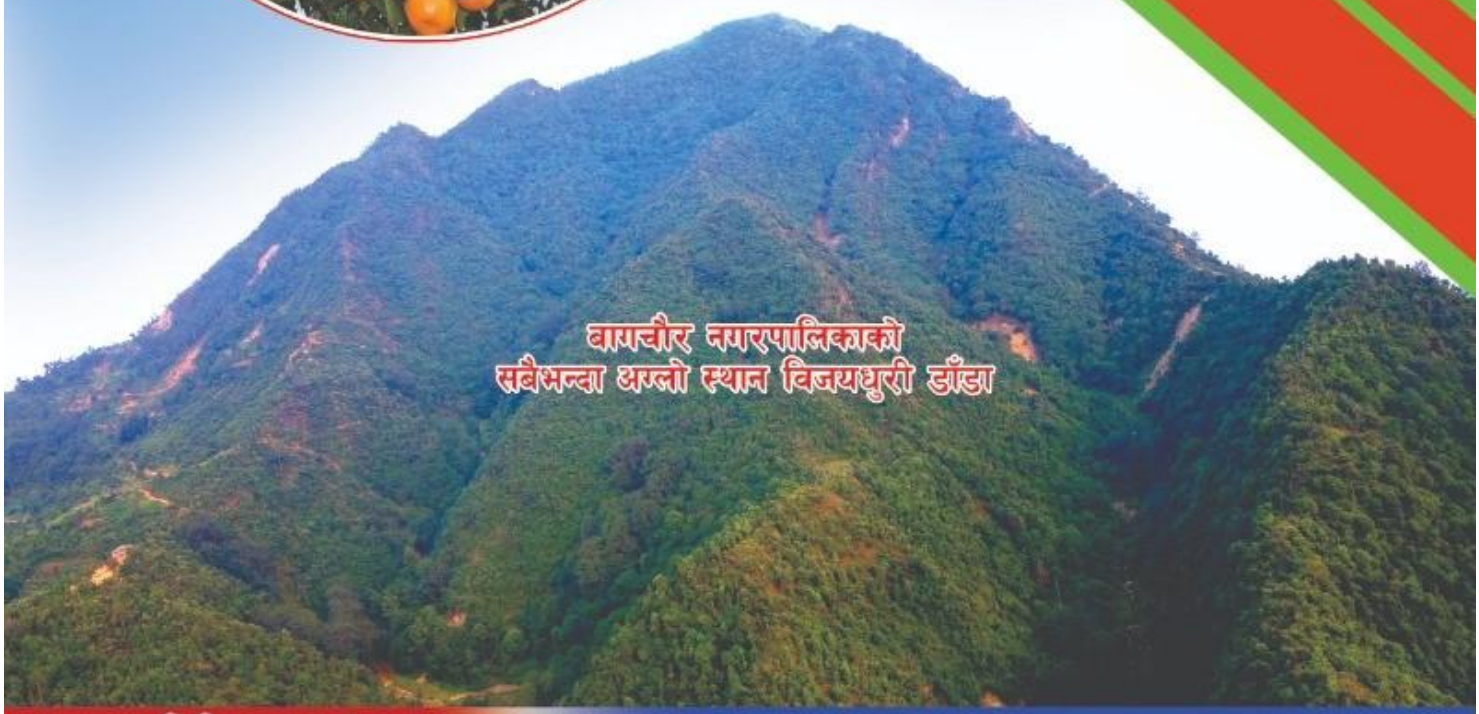

प्राविधिक सहयोग :

ग्रामीण विकास एक्सप्रेस नेपाल
शारदा नगरपालिका १, सल्यान
सम्पर्क : ०८८५९०२२९
ईमेल : rdexpressnepal@gmail.com
Website: rdenepal.org.np